

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**EDİRNE OSMANLI DÖNEMİ MATBUATINDAN
CERİDE GAZETESİ
(H. 1307-1309)**

ERGÜN HASANOĞLU

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. BÜLENT AKYAY

EDİRNE 2016

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ergün HASANOĞLU tarafından hazırlanan *Edirne Osmanlı Dönemi Matbuatından Ceride Gazetesi (H. 1307-1309)* konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 15.-16. maddeleri uyarınca **11.07.2016** günü saat **14.00**'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin * Kabul Edilmesine.....
OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Yrd. Doc. Dr. Bülent AKYAY	Kabul Edilmesine	B. Akay
Yrd. Doç. Dr. Mehmet İSMAİL	Kabul Edilmesine	M. İsmail
Yrd. Doç. Dr. Tarık ÖZCELİK	Kabul Edilmesine	T. Özcelik

* Jüri üyelerinin, teze ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10118114
Yazar Adı / Soyadı	ERGÜN HASANOĞLU
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 21947294222
Telefon	5417392237
E-Posta	ergunbg_39@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Edirne Osmanlı Dönemi Matbuatından Ceride Gazetesi (H. 1307-1309)
Tezin Tercümesi	The Ceride Newspaper Among The Press of Edirne in The Ottoman Period (H. 1307-1309)
Konu	Tarih = History ; Gazetecilik = Journalism
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2016
Sayfa	204
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. BÜLENT AKYAY 31588446638
Dizin Terimleri	Basın=Press ; Gazeteler=Newspapers ; Edirne=Edirne
Önerilen Dizin Terimleri	Ceride gazetesi = Ceride newspaper Havadis = News
Kısıtlama	36 ay süre ile kısıtlı

Tezimin, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 19.07.2019 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

19.07.2016

İmza:.....

Tezin Adı: Edirne Osmanlı Dönemi Matbuatından Ceride Gazetesi (H. 1307-1309)

Hazırlayan: Ergün HASANOĞLU

ÖZET

Ceride Gazetesi, 14 Ağustos 1890 tarihinde Edirne’de yayın hayatına başlamış, Perşembe ve Pazar günleri olmak üzere haftada iki defa yayımlanmıştır. Gazetenin sahibi Ahmed Faik’tir. Ceride Gazetesi ilk sayısının yayımlandığı 14 Ağustos 1890 tarihinden 26 Mayıs 1892 tarihine denk gelen 167nci sayıya kadar incelenmiştir. Gazetenin 160, 164 ve 166ncı sayıları eksiktir. Gazetede yer alan haberler belirli başlıklar halinde aktarılmıştır.

Ceride Gazetesi’nin 164 nüshasının incelendiği Edirne Osmanlı Dönemi Matbuatından Ceride Gazetesi (H. 1307-1309) adlı çalışma giriş ve iki bölüm olarak yazılmıştır. Tezin ana kaynağını oluşturan Ceride Gazetesi dışında çalışma, Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nden temin edilen belgeler ve yerli-yabancı araştırma eserler ile desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ceride Gazetesi, Edirne, Havadis, Basın, Gazete

Name of Thesis: The Ceride Newspaper Among The Press of Edirne in The Ottoman Period (H. 1307-1309)

Prepared by: Ergün HASANOĞLU

ABSTRACT

Ceride Newspaper began its publishing life in Edirne on 14 August 1890, and published twice a week on Thursday and Sunday. The owner of the newspaper was Ahmed Faik. Ceride Newspaper was examined from the date of first publishing on 14 August 1890 to 26 May 1892 which corresponds to 167th number. The 160th, 164th and 166th numbers of newspaper are missing. The news of the newspaper have been transferred in specific titles.

The study entitled The Ceride Newspaper Among The Press of Edirne in The Ottoman Period (H. 1307-1309), in which 164 copies of the Ceride Newspaper were examined, has been written with an introduction and in two chapters. Except Ceride Newspaper, which constitutes the main source of this study, the thesis was supported with the documents obtained from Prime Minister Ottoman Archives, and research works.

Key Words: Ceride Newspaper, Edirne, News, Press, Newspaper

ÖNSÖZ

Gazeteler, bir toplumun tarihini yansıtan, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasî olarak durumunu ortaya koyan tanıklardır. Osmanlı Devleti'nde matbaanın kurulmasından yaklaşık bir yüzyıl sonra ortaya çıkan ilk Osmanlı gazetesi, çıktığı dönemin havasını yansıtmakta, toplumları yönlendiren önemli bir güç olarak kullanılmaktadır. Osmanlı döneminde çıkarılan gazetelere göz atıldığında İstanbul'da çıkarılan gazetelerin ön planda olduğunu görürüz. Ancak taşrada çıkarılan gazetelerin incelenmesi hem yerel tarih açısından hem de taşranın gözünden dönemin incelenmesi bakımından önemlidir. 14 Ağustos 1890 tarihinde Edirne'de çıkarılmaya başlanan Ceride Gazetesi bu duruma bir örnek teşkil etmektedir.

Ceride Gazetesi'nde Edirne ile alakalı haberlerin yer almasının dışında iç ve dış siyasî, ekonomik, sosyal haberlere de yer verilmiştir. Ceride Gazetesi'nin incelemesini yaptığımız bu çalışmada giriş bölümünde Edirne'de basın-yayın hayatının gelişimine ve Edirne'de çıkarılan yerli-yabancı gazete, dergilere yer verdik. Çalışmanın ilk bölümünde ise Ceride Gazetesi'nin şekil ve içerik özelliklerine değindik. Son bölüm olan ikinci bölümde de gazetede yer alan haber başlıklarına göre Ecnebi Havadis, Vilâyat, Vilâyet Havadisi, Edirne Ticaret Odası, Mevadd-ı Askeriyye başlıklarındaki haberler değerlendirilirken, İcmal, Edebiyat, İlân, Mahakim, Mektup, Mütenevvi, Pây-ı Taht, Resmî, Siyasiyye, Tevcihat, Varaka, Nişan ve Telgraf başlıklı haberler özetler şeklinde aktarılmıştır.

Yapılan bu yüksek lisans tezinin konusunun belirlenmesi aşamasından tamamlanmasına kadar bana her türlü desteği veren ve yol göstericiliği ile örnek olan danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Bülent AKYAY'a, gazete ile ilgili tez yapmamda beni teşvik eden Sayın Yrd. Doç. Dr. Mümin İSOV'a, yüksek lisans yapma fikrinin bende oluşmasını sağlayan arkadaşlarım Ogün KUZU ve Yunus GÜLER'e, maddi ve manevi olarak her daim yanımda olan ve bana katlanan anneme, babama, ablama ve enişteme minnettarım. Ayrıca gazete nüshalarını temin etmemde her türlü kolaylığı sağlayan Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi müdürü Sayın Musa ÖNCEL'e ve kütüphane çalışanlarına da teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Ergün HASANOĞLU

EDİRNE 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
ÖN SÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLolar LİSTESİ.....	IX
RESİMLER LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR	XI

GİRİŞ

OSMANLI DÖNEMİNDE EDİRNE'DE BASIN-YAYIN HAYATININ GELİŞİMİ

A-) EDİRNE'DE OSMANLİCA BASILAN GAZETE VE DERGİLER	1
B-) EDİRNE'DE YABANCI DİLLERDE BASILAN GAZETE VE DERGİLER	5

I. BÖLÜM

CERİDE GAZETESİ'NİN ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ

A-) ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	8
B-) İÇERİK ÖZELLİKLERİ	10

II. BÖLÜM

CERİDE GAZETESİ DEĞERLENDİRMESİ

A-) VİLÂYET HAVADİSİ	12
1-) Askerî Konular.....	12
2-) Eğitim	15
3-) Hastalıklar.....	19
4-) Panayırlar	21
5-) Demiryolu	22
6-) Edirne’de Tramvay Projesi	25
7-) Edirne Nehirleri	27
8-) Edirne’de Tiyatro.....	29
9-) Doğal Afetler	31
10-) Cisir-i Mustafa Paşa’da Sel Felâketi ve Yapılan Yardımlar.....	33
B-) ECNEBİ HAVADİSİ	36
1-) Amerika Birleşik Devletleri.....	36
a-) 1893 Chicago Sergisi	38
2-) Almanya.....	39
3-) Avusturya.....	41
4-) Fransa.....	43
5-) İngiltere.....	45
6-) İtalya	48

7-) Rusya	51
a-) Rus Ordusu.....	51
b-) Rusya Yahudileri.....	53
c-) Rusya’da Kuraklık.....	55
d-) Rusya-Fransa İttifakı.....	58
8-) Sırbistan	59
C-) VİLÂYAT.....	62
1-) Bulgaristan Siyasî Haberleri	62
2-) Doğal Afetler	74
3-) 1892 Filibe Sergisi	77
D-) MEVADD-I ASKERİYYE.....	79
E-) EDİRNE TİCARET ODASI.....	86
F-) İCMAL.....	89
1-) Balkan Ülkeleri İle Alakalı Haberler	89
2-) Avrupa Ülkeleri İle Alakalı Haberler	94
3-) Amerika Birleşik Devletleri İle Alakalı Haberler.....	103
G-) MAHAKİM.....	105
1-) Haberler	105
H-) MEKTUP	106
1-) Mektuplar.....	106
I-) MÜTENEVVİ.....	112

1-) Haberler	112
İ-) PAY-I TAHT	119
K-) RESMÎ.....	124
1-) Haberler	125
L-) SİYASİYYE.....	127
1-) Haberler	128
M-) TEVCİHAT	131
1-) Askeriye	131
2-) İlmiye	132
3-) Rütbe Atamaları	133
N-) VARAKA.....	134
1-) Haberler	134
O-) NİŞAN	136
1-) Mecidîler	137
2-) Nişan-ı Osmanî	138
3-) Madalyalar	139
Ö-) TELGRAF.....	139
1-) Telgraflar	140
P-) EDEBİYAT.....	142
R-) İLÂN.....	144
1-) İlânlar	144

SONUÇ.....	157
KAYNAKÇA	159
İNDEKS	171
EKLER.....	175

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1891 Yılında Bulgar Meclisi'nin Kabul Ettiği Gelir Tablosu	62
Tablo 2. 1891 Yılında Bulgar Meclisi'nin Kabul Ettiği Gider Tablosu.	62-63
Tablo 3. Edirne'de Satılan Ürünlerin Kuruş Cinsinden Fiyat Ortalaması ..	76
Tablo 4. Edirne'de Satılan Ürünlerin Para Cinsinden Fiyat Ortalaması	76-77
Tablo 5. Edirne'nin 1890/1891 Yılı Sıhhiye Tablosu.....	109
Tablo 6. Edirne İnas Rüşdiyesi'nin Gerçekleştirmiş Olduğu Piyangonun Kazanan Numaraları.....	124
Tablo 7. Edirne Belediye Meclisi Tarafından Tertip Edilen Rüsumat Müzayedesinin Bedelleri.....	126
Tablo 8. Ceride Gazetesi'nin Basıldığı Matbaada Satılan Kartvizitlerin Listesi	127
Tablo 9. Lüleburgaz'ın Taşlı Köyünden İzzed Ağa'ya Ait Araziler..	128-132
Tablo 10. Edirne'de Sabuni Mahallesi'nde İkamet Eden Şerif Bey'e Ait Araziler.....	134-135
Tablo 11. Edirne'deki Askerî İdadî ve Rüşdiye Mekteplerine Girmek İsteyenlere Yapılacak Olan Sınavlar	136-137

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Ceride Gazetesi Başlık Klişesi 7

Resim 2. Ceride Gazetesi'nin Sütun Sayısı 8

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.md.	Adı Geçen Madde
a.g.t.	Adı Geçen Tez
B.O.A.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
cm.	Santimetre
DH. MKT.	Dâhiliye/Mektubî Kalemi
ed.	Editör
İ. DH.	İradeler/Dâhiliye
nr.	Numara
S.	Sayı
s.	Sayfa
vb.	Ve benzeri
TDV	Türk Diyanet Vakfı
TTK	Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

OSMANLI DÖNEMİ'NDE EDİRNE'DE BASIN-YAYININ GELİŞİMİ

Osmanlı dönemindeki Edirne basınında ilk olarak Yahudilerin çalışmalarını görmekteyiz. Selanik'te ortaya çıkan veba salgını sebebiyle Edirne'ye yerleşen Solomon ve Jozef Jabez kardeşler 1554 yılında Edirne'de ilk matbaayı kurarak basın-yayın faaliyetlerine başlamışlardır. Jozef İbn Verga'nın "She'erit Yosef" adlı eseri, Solomon İbn Verga'nın "Shevet Yehudah" adlı eseri ve Jozef Jabez'in Avot üzerindeki tefsiri Solomon ve Jozef Jabez kardeşlerin matbaasında basılmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde 1882 yılında Baruh Mitrani tarafından "Karmi Shell", 1910-1911 yılları arasında Josef Barishak tarafından da "La Boz De La Verdad" isimli bir dergi yayımlanmıştır. İbranice eserler dışında Edirne'de Ladine (Yahudi İspanyolcası) dilinde kitaplar basılmış, ayda bir kez çıkan "Karmi" adlı edebî bir dergi Baruh Ben İhsan Mitrani tarafından yayımlanmıştır.¹

Edirne'de ilk matbaanın 1554 yılında kurulması şehirde yaşayan Türklere, Rumlara, Ermenilere ve Bulgarlara örnek teşkil etmesi açısından önemlidir. Fakat 1554 ile 1727 yılları arasında Edirne'de kurulan matbaalarda Türkçe veya Arapça harflerle hiçbir yayın yapılmamıştır. Yapılan yayınlar Fransızca, Rumca, Ermenice, İbranice ve Bulgarcadır.²

Edirne'de Osmanlıca olarak çıkarılan ilk gazete, Edirne vilayetinin de resmî yayın organı olan Edirne Gazetesi'dir. 17 Ağustos 1867 tarihinde çıkarılmaya başlanan gazete, Osmanlıca, Rumca ve Bulgarca olarak yayımlanmıştır. Bu gazetenin ardından değişik isim ve tarihlerde farklı gazeteler ve dergiler çıkarılmaya başlanmıştır.³

¹ Rıfat N. Bali, "Edirne Yahudileri", *Edirne: Serhattaki Pay-ı Taht*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998, s. 216.

² Ender Bilar, *Edirne'nin Basın-Yayın Tarihi (1361-2006)*, C. 1, T.C. Edirne Valiliği Yayınları, İstanbul 2006, s. 87.

³ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 88.

A-) EDİRNE'DE OSMANLICA BASILAN GAZETE VE DERGİLER

Âfitâb

Osman Nuri'nin kurmuş olduğu Âfitâb, 1908-1909 yılları arasında Edirne'de yayın hayatına başlamıştır. Siyasî, fennî, edebî konulardan bahseden ve her türlü millî menfaatin gözetildiği bir Osmanlı gazetesidir. Haftalık olarak Osmanlıca çıkarılmıştır. Gazetenin idare yeri, Daire-i Askerî yanında Osman Nuri Efendi'nin yazıhanesindedir. 28,5x41 cm. boyutlarında ve iki sayfa olarak Vilayet Matbaası'nda basılmıştır.⁴

Ahali

08 Eylül 1919 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Edirne Yedek Subaylar Derneği üyeleri tarafından haftada iki gün yayımlanmıştır. Sorumlusu ve başyazarı Mehmed Behçet'tir.⁵

32x47,5 cm. boyutlarında basılan Ahali Gazetesi, Edirne'nin Yunanlılar tarafından işgal edilmesinden sonra Temmuz 1920'de kapanmıştır. Mart 1921 tarihinden itibaren günlük olarak yayımlanmaya başlamıştır. Edirne'nin Yunanlılar tarafından işgalinden sonra bir süre daha yine Mehmet Behçet Perim tarafından Bulgaristan'da Türk çıkarlarını korumak ve halka duyurmak için yayımlanmıştır.⁶

Arda

1921 yılında çıkarılmaya başlanan Arda, haftada iki gün olarak yayımlanmıştır. Sosyal, siyasî, edebî konuları içermektedir. Sahibi ve başyazarı Nail Hikmet'tir. İki sayfa olarak yayımlanan bu gazete, resimli basılmıştır.⁷

⁴ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 95.

⁵ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 95.

⁶ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 95.

⁷ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 101.

Edirne

17 Ağustos 1867’de yayın hayatına başlayan gazete, Edirne Vilâyetinin resmî yayın organı sıfatıyla haftalık olarak Perşembe günleri yayımlanmıştır. 1929-1930 yıllarında ise Çarşamba ve Pazar günleri çıkmıştır. Türkçe, Rumca, Fransızca olarak üç dilde yayımlanmıştır.

Gazetenin yazarı Nihat Ali’dir. Gazetenin yönetim yeri, hükümet konağında bulunan özel bir dairededir. Gazetenin geliri Mekteb-i Hamidiye’de okuyan yetim ve kimsesiz çocukların eğitiminde kullanılmıştır. Şehir matbaasında 36x45 cm. boyutlarında başlangıçta iki sayfa daha sonraları ise dört sayfa olarak siyah-beyaz olarak basılan Osmanlıca bir gazetedir.⁸

Hadika-yı Fünun Dergisi

Hadika-yı Fünun Dergisi 1888 yılında yayın hayatına başlamıştır. Derginin kurucu ve sahibi Hafız Mustafa’dır. 15 günde bir yayımlanan Osmanlıca bir dergidir. 26x35 cm. boyutlarında olan dergi, il basımevinde dört sayfa olarak basılmıştır.⁹

İtilaf

İtilaf Gazetesi yayın hayatına 1919 yılında başlamıştır. Gazetenin sahibi Ahmed Hilmi’dir. Bilim ve edebiyat konularında yayın yapan bağımsız bir gazete olup Edirne ili basımevinde basılmıştır.¹⁰

Meriç

Meriç Gazetesi 1876-1877 yılları arasında çıkarılmaya başlanmıştır. Haftada iki gün yayımlanan Osmanlıca bir gazetedir. Sahibi ve yazarı Arif, idare memuru da Hafız İbrahim’dir. 36x45 cm. boyutlarında dört sayfa olarak yayımlanmıştır.¹¹

⁸ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 102.

⁹ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 104.

¹⁰ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 105.

¹¹ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 105.

Osmanlı Askeri

1909-1910 yılları arasında Edirne’de yayın hayatına başlayan Osmanlı Askeri, haftalık yayımlanan askerî bir gazetedir. Gazetenin sahibi İbrahim Zihni’dir. 22x32 cm. boyutlarında iki sayfa olarak, Şems Matbaasında basılmıştır.¹²

Say-ü Tettebbu Dergisi

Say-ü Tettebbu Dergisi 12 Şubat 1908 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Kurucuları Nafi Atuf ve Mehmet Vehbi’dir. 15 gün aralıklarla çıkarılmıştır. Derginin içeriğinde edebiyat ve toplum bilimi ile ilgili konularda değişik makaleler yer almaktadır. Osmanlıca olarak toplam 39 sayı yayımlanmıştır.¹³

Şule-yi Maarif Dergisi

Şule-yi Maarif Dergisi 1884-1885 yılları arasında yayımlanmıştır. Derginin kurucusu Arif’tir. Derginin yazarları, Asaf, Muhittin ve Ahmet Enverî’dir. 15 günde bir yayımlanan dergi, 13,5x20 cm. boyutlarında siyah-beyaz olarak başlangıçta Edirne’de Şehir Matbaasında 48 sayfa olarak yayımlanmıştır. Daha sonları İstanbul Mahmutbey Matbaasında basılmıştır.¹⁴

Teşvik Dergisi

Teşvik Dergisi 19 Nisan 1886 tarihinde Edirne’de yayın hayatına başlamıştır. Derginin kurucusu Mehmet Necati’dir. 15 günde bir yayımlanmıştır. 32x22,5 cm. boyutlarında Osmanlıca olarak basılmıştır.¹⁵

Trakya Paşaili

Trakya Paşaeli Cemiyeti’nin yayın organı olarak 2 Aralık 1918 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Sahibi ve müdürü Mehmet Şeref Aykut’tur. Haftalık

¹² Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 106.

¹³ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 107.

¹⁴ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 107-108.

¹⁵ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 108.

olarak yayımlanmıştır. İki sayfa olarak Edirne’de Bodarazon ve Şehir Matbaalarında 30,5x46 cm. boyutlarında basılmıştır.¹⁶

Vatan

Vatan Gazetesi 1909 yılında Edirne’de yayın hayatına başlamıştır. Haftalık olarak Osmanlıca yayımlanan gazete, edebiyat ve siyaset haberlerine yer vermiştir. Gazetenin sahibi Uzunköprülü Hasan Fehmi Hoca, müdürü ise Abdülvahit Efendi’dir. 36x45 cm. boyutlarında iki sayfa olarak Şehir Matbaasında basılmıştır.¹⁷

Yeni Edirne

Yeni Edirne Gazetesi 1906-1907 yıllarında yayın hayatına başlamıştır. Kurucusu, sahibi ve müdürü Mustafa Şevket’tir. Gazetenin baş muhabiri N. Ulvi’dir. Başlangıçta haftada iki gün, daha sonraları ise üç gün yayımlanmıştır. 28x40 cm. boyutlarında dört sayfa olarak Edirne Şehir Matbaasında basılmıştır. 1908 yılından itibaren gazetenin logosu değiştirilmiş, ay yıldız içinde gazetenin ismi yazılı hale getirilen bu yeni logosuyla 1908-1913 yılları arasında gazete yayımlanmaya devam etmiştir.¹⁸

Zelzele

Zelzele Gazetesi 1910 yılında yayın hayatına başlamıştır. Pazar günleri yayımlanmıştır. Sahibi Kamil’dir. Edirne’de Matbaa-yı Askeriye’de dört sayfa olarak basılmıştır. Tek sayı halinde basılmış ve sonra kapanmıştır.¹⁹

B-) EDİRNE’DE YABANCI DİLLERDE BASILAN GAZETE VE DERGİLER

1554 yılında Yahudiler tarafından Edirne’de kurulan matbaa, şehirde yabancı dillerde basın-yayın faaliyetlerinin de başlamasına sebep olmuştur.

¹⁶ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 109.

¹⁷ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 110.

¹⁸ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 111.

¹⁹ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 111.

Fransızca, Bulgarca, Rumca, İbranice, İspanyolca gazeteler ve dergiler basılmış, bu da daha sonra Edirne’de meydana gelecek basın-yayın gelişimine örnek teşkil etmiştir.

Adrianupolis

Fransızca, Rumca, Bulgarca ve Türkçe olarak yayımlanan yarı resmî bir gazetedir.²⁰

Ashalom

Aylık olarak İbranice-İspanyolca dillerinde basılan Ashalom Dergisi, Baruh Ben İsak Mitrani tarafından yayına hazırlanmıştır. Bu derginin Belgrad’da basılmış nüshaları Kudüs’teki Yâd İshak Ben Zvi Enstitüsü’nde bulunmaktadır.²¹

El Progreso

El Progreso Gazetesi, 1888 yılında İbranice-İspanyolca olarak R. Abraham Danon tarafından Edirne’de çıkarılmıştır. Siyasî bir gazete olup, basıldığı bölgelerdeki Yahudilerin yararına çıkarılmıştır. Bu gazete Sofya, Selanik, Viyana, İzmir gibi şehirlerde farklı zamanlarda basılmıştır. Bu gazetenin bazı nüshaları Kudüs’teki Yad İshak Ben Zvi Enstitüsü’nde bulunmaktadır.²²

Karmi

Edebî bir dergi olarak aylık basılan Karmi, 1881 yılında Baruch Ben Isac Mitrani tarafından yayımlanmıştır. Derginin bazı nüshalarına Kudüs’teki Yad İshak Ben Zvi Enstitüsü’nde erişilebilmektedir.²³

²⁰ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 101.

²¹ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 101.

²² Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 104.

²³ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 105.

Karmi Shelli

1882 yılında Baruh Mitrani tarafından yayına hazırlanan Karmi Shelli, tamamen İbranice yayımlanan ilk gazetedir. Kudüs'teki Yâd İshak Ben Zvi Enstitüsü'nde yapılan araştırmada Viyana'da basılan nüshalarına ulaşılmıştır.²⁴

La Bos De La Verdad

Josef Barishac tarafından haftalık olarak yayımlanan ve “Gerçeğin Sesi” anlamına gelen “La Bos De La Verdad” adlı gazete, edebî ve siyasî konuları içermiş ve İspanyolca basılmıştır. Gazetenin müdürü Josef Barishac'dır. Ayrıca gazetenin başlığında Osmanlıca olarak “Hakikat Sedası” ifadesi yer almaktadır.²⁵

Oros

Kurucusu Kostaki Velaspola olan Oros Gazetesi, fen ve edebiyat içerikli haberlerle yayın hayatına başlamışsa da zaman geçtikçe resmî vilayet ve ticaret ile ilgili haberlere yer vermeye başlamıştır. 1895-1896 yıllarından önce yayın hayatına başlayan Oros Gazetesi, Rumca basılmıştır.²⁶

²⁴ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 105.

²⁵ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 105.

²⁶ Ender Bilar, *a.g.e.*, s. 106.

I. BÖLÜM

CERİDE GAZETESİ'NİN ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ

A-) ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Filibeli Ahmed Faik tarafından siyâsî, fennî ve edebî her türlü konudan bahsetmek amacıyla²⁷ 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890) tarihinde Edirne'de çıkarılmaya başlanan Ceride Gazetesi, Perşembe ve Pazar günleri olmak üzere haftada iki defa²⁸ neşredilmiştir.

Resim 1. Ceride Gazetesi Başlık Klişesi

Ceride'nin başlık klişesine bakıldığında tam ortada gazetesinin logosu görülmektedir. Logonun üst kısmının sağ tarafında gazetenin kaçınıcı sayısının olduğu ve Hicrî tarihi, solunda ise Rumî tarih ve gazetenin kaçınıcı senesi olduğu belirtilmektedir. Logonun alt kısmının sağ ve sol taraflarında gazetenin bir nüshasının ücretinin 30 para olduğu bilgisi verilmekte, alt kısmın ortasında da “Perşembe ve Pazar günleri neşr olunur Osmanlı gazetesi” yazmaktadır.

Logonun sağ tarafında matbaa ve yeri hakkında bilgiler verilmektedir. Matbaanın bulunduğu yer olarak Edirne'de Eski Cami-i Şerif Caddesinde Gümrük

²⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İ. DH., nr. 1175/91852.

²⁸ BOA, DH. MKT., nr. 1836/10.

Han'ı gösterilmektedir. Gazeteye ait her türlü hususta gazete sahibine başvurulması gerektiği açıklanmakta, gazeteye verilen evrakların ertelenmesi durumunda gazetenin sorumluluğu olmadığı, yayımlanmayan evrakların iade edilmediği dile getirilmektedir.

Logonun sol tarafında satın alma ve ilân şartları açıklanmaktadır. Satın alma ve ilan şartları şöyle belirtilmektedir. “*Sim mecidi yirmi gurusu itibarıyla seneliği 45, aylığı 25 gurusudur. Edirne'den maada mahaller için bir senelik posta ücreti yirmi gurusudur. Üç aylık için abone kabul edilmez. İlanâtın beher satırından bir gurusu, tekrarı halinde yirmi pare alınır.*”

36x45 cm. ebatlarında basılmış olan Ceride Gazetesi, 8 sayfa olarak neşredilmiş, gazetede sade ve anlaşılır bir Osmanlı Türkçesi kullanılmıştır. Muntazam bir sayfa yapısına sahip olan Ceride'nin, ilk sayfasında gazete başlığı ve hemen altında 3 sütuna ayrılmış haberleri görmekteyiz. Sütun sayılarında, incelenen gazete nüshaları ışığında sonradan bir değişiklik meydana gelmemiştir.

Resim 2. Ceride Gazetesi'nin Sütun Sayısı

B-) İÇERİK ÖZELLİKLERİ

Milâdî tarih ile 14 Ağustos 1890 tarihinde yayın hayatına başlayan Ceride Gazetesi'nin ilk sayısında gazetenin yayın amacı şu şekilde belirtilmiştir:

“Evrenin sultanının vücûd-ı hümayûnlarıyla şeref-yâb olduğu günden beri saâdet-i mülk ve millete, idâme-i hayat-ı devlete sebeb-i mahz olan lâzîmelerden mefkudlarının vücûduna, mevcûd olub da mefkud hükmünde bulunanlarının ıslah ve terakkisine himem muallin-himem hasr-vanelerini latifen ibzâl buyurmakta olan veliy-ül nimetimiz padişahımız efendimiz hazretleri mürebbi-i efkâr-ı ümmet olmak haysiyetiyle bunlardan en mühimi sayılan matbuatı dahi nazar-ı feyz eser-i mülûkânelerinden devr tutmadıkları cihetle pay-ı taht-ı saltanat-ı seniyyelerinde gazeteler tenevvü‘ ve tekessür etmekte olduğu gibi, vilayât-ı şahanelerinin bazılarında intişara başlayan evrak-ı havadisın dahi, hizmetlerinde devam ve terakki eylemekte bulundukları dîde-i şükranla görülmekte olmasına nazaran pek az zaman içinde memalik-i şahanelerinin her köşesinde, bir gazetenin saha-yı ara-yı zuhur olacağı ümid olunur.

Gazetelerin mükellef oldukları vazife: Neşriyat-ı sadakane, telkinat-ı hamiyet-kâraneleriyle ebna-yı vatanın terbiye ve intibah-ı efkârına, memleketin istihzar-ı esbab ümran ve terakkiyatına hizmet ederek, bu suretle matbu‘ zişanlarına her tarafça isticlâb davet-i hayriyeye çalışmaktan ibarettir.

İşte acizleri dahi bundan mukaddem Filibe’de neşr olunan “Hilâl” gazetesinin iki sene kadar hizmet-i tahririyesini ifa ile o vazife-yi mukaddesenin lezzet-i ebediyesini tatmış olduğumdan, bunun kuva-yı fikriyeme bahş ettiği hayat ve cedd-avarâne memuriyet-i hazıramı terk ile Edirne’de bir gazetenin neşri arzusunu hâsıl ederek vuku‘ bulan istida-yı çakerâneme ve vilâyet-i celilece olunan arz ve inhâya mebni, makamât-ı âliyyece namı bit-tadil- bu günden itibaren, destiyarı tevfikbari ile, neşrine başladığım (Ceride)nin imtiyazı, ber lütf-ı mahsus hazret-i padişahî olmak üzere kemterlerine ihsan buyurulmuştur.

*Tutulacak meslek: Dil-hah meali âgâh hazret-i veliy-ül nimet bi-minnetimize tevfikeyen, vatanımız için ibraz-ı hidemat-ı makbuleye, vas'-ı çakerânem derecesinde, sarf-ı mesai ve gayretten ibaret olacağından, hemen tesir-i bahş her umur, nur basra-ı erbab sıdk ve ihlâs, merdümek-i dîde-i erbab-ı ihtisas olan, veliy-ül nimet bi-minnetimiz sevgili padişahımız efendimiz hazretlerine, tevekkünümüz ömürler ihsan buyursun, dua-yı sadakat intimasının tekrarını Fatiha-yı kelim eyledim. Ahmed Faik*²⁹

“Vecibe-i Ubudiyet” başlığında verilen bu açıklamadan anlaşılacağı üzere, Ahmed Faik Filibe’de çıkarılmış olan Hilâl gazetesinden örnek alarak Edirne’de Ceride Gazetesi’ni çıkarmıştır. Ayrıca Ahmed Faik Osmanlı Devleti’nin her köşesinde gazete çıkarılacağı ümidi içinde olduğundan bahisle çıkarılacak gazetelerin görevlerini de belirtmiştir.

Ceride Gazetesi’nin incelediğimiz 164 sayısının içeriğine bakıldığında haberlerin çeşitliliği göze çarpmaktadır. Ecnebî ve Dâhilî haberler gazetenin en önemli iki kısmını oluşturmaktadır. Avrupa ve dünyanın çeşitli şehirlerinden haberler “Ecnebî” haberler kısmında, Edirne ve çevre şehirlerin haberleri de “Dâhilî” haberler kısmında bulunmaktadır. İstanbul merkezli haberler “Pay-ı Taht Havadisî” başlığı adı altında aktarılmaktadır. Vilâyat adı altında, genelini Bulgaristan haberlerinin oluşturduğu bir kısımda yer almaktadır.

Askerî konular ile ilgili haberler “Mevadd-ı Askeriyye” başlığında, Keşan, Dimetoka, Selanik, Gümölcine, Sofya gibi şehirlerden gelen mektuplarda “Mektup” kısmında sunulmaktadır. “Edebiyat” kısmında ise edebî haberler, roman tanıtımı, şiirler yer almaktadır. Dünyanın önemli şehirlerinden gelen iki, üç satırlık telgraflar “Telgraf” başlığı altında verilmiştir. Gazetenin son sayfa haberleri genellikle “İlânât” kısmına aittir.

Gazetenin diğer haber başlıkları ise şöyledir: İcmal, Mahakim, Mütenevvi, Nişan, Resmî, Siyasiyye, Tevcihat ve Varaka.

²⁹ Ahmed Faik, “Vecibe-i Ubudiyet”, *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 1.

II. BÖLÜM

CERİDE GAZETESİ'NİN DEĞERLENDİRMESİ

A-) VİLAYET HAVADİSİ

1-) Askerî Konular

Osmanlı Devleti'nde 17. yüzyıl ile beraber merkez ve taşrada askerî alanda görülen bir takım bozulmalar ortaya çıkmıştır. II. Osman (1618-1622), IV. Murad (1623-1640), III. Mustafa (1757-1774), I. Abdülhamid (1774-1789) dönemlerinde bu bozulmalara karşı bir dizi yenileşme denemeleri yapılmaya çalışılmışsa da köklü değişiklikler meydana getirilememiştir.³⁰ Osmanlı Devleti'nde yenileşmeyi bir bütün olarak kabul eden ve belirli bir plan ve program çerçevesinde bunun gerçekleştirilmesi gerektiğini ilk kavrayan padişah III. Selim (1789-1807) olmuştur.³¹ III. Selim döneminde Yeniçeri Ocağı ile alakalı düzenlemeler yapılmış, Nizam-ı Cedid adı altında ordu teşkil edilmiş, Mühendishane-i Berr-i Hümayun okulu kurulmuş, tophane ve baruthane ile donanma ve tersanelerde ıslah çalışmaları gerçekleştirilmiştir.³²

III. Selim'in ardından tahta geçen II. Mahmud (1808-1839) merkezî otoritenin güçlü olabilmesi için modern bir ordunun kurulması gerekliliğini belirtmiş ve bu doğrultuda 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nı ortadan kaldırıp Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusunu kurmuştur.³³ Ayrıca günümüzde Kara Harp Okulu olarak bilinen Harbiye Mektebi, Tıbbiye Mektebi ile Mızıka-yı Hümayun adıyla bilinen Askerî Bando bu dönemde tesis edilmiştir.³⁴

³⁰ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devleti'nin Askeri Yapısı", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 214-215.

³¹ Uğur Ünal, "İdari ve Sosyal Alanlarda Nizam-ı Cedid Çabaları", *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, S. 14, Ankara 2003, s. 309.

³² Besim Özcan, "Sultan III. Selim Dönemi Islahat Hareketleri (Nizam-ı Cedid)", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 1115-1117.

³³ Cabir Doğan, "II. Mahmut Dönemi Merkezileşme Politikasının Doğu Vilayetlerinde Uygulanması", *Turkish Studies*, C. 6/4, Samsun 2011, s. 507-508.

³⁴ Mehmet Karagöz, "Osmanlı Devleti'nde Islahat Hareketleri ve Batı Medeniyetine Giriş Gayretleri (1700-1839)", *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, S. 6, Ankara 1995, s. 193.

Mustafa Reşid Paşa başta olmak üzere Avrupa'daki gelişmelerden haberdar olan devlet adamlarının destek ve teşvikleriyle II. Mahmud'un yapmış olduğu yenilikleri daha ileriye taşımak gayesinde bulunan Sultan Abdülmecid (1839-1861) 3 Kasım 1839 tarihinde Tanzimat Fermanı'nı ilân etmiştir. İlân edilen bu ferman ile Osmanlı Devleti'nde yenileşme sürecine devam edilmiş ve imparatorluğun dağılışına kadar da bu faaliyetler sürdürülmüştür. Temel düzenlemelerin 1839-1876 yılları arasında yapılmasından dolayı bu döneme “*Tanzimat Dönemi*” adı verilmiştir.³⁵

Tanzimat Dönemi'nde askerlik alanında yapılan yenilikler, Osmanlı Ordusu'nun modern bir yapıya kavuşmasına sebebiyet vermiştir. Bu dönem içerisinde askerlik bir süreye bağlanmış, her bölgede bir ordu merkezi kurularak ülke 6 ayrı askerî bölgeye ayrılmıştır. Askere alınma kura usulüyle yapılmış ve askerliğin bir vatan borcu olduğu belirtilmiştir. Ayrıca ordunun kışla, depo, cephane inşası ve ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla bir takım çalışmalar yürütülmüş, halkın desteği alınmıştır.³⁶ 1869 Maarif Nizamnamesi ile ordunun asker ihtiyacını karşılayan ibtidaî, rüşdiye, idadî gibi mekteplere de düzenlemeler getirilmiştir.³⁷

Maarif Nizamnamesi ile yapılan düzenlemeler neticesinde temel eğitimin görüldüğü yer olan sıbyan mektebinin yerini ibtidaî mektepleri almıştır. İlk olarak 1872 yılında İstanbul'da açılmasının ardından³⁸ rüşdiyeye geçmek kaydıyla³⁹ 1890 yılında Edirne'de bir askerî ibtidaî tesis edilmiştir.⁴⁰ Bu okuldan mezun olan öğrencilerin eğitime devam ettiği okul hüviyetinde bulunan askerî rüşdiye Edirne'de ilk kez 1879 yılında kurulmuştur.⁴¹ Askerî rüşdiyeye kabul edilmek için Kuran-ı Kerim bilmek ve Türkçe okuyup yazma gerekliliği konulmuş, mezun

³⁵ Ayten Can Tunalı, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Kara Ordusunda Yapılanma 1839-1876*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2003, s. 21.

³⁶ Ayten Can Tunalı, “Tanzimat Dönemi'nde Ordu-Halk İlişkilerine Dair Bazı Gözlemler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 23, S. 36, Ankara 2004, s. 237.

³⁷ Hamza Altın, “1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 13/1, Elazığ 2008, s. 274.

³⁸ Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, TTK, Ankara 1991, s. 64-65.

³⁹ *Ceride*, 10 Mart 1307 (22 Mart 1891), nr. 53, s. 3.

⁴⁰ *Ceride*, 30 Kanun-ı Evvel 1306 (11 Ocak 1891), nr. 33, s. 4.

⁴¹ Haluk Kayıcı, *Salnamelere Göre Sosyo-Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı (1870-1903)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2012, s. 117.

olanların da idadîlere ve askerî tıbbiyelere başvurabileceği belirtilmiştir.⁴² Askerî idadîler, rüşdiyeden mezun olan öğrencilerin eğitimine devam ettiği okullar konumunda bulunmuşlardır. Edirne’de 1885 yılında kurulan askerî idadîye⁴³ kabul edilmek için öğrenciler Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca, matematik, geometri gibi alanlardan sınavlara tâbi tutulmuşlar ve başarılı olanlar okula kabul edilmişlerdir.⁴⁴

1863 yılından sonra yapılan düzenlemeler ile ikinci ordu ikinci alay birinci tabur konumunda bulunan Edirne’de⁴⁵ kışlaların su ihtiyacının karşılanması amacıyla Saray Akpınar civarından demir borular vasıtasıyla suların getirilmesi planlanmıştır.⁴⁶ 8 Teşrin-i Sani 1306 (20 Kasım 1890) tarihinde projenin açılışı yapılmış, ikinci ordu komutanı Veysel Efendi, bir tabur piyade, bir alay süvari, bir tabur topçu ve bir de bando takımı açılıшта hazır bulunmuştur.⁴⁷ Boruları birbirine bağlaması için İstanbul’dan 7 usta getirilmiş ve yapım işlemine başlanmıştır.⁴⁸ Boruların 15 cm. genişliğinde ve yapılacak mesafenin toplam 10.365 metre uzunluğunda olacağı belirtilmiş⁴⁹, kışlalara taşınacak olan bu suyun saflık derecesi Mekteb-i Tıbbiye tarafından hesaplanmıştır.⁵⁰

1864 yılına kadar ordunun ihtiyacı olan erzak iltizam usulüne göre karşılanmıştır. Bu tarihten sonra belirli düzenlemeler getirilmeye çalışılmışsa da iltizam usulünün sürdürüldüğünü görebiliriz.⁵¹ İkinci ordunun erzakının karşılanması konusunda ihale gerçekleşmiş, ekmek ve et Yakup Efendi’den, pirinç, yağ, sabun, zeytin Zişidi Efendi’den, arpada İstanbul’dan temin edilmiştir.⁵²

Tanzimat Dönemi Osmanlı Ordusu’nda dikkat çeken bir husus da askerî hekim ve baytarların bulundukları bölgedeki halkın ve hayvanlarının sağlığı ile ilgilenmeleri olmuştur. Başta İstanbul olmak üzere ordu merkezlerinde bulunan

⁴² *Ceride*, 10 Mart 1307 (22 Mart 1891), nr. 53, s. 3.

⁴³ Haluk Kayıcı, *a.g.t.*, s. 107.

⁴⁴ *Ceride*, 10 Mart 1307 (22 Mart 1891), nr. 53, s. 3.

⁴⁵ Ayten Can Tunalı, *a.g.t.*, s. 103.

⁴⁶ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 4.

⁴⁷ *Ceride*, 11 Teşrin-i Sani 1306 (23 Kasım 1890), nr. 19, s. 3.

⁴⁸ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 4.

⁴⁹ *Ceride*, 11 Teşrin-i Sani 1306 (23 Kasım 1890), nr. 19, s. 3-4.

⁵⁰ *Ceride*, 15 Teşrin-i Sani 1306 (27 Kasım 1890), nr. 20, s. 4.

⁵¹ Ayten Can Tunalı, *a.g.t.*, s. 110.

⁵² *Ceride*, 30 Ağustos 1306 (11 Eylül 1890), nr. 9, s. 2.

hekim ve baytarlar halkın ve hayvanların sağlık sorunları ile ilgilenmiş⁵³, Takvim-i Vekayi, Ceride-i Askeriye, Ceride⁵⁴ gibi gazetelerde bu konu ile ilgili haberler çıkmıştır. Gelibolu ve İslimye sancaklarında görülen hayvan hastalığının önlenmesi için Harp Okulu baytar hocalarından Binbaşı Osman görevlendirilmiş, büyük çabalarla hastalığın önü alınmıştır.⁵⁵ İkinci ordu baytarı Mahmut Bey Kırklareli’de bulunan taburlardaki hayvanları muayene etmiş ve herhangi bir hastalığın hayvanlarda görülmediğini dile getirmiştir.⁵⁶

Bahsedilenlerin dışında Osmanlı ordusunda bulunan bazı askerler edebiyata ilgi duyup kitap çıkarmışlardır. İkinci ordu levazım dairesinden Mahieddin Efendi “*Münşeat ve Malumat-ı Askeriye*” adlı kitabı⁵⁷, Tophane-i Âmire ruzmançe kaleminden Salih Saim Bey “*Altın Küpe*” adlı kitabı⁵⁸, Piyade Hacı Ömer Efendi de “*Senen-ül Akval El-Nebeviyye*” adlı kitabı çıkarmıştır.⁵⁹

2-) Eğitim

Osmanlı eğitim sisteminin temel taşlarından biri konumunda bulunan medreselerin çağın gerisinde kaldığı fikri Osmanlı devlet adamlarını eğitim konusunda ıslahatlar yapmaya yönlendirmiştir. 17. yüzyıl ile 19. yüzyıl arasında Osmanlı Devleti, Batı dünyasının gerisinde kalmışlığını askerî alanda yaptığı yeniliklerle gidermeye çalışmışsa da II. Mahmud’un (1808-1839) tahta geçmesiyle bilim, teknik, hukuk, eğitim alanında ıslahatlar yapılmaya başlanmıştır. 1827 yılında Mekteb-i Tıbbiye, 1834 yılında Mekteb-i Harbiye, 1838 yılında Mekatib-i Rüşdiye Nezareti ve Meclis-i Umur-ı Nafia gibi kurumlar teşkil edilmiş ve eğitim konusunda ilk teşkilatlanmalar gerçekleştirilmiştir.⁶⁰

Tanzimat Dönemi’nde (1839-1876) medrese dışında yapılan eğitimde ilk, orta ve yüksek olarak bir derecelendirme yapılmış, meslekî eğitimin yapılabilmesi için okullar tesis edilmiş, öğretmen yetiştiren meslek okulları ile kızlar için ilk kez

⁵³ Ayten Can Tunalı, *a.g.m.*, s. 245.

⁵⁴ *Ceride*, 26 Ağustos 1306 (7 Eylül 1890), nr. 8, s. 3.

⁵⁵ Ayten Can Tunalı, *a.g.m.*, s. 246..

⁵⁶ *Ceride*, 26 Ağustos 1306 (7 Eylül 1890), nr. 8, s. 3.

⁵⁷ *Ceride*, 11 Teşrin-i Sani 1306 (23 Kasım 1890), nr. 19, s. 5.

⁵⁸ *Ceride*, 6 Kanun-ı Evvel 1306 (18 Aralık 1890), nr. 26, s. 5.

⁵⁹ *Ceride*, 11 Nisan 1307 (23 Nisan 1891), nr. 62, s. 3.

⁶⁰ Bayram Kodaman, *a.g.e.*, s. 1-4.

orta dereceleri okullar açılmış, öğrenci ve öğretmenlerin uyması gereken kılık-kıyafetleri belirlenmiştir.⁶¹

1869 yılında kabul edilen Maarif Nizamnamesi ile Osmanlı Devleti'nde okullar konusunda belirli düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Bu nizamname ile meydana getirilecek eğitim ve öğretimin özellikleri, okutulacak dersler, yapılacak olan sınavlar, okullara kayıt işlemleri, kız ve erkeklerin ne şekilde eğitim görecekleri, okullarda görev yapan öğretmenlerin ücretleri gibi konularda açıklamalar yapılmıştır.⁶²

Osmanlı Devleti'nde ilk eğitimin görüldüğü yer olarak kabul gören sıbyan mektebi, Maarif Nizamnamesi'nin kabulü ile ibtidaî adı altında eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür. Devletin diğer vilayetlerinde ibtidaî mekteplerinin açılmasına örnek teşkil edecek ilk ibtidaî mektebi 1872 yılında İstanbul'da açılmıştır.⁶³ 1880'li yıllardan itibaren Edirne'de erkeklerin eğitim görmesi amacıyla Selimiye, Taşlık, Kirişhane, kızların eğitim görmesi amacıyla da Çiçekli, Yahya Efendi gibi yerlerde ibtidaî mektepleri açılmıştır.⁶⁴ 1890 yılında askerî ihtiyacı karşılaması amacıyla da bir askerî ibtidaînin açılmasına karar verilmiştir.⁶⁵

İbtidaî mektebinden mezun olan öğrencilerin eğitimine devam ettiği mektep konumunda bulunan rüşdiye, ilk olarak 1838 yılında “*Mekteb-i Maarif-i Adlî*” adı altında açılmıştır.⁶⁶ Maarif Nizamnamesi ile bu okullara bir takım düzenlemeler getirilmiş ve öğrenim süresinin dört yıl olması, beş yüz haneden fazla olan her kasabada açılması, masraflarının vilayet maarif idaresi tarafından karşılanması gibi kararlar alınmıştır.⁶⁷ Edirne'de ilk rüşdiye 1857 yılında⁶⁸, askerî rüşdiye ise 1879 yılında açılmıştır.⁶⁹ Rüşdiyelerde öğrenim görmek isteyen öğrenciler okullara kabul

⁶¹ Süleyman Karataş, “Osmanlı Eğitim Sisteminde Batılılaşma”, C. V, S. 1, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Afyon Haziran 2003, s. 236-237.

⁶² Hamza Altın, “1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 13/1, Elazığ 2008, s. 274.

⁶³ Bayram Kodaman, *a.g.e.*, s. 64-65.

⁶⁴ Haluk Kayıcı, *a.g.t.*, s. 91.

⁶⁵ *Ceride*, 30 Kanun-ı Evvel 1306 (11 Ocak 1891), nr. 33, s. 4.

⁶⁶ Bayram Kodaman, *a.g.e.*, s. 91.

⁶⁷ Fatma Ürekli, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Sistemi ve Kurumları”, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 3, Kırgızistan 2002, s. 399.

⁶⁸ Haluk Kayıcı, *a.g.t.*, s. 103.

⁶⁹ Haluk Kayıcı, *a.g.t.*, s. 117.

edilmek amacıyla sınavlara tabi tutulmuşlardır. Bu doğrultuda Edirne askerî rüşdiyesi 14 Mayıs 1308 (26 Mayıs 1892) tarihinde sınavlar teşkil etmiş⁷⁰ ve sınavların hangi derslerden yapılacağını açıklamıştır.⁷¹

Rüşdiyeyi başarı ile bitiren öğrencilerin eğitim görebilmeleri amacıyla idadîlerin kurulması planlanmıştır. Ancak devletin dönem itibariyle mali olarak sıkıntıda bulunması okulların inşa edilmesini geciktirmiştir. İlk idadînin 1873 yılında İstanbul'da açılmasından sonra kademeli olarak taşrada da idadîler açılmaya başlanmıştır.⁷²

Edirne'de ilk idadî mektebi 1885 yılında tesis edilmiştir. 1886 yılında birinci sınıfta öğrenim gören öğrenci sayısı 50, ikinci sınıfta da 22 olarak kaydedilmiştir.⁷³ 1890 yılında dershaneleri, müdür ve öğretmen odaları ile sınav salonları tamir edilmiş⁷⁴, 1892 yılına gelindiğinde yapılan düzenlemeler ile 7 dershanesi ve 16 odası olmuştur.⁷⁵ İdadîlerde öğretmenlerin eğitim vermesi dışında edebiyat ile ilgilenip kitaplar yazdığını görmekteyiz. Edirne Mekteb-i İdadî muallimlerinden İbrahim Fehim Bey, Mekteb-i Mülkiye mezunlarından İsmail Hakkı Bey ile “*Müntehabat-ı Teracim-i Meşahir*” adlı kitabı çıkarmıştır.⁷⁶

Maarif Nezareti rekabeti arttıracak ve eğitim kalitesini yükselteceği düşüncesiyle İstanbul ve taşrada şahsa ait özel okulların açılması konusunda halkı teşvik etmiştir.⁷⁷ Bu amaçla da nezaret tarafından Edirne'de bir okul açılması teklifinde bulunulmuş, İstanbul'dan Edirne'ye gelen Ahmet Nadir Beyefendi bu teklifi kabul ederek Mekteb-i Numune-i Terakki okulunu açmıştır. Ahmet Nadir, eğitim süresinin 3 yıl olacağını belirtmişse de⁷⁸, daha sonra bu süre erkekler için 6 yıla, kızlar içinde 5 yıla çıkmıştır.⁷⁹ 17 Ağustos 1307 (29 Ağustos 1891) tarihinde açılan bu okulda ilk hafta bir önceki yılın ders tekrarları yapılmış, asıl derslerin 24

⁷⁰ *Ceride*, 14 Mayıs 1308 (26 Mayıs 1892), nr. 167, s. 3.

⁷¹ *Ceride*, 2 Nisan 1308 (14 Nisan 1892), nr. 161, s. 3.

⁷² Fatma Ürekli, *a.g.m.*, s. 399-400.

⁷³ Haluk Kayıcı, *a.g.t.*, s. 107-108.

⁷⁴ *Ceride*, 25 Teşrin-i Sani 1306 (7 Aralık 1890), nr. 23, s. 3.

⁷⁵ Haluk Kayıcı, *a.g.t.*, s. 108.

⁷⁶ *Ceride*, 27 Kanun-ı Evvel 1306 (8 Ocak 1891), nr. 32, s. 4.

⁷⁷ *Ceride*, 6 Eylül 1306 (18 Eylül 1890), nr. 11, s. 5.

⁷⁸ *Ceride*, 16 Eylül 1306 (28 Eylül 1890), nr. 14, s. 4.

⁷⁹ Haluk Kayıcı, *a.g.t.*, s. 128.

Ağustos 1307 (5 Eylül 1891) tarihinde başlayacağı ve kayıtların halen devam ettiği açıklanmıştır.⁸⁰ İlk başlarda sadece erkekler için açılan bu özel okula inas⁸¹ kısmının da oluşturulmasıyla öğrenci sayısında artış gözlenmiş⁸² ve mektep için gerekli olan öğretmenler temin edilmiştir. Reşid Bey ve Mahmud Ziya Bey tarafından haftada üçer saat Almanca ve Fransızca, Ressam Rıza Bey tarafından resim⁸³ ve haftada on iki saat de müzik dersi verilmiştir.⁸⁴ Ayrıca talebin durumuna göre İtalyancanın da ders programına ekleneceği belirtilmiştir.⁸⁵ Ahmet Nadir tarafından açıklanan ders programına bakıldığında; Birinci sınıfta, Elifba-yı Osmanî, Kuran-ı Kerim, Kıraat-ı Türkiye, Hesab-ı Zihnî ve Tadaad gibi dersler, ikinci sınıfta, Kuran-ı Kerim ve Tecvid, Kavaid-i Türkiye, Kıraat-ı Türkiye (Manalı), İlm-i Hal gibi dersler, üçüncü sınıfta da Tahlil-i İbare, Fransızca, Coğrafya, Tarih-i Osmanî, Kuran-ı Kerim ve Tecvid gibi dersler okutulmuştur.⁸⁶

Özel okul olarak Müslümanlar tarafından kurulan Numune-i Terakki Mektebi dışında gayrimüslimler tarafından kurulan okulları da görmekteyiz. Bu duruma 1862 yılında Polonyalı Resüreksiyonistler⁸⁷ tarafından kurulan Bulgar Katolik Mektebi'ni örnek olarak gösterebiliriz. Edirneliler tarafından Polak Mektebi olarak bilinen bu okul, gündüz ve yatılı eğitim sistemi ile faaliyet göstermiş, Fransızca, Bulgarca, Osmanlıca, Latince, coğrafya, müzik, kimya gibi dersler okutulmuştur.⁸⁸ 1890 yılında yeniden inşa edilen bu okul, Edirne maarif müdürü Sururi Beyefendi ile birlikte Fransa ve Avusturya konsoloslarının katılımıyla açılışı yapılmıştır.⁸⁹

⁸⁰ *Ceride*, 19 Ağustos 1307 (31 Ağustos 1891), nr. 97, s. 4.

⁸¹ Kadınlar, kızlar.

⁸² *Ceride*, 6 Teşrin-i Evvel 1307 (18 Ekim 1891), nr. 111, s. 3.

⁸³ *Ceride*, 9 Kanun-ı Evvel 1306 (21 Aralık 1890), nr. 27, s. 5.

⁸⁴ *Ceride*, 24 Teşrin-i Evvel 1307 (5 Kasım 1891), nr. 116, s. 2.

⁸⁵ *Ceride*, 9 Kanun-ı Evvel 1306 (21 Aralık 1890), nr. 27, s. 5.

⁸⁶ *Ceride*, 16 Eylül 1306 (28 Eylül 1890), nr. 14, s. 4.

⁸⁷ 1836 yılında Bogdan Janski adında bir kişi tarafından bağımsızlıklarını kaybetmiş olan Lehlere Katolikliği pekiştirmek, başka devletlerin hâkimiyeti altında bulunan topraklarını geri kazanacakları vurgusu yapan ve tesis ettikleri okullar ile bu düşüncelerini yaymayı amaçlayan bir topluluktur. Bkz: Hüseyin Mevsim, "Edirne Bulgar Katolik Mektebi'nden Bir Leh Pederin 93 Harbi Notları", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C. 4, S. 2, Edirne 2015, s. 159.

⁸⁸ Haluk Kayıcı, *a.g.t.*, s. 126-127.

⁸⁹ *Ceride*, 3 Teşrin-i Evvel 1307 (15 Ekim 1891), nr. 110, s. 2-3.

3-) Hastalıklar

Tifo, frengi, veba, kolera gibi salgın hastalıklar, ortaya çıktığı bölgeyi etkilemekle kalmamış, çeşitli yollar ile dünyanın her bölgesini etkisi altına almıştır. Ortaya çıktığı süre itibariyle binlerce veya milyonlarca insanın ölümüne yol açan bu salgınlar, imparatorlukların ve orduların ciddi zarara uğramasına, toplumların derinden etkilenmesine sebep olmuştur.⁹⁰

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıla kadar görülen en tehlikeli salgın veba olmuştur. Veba özellikle 17. yüzyıldan 19. yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı topraklarında etkisini göstermiştir. 19. yüzyıl ile beraber etkinliğini yitirmiş, yerini daha ölümcül bir hastalık olan kolera almıştır.⁹¹

İlk olarak Hindistan'da ortaya çıkan kolera, buradan çeşitli vasıtalarla yayılarak hemen hemen bütün dünyayı etkisi altına almıştır.⁹² Kara ve deniz ticaret yollarının kesiştiği noktada bulunması ve dönem itibariyle geniş topraklara hükmetmesi hasebiyle Osmanlı Devleti'ni de etkilemiş, demografik, sosyal, ekonomik ve psikolojik olarak büyük yıkımlara sebep olmuştur.⁹³ Kolera, Osmanlı topraklarında ilk kez 1822 yılında görülmüş, Basra Körfezi'nden, Bağdat yolunu kullanarak Anadolu'ya ve Akdeniz sahillerine sirayet etmiştir.⁹⁴ 1831 yılında İstanbul'da baş gösteren kolera, 1838, 1839 ve 1840 yıllarındaki hac mevsimlerinde Hicaz'ı etkisi altına almıştır. 1865 yılındaki kolera salgını şiddetini yoğun şekilde hissettirmiş, Osmanlı topraklarından Hicaz, Beyrut, Şam, İzmir, Diyarbakır, Mısır ve İstanbul gibi birçok bölgede görülmüştür.⁹⁵ 1890-1893 yılları arasında Hicaz'da

⁹⁰ Mesut Ayar, *Osmanlı Devleti'nde Kolera Salgını: İstanbul Örneği (1892-1895)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007, s. 1.

⁹¹ Gülden Sarıyıldız, "XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Kolera Salgını", *Tarih Boyunca Doğal Afetler ve Depremler Semineri Bildirileri (22-23 Mayıs 2000)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2000, s. 309.

⁹² Alfred Stille, *Cholera: Its Origin, History, Causation, Symptoms, Lesions, Prevention and Treatment*, Lea Brother & CO., Philadelphia 1885, s. 13.

⁹³ Mesut Ayar, *a.g.e.*, s. 22.

⁹⁴ Gülden Sarıyıldız, *a.g.m.*, s. 310.

⁹⁵ Abdulkadir Gül, "XIX. Yüzyılda Erzincan Kazasında Salgın Hastalıklar (Kolera, Frengi, Çiçek ve Kızamık)", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 41, Erzurum 2009, s. 243.

ortaya çıkan kolera salgını⁹⁶ etkisini Halep, Antakya, Mekke⁹⁷, Cidde⁹⁸, İstanbul ve Edirne’de göstermiştir. Edirne’de bu salgın hastalığın etkisini azaltmak amacıyla önlemler alınmış, temiz olmayan mahalle ve sokaklar bir dizi temizlikten geçirilmiştir.⁹⁹ Askerlerin kalmış olduğu koğuşlar 20 günde bir badana yapılmış, pişirilen yemeklere dikkat edilmiş, 50 askerin yattığı koğuşlarda en fazla 20 asker yatırılmış, yatakların altlarındaki minderler ve hamam takımları yenilenmiş, çarşı ve pazarda ham ve çürük ürünlerin satılmasına izin verilmemiştir.¹⁰⁰

Osmanlı Devleti’nde geniş etki alanına sahip olan koleranın dışında etkileri daha az olan influenza¹⁰¹, eskarlatin¹⁰², filoksera, çiçek gibi hastalıklar da görülmüştür. Edirne’de ortaya çıkan influenza hastalığının etkisini azaltmak amacıyla mekteplerde dersler verilmiş, sağlık kurallarına uyulması konusunda öğrenciler uyarılmıştır.¹⁰³ Edirne ve Karaağaç’ta influenza hastalığından etkilenenler hastanelerde tedavi altına alınmıştır.¹⁰⁴ Edirne’de eskarlatin hastalığından dolayı Yıldırım, Kirişhane gibi mahallelerde birçok açık lağım kapatılmış, çöpler temizlenmiştir. Yahudi mahallelerindeki evlerde 3-5 kişinin oturması gerekirken, 10-15 kişinin hane içerisinde yaşaması eskarlatin hastalığından en çok Yahudi mahallelerin zarar görmesine neden olmuştur.¹⁰⁵ İstanbul Tarabya’daki bağlarda filokseranın meydana gelmesi İstanbul’dan Edirne’ye kadar olan bölgelere eşya nakledilmesini durdurmuştur.¹⁰⁶

19. yüzyılda hastalıklarla mücadelede görülen eksiklikler çiçek hastalığında da kendini göstermiştir. Çiçek hastalığıyla mücadelede temel problemlerden birisi yeteri derecede aşı yapacak hekimin ve tıbbî malzemenin bulunmaması olmuştur.¹⁰⁷

⁹⁶ Sinan Kunalp, “Osmanlı Yönetimi’ndeki (1831-1911) Hicaz’da Hac ve Kolera”, çev. Münir Atalar, *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, S. 7, Ankara 1996, s. 503.

⁹⁷ *Ceride*, 11 Temmuz 1307 (23 Temmuz 1891), nr. 86, s. 3.

⁹⁸ *Ceride*, 30 Haziran 1307 (12 Temmuz 1891), nr. 84, s. 3.

⁹⁹ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 3-4.

¹⁰⁰ *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 4.

¹⁰¹ Grip.

¹⁰² Kızıl hastalığı.

¹⁰³ *Ceride*, 19 Kanun-ı Sani 1307 (31 Ocak 1892), nr. 141, s. 1.

¹⁰⁴ *Ceride*, 26 Kanun-ı Sani 1307 (7 Şubat 1892), nr. 143, s. 4.

¹⁰⁵ *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 4.

¹⁰⁶ *Ceride*, 8 Ağustos 1307 (20 Ağustos 1890), nr. 94, s. 2.

¹⁰⁷ Abdulkadir Gül, *a.g.m.*, s. 263.

Edirne'nin Havsa kasabasında çiçek hastalığına yakalanan çocuklar hekim olmayan bir Yahudi tarafından aşı edilmiş ve birçok çocuk aşının tesir etmemesinden dolayı vefat etmiştir.¹⁰⁸ Ayrıca Malkara'da çocukların çiçek hastalığından aşı olamamasından dolayı devlet bu bölgeye hekim göndermiş ve 324 çocuk bu vesile ile aşı yapılmıştır.¹⁰⁹

4-) Panayırlar

Panayırlar, sosyal ve iktisadî ilişkilerinin artmasını sağlayan, yerli ve yabancı tüccarların katılımıyla oluşan büyük ölçekli pazarlardır. İlk çağlarda dinî temelli toplantılar olarak kabul görmüş olan panayırlar, ticarî faaliyetlerin gelişmesiyle beraber ekonomik faaliyetlerin yapılması amacıyla tesis edilmiştir.¹¹⁰

Osmanlı Devleti'nde Cısr-i Ergene¹¹¹, Karaağaç¹¹², Silivri, Hersek, İslimye¹¹³, Uzuncaabad-Hasköy¹¹⁴, Balıkesir, Gönen, Çan, Manyas, Eski Cuma, Siroz gibi Anadolu ve Rumeli'nin birçok bölgesinde panayırlar kurulmuştur.¹¹⁵ Osmanlı panayırları, pazarlardan farklı olarak merkezî idarenin kontrolü altında tutulmuş, idarenin belirlemiş olduğu şartlar neticesinde açılıp faaliyet göstermiştir.¹¹⁶

Osmanlı panayırları kuruluş amaçları açısından ticarî ve sosyal olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Ticarî içerikli olanlar ticarî hedefler doğrultusunda çalışma yürütürken, sosyal içerikli olanlar Osmanlı toprakları içerisindeki cemaatler tarafından dinî törenler ve eğlence amacıyla oluşturulmuştur.¹¹⁷ Sosyal amaçlı

¹⁰⁸ *Ceride*, 21 Teşrin-i Sani 1307 (3 Aralık 1891), nr. 124, s. 3.

¹⁰⁹ *Ceride*, 14 Temmuz 1307 (26 Temmuz 1891), nr. 87, s. 2.

¹¹⁰ Beytullah Demirtaş, "Saray Nahiyesi Balçık Panayırı (18. Yy-20. Yy)", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 2, Haziran 2011, s. 40.

¹¹¹ *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 3.

¹¹² *Ceride*, 10 Mart 1307 (22 Mart 1891), nr. 53, s. 3.

¹¹³ Panayır hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Meryem Kaçan Erdoğan, "Balkanlarda Uluslararası Bir Organizasyon: İslimye Panayırı", *Belleten*, C. LXXX, S. 287, Ankara 2016, s. 123-155.

¹¹⁴ Panayır hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kadir Arslanboğa, "Osmanlı Devleti'nde Uluslararası Bir Fuar: Uzuncaabad-Hasköy Panayırı'nın 1769 ile 1818 Yıllarına Ait Gümrük Gelirleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 36, Sinop 2015, s. 774-786.

¹¹⁵ Özer Küpeli, "Osmanlı Devleti'nde Panayır Organizasyonları ve Gönen Hacı İsa Panayırının Tarihine Dair", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 492.

¹¹⁶ Beytullah Demirtaş, *a.g.m.*, s. 41.

¹¹⁷ Özer Küpeli, *a.g.m.*, s. 491.

kurulan panayırların en önemli eğlence kaynağını yapılan güreş etkinlikleridir. Bu güreş etkinliklerinin en bilineni de Kırkpınar güreşleridir.¹¹⁸

Kırkpınar güreşleri, Edirne'nin batısında bulunan Samona köyündeki meralık alanda icra edilmiştir. Seyircinin kalabalığı ne kadar olursa olsun meranın tepelik olma özelliği seyircilerin güreşleri sorunsuz izlemesini sağlamıştır.¹¹⁹ Güreşler Hıdrellez şenliklerinden üç gün önce başlar, birinci gün ciddi güreşler olmayıp hazırlık şeklindeki güreşler yapılır, ikinci gün esaslı güreşlere girilir, son gün olan üçüncü gün ise de başpehlivanlık güreşleri yapılırdı.¹²⁰ Sadece pehlivan güreşleri yapılmaz, koşu ve at yarışları gibi yarışmalarda düzenlenirdi. Güreşler için bir Kırkpınar ağası seçilir ve pehlivanlar için verilen bahşişler bu ağaya teslim edilirdi.¹²¹ 21 Nisan 1308 (3 Mayıs 1892) tarihinde yapılan güreşlere dönemin meşhur pehlivanları katılmış ve 6 binden fazla insan güreşleri izlemek için toplanmıştır.¹²²

5-) Demiryolu

Sanayi Devrimi ile başlayan büyük teknolojik gelişmeler her alanda olduğu gibi ulaşım alanında da kendisini göstermiştir. 19. yüzyılın ulaşım konusunda en gelişmiş teknolojik aracı konumunda bulunan demiryolu, sadece ulaşımı kolaylaştırmak ve hızlandırmakla kalmamış, siyasî, ekonomik, askerî ve stratejik açıdan büyük yararlar sağlamıştır. Avrupa'da ilk defa İngiltere'de kullanılmaya başlanan demiryolu, 1830 yılından sonra Fransa, Almanya, Belçika gibi ülkelerde inşa edilmiş, ulaşım, haberleşme ve taşımanın kolaylaşmasını sağlamıştır.¹²³

Osmanlı Devleti'nde ise demiryolu ile ilgili fikirler ve inşa etme çabaları ilk olarak Kırım Savaşı'ndan sonraki döneme denk gelir. Ancak devletin mali olarak sıkıntıda olması, teknik bilgi ve donanımın yetersizliği demiryolu inşa etme

¹¹⁸ Abdülkadir Özkan, "Güreş", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 14, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 320.

¹¹⁹ *Ceride*, 9 Mayıs 1307 (21 Mayıs 1891), nr. 69, s. 3.

¹²⁰ Rakım Ertür, "Eski Kırkpınar", *Edirne: Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağanı Kitabı*, TTK, Ankara 1993, s. 297.

¹²¹ *Ceride*, 9 Mayıs 1307 (21 Mayıs 1891), nr. 69, s. 3.

¹²² *Ceride*, 23 Nisan 1308 (5 Mayıs 1892), nr. 165, s. 2.

¹²³ Vahdettin Engin, *Rumeli Demiryolları*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993, s. 17.

imtiyazını yabancı şirketlere ve kişilere bırakmasına sebebiyet vermiştir.¹²⁴ Tanzimat Dönemi aydınlarından olan Âli ve Fuad Paşalar demiryolu yapımının modernleşmenin bir gereği olduğunu belirtmişler, merkezî otoritenin devletin her köşesine ulaşmasında ve devlet bütünlüğünün sağlanmasında faydasının olacağını düşünmüşlerdir.¹²⁵ Sultan Abdülaziz Devri'nde (1861-1876) ülkede demiryolu hattı inşa edilebilmesi amacıyla Baron Hirsch, Wilhelm von Pressel gibi şahıslara imtiyazlar verilmişse de ülke demiryolu ağları ile donatılamamıştır.¹²⁶

Demiryolu konusunda Osmanlı Devleti'nde yapım çalışmaları esas itibarıyla II. Abdülhamid'in Duyun-ı Umumiye İdaresi'ni kurmasıyla başlamıştır. 1888 yılında Anadolu demiryolları, 1889 Bağdat demiryolları, 1889 Yafa-Kudüs demiryolu, 1890 Beyrut-Şam gibi demiryolu hatlarının yapılması planlanmıştır.¹²⁷ Ortadoğu'da ve Anadolu'da yapılacak olan bu hatların dışında Rumeli'de de demiryolu hatlarının inşa edilmesi düşünülmüştür. Selanik-Manastır, Selanik-İstanbul, Edirne-Dedeağaç, Sekban-Yanbolu¹²⁸, Yanbolu-Edirne¹²⁹, Sofya-Pernik-Köstendil¹³⁰ gibi hatlar inşa edilmesi planlanan hatlar olarak gösterilebilir.

Demiryollarının inşa ve işletilmesinin imtiyaz olarak bir şirkete veya şahsa verilmesi Osmanlı demiryolu politikasının en önemli özelliğidir.¹³¹ Selanik-Dedeağaç arasında yapılacak olan demiryolu hattı bu özelliğe örnek teşkil edebilir. Mösyö Polkaeb hattın inşası için imtiyaz talebinde bulunmuş, sermaye sahipleri ile anlaşma yapmak üzere Berlin'e gitmiştir.¹³² Selanik-Dedeağaç hattı için Paris'teki bir şirkete vekâleten Mösyö Odiber Ticaret ve Nafia Nezareti'ne başvuruda bulunmuştur.¹³³ Mösyö Bodvi hat için Nafia Nezareti'ne başvuruda bulunmuş, hattı

¹²⁴ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. VII, TTK, Ankara 1977, s. 268.

¹²⁵ M. Metin Hülagü, "Sultan II. Abdülhamid ve Demiryolu Politikası (1876-1909)", *Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid*, C. 3, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2011, s. 133.

¹²⁶ Musa Gümüş, "1893'den 1923 Chester Projesi'ne Türk Topraklarında Demiryolu İmtiyaz Mücadeleleri ve Büyük Güçler", *Tarih Okulu Dergisi*, S. 10, İzmir 2011, s. 154.

¹²⁷ İsmail Yıldırım, "Osmanlı Demiryolu Politikasına Bir Bakış", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 12, S. 1, Elazığ 2002, s. 314.

¹²⁸ *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 4.

¹²⁹ *Ceride*, 1 Kanun-ı Evvel 1307 (13 Aralık 1891), nr. 127, s. 3.

¹³⁰ *Ceride*, 19 Mart 1308 (31 Mart 1892), nr. 157, s. 3-4.

¹³¹ İsmail Yıldırım, *a.g.m.*, s. 319.

¹³² *Ceride*, 30 Mayıs 1307 (11 Haziran 1891), nr. 75, s. 3.

¹³³ *Ceride*, 25 Temmuz 1307 (6 Ağustos 1891), nr. 90, s. 4.

inşa edecek sermayedarlar ile birlikte İstanbul'a geleceğini söylemiştir.¹³⁴ Fransa sefaretî bankerlerinden olan Mösyö Renebudi, Nafia Nezaretî'nce hat için görüşülen mukaveleyi ve teminat için verilecek olan kilometre başına 15,650 Frankı kabul etmiştir.¹³⁵ Selanik-Dedeâğaç şimendifer hattı dışında Osmanlı Devleti'ne diğer bölgelerde yapılacak olan hatlar için de başvurular yapılmıştır. Babaeski'den Dikili'ye kadar yapılacak olan demiryolu hattı için Mösyö Vijiye adlı şahıs başvuruda bulunmuş ve belgeleri Nafia ve Maliye Nezaretlerine gönderilmiştir.¹³⁶

Osmanlı Devleti, inşa ettiği hatlar üzerinde yolculuk eden halkının memnuniyeti için bir takım girişimlerde bulunmuştur. Avrupa'dan İstanbul'a¹³⁷, Edirne'den Şarkî Rumeli'ye, İstanbul'dan Dedeâğaç'a¹³⁸ giden yolcu vagonlarının içlerinin sıcak tutulması amacıyla önlemler alınması düşünülmüştür. Edirne-Şarkî Rumeli hattının vagonlarında sıcaklığın sağlanması, İstanbul-Dedeâğaç hattının yolcu vagonlarının soğukluğunun devam etmesi tepkilere yol açmış¹³⁹, bu durum ikinci ordu-yu hümayun vekili Mahmut Hamdi Paşa tarafından dikkate alınarak şimendifer komiserliğine tezkere gönderilmiştir.¹⁴⁰

Osmanlı Devleti'nde demiryolu hatları inşa etmenin dışında bazı bölgelerde eşkıyaların demiryolu istasyonlarını işgal edip, halka zarar verdiğini görülmektedir. Babaeski şimendifer istasyonunda eşkıyalar tarafından jandarmalara saldırılmış, bazı tüccarların eşyaları çalınmıştır. Bunları yapanların bulunması amacıyla Jandarma Binbaşı Mustafa Bey ve yaveri Yüzbaşı Süleyman Efendi görevlendirilmiştir.¹⁴¹ İstasyona saldıran eşkıyaların asıl amacının Kırkkilise Yunan konsolos vekilini kaçırmak olduğu belirlenmiştir.¹⁴² Bu olay neticesinde Hayrabolu'nun Lahana köyünden İbiş oğlu Hüseyin, Eğridere kazasına bağlı İyice köyünden Mehmet oğlu

¹³⁴ *Ceride*, 9 Şubat 1307 (21 Şubat 1892), nr. 147, s. 2.

¹³⁵ *Ceride*, 24 Teşrin-i Sani 1307 (6 Aralık 1891), nr. 125, s. 3.

¹³⁶ *Ceride*, 11 Teşrin-i Sani 1306 (23 Kasım 1890), nr. 19, s. 4.

¹³⁷ *Ceride*, 23 Kanun-ı Evvel 1306 (4 Ocak 1891), nr. 31, s. 4.

¹³⁸ *Ceride*, 27 Kanun-ı Evvel 1306 (8 Ocak 1891), nr. 32, s. 3.

¹³⁹ *Ceride*, 19 Kanun-ı Evvel 1307 (31 Aralık 1891), nr. 132, s. 3-4.

¹⁴⁰ *Ceride*, 2 Kanun-ı Sani 1307 (14 Ocak 1892), nr. 136, s. 1-2.

¹⁴¹ *Ceride*, 13 Eylül 1306 (25 Eylül 1890), nr. 13, s. 3.

¹⁴² *Ceride*, 20 Eylül 1306 (2 Ekim 1890), nr. 15, s. 4.

Bekir, Çevirmeci oğlu Mehmet¹⁴³, Habil Pehlivan¹⁴⁴ ve beraberinde üç kişi yakalanmıştır.

Babaeski şimendifer olayı dışında, Sinekli istasyonunda da bir olay yaşanmıştır. Sinekli istasyonunda bulunan dört Alman vatandaşı eşkıyalar tarafından kaçırılmış¹⁴⁵, olaya müdahale etmeye çalışan Yahudi eşrafından Yakupapo kolundan vurularak yaralanmıştır.¹⁴⁶ Bu durum Yakupapo'nun ailesini telaşa sevk etmiş ve o dönem itibariyle meşhur olan Doktor Sarel Edirne'ye çağırılmıştır. Doktor, aileye korkulacak bir durumun olmadığını belirtmişse de¹⁴⁷ günden güne kötüye giden Yakupapo vefat etmiştir.¹⁴⁸ Olaya karışan 12 kişi Kırkkilise'de yakalanarak Edirne'ye götürülmüş¹⁴⁹, dört Alman vatandaşı da kurtarılarak Almanya'ya gönderilmiştir.¹⁵⁰ Yakalanan 12 eşkıya İkinci ordu-yu hümayun Mirlivası Nuri Paşa başkanlığında Edirne'de kurulmuş olan Divan-ı Harb'de yargılanmıştır.¹⁵¹

6-) Edirne'de Tramvay Projesi

Sanayi Devrimi ile birlikte buhar ve elektrik gücüne dayalı yeni teknolojik gelişmelerin yaşanması, demir-çelik faaliyetlerine hız verilen bu dönemde raylı bir ulaşım aracı konumunda olan tramvayı ortaya çıkarmıştır.

At ile giden yolcu arabalarının ray üzerinde hareket ettirilmesiyle ortaya çıkan ilk atlı tramvaylar, 1852 yılında Amerika'nın New York şehrinde kullanılmıştır. 1855'te Paris, 1860 Birkenhead, 1862 Cenevre ve Londra, 1863 Kopenhag ve Peşte, 1865 Berlin ve Viyana, 1866 La Haye, 1869 Brüksel ve Liverpool şehirlerinde atlı tramvaylar hayata geçirilmiştir. İlk başlarda kısa mesafeler

¹⁴³ *Ceride*, 11 Teşrin-i Sani 1306 (23 Kasım 1890), nr. 19, s. 4.

¹⁴⁴ *Ceride*, 10 Kanun-ı Sani 1306 (22 Ocak 1891), nr. 36, s. 3.

¹⁴⁵ *Ceride*, 30 Mayıs 1307 (11 Haziran 1891), nr. 75, s. 3.

¹⁴⁶ *Ceride*, 26 Mayıs 1307 (7 Haziran 1891), nr. 74, s. 3.

¹⁴⁷ *Ceride*, 30 Mayıs 1307 (11 Haziran 1891), nr. 75, s. 3.

¹⁴⁸ *Ceride*, 2 Haziran 1307 (14 Haziran 1891), nr. 76, s. 3.

¹⁴⁹ *Ceride*, 6 Haziran 1307 (18 Haziran 1891), nr. 77, s. 3.

¹⁵⁰ *Ceride*, 30 Mayıs 1307 (11 Haziran 1891), nr. 75, s. 3.

¹⁵¹ *Ceride*, 9 Haziran 1307 (21 Haziran 1891), nr. 78, s. 2.

için kullanılan atlı tramvaylar, zaman geçtikçe geniş alanlara yayılmış ve Avrupa'nın diğer şehirlerinde de kullanılmaya başlanmıştır.¹⁵²

Osmanlı Devleti'nde ilk tramvay inşası için 30 Ağustos 1869 tarihinde “*Dersaadet'te Tramvay Tesis ve İnşasına*” adıyla bir sözleşme imzalanmış, İstanbul sokaklarında yolcu taşımacılığı için demiryolu inşası ve demiryolu üzerinde hayvan çekerli araba işletilmesi imtiyazı kırk yıl süre ile Dersaadet Tramvay Şirketi'ne verilmiştir. Bu şirket atlı tramvayın ihtiyacının yoğun olabileceği bölgeleri belirlemiş ve 1871 yılında ilk tramvay hattı olan Azakapusu-Galata-Tophane-Beşiktaş hattı işleme açılmıştır.¹⁵³ İstanbul'da yapılan bu tramvay hattı Osmanlı Devleti'ndeki diğer şehirlere örnek teşkil etmiş, tramvay hatlarının inşa edilebilmesi için harekete geçilmiştir.

1870'li yılların başında Edirne'de, İstanbul'daki atlı tramvay hattından yola çıkarak Karaağaç'taki demiryolu istasyonundan şehrin merkezine bir tramvay hattının yapılması düşünülmüş, hattın Meriç nehri üzerindeki köprüden şehrin merkezine uzatılması öngörülmüştür.¹⁵⁴ Edirne'deki mevcut yolların tramvay hattı için yetersiz olması ve yeni yapılacak yolların büyük masrafları beraberinde getireceği düşüncesi hazırlanan bu projenin ertelenmesini gündeme getirmiştir. Demiryolu şirketi müfettişi Boris tarafından devlete yük olmadan bu hattın yapılacağı fikri ortaya atılmışsa da devlet tarafından buna izin verilmemiştir. 28 Eylül 1873 tarihinde tramvayın inşası için Mösyö İstovil tarafından ikinci bir teklif yapılmış, ancak başarılı bir sonuç alınamamıştır.¹⁵⁵

Edirne'de tramvay hattının inşa edilmesi amacıyla yapılan diğer bir teşebbüs 1890'lı yıllara denk gelmiştir.¹⁵⁶ Macarlara ait bir şirket tarafından şehre mühendis gönderilip, sokakların ölçümü yapılmış ve güzergâh belirleme faaliyetlerinde bulunulmuştur.¹⁵⁷ Edirne demiryolu istasyonundan Sarayıçi'ne, Ağaç Pazarı'ndan

¹⁵² Vahdettin Engin, *İstanbul'un Atlı ve Elektrikli Tramvayları*, İstanbul 2011, s. 17-19.

¹⁵³ Melek Çolak, “XX. Yüzyıl Başlarında İstanbul'da Trafik ve Tramvay”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C. XXII, İstanbul 2003, s. 76.

¹⁵⁴ Aziz Tekdemir, “Edirne Tramvay Projesi”, *Edirne'nin Fethinin 650. Yılı Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Edirne 2012, s. 302.

¹⁵⁵ Aziz Tekdemir, *a.g.m.*, s. 303.

¹⁵⁶ Aziz Tekdemir, *a.g.m.*, s. 303.

¹⁵⁷ *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 5.

Mihal Köprüsü'ne kadar olan yerler güzergâh olarak seçilmiş, plan ve haritalar hazırlanmıştır. Projenin bu plan ve haritalar doğrultusunda yapılacağı ve sadece insan taşımacılığına hizmet edileceği belirtilmiştir.¹⁵⁸

Edirne istasyonundan şehir merkezine kadar yedi kilometrelik bir tramvay hattının inşası için Rumeli Demiryolu İdaresi başkâtibi Mösyö Tukas¹⁵⁹ ve Belgrad sefaretî başkâtibi Giridlizade Servet Bey¹⁶⁰ hattın imtiyazını alabilmek amacıyla başvuruda bulunmuşlardır. Servet Bey'in başvurusu, hattı inşa etmekten vazgeçip vazgeçmediğini belirtmemesi üzerine kabul görmemiştir. Fakat Servet Bey, başvurusunun yeniden kontrol edilmesi istemişse de¹⁶¹ Tukas'ın şartnamesi şehir için daha uygun ve güvenilir bulunduğundan kabul görmüş ve imtiyaz Mösyö Tukas'a verilmiştir.¹⁶² Yapılacak olan bu hattın nakliyat işlerini kolaylaştıracağı ve şehri güzelleştireceği için bir an önce bitirilmesi temenni edilmiştir.¹⁶³

Fakat Mösyö Tukas'ın hattın inşasından vazgeçip, Osmanlı Bankası'na vermiş olduğu teminatı geri alması¹⁶⁴, Servet Bey ve Tukas'ın şartnamelerini anlatmak üzere Nafia Nezareti'ne gitmemesi başvurularının geçersiz sayılmasına ve projenin başlamadan son bulmasına sebep olmuştur.¹⁶⁵ Ayrıca 1907 ve 1911 yıllarında tramvay hattı inşa edebilmek amacıyla bir takım teşebbüsler görölse de Edirne'de bir tramvay hattı inşa edilememiştir.¹⁶⁶

7-) Edirne Nehirleri

Osmanlı Devleti genişleme siyaseti gereği çevresinde bulunan Anadolu beyliklerini egemenliği altına almış ve beyliklerin denizcilik gibi önemli özelliklerini benimsemiştir. 16. yüzyıl ile beraber Osmanlı Devleti'nin imparatorluğa dönüşmesi denizcilik konusunda bilgilerin artmasına ve açık denizlerde tek başına hâkimiyet sağlanmasına sebep olmuştur. İmparatorluk bir yandan açık denizlerde faaliyet

¹⁵⁸ *Ceride*, 19 Ağustos 1306 (31 Ağustos 1890), nr. 6, s. 3.

¹⁵⁹ *Ceride*, 13 Kanun-ı Evvel 1306 (25 Aralık 1890), nr. 28, s. 3.

¹⁶⁰ *Ceride*, 16 Kanun-ı Evvel 1306 (28 Aralık 1890), nr. 29, s. 3.

¹⁶¹ *Ceride*, 16 Kanun-ı Evvel 1306 (28 Aralık 1890), nr. 29, s. 3.

¹⁶² Aziz Tekdemir, *a.g.m.*, s. 304.

¹⁶³ *Ceride*, 16 Haziran 1307 (28 Haziran 1891), nr. 80, s. 3.

¹⁶⁴ *Ceride*, 25 Temmuz 1307 (6 Haziran 1891), nr. 90, s. 3.

¹⁶⁵ Aziz Tekdemir, *a.g.m.*, s. 304; *Ceride*, 9 Nisan 1308 (21 Nisan 1892), nr. 163, s. 3.

¹⁶⁶ Aziz Tekdemir, *a.g.m.*, s. 304-305.

gösterirken, bir yandan da sınırları içerisinde bulunan nehir ve göller üzerinde düzenlemeler yapmıştır. Kaynağını günümüz Bulgaristan toprakları içerisinde farklı bölgelerden alan Meriç, Tunca ve Arda nehirleri, Osmanlı Devleti'nin üzerinde düzenleme yaptığı üç nehir olarak örneklendirilebilir.

Meriç, Filibe şehrinin batı tarafında bulunan Samakov civarındaki Çadırtepe ve Sungurlu tepe gibi yüksek bölgelerde doğup, Filibe, Seymenli, Harmanlı ve Cısr-i Mustafa Paşa şehirlerinden geçerek Edirne'ye ulaşmaktadır.¹⁶⁷

Tunca ise meşhur Şıpka boğazının batısındaki Kazanlık tarafında doğmakta Yanbolu ve Kızıl Yenice'den geçerek Edirne'ye ulaşmaktadır.¹⁶⁸

Arda nehri de Rodop Dağları'nda bulunan Paşmaklı'nın batı tarafından doğarak doğu istikametine doğru akmakta ve birçok derenin suyunu beraberinde getirerek Edirne'de Meriç nehrine katılmaktadır.¹⁶⁹

Osmanlı Devleti, tarımsal faaliyetlerin yapılabileceği bölgelerde su kaynaklarının kontrol edilebilmesi ve tarım arazilerine verebileceği zararları engelleyebilmesi amacıyla nehirler üzerinde ıslah çalışmaları ve düzenlemeler yapmıştır.¹⁷⁰ Meriç, Tunca ve Arda nehirleri örneklerine baktığımızda, karların erimesiyle üç nehrin sularında artışlar meydana gelmiş¹⁷¹, oluşan taşkınlarda nehirlerin çevresindeki araziler büyük zarara uğramıştır.¹⁷² Özellikle Edirne şehir merkezinin karşı yakasında bulunan Kum Mahallesi taşkınlardan en çok tahribata uğrayan bölge olmuştur.¹⁷³ Oluşan taşkınlara karşı devlet ikinci ordu-yu hümayun binbaşı Ahmed Bey başkanlığında bir komisyon meydana getirmiştir.¹⁷⁴ Komisyon yapmış olduğu görüşmelerde mevcut köprülerin yetersizliğini vurgulamış, yeni ve daha büyük köprülerin yapılmasını, set ve bentlerin oluşturulmasını¹⁷⁵, yapılacak

¹⁶⁷ Rıfat Osman Tosyavizade, "Edirne Nehirleri: Tarihimizde ve Zamanımızda", *Milli Mecmua*, İstanbul 1927, s. 1386.

¹⁶⁸ Rıfat Osman Tosyavizade, *a.g.m.*, s. 1386.

¹⁶⁹ Rıfat Osman Tosyavizade, *a.g.m.*, s. 1386.

¹⁷⁰ Levent Küçük, "Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı Devleti'nin Nehirler ve Göller ile İlgili Yaptığı Bazı Düzenlemeler", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 26, Ardahan 2015, s. 49.

¹⁷¹ *Ceride*, 10 Kanun-ı Sani 1306 (22 Ocak 1891), nr. 36, s. 3.

¹⁷² *Ceride*, 2 Eylül 1306 (14 Eylül 1890), nr. 10, s. 3-4.

¹⁷³ *Ceride*, 22 Teşrin-i Sani 1306 (4 Aralık 1890), nr. 22, s. 3.

¹⁷⁴ *Ceride*, 5 Mayıs 1307 (17 Mayıs 1891), nr. 68, s. 3.

¹⁷⁵ *Ceride*, 22 Teşrin-i Sani 1306 (4 Aralık 1890), nr. 22, s. 3.

harcamaların da 8.000 lirayı bulacağını belirtmiştir.¹⁷⁶ Ayrıca Meriç, Tunca ve Arda nehirleri üzerindeki Yeniköprü ve Şimendifer köprülerine zararın engellemesi amacıyla rapor ve haritalar hazırlanmış, devlet bu rapor doğrultusunda Edirne'ye 11 Ekim 1891 tarihinde 1.149.000 kuruşluk para yardımı yapmıştır.¹⁷⁷

Osmanlı Devleti, nehirler üzerindeki ıslah çalışmaları dışında ekonomik olarak yarar sağlaması düşüncesiyle taşımacılık faaliyetleri gerçekleştirmiş ve bu amaçla şirketlere veya şahıslara imtiyazlar vermiştir. 1856 yılında Mösyö Hincke tarafından Meriç nehri üzerinde taşımacılık yapma konusunda ilk imtiyaz talebi başvurusu yapılmış fakat bir sonuç alınamamıştır. İkinci imtiyaz talebi ise Kamando, Holasoğlu Firan, Nesim Enkaze ve Boyacıoğlu Kostaki adlı kişiler tarafından gerçekleştirilmiştir. Kamando'nun sahibi olduğu şirketin vapuru ilk taşımayı 24 Nisan 1859 tarihinde yapmış, 18 ay işledikten sonra arızalanmıştır.¹⁷⁸ 1890 yılında Cısr-i Mustafa Paşa'dan¹⁷⁹ Enez'e kadar Meriç, Tunca, Ergene nehirleri üzerinde vapur işletmek için Edirne ileri gelenlerinden Şevket Efendi ve Yanyalı Asım Efendi tarafından başvuruda bulunulmuş, her türlü eşyanın taşınabileceği ve ekonomik olarak büyük bir yarar sağlayacağı düşüncesiyle projenin bir an evvel bitirilmesi istenmiştir.¹⁸⁰ Ek olarak Meriç, Tunca, Arda nehirleri üzerinde köprüler kurulmuş, yürütülen sallar ile ekonomik olarak gelir sağlanmıştır.¹⁸¹

8-) Edirne'de Tiyatro

Osmanlı sosyal yaşantısında önemli bir yere sahip olan Köy Seyirlik, Kukla, Karagöz-Hacivat, Meddahlık gibi geleneksel Osmanlı tiyatrosu ürünleri, yazılı bir metinlerinin ve tiyatronun oynandığı özel bir mekânının olmayışından dolayı Batı tiyatrosu yapısından ayrılmıştır.¹⁸² Ancak Tanzimat ile beraber ülkede Batı

¹⁷⁶ *Ceride*, 28 Temmuz 1307 (9 Ağustos 1891), nr. 91, s. 3.

¹⁷⁷ Levent Küçük, *a.g.m.*, s. 49-50.

¹⁷⁸ Aziz Tekdemir, "19. Yüzyıl İkinci Yarısında Meriç Nehri'nde Vapur İşletme İmtiyazı", *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller I*, Kayseri 2015, s. 649-656.

¹⁷⁹ Günümüzde Bulgaristan topraklarında yer alan Svilengrad.

¹⁸⁰ *Ceride*, 9 Ağustos 1306 (21 Ağustos 1890), nr. 3, s. 4.

¹⁸¹ Levent Küçük, *a.g.m.*, s. 43-45.

¹⁸² Ertan Eğribel, Handan Belivermiş, "Batı Yaşam Tarzı ve Toplum Kimliğini Oluşturma ve Yaygınlaştırma Aracı Olarak Türk Tiyatrosunun Biçimlenmesi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 33, Kütahya Ağustos 2012, s. 37.

tiyatrosunun hâkim olmaya başlaması, bu geleneksel yapıdaki ürünlerin Osmanlı Devleti'nde daha az oynanmasına ve ilginin azalmasına neden olmuştur.¹⁸³

Tanzimat Dönemi ile beraber Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma çabaları, halkın yabancı olduğu Batılı tarzda bir tiyatronun ülkede hâkim olmasını sağlamıştır. Bir yazar ve eserinin olması ve kendisine ait binalarda sahnelendiği için geleneksel Osmanlı tiyatrosundan ayrılan Batı tarzındaki tiyatronun, Osmanlı Devleti'nde hâkim olmaya başlamasından itibaren Şinasi, Namık Kemal, Teodor Kasap gibi birçok yazar ve şair yetişmiştir. Bu yazar ve şairler devletin sosyal, siyasal, ekonomik konularını kendilerine kaynak alarak eserlerinde yer vermişler ve toplumu tiyatro ile bilinçlendirmeye çalışmışlardır.¹⁸⁴

Batılı tarzındaki tiyatro yapısını benimseyen Osmanlı toplumu, oyunların sahnelenmesi amacıyla Bosco, Naum, Handehane-i Osmanî, Gedikpaşa isimleriyle tiyatrolar meydana getirmişlerdir. Gedikpaşa Tiyatrosu batılı bir yaşam tarzının benimsendiği 19. yüzyılda Osmanlı geleneksel tiyatro yapısını sahnelemesi açısından ayrıca bir öneme sahiptir.¹⁸⁵ Kurulan bu tiyatrolar sadece İstanbul'da oyun sahnelemekle kalmamış, taşrada da oyunlarını sahnelemişlerdir.

Abdürrezzak Efendi'nin kurmuş olduğu Handehane-i Osmanî Edirne'de iki oyun sahnelemiş, terbiye ve ahlak kurallarına aykırı bir durum meydana getirmeden oyunlarına devam etmesi arzu edilmiştir.¹⁸⁶ Ayrıca Fehim Efendi'nin idaresinde bulunan Osmanlı tiyatrosu¹⁸⁷, Ertiset adında bir İtalyan'ın sahibi olduğu tiyatro şirketi¹⁸⁸ Edirne'de tiyatrolarını sahnelemiştir.

Tiyatro şirketleri Edirne'de okullar yararına da oyun sahnelemişlerdir. Handehane-i Osmanî İnas-ı Rüşdiye Mektebi yararına kadınlara özel oyun¹⁸⁹, Minak Efendi'nin Osmanlı Tiyatro Kumpanyası Mekteb-i Numune-i Terakki Şubesi

¹⁸³ Süreyya Karacabey, "Gelenekselden Batı'ya Türk Tiyatrosu", *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, S. 12, Ankara 1995, s. 7.

¹⁸⁴ Enver Töre, "Türk Tiyatrosunun Kaynakları", *Turkish Studies*, C. 4/1, İzmir 2009, s. 2208-2209.

¹⁸⁵ Enver Töre, *a.g.m.*, s. 2208.

¹⁸⁶ *Ceride*, 29 Teşrin-i Sani 1306 (11 Aralık 1890), nr. 24, s. 3.

¹⁸⁷ *Ceride*, 18 Nisan 1307 (30 Nisan 1891), nr. 64, s. 3.

¹⁸⁸ *Ceride*, 25 Temmuz 1307 (6 Ağustos 1891), nr. 90, s. 3.

¹⁸⁹ *Ceride*, 23 Kanun-ı Evvel 1306 (6 Ocak 1891), nr. 31, s. 4.

menfaati için¹⁹⁰ ve Maymunlar Kumpanyası da Fevaid tiyatrosunda İnas-ı Rüşdiye ve İbtidâî Mektepleri yararına¹⁹¹ tiyatro sahnelemişlerdir.

9-) Doğal Afetler

Sel, yangın, deprem ve dolu gibi doğal afetler insan hayatında derin etkiler bırakmanın yanında, afetin yaşandığı bölgenin hanelerine, arazisine, bahçesine, yetiştirilen ürüne kadar ciddi zararlar vermektedir.

Osmanlı Devleti'nde halkın geçimini ziraî faaliyetlerden sağladığı bölgelerde etkisini yoğun şekilde hissettiren dolu, arazinin ve yetiştirilen ürünlerin ciddi zarara uğramasına sebep olmuştur. Devlet bu durum karşısında alacağı vergilerden vazgeçmiş ve bölge halkına yardımlarda bulunmuştur.¹⁹² 1845 yılında Manastır bölgesinde dolu sebebiyle ürünler yok olmuş ve bölge vergilerden muaf tutulmuştur. 1847 yılında Sofya'da meydana gelen dolu felaketinden sonra devlet bölge halkına yardımda bulunmuştur. 1861 yılında Niş bölgesinde meydana gelen dolu sebebiyle devlet bölgede incelemelerde bulunmuştur.¹⁹³ 1890 yılında İnecek köyüne yakın mesafede bulunan Ahmet Çiftliği'nde dolu felaketinin ortaya çıkması 200 dönüm tarlayı ve mahsulâtı telef etmiştir.¹⁹⁴ 1891 yılında dolu nedeniyle Edirne'de bazı evler, ekili alanlar ve bağlar¹⁹⁵, Babaeski'de de yetiştirilen ürünler ciddi zarar görmüştür.¹⁹⁶

Şiddetli yağışlar veya karların erimesi neticesinde ortaya çıkan sel felaketi, yaşandığı bölgedeki halkı ve tarım arazilerini etkilemiştir.¹⁹⁷ 1688-1689 yılları arasında Edirne'de sel meydana gelmiş, birçok köy ve kasaba tahrip olmuştur.¹⁹⁸ 19. yüzyıla gelindiğinde Edirne'de şiddetli yağmurlar neticesinde Meriç nehri taşmış ve

¹⁹⁰ *Ceride*, 21 Şubat 1306 (5 Mart 1891), nr. 48, s. 4.

¹⁹¹ *Ceride*, 19 Kanun-ı Sani 1307 (31 Ocak 1892), nr. 141, s. 1.

¹⁹² Mehmet Yavuz, "XIX. Yüzyıldaki Bazı Doğal Afetler ve Osmanlı Yönetimi", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 1394.

¹⁹³ Mehmet Yavuz, *a.g.m.*, s. 1394.

¹⁹⁴ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 4.

¹⁹⁵ *Ceride*, 27 Temmuz 1307 (9 Temmuz 1891), nr. 83, s. 2.

¹⁹⁶ *Ceride*, 30 Haziran 1307 (12 Temmuz 1891), nr. 84, s. 3.

¹⁹⁷ Mehmet Yavuz, *a.g.m.*, s. 1395.

¹⁹⁸ Suraiya Faroqhi, "Tarımsal Değişimin Bir Göstergesi Olarak Doğal Afet: Edirne Bölgesinde Sel, 1100/1688-89", çev. Gül Çağalı Güven, Saadet Öztürk, ed. Elizabeth Zaihariadou, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Doğal Afetler*, Türk Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001, s.280.

birçok ev ve arazi zarar görmüştür.¹⁹⁹ 1890 yılında Cîsr-i Mustafa Paşa bölgesinde sel felaketi yaşanmış, devlet ve çevre kasabalar bölgeye yardımlarda bulunmuştur.²⁰⁰ Balkan ve Rodop Dağları'ndaki karların lodos sebebiyle erimesi Meriç, Arda ve Tunca nehirlerinin sularında artışlar meydana getirmiş,²⁰¹ Edirne demiryolu istasyonuna giden şose yollar dâhil sular altında kalmasına²⁰², postaların Edirne'ye ulaştırılamamasına neden olmuştur.²⁰³

Edirne'deki şiddetli yağmurlar neticesinde ortaya çıkan sel felaketinde Sofu İlyas²⁰⁴ ve Umurbey mahallelerinde bulunan 25 hanenin duvarları yıkılmış, sular evlerin içlerine kadar girerek hane halkının eşyalarına zarar vermiştir.²⁰⁵ Belediye başkanı Kadir Ağa ve komiser Tefvîk Efendi selin yaşandığı Sofu İlyas ve Umurbey mahallelerinde incelemeler yapıp, yardımda bulunmuşlardır.²⁰⁶ Edirne'de Kirişhane bölgesi selden ciddi zarara uğramış, vali tarafından ekmek yardımı yapılmış ve evleri zarar görenler başka bölgelere gönderilmiştir.²⁰⁷ Edirne'de meydana gelen bu şiddetli yağışlar Havsa kasabasının Aslıhan köyünü de sular altında bırakmış²⁰⁸, Kuleli-Burgaz istasyonu arasındaki trenlerin işlemlerini aksattırılmıştır.²⁰⁹

Hane, han, dükkân, arazi, orman yangınları Osmanlı Devleti'nde hemen her dönemde görülebilen yangın türleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti ilk zamanlarda yangınlara mahalle ve lonca teşkilatı aracılığıyla müdahale etmeye çalışmıştır. 1720 yılında Yeniçeri Ocağı'nın bir kolu olarak Tulumbacılar Ocağı kurulmuş, Yeniçeri Ocağı'nın 1826 yılında ortadan kaldırılmasına kadar yangınlar ile bu ocak mücadele etmiştir. 1846 yılında Zabtiye Müşirliği, 1855 yılında da Şehremaneti'nin kurulması yangınlar ile sadece askerlerin mücadele etmesini elinden almış, belediyelere ve merkezlere tulumbalar verilerek semt tulumbacılığı tesis

¹⁹⁹ Mehmet Yavuz, *a.g.m.*, s. 1395.

²⁰⁰ *Ceride*, 6 Eylül 1306 (18 Eylül 1890), nr. 11, s. 2-3.

²⁰¹ *Ceride*, 9 Kanun-ı Evvel 1306 (21 Aralık 1890), nr. 27, s. 3.

²⁰² *Ceride*, 23 Kanun-ı Sani 1307 (4 Şubat 1892), nr. 142, s. 3.

²⁰³ *Ceride*, 16 Kanun-ı Evvel 1306 (28 Aralık 1890), nr. 29, s. 4.

²⁰⁴ Ratıp Kazancıgil, *Edirne Mahalleleri Tarihçesi (1529-1990)*, Edirne Valiliği Yayınları, Edirne 1999, s. 128.

²⁰⁵ *Ceride*, 30 Haziran 1307 (12 Temmuz 1891), nr. 84, s. 3.

²⁰⁶ *Ceride*, 25 Temmuz 1307 (6 Ağustos 1891), nr. 90, s. 3.

²⁰⁷ *Ceride*, 30 Haziran 1307 (12 Temmuz 1891), nr. 84, s. 3.

²⁰⁸ *Ceride*, 5 Kanun-ı Sani 1307 (17 Ocak 1892), nr. 137, s. 3.

²⁰⁹ *Ceride*, 26 Kanun-ı Sani 1307 (7 Şubat 1892), nr. 143, s. 2-3.

edilmeye çalışılmıştır.²¹⁰ Bu doğrultuda Edirne’de itfaiye bölüğü kurulmuş, İstanbul itfaiye alayından bir zabıt ve bir çavuş şehre gönderilerek tulumbaların nasıl kullanılması gerektiği öğretilmiştir.²¹¹ Ayrıca kurulan bu bölüğe alet ve edevatın temin edilebilmesi için 50.000 kuruşun gerekli olduğu vurgulanmıştır.²¹²

Edirne’de Süpürgeciler mahallesinde bulunan bir meyhanede yangın çıkmış, kurulan itfaiye bölüğü tarafından yangın kontrol altına alınmıştır.²¹³ Üç Şerefeli Camii’nin civarında bulunan Ekmekçi Medresesi sokağındaki sandıkçıda çıkan yangında küçük bir han ile 12 kadar dükkân yanmıştır.²¹⁴ Cısr-i Mustafa Paşa komutanı Mehmet Muhlis Paşa’nın değirmeninde yangın çıkmış ve bunun kasten yapıldığı düşünülmüştür.²¹⁵ Babaeski Hamidiye mahallesinde bulunan samanlıkta ortaya çıkan yangında 4 hayvan telef olmuştur.²¹⁶ Cısr-i Mustafa Paşa ile Firebağ köyü arasındaki ormanda yangın zuhur etmiş, bölgedeki diğer ormanlara yangının sıçramasıyla etkisi büyümüştür.²¹⁷

10-) Cısr-i Mustafa Paşa’da Sel Felâketi ve Yapılan Yardımlar

Sel, değişik bölgelerde şiddetli yağışlar neticesinde ortaya çıkan, sosyal ve ekonomik hayatı olumsuz yönde etkilen doğal afetlerden biridir. Meydana geldiği bölgenin arazisini tahrip etmesinin yanında can kaybına neden olmakta, ekonomik olarak da devleti büyük bir zarara uğratmaktadır.

Osmanlı Devleti tarihine baktığımızda Anadolu ve Rumeli topraklarında çok sayıda sel felaketinin yaşandığını görebiliriz. 1502 ile 1505 yılları arasında uzun süreli yağmurların yağması Beyşehir Gölü’nün taşmasına ve sel felaketinin meydana

²¹⁰ Hüseyin Özgür, Sedat Azaklı, “Osmanlı’da Yangınlar ve İtfaiye Hizmetleri”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ankara 2001, s. 154-156.

²¹¹ *Ceride*, 6 Kanun-ı Sani 1306 (18 Ocak 1891), nr. 35, s. 2.

²¹² *Ceride*, 7 Şubat 1306 (18 Şubat 1891), nr. 44, s. 3.

²¹³ *Ceride*, 7 Şubat 1306 (18 Şubat 1891), nr. 44, s. 3.

²¹⁴ *Ceride*, 1 Eylül 1307 (13 Eylül 1891), nr. 101, s. 2.

²¹⁵ *Ceride*, 22 Eylül 1307 (4 Ekim 1891), nr. 107, s. 2.

²¹⁶ *Ceride*, 20 Kanun-ı Evvel 1306 (1 Ocak 1891), nr. 30, s. 3.

²¹⁷ *Ceride*, 12 Ağustos 1306 (24 Ağustos 1890), nr. 4, s. 3.

gelmesine sebep olmuştur.²¹⁸ 1688-1689 yıllarında Edirne’de sel felaketi yaşanmış, şehrin İlbeği, Yund, Hatipköyü, Umurbey, Şahinci, İneoğlu, Ahurköy, Karacaköy ve Kiliseköy gibi köyleri tahribata uğramıştır.²¹⁹ Ayrıca 1780 yılında Isparta’da, 1810-1811 yıllarında Girit Adası’nda, 1828 yılında Manastır’da²²⁰, 1890 yılında da Cisir-i Mustafa Paşa’da²²¹ sel baskınları ortaya çıkmıştır.

Cisir-i Mustafa Paşa, Edirne’nin fethi esnasında Osmanlı topraklarına katılmış, adını Kanunî Sultan Süleyman döneminde ikinci vezir olan Boşnak Mustafa Paşa tarafından inşa ettirilen köprüden almıştır. Şehrin yol kenarında yer alması ve Edirne’ye yakın olması hasebiyle gelişmesi kolay olmuştur. Ancak stratejik olarak önemli bir konumda olması 1828-1829 ve 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşları’nda işgal edilmesine sebep olmuştur.²²² 1890 yılında Cisir-i Mustafa Paşa’daki sel, şehrin ekonomik ve sosyal hayatının büyük bir zarara uğratmış, yapılan yardımlar ile tahribatın etkisi azaltılmaya çalışılmıştır.

Cisir-i Mustafa Paşa bölgesine 1890 yılında şiddetli yağmurların yağması bölgede bulunan Lefke, Aladağ gibi derelerin taşmasına, bölgede bulunan bazı mahallelerin su altında kalmasına²²³, yaklaşık olarak 950 hane ve mağazanın selden etkilenmesine neden olmuştur. Bayındır Mahallesi’nde 500 hane, Müslüman Kınıklı’da 100 hane, Kilise ve Hristiyan Kınıklı’da 50 hane, Dimitri köyünde 50 hane, Karahisar köyünden 5-6 hane, Çemren köyünde 5-10 hane, jandarma koğuşları, askerî hastane, topçu kışlası ahırları, karakol, cami gibi mekânlar selden etkilenmiş ve tahrip olmuştur. Ayrıca Bağlar ve Dereköy köprüleri yıkılmış, Karahisar köyünden 6 kişiyi, Çemren köyünden de bir çoban ve 300 koyunu sel suları alıp götürmüştür.²²⁴ Osmanlı Devleti bölgedeki bu sel felaketinin yıkımlarını ortadan

²¹⁸ Mehmet Demirtaş, “XVI. Yüzyılda Meydana Gelen Tabii Afetlerin İstanbul’un Sosyal ve Ekonomik Hayatına Etkilerine Dair Bazı Misaller”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 4, S. 2, Erzurum 2004, s. 40.

²¹⁹ Suraiya Faroqhi, *a.g.m.*, s. 280.

²²⁰ Ali Rıza Gönüllü, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Meydana Gelen Sel Baskınları (1857-1913)”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 28, Konya 2010, s. 354-355.

²²¹ *Ceride*, 6 Eylül 1306 (18 Eylül 1890), nr. 11, s. 2-3.

²²² Yusuf Halaçoğlu, “Cisir-i Mustafa Paşa”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 33-34.

²²³ *Ceride*, 6 Eylül 1306 (18 Eylül 1890), nr. 11, s. 2-3.

²²⁴ *Ceride*, 9 Eylül 1306 (21 Eylül 1890), nr. 12, s. 4.

kaldırmak amacıyla bölge halkına maddî ve manevî yardımda bulunmuş, yıkılan bina ve hanelerin yenilerini yapmaya başlamıştır.

Yapılan yardımlara göz atacak olursak; Dönem itibariyle Osmanlı tahtında bulunan II. Abdülhamid bölge halkı için 500 Osmanlı lirası yardımda bulunmuş²²⁵, selden zarar gören askerler içinde fazladan maaş verileceğini belirtmiştir.²²⁶ Edirne Valisi İzzet Paşa bölgeye birçok erzak ve eşya göndermiş, Edirne halkının da Cîs-i Mustafa Paşa'ya yardım etmesini söylemiştir.²²⁷ Edirne şehrinden 6594 okka ekmek, 1200 okka kömür, 156 okka pirinç, 168 okka zeytin, 400 adet don-gömlek, 26 adet siyah don, 277 adet yorgan, 33 hasır, 1026 okka un gönderilmiştir.²²⁸ Edirne belediye başkanı Abdülkadir Ağa Müslüman mahallesine 85 adet, Bulgar mahallesine 105 adet, Yahudi mahallesine 35 adet, Rum mahallesine 5 adet, memurlara 20 adet, Dimitri, Aladağ, Lefke köylerine de 13 adet yorgan yardımında bulunmuştur.²²⁹ Bölgeye sadece Edirne'den yardım gitmemiş, Kırkkilise'de²³⁰ 4.000 kuruş yardım toplanmış²³¹, Edirne Bulgar Cemaati vasıtasıyla Filibe'den 1.990 Frank para²³² ve 35,5 Fransız altını²³³, İslimye'den 2.000 Frank ve 278 Fransız altını²³⁴, Yanbolu'dan da 3 çuval eşya gönderilmiştir.²³⁵ Ayrıca tahrip olan askerî hastane²³⁶ ve hükümet konağı yeniden inşa edilmiştir.²³⁷

²²⁵ *Ceride*, 9 Eylül 1306 (21 Eylül 1890), nr. 12, s. 4.

²²⁶ *Ceride*, 13 Eylül 1306 (25 Eylül 1890), nr. 13, s. 4.

²²⁷ *Ceride*, 9 Eylül 1306 (21 Eylül 1890), nr. 12, s. 4.

²²⁸ *Ceride*, 9 Eylül 1306 (21 Eylül 1890), nr. 12, s. 4.

²²⁹ *Ceride*, 29 Eylül 1306 (9 Ekim 1890), nr. 17 s. 4.

²³⁰ Kırklareli.

²³¹ *Ceride*, 14 Mart 1307 (26 Mart 1891), nr. 54, s. 3.

²³² *Ceride*, 20 Kanun-ı Evvel 1306 (1 Ocak 1891), nr. 30, s. 3.

²³³ *Ceride*, 27 Kanun-ı Sani 1306 (8 Şubat 1891), nr. 41, s. 3.

²³⁴ *Ceride*, 20 Kanun-ı Evvel 1306 (1 Ocak 1891), nr. 30, s. 3.

²³⁵ *Ceride*, 27 Kanun-ı Sani (8 Şubat 1891), nr. 41, s. 3.

²³⁶ *Ceride*, 18 Temmuz 1307 (30 Temmuz 1891), nr. 88, s. 2.

²³⁷ *Ceride*, 5 Eylül 1307 (17 Eylül 1891), nr. 102, s. 3.

B-) ECNEBİ HAVADİSİ

1-) Amerika Birleşik Devletleri

Amerika kıtasındaki ilk yerleşime sahip olan ve uygarlıklar meydana getiren Amerika yerlileri, Kristof Kolomb'un 1492 yılında Amerika'yı keşfetmesiyle bölgeyi Avrupa'dan gelen halklarla paylaşmaya başlamışlardır. Bölgeye zengin maden yataklarını ele geçirmek ve Hristiyanlığı yaymak amacıyla ilk olarak İspanyollar ve ardından Portekizliler gelmiştir. Bugünkü Dominik Cumhuriyeti'ne yerleşen İspanyollar Küba, Panama, Jamaika, Meksika gibi bölgeleri fethedip, Orta Amerika'yı kendi yönetimleri altına almışlardır.²³⁸

Amerika kıtasına İspanyollardan daha sonra gelen Fransızlar ve İngilizler, İspanyolların Kuzey Amerika'nın güney kesimine hâkim olması sebebiyle kıtanın daha kuzeyine yönelmişlerdir. Bu yönde hareket eden Fransızlar 18. yüzyılın ilk yarısına kadar topraklarını Mississippi'nin doğu yakasından Meksika körfezine kadar genişletmişlerdir. Ancak İngilizler ile yapmış oldukları 1756-1763 Yedi Yıl Savaşları Fransızların Amerika kıtasındaki hâkimiyetini zedelemiş, kolonilerini kaybettirmiştir.²³⁹

İngilizler ise 1607 yılında Virginia bölgesine gelip koloni faaliyetlerine başlamış ve kolonileşme fikrinin ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Zaman geçtikçe İngilizlerin koloniler üzerindeki hâkimiyeti genişlemiş, desteklemiş oldukları göç hareketleriyle de kıtadaki hâkimiyetlerini güçlendirmeyi amaçlamışlardır.²⁴⁰ Ancak İngilizlerin Yedi Yıl Savaşları sonrasında kolonilere uyguladıkları vergi artırımını bölgedeki gücünü zayıflatmış ve 1774 yılında kolonilerin İngilizlere karşı ayaklanmasına neden olmuştur. 4 Temmuz 1776 tarihinde kabul edilen Bağımsızlık Beyannamesi'nde eyaletlerin içişlerinde serbestliği maddesi şart koşularak Amerika Birleşik Devletleri adında bağımsız bir devletin kurulduğu ilan edilmiştir.²⁴¹

²³⁸ Ahmet Ertek, "Amerika", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 3, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 35.

²³⁹ Ahmet Ertek, *a.g.md.*, s. 35.

²⁴⁰ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2006, s. 59-65.

²⁴¹ İhsan Burak Birecikli, "Amerika'nın Kuruluşu ve ABD-Avrupa İlişkileri (1776-1876)", *History Studies, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı*, Ankara 2011, s. 83.

Amerika'nın devlet olarak ortaya çıkmasının ardından İngilizler ile mücadelelere devam edilmiş ve bu mücadelelerinin sonunda 3 Eylül 1783 tarihinde imzalanan Paris Antlaşmasıyla Amerika Birleşik Devletleri İngilizler tarafından tanınmıştır. Bağımsızlığın kazanılmasından sonra ulusal bir hükümet oluşturulmuş ve 30 Nisan 1789 yılında devlet başkanı olarak George Washington seçilmiştir. Bu tarihten sonra ulusal politikalar uygulamaya konmuş ve güçlü bir Amerika Birleşik Devletleri yaratmak için çalışmalar yapılmıştır.²⁴² Avrupalıların Amerika kıtasına siyasî müdahalesini önlemek amacıyla Monroe Doktrini'nin ilan edilmesi, ekonomik olarak bağımsızlığın kazanılması amacıyla yapılan korumacı gümrük tarifesi uygulamaları, kişilerin geniş hak ve özgürlükler kazanması amacıyla yapılan faaliyetler bu çalışmalar arasında gösterilebilir.²⁴³ 1861-1877 yılları arası dönem Amerika'da iç savaş ve yeniden yapılanma olarak nitelendirilmiş²⁴⁴, 1878-1900 yılları da Amerika Birleşik Devletleri'nin altın çağı olarak tanımlanmıştır.²⁴⁵ Bu yıllar arasında elektrikli telgraf, telefon, hesap makinesi, yazar kasa, kâğıt katlama makinesi gibi teknolojik gelişmeler yaşanmıştır. Demiryollarında düzenlemeler yapılmış, yeni gümrük tarifeleri uygulanmıştır. Ayrıca tarımda devrim yapılmış, el işçiliğinden makineli işçiliğe ve geçime yönelik tarımdan ticarî amaçlı tarıma dönülmüştür.²⁴⁶

4 Temmuz 1776 tarihinde bağımsızlığın ilan edilmesinin ardından Amerika Birleşik Devletleri Avrupa ülkeleriyle ticarî ilişkilerin kurulmasını, ancak siyasî ilişkilerin mümkün olduğunca az gerçekleştirilmesini vurgulamıştır.²⁴⁷ Bu doğrultuda altın çağ olarak nitelendirilen 19. yüzyılın sonlarında İspanya ve Amerika Birleşik Devletleri arasında ticaret antlaşması için görüşmeler gerçekleşmiş²⁴⁸, iki devlet arasında yapılan ticaret münasebetlerinde vergi muafiyetleri sağlanmıştır.²⁴⁹

²⁴² William L. Barney, *A Companion to 19th Century America*, Blackwell Publishers, Oxford 2001, s. 5.

²⁴³ Frances Whitney, *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, Amerikan Haberleri Merkezi, Ankara 1965, s. 124-143.

²⁴⁴ William L. Barney, *a.g.e.*, s. 47.

²⁴⁵ William L. Barney, *a.g.e.*, s. 61.

²⁴⁶ Frances Whitney, *a.g.e.*, s. 180-188.

²⁴⁷ İhsan Burak Birecikli, *a.g.m.*, s. 93.

²⁴⁸ *Ceride*, 24 Mart 1307 (5 Nisan 1891), nr. 57, s. 3.

²⁴⁹ *Ceride*, 3 Kanun-ı Evvel 1306 (15 Aralık 1890), nr. 34, s. 6.

19. yüzyılın son çeyreğinde Amerika Birleşik Devletleri ile İtalya arasındaki ilişkilerde bir sorun yaşandığı görülmektedir. Amerika'nın New Orleans şehrinde bir cinayet vakası meydana gelmiş ve bu durum iki ülke arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur.²⁵⁰ Bu olaydan dolayı Amerika'daki yabancı halkın hukuku için bazı önlemlerin alınması amacıyla İtalya Avrupa devletlerine notalar göndermiştir.²⁵¹ Birleşik Devletlerin bu vaka sebebiyle İtalya'ya üzüntüsünü belirtmemiş olması olayın önünün alınmasını zorlaştırmıştır.²⁵² İki ülke arasında bu hadise nedeniyle ortaya çıkan gerginliğin bertaraf edilmesi amacıyla Papa XIII. Leon arabuluculuk yapmıştır.²⁵³

a-) 1893 Chicago Sergisi

Uluslararası sergiler, 19. yüzyılda Fransa ve İngiltere'nin öncülüğünde, devletlerarası ticaretin ve politik ilişkilerin gelişmesinin yanında kültürel ilişkilerin de artmasına katkıda bulunmuştur.²⁵⁴ Bu tür sergilerde, ülkelerin tarım ve sanayi ürünlerinin yanında, kendi kültürlerine ait eşyaları sergilemeleri ülkelerin kendi kültürleri dışında farklı kültürleri tanınmasına fırsatlar sunmuştur. Düzenlenen sergiler sadece İngiltere ve Fransa'daki şehirlerle sınırlı kalmamış, Avustralya ve Amerika kıtasındaki kentlerde de yapılmıştır.²⁵⁵

Amerika kıtasının keşfinin 400ncü yılı olması hasebiyle 1893 yılında Chicago şehrinde 278 hektarlık alanı kapsayan bir sergi düzenlenmiş²⁵⁶, sergiye uluslararası katılımın sağlanması amacıyla A.B.D. Başkanı Grover Cleveland tarafından davetiyeler basılmıştır.²⁵⁷ Serginin kurulacağı mekân, Amerika kıtası dışından gelecekler için kalacak yerler konusunda görüşmeler yapılmış, 1876 yılındaki Philadelphia sergisi örnek alınmıştır. Amerika'da yapılan istatistiklerle

²⁵⁰ *Ceride*, 5 Mayıs 1307 (17 Mayıs 1891), nr. 68, s. 4.

²⁵¹ *Ceride*, 5 Mayıs 1307 (17 Mayıs 1891), nr. 68, s. 4.

²⁵² *Ceride*, 18 Nisan 1307 (30 Nisan 1890), nr. 64, s. 3.

²⁵³ *Ceride*, 23 Mayıs 1307 (4 Haziran 1891), nr. 73, s. 6.

²⁵⁴ Semra Germaner, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Uluslararası Sergilere Katılımı ve Kültürel Sonuçları", *Tarih ve Toplum*, C. 16, S. 95, İstanbul 1991, s. 33.

²⁵⁵ Bayram Nazır, "Dersaadet Ticaret Odası ve Uluslararası Sergiler", *History Studies*, C. 1/1, Ankara 2009, s. 181.

²⁵⁶ Ece Özçeri, *Displaying The Empire: A Search For Self Representation Of The Ottoman Empire In The International Exhibitions Of The Nineteenth Century*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2014, s. 70.

²⁵⁷ *Ceride*, 23 Kanun-ı Evvel 1306 (4 Ocak 1891), nr. 31, s. 5.

Chicago sergisine gelecek tahmini ziyaretçi sayısı belirlenmeye çalışılmış ve 27 milyon kişinin sergiyi ziyaret ettiği tespit edilmiştir.²⁵⁸ Sergiye geleceklerin rahat edebilmesi amacıyla yeni misafirhaneler, demiryolları, tüneller, tramvaylar inşa edilmiş²⁵⁹, ziyaretçilerin keyifli vakit geçirmeleri amacıyla 400 piyanodan oluşan bir orkestra sergide hizmet vermiştir.²⁶⁰ Ayrıca yapılan sergi Amerika Birleşik Devletleri'ne 22.926.400 dolara mâl olmuştur.²⁶¹

2-) Almanya

962 yılında I. Otto'nun Roma'da taç giymesıyla Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu adı ile bilinen Alman devletinin tarihi başlamış, 1806 yılındaki Napolyon Savaşlarına kadar da Alman devleti varlığını sürdürmüştür.²⁶² Napolyon Savaşlarının ardından 1815 Viyana Kongresi, 1830 ve 1848 İhtilalleri ile Avrupa'daki siyasi dengeler değişmiş, 1848 yılından sonra da Prusya Alman millî birliğini oluşturma çabaları içerisine girmiştir.²⁶³

1864 yılında Danimarka ile yapılan Schleswig-Holstein Savaşı, 1866 yılında Avusturya ile yapılan savaş ve 1870 yılında Fransa ile yapılan savaşların kazanılması 18 Ocak 1871 tarihinde Alman İmparatorluğu'nun ilan edilmesinde etkili olan en önemli üç savaş olarak karşımıza çıkar. 1871 yılı ardından Alman İmparatorluğu adıyla varlığını sürdüren devlet, bu tarihten itibaren Avrupa siyasetinde dominant ülke konumuna gelmiş, Avrupa'daki güç dengelerinin bozulmasında etkili olmuştur.²⁶⁴

Millî bir birlik ile oluşturulan Alman İmparatorluğu'nun ilk imparatoru I. Wilhelm (1871-1888), ilk şansölyesi de Otto von Bismarck (1871-1890) olmuştur. Otto von Bismarck imparatorluğun iç ve dış politikasında etkin rol oynamış, Avrupa'da barışın hâkim olması için çaba sarf etmiştir. 1873 yılında Avusturya-

²⁵⁸ Ece Özçeri, *a.g.t.*, s. 70.

²⁵⁹ *Ceride*, 12 Mayıs 1307 (24 Mayıs 1891), nr. 70, s. 4-5.

²⁶⁰ *Ceride*, 14 Teşrin-i Sani 1307 (26 Ocak 1892), nr. 122, s. 6.

²⁶¹ *Ceride*, 5 Nisan 1308 (17 Nisan 1892), nr. 162, s. 5.

²⁶² Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 27.

²⁶³ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 223-229.

²⁶⁴ Martin Kitchen, *A History of Modern Germany 1800-2000*, Blackwell Publishing, Oxford 2006, s. 163.

Macaristan ve Rusya'nın katılımıyla Üç İmparator Ligi kurulmuş, 1879 yılında Avusturya-Macaristan ile ittifak antlaşması yapılmış, daha sonra bu ittifaka 1882 yılında İtalya katılmıştır. 1881 yılında Avusturya-Macaristan ve Rusya'nın katılımıyla İkinci Üç İmparatorlar Ligi meydana getirilmiş, 1887 yılında da Rusya ile teminat antlaşması imzalanmıştır.²⁶⁵ Avrupa'da barışın tesisi amacıyla yapmış olduğu ittifak antlaşmalarının yanında, Alman İmparatorluğu'nun Avrupa'nın en güçlü devletlerinden biri olmasında katkıda bulunan Bismarck, II. Wilhelm (1888-1918) ile anayasal düzenlemeler ve dış politika konusunda fikir ayrılığına düşmesi sebebiyle 1890 yılında görevinden istifa etmiştir.²⁶⁶

Mart 1888 tarihinde I. Wilhelm'in ölmesinin ardından imparatorluğun başına III. Friedrich geçmesine rağmen hastalığı sebebiyle devleti 3 ay yönetebilmiş ve yerini henüz 29 yaşında olan II. Wilhelm'e bırakmıştır. Bismarck ile girmiş olduğu güç mücadelesini 1890 yılında Bismarck'ın istifası ile kazanan II. Wilhelm, 1918 yılına kadar devletin tek hâkimi olmuştur.²⁶⁷ Bu doğrultuda Bismarck'a oranla daha sakin biri olan Leo von Caprivi'yi (1890-1894) şansölye olarak atamıştır. Caprivi Prusya-Fransa Savaşı'nda bulunmuş, Prusya Savaş Bakanlığı'nda çalışmış, 1883-1888 yılları arasında da imparatorluğun bahriyesinde görev almıştır.²⁶⁸ Ticaret tarifelerinde meydana getirdiği indirim ile Avusturya-Macaristan²⁶⁹, Rusya²⁷⁰ ve Fransa²⁷¹ ile ticaret antlaşmalarının yapılmasında katkıda bulunmuştur.

İmparator II. Wilhelm, Otto von Bismarck Almanyası gibi Avrupa siyasetinde güçlü olabilmek amacıyla ittifak arayışında bulunmuş, İngiltere ve Rusya ile yakınlaşma çabaları içerisine girmiştir.²⁷² Bu doğrultuda İngiltere'ye²⁷³ ve Rusya'ya²⁷⁴ seyahatler düzenlemiş, İngiltere Kraliçesi Victoria²⁷⁵ ve Rus Çarı III.

²⁶⁵ Raffael Scheck, *Germany 1871-1945: A Concise History*, Berg Publishers, Oxford 2008, s. 45-50.

²⁶⁶ Raffael Scheck, *a.g.e.*, s. 52.

²⁶⁷ Raffael Scheck, *a.g.e.*, s. 51.

²⁶⁸ Raffael Scheck, *a.g.e.*, s. 62.

²⁶⁹ *Ceride*, 16 Mayıs 1307 (28 Mayıs 1891), nr. 71, s. 5.

²⁷⁰ *Ceride*, 23 Mayıs 1307 (4 Haziran 1891), nr. 73, s. 5.

²⁷¹ *Ceride*, 5 Kanun-ı Evvel 1307 (17 Aralık 1891), nr. 128, s. 3.

²⁷² Raffael Scheck, *a.g.e.*, s. 63.

²⁷³ *Ceride*, 10 Kanun-ı Sani 1306 (22 Ocak 1891), nr. 36, s. 6.

²⁷⁴ *Ceride*, 9 Ağustos 1306 (21 Ağustos 1890), nr. 3, s. 6.

²⁷⁵ *Ceride*, 28 Mart 1307 (9 Nisan 1891), nr. 58, s. 4.

Aleksandr²⁷⁶ ile görüşmeler yapmıştır. Ancak Rusya'nın Fransa ile ittifak içerisine girmesi ve İngiltere'nin de bu yakınlaşmaya sıcak bakmaması sebebiyle II. Wilhelm, daha önce ittifak antlaşmaları yaptığı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve İtalya ile ilişkilerin iyileştirmesi yoluna gitmiştir.²⁷⁷

İlişkilerin iyileştirmesi amacıyla Kaiser, Avusturya-Macaristan İmparatoru I. Franz Joseph'i ziyaret etmiş²⁷⁸, ittifak yapmak için görüşmelerde bulunmuştur.²⁷⁹ Ayrıca iki ülke arasında ticaretin gelişmesi amacıyla gümrük müzakereleri yapılmıştır.²⁸⁰ İtalya ile de ittifak yapılmış²⁸¹, daha önce yapılan antlaşmaların korunması ve sürdürülmesi politika olarak belirlenmiştir.²⁸²

3-) Avusturya

Günümüz Avusturya toprakları Habsburg Hanedanlığı'nın hâkimiyetine kadar Hun, Germen, Got, Slav gibi farklı topluluklarının kontrolünde kalmıştır. 16. yüzyıl itibariyle Habsburg Hanedanlığı'nın Avusturya toprakları üzerindeki mutlak hâkimiyetini sağlamasının ardından bölge 20. yüzyıla kadar bu hanedanlığın egemenliğinde kalmıştır.²⁸³ Ancak Maria Theresa'nın Lorraine dükü ile evlenmiş olması, Theresa'nın ölümünden sonra Habsburg soyunun hanedanlığı Lorraine soyu ile paylaşımını ortaya çıkarmıştır.

1786 yılında başlayan bu iki soyluluk yönetiminden Metternich'in II. Franz (1804-1835) yönetimindeki Avusturya İmparatorluğu'nda şansölye olmasına kadar geçen zaman diliminde Fransa ve Almanya ile mücadeleler yaşanmıştır. Metternich'in şansölyeliği Avusturya'da otoriter bir politikanın uygulamaya konması anlamına gelmiştir. Uyguladığı baskıcı ve sansürcü politika 1848 yılında meydana gelecek olan halk ayaklanmasını tetiklemiştir. 1848 yılında meydana gelen ayaklanmada sadece Metternich'in uyguladığı politikalar değil aynı zamanda

²⁷⁶ *Ceride*, 29 Kanun-ı Evvel 1307 (10 Ocak 1892), nr. 135, s. 5.

²⁷⁷ Raffael Scheck, *a.g.e.*, s. 63.

²⁷⁸ *Ceride*, 11 Temmuz 1307 (23 Temmuz 1891), nr. 86, s. 6.

²⁷⁹ *Ceride*, 9 Ağustos 1306 (21 Ağustos 1890), nr. 3, s. 6.

²⁸⁰ *Ceride*, 24 Kanun-ı Sani 1306 (5 Şubat 1891), nr. 40, s. 6.

²⁸¹ *Ceride*, 23 Kanun-ı Evvel 1306 (4 Ocak 1891), nr. 31, s. 5.

²⁸² *Ceride*, 5 Kanun-ı Evvel 1307 (17 Aralık 1891), nr. 128, s. 3.

²⁸³ Kemal Beydilli, "Avusturya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 174.

ekonomik faktörler de ön plana çıkmıştır. Metternich'e karşı gerçekleştirilen bu ayaklanma meclisin kurulmasına, vergilerin kaldırılmasına, eşitliğin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiş, yarım yüzyıllık Metternich sisteminin çökmesine ve Metternich'in görevinden istifa etmesine neden olmuştur.²⁸⁴

Metternich'in 1848 yılında istifa etmesinin ardından İmparator Franz Joseph (1848-1916) Temmuz 1848-Mart 1849 yılları arasında kurucu meclisi oluşturmuştur. Fakat bu meclis kısa süre faaliyet göstermiştir.²⁸⁵ Meclisin feshedilmesinin ardından mutlakiyetin sağlanması için yönetsel bir takım faaliyetler yürütülmüşse de başarısız olunmuş ve 1867 yılında Avusturya'nın Macaristan ile birleşmesiyle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu kurulmuştur. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun kurulmasından itibaren imparatorlukta Almanya etkisi görülmeye başlamıştır.²⁸⁶

Almanya etkisi doğrultusunda 1872 yılında Almanya-Rusya-Avusturya-Macaristan'ın katılımıyla Birinci Üç İmparatorlar Ligi, 1879 yılında Almanya ile Avusturya-Macaristan arasında Savunma İttifak'ı, 1881 yılında Almanya-Rusya-Avusturya-Macaristan'ın katılımıyla İkinci Üç İmparatorlar Ligi, 1882 yılında da İtalya-Almanya-Avusturya-Macaristan'ın katılımıyla Üçlü İttifak antlaşmaları yapılmıştır.²⁸⁷ Bu ittifaklar Avrupa siyasetine yön vermiş, gelecekte ortaya çıkacak savaşların da bloklaşmalarını oluşturmuştur.

Franz Joseph döneminde Almanya ile olan ilişkiler sadece siyasî alanda kalmamış, askerî, ekonomik, sosyal yaşamda da kendini göstermiştir. Avusturya-Macaristan'ın yapacağı askerî manevralarda Alman İmparatoru II. Wilhelm hazır bulunmuş²⁸⁸, dumansız barutun Avrupa'da kullanılmaya başlamasıyla beraber Avusturya ordusu Alman ordusu ile beraber askerlerin silahlarını, toplarını değiştirme kararı almıştır.²⁸⁹ Almanya ile Avusturya-Macaristan arasında gümrük

²⁸⁴ A. J. P. Taylor, *The Habsburg Monarchy, 1809-1918: A History of the Austrian Empire and Austria-Hungary*, Hamish Hamilton, London 1948, s. 58.

²⁸⁵ A. J. P. Taylor, *a.g.e.*, s. 71.

²⁸⁶ A. J. P. Taylor, *a.g.e.*, s. 141.

²⁸⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914-1995*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2007, s. 510.

²⁸⁸ *Ceride*, 2 Nisan 1308 (14 Nisan 1892), nr. 161, s. 5.

²⁸⁹ *Ceride*, 18 Teşrin-i Sani 1306 (30 Kasım 1890), nr. 21, s. 5.

müzakereleri yapılmış ve bu görüşmeler Viyana’da olumlu karşılanmıştır.²⁹⁰ Almanya ile Avusturya-Macaristan arasında haberleşmelerin gerçekleşmesi amacıyla Berlin-Viyana arasında telefon hattı kurulması kararı alınmış²⁹¹, İmparator Franz Joseph Almanya İmparatoru II. Wilhelm’e düğün vesilesiyle hediyeler göndermiştir.²⁹²

1872 ve 1881 yıllarında yapılan ittifak antlaşmaları Rusya ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu arasındaki ilişkilerin olumlu olmasını sağlamışsa da bazı dönemlerde gerginlikler baş göstermiştir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun Rusya sınırındaki Galiçya bölgesine barakalar inşa edip, asker yığılması, Rusların harekete geçmesine sebebiyet vermiştir. Ruslar da buna karşılık olarak Letonya ve Lehistan bölgelerine 4 milyon asker konuşlandırmıştır.²⁹³

4-) Fransa

Farklı dönemlerde Frankların Merovenj, Karolenj, Capet, Valois gibi hanedanlıkları idaresinde kalan Fransa, düzenli ve güçlü bir devlet olarak VII. Charles (1422-1461) zamanında ortaya çıkmıştır. VII. Charles döneminden 1789 Fransız Devrimi’ne kadar geçen dönemde güçlü bir monarşi yapısı tesis edilmiş, sömürge faaliyetleri, deniz aşırı ticaretle feodalizme dayalı ekonomik bir büyüme gerçekleşmiştir.²⁹⁴

1789 yılında Fransa’daki devrim, kendinden önce ortaya çıkan 1640 İngiliz ve 1776 Amerikan devrimlerinden farklı olarak evrensel bir boyut kazanmış²⁹⁵, güçlü konumda bulunan aristokrasi ve monarşik yapının yerini hürriyetin, laikliğin, demokrasinin almasına neden olmuştur. Ayrıca Fransız Devrimi, ekonomik olarak

²⁹⁰ *Ceride*, 24 Kanun-ı Sani 1306 (5 Şubat 1891), nr. 40, s. 6.

²⁹¹ *Ceride*, 17 Mart 1307 (29 Mart 1891), nr. 55, s. 6.

²⁹² *Ceride*, 14 Teşrin-i Sani 1307 (26 Kasım 1891), nr. 122, s. 6.

²⁹³ *Ceride*, 9 Haziran 1307 (21 Haziran 1891), nr. 78, s. 4-5.

²⁹⁴ Azmi Özcan, “Fransa”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 178-179.

²⁹⁵ Sina Akşin, “*Fransız İhtilali’nin II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri Üzerine Bazı Görüşler*”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 49, S. 3, Ankara 2002, s. 23.

feodal sisteme dayalı ekonomik yapıyı ortadan kaldırılıp kapitalist bir ekonomik sistem yaratmıştır.²⁹⁶

Monarşi rejiminin güç kaybetmesinin ardından 1792 yılında ilan edilen ilk devrimci cumhuriyet, Napolyon Bonapart'ın 1804 yılında devletin başına geçmesiyle varlığını 1815 yılındaki Waterloo Savaşı'na kadar sürdürmüştür.²⁹⁷ Bu savaş Fransa'da yeniden monarşi rejiminin hüküm sürmesine ve Napolyon Bonapart'ın tahttan indirilip XVIII. Louis'in başa gelmesine sebep olmuştur. Waterloo Savaşı'ndan 1830 devrimine kadar geçen sürede ülkede Bourbon monarşisi yeniden tesis edilmiş, XVIII. Louis (1815-1824) ve X. Charles (1824-1830) bu monarşinin başında yer almıştır. 1830 yılında Temmuz Devrimi olarak adlandırılan devrim ile Bourbon monarşisi yıkılmış, 1848 Devrimi ile de Kral Louis Philippe (1830-1848) tahtan indirilip, monarşi rejimine son verilmiştir.²⁹⁸ 1848 yılında monarşi rejiminin yıkılmasının ardından III. Napolyon'un (1848-1870) devletin başına geçmesiyle 1848-1852 yılları arasında Fransa'da cumhuriyet rejimi hâkim olmuşsa da 1852-1870 yılları arasında İkinci Fransa İmparatorluğu adı altında devlet varlığını sürdürmüştür.²⁹⁹

1870-1914 yılları arası Fransa'nın üçüncü cumhuriyet dönemi olarak adlandırılmıştır.³⁰⁰ Bu dönemde Fransa, Avrupa siyasetinde Almanya-Avusturya-Macaristan-İtalya bloklaşmasına karşı güçlü olabilmek için Rusya ile ittifak antlaşmaları yapmış³⁰¹, ekonomik olarak büyümeyi hedeflemiş, Afrika'da topraklarında sömürge faaliyetlerinde bulunmuştur.³⁰²

1879 yılında Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın ittifak antlaşması yapması ve onlara 1882 yılında İtalya'nın katılması merkezî Avrupa'da bloklaşmayı yaratmıştır. Bu bloklaşma Avrupa siyasetinde aktif rol oynamak isteyen Fransa ve

²⁹⁶ M. Zeki Duman, "Fransız Devrimi'nin Politik Sonuçları ve Tocqueville'nin Devrime İlişkin Görüşleri", *Sosyoloji Dergisi*, S. 19, İzmir 2008, s. 108.

²⁹⁷ D. J. Peters, *A Short History of France*, Pergamon Press, Oxford 1966, s. 158.

²⁹⁸ D. J. Peters, *a.g.e.*, s. 180-190.

²⁹⁹ D. J. Peters, *a.g.e.*, s. 192-207.

³⁰⁰ D. J. Peters, *a.g.e.*, s. 209.

³⁰¹ Alexander Polunov, *Russia In The Nineteenth Century: Autocracy, Reform, and Social Change 1815-1914*, M. E. Sharpe, New York 2005, s. 172.

³⁰² D. J. Peters, *a.g.e.*, s. 211-212.

Rusya'nın yakınlaşmasını kolaylaştırmıştır.³⁰³ 1891-1894 yılları arasında Fransa ile Rusya'nın ittifak antlaşmaları yapmaları Avrupa siyasetinde gruplaşmaları ortaya çıkarmış, gelecekte meydana gelecek Dünya Savaşı'nın da cephelerini oluşturmuştur.³⁰⁴

Fransa ile Rusya arasında gelişen iyi ilişkiler kendini her alanda göstermiştir. Fransa askerî komisyonuna Rus donanması tarafından ziyafetler verilmiş³⁰⁵, Fransa bankalarından Rusya'ya para yardımı yapılmış³⁰⁶, gümrük tarifelerinde iyileştirmeler görülmüştür.³⁰⁷ Moskova'da yapılacak olan sergiye Fransa Cumhurbaşkanı Marie François "Sadi Carnot Panislavist Cemiyeti" tarafından davet edilmiş, gelmesi halinde bu durumun memnuniyet ile karşılanacağı belirtilmiştir.³⁰⁸ Rusya'nın Kronstadt limanına gelen Fransız donanmasına Rus imparatorunun emriyle görkemli bir karşılama yapılmış³⁰⁹, buna istinaden de Rus donanması Fransa'ya iade-yi ziyarette bulunmuştur.³¹⁰

Avrupa siyasetinde 19. yüzyılın son çeyreğinde Rusya ile ittifak içerisinde olan Fransa'nın Almanya ve İtalya olan ilişkileri bozulmaya başlamıştır. İtalya ile olan ilişkiler gümrük anlaşmazlıklarından³¹¹ bozulurken, Alsas-Loren konusunda Almanların bölgede aldığı tedbirler³¹², Fransız gazetelerinin bölgeye girişinin engellenmesi³¹³ Almanya ile olan ilişkilerin bozulmasında başlıca sebepler olarak görülür.

5-) İngiltere

Tudor hanedanlığının 1455-1487 Güller Savaşı döneminde 22 Ağustos 1485 tarihindeki Bosworth Savaşı'nda III. Richard'ı mağlup edip İngiltere'nin yönetimini

³⁰³ *Ceride*, 25 Temmuz 1307 (6 Ağustos 1891), nr. 90, s. 6.

³⁰⁴ Alexander Polunov, *a.g.e.*, s. 173.

³⁰⁵ *Ceride*, 24 Şubat 1306 (8 Mart 1891), nr. 49, s. 3.

³⁰⁶ *Ceride*, 29 Ağustos 1307 (10 Eylül 1891), nr. 100, s. 5.

³⁰⁷ *Ceride*, 1 Kanun-ı Evvel 1307 (13 Aralık 1891), nr. 127, s. 4.

³⁰⁸ *Ceride*, 17 Mart 1307 (29 Mart 1891), nr. 55, s. 6.

³⁰⁹ *Ceride*, 23 Haziran 1307 (5 Temmuz 1891), nr. 82, s. 4.

³¹⁰ *Ceride*, 1 Ağustos 1307 (13 Ağustos 1891), nr. 92, s. 6.

³¹¹ *Ceride*, 23 Mayıs 1307 (4 Haziran 1891), nr. 73, s. 6.

³¹² *Ceride*, 24 Şubat 1306 (8 Mart 1891), nr. 49, s. 3.

³¹³ *Ceride*, 20 Şubat 1307 (3 Mart 1892), nr. 150, s. 5.

devralması³¹⁴, İngilizlerin Avrupa siyasî, sosyal, ekonomik hayatında güçlü bir devlet olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. VII. Henry (1485-1509) ile başlayan Tudor hanedanlığı dönemi, VIII. Henry (1509-1547), VI. Edward (1547-1553), I. Mary (1553-1558) ile devam etmiş, I. Elizabeth (1558-1603) ile son bulmuştur.³¹⁵

İngiltere tarihinde önemli bir yere sahip olan I. Elizabeth döneminde ülke güçlü bir merkezî otoritenin yanında, dış siyasette uygulanan denge politikasıyla 16. yüzyılda Avrupa'nın güçlü devletlerinden biri konumuna gelmiştir. Ayrıca I. Elizabeth döneminde ticaret, sanayi ve ziraatte ilerleme kaydedilmiş, tiyatro, edebiyat, müzik gibi sanatsal etkinlikler ülkede zirveye ulaşmıştır.³¹⁶

I. Elizabeth'in İngiltere hükümdarı olacak bir veliaht dünyaya getirememesi, 1603 yılındaki ölümünün ardından yönetimin Stuart hanedanlığına geçmesine sebep olmuştur. 1603 ile 1625 yılları arasında İngiltere'ye I. James, 1625-1649 yılları arasında da I. Charles hükümdarlık yapmıştır. 1649-1660 yılları arasında Stuart hanedanlığının yönetimi ortadan kaldırılmış ve parlamenter demokrasinin bir yönetim biçimi olarak kabul görmesini sağlayan Oliver Cromwell (1649-1658) ülkeyi yönetmiştir.³¹⁷ Richard Cromwell'in (1658-1660) ölümünün ardından ise yönetimi yine Stuart hanedanlığından hükümdarlar devralmış ve 1688 yılına kadar geçen bu dönemde kral ile parlamento arasında mücadeleler yaşanmıştır.³¹⁸

1688 yılının ardından İngiltere tahtına Orange hanedanlığından III. William (1689-1702) getirilmiştir. III. William döneminin en önemli özelliği 1689 yılında imzalanan Haklar Beyannamesi olmuştur. Bu belge kralın yetkilerini sınırlamakla kalmamış, parlamentoya geniş haklar tanımış, parlamentonun kral karşısındaki üstünlüğünü belirtmiştir.³¹⁹ 1702-1714 yılları arasında tahta Kraliçe Anne geçmiştir. İngiltere'nin askerî ve ekonomik olarak güçlenmesini sağlayacak olan İskoçya ve

³¹⁴ G. Y. Meyer, *The Tudors: The Complete Story of England's Most Notorious Dynasty*, Delocorte Press, New York 2010, s. 3.

³¹⁵ G. Y. Meyer, *a.g.e.*, s. 4.

³¹⁶ Orhan Burian, "Türk-İngiliz Münasebetlerinin İlk Yılları", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 1-2, Ankara Mart-Haziran 1951, s. 1.

³¹⁷ Michael H. Hart, *Dünya Tarihine Yön Veren En Etkin 100*, Neden Kitap Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 208.

³¹⁸ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl...*, s. 34-35.

³¹⁹ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 35-36.

İngiltere birleşmesinden oluşan Büyük Britanya Krallığı tesis edilmiş, parlamentoda bir gelenek haline getirilen seçimler düzenli olarak yapılmıştır.³²⁰

1714 yılında Kraliçe Anne'nin ölümünden sonra Britanya Krallığı tahtına Hannover hanedanından I. George (1714-1727) geçmiştir. Daha sonra ülkeyi sırasıyla II. George (1727-1760), III. George (1760-1820), IV. George (1820-1830), IV. William (1830-1837) yönetmiştir. Geçen bu dönem içerisinde Fransa ile yapılan Yedi Yıl Savaşlarından (1756-1763) galip çıkılmış, Fransa'nın Kanada ve Hindistan'daki sömürgelerini hâkimiyet altına alınmıştır. Ortaya çıkan Sanayi Devrimi'nin etkileri bu devirde de devam etmiş ve Britanya Krallığı gelişen sanayisi ile Avrupa'nın en güçlü devletlerinden biri konuma gelmiştir.³²¹

Kraliçe Victoria dönemi (1837-1901) Britanya Krallığı'nın tüm dünyada söz sahibi olduğu, olaylara müdahale edebildiği, sanayisi, ticareti, teknolojisi ile dünyanın en güçlü devletleri arasına girdiği dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti ve Fransa ile birlikte Rusya'ya karşı yapılan Kırım Savaşı'nı, İtalya, Avusturya ile yapılan ittifak antlaşmalarını, Mısır Meselesi sebebiyle Fransa ile mücadeleleri, ikili ilişkilerin gelişmesi amacıyla İtalya³²², Almanya³²³, Vatikan³²⁴ ve Fransa'ya³²⁵ yapılan seyahatler ve görüşmeleri, Sanayi Devrimi neticesinde yeni teknoloji ile yapılan gemiler sayesinde denizaşırı ticaretin üst seviyeye ulaşmasını Victoria dönemi içerisindeki gelişmeler olarak sayabiliriz.

Lord Salisbury, Britanya Krallığı'nda (1885-1886, 1886-1892, 1895-1902) üç farklı dönemde başbakanlık yapan ve Britanya'ya Avrupa'nın güçlü devletleriyle mücadeleye girişmeden denge siyaseti izleten önemli bir figürdür. Bu doğrultuda Avrupa'da barışın hâkim olduğunu vurgulamış³²⁶ ve Avrupa'nın güçlü devletleriyle antlaşmalar yapılmasını sağlamıştır. 12 Şubat 1887 tarihinde İtalya ile Akdeniz'deki

³²⁰ Azmi Özcan, "İngiltere", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 298.

³²¹ Azmi Özcan, *a.g.md.*, s. 298.

³²² *Ceride*, 10 Kanun-ı Sani 1306 (22 Ocak 1891), nr. 36, s. 6.

³²³ *Ceride*, 21 Şubat 1306 (5 Mart 1891), nr. 48, s. 4.

³²⁴ *Ceride*, 20 Haziran 1307 (2 Temmuz 1891), nr. 81, s. 6.

³²⁵ *Ceride*, 10 Teşrin-i Sani 1307 (22 Kasım 1891), nr. 121, s. 3.

³²⁶ *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 7.

Fransa tehdidine karşı gerçekleştirilen ittifak antlaşmasına katkıda bulunmuş³²⁷, İtalya Başbakanı Crispi ile görüşmüştür.³²⁸ Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile 24 Mart 1887 tarihinde Doğu Sorunu konusunda ittifak antlaşması yapılmasında etkin rol oynamış³²⁹, Portekiz ile Afrika'nın güneyi hakkında müzakerelerde bulunmuştur.³³⁰

6-) İtalya

İtalya stratejik konumu nedeniyle Vizigot, Hun, Vandal, Ostrogot, Lombard, Arap, Norman gibi çeşitli kavimlerin istilasına uğramıştır. Bölgeyi istila eden kavimler, hâkimiyetleri süresince bölgede devletler kurmuş olsalar da siyasî birliği sağlayamadıklarından kısa sürede varlıklarını yitirmişlerdir.³³¹

13. yüzyıl ile beraber İtalya'da Milano, Venedik, Lombardia, Cenova, Floransa gibi şehir devletleri kurulmaya başlanmış, İtalya'daki bu siyasî parçalanmışlık Fransa ve İspanya'nın şehir devletleri üzerindeki rekabetini ortaya çıkarmıştır. Fransa'nın bu rekabette arka planda kalması, İspanya Habsburglarının 1559 yılında bölgedeki devletler ile bir antlaşma yapmasına sebebiyet vermiştir. Bu antlaşma ile İspanya Habsburgları bölgede hâkim konuma gelmişlerdir. İspanya'daki Veraset Savaşı nedeniyle bölge devletleri üzerinde hâkimiyeti zayıflamış olan İspanya Habsburgları, 1797 yılına kadar bölge kontrolünü Avusturya Habsburglarına bırakmıştır.³³²

Napolyon Bonapart'ın 1796 yılında İtalya'ya sefer düzenlemesi, 1797 yılında Avusturya ile yapılan Compo Formio Antlaşması ile İtalya'nın kuzeyine hâkim olması yüzyıllarca süre gelen siyasî parçalanmışlığın son bulması anlamına gelmiş ve İtalya'da millî bir birliğin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Napolyon'un İtalya

³²⁷ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 530.

³²⁸ *Ceride*, 29 Teşrin-i Sani 1306 (11 Aralık 1890), nr. 24, s. 5.

³²⁹ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 530.

³³⁰ *Ceride*, 16 Kanun-ı Evvel 1306 (28 Aralık 1890), nr. 29, s. 5.

³³¹ Ahmet Kavas, "İtalya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 23, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986, s. 446.

³³² Ahmet Kavas, *a.g.md.*, s. 447.

üzerindeki bu hâkimiyeti Fransa'daki rejimin 1814 yılında yıkılmasıyla son bulmuş, bu tarihten itibaren İtalya'da yeniden siyasî bütünlük bozulmuştur.³³³

1860 yılında Roma ve Venedik şehir devletleri dışında İtalya Krallığı yeniden kurulmuş ve 17 Mart 1861'de kabul edilen kanun ile de II. Victor Emmanuel İtalya kralı ilan edilmiştir.³³⁴ Birliğin sağlanması amacıyla yapılan antlaşmalar sonucunda 1866 yılında Venedik İtalya Krallığına dâhil edilmiştir. Roma'nın da 1871 yılında İtalya'nın başşehri olarak ilan edilmesiyle İtalya krallığında tekrar siyasî istikrar sağlanmıştır.³³⁵

1878 yılında Kral II. Victor Emmanuel'in ölmesiyle krallığın başına I. Umberto geçmiştir. Krallığın başbakanlık görevini de Francesco Crispi yapmıştır. Francesco Crispi İtalya siyasetinde öne çıkan önemli figürlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İki dönem İtalya başbakanlığı yapmıştır. 1887 yılında başlayan ilk dönemi 1891 yılında son bulmuştur.³³⁶ 1891 yılında görevinin son bulması çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Bazı gazeteler Crispi'nin şiddeti sebebiyle görevden alındığını yazmışlarsa da bazı gazetelerde kendini yalnız hissettiği için başbakanlığı bıraktığını belirtmişlerdir.³³⁷ 1893 yılında başlayan ikinci başbakanlık dönemi de 1896 yılında son bulmuştur.

Crispi, adalet ve hukuk üstünlüğünün olduğu, iç ve dış politikada güçlü bir İtalya tesis etmek istemiştir. Monarşik yapının savunucusu olmuş, monarşinin devleti birleştireceğini düşünürken, cumhuriyetin ise devleti ayrıştıracak fikrini savunmuştur.³³⁸ Güçlü bir dış siyaset savunucusu olan Crispi, Fransa'da meydana gelen ihtilal sonucu çok uluslu imparatorlukların parçalanması olasılığına karşı Avrupa'da aktif rol oynamayı planlamış, monarşinin güçlü olması durumunda dış siyasetin de güçlü olacağını belirtmiştir. Bu görüşler doğrultusunda Avrupa'da

³³³ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 100-101.

³³⁴ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 434-435.

³³⁵ Ahmet Kavas, *a.g.md.*, s. 447.

³³⁶ John A. Davis, *Italy in Nineteenth Century 1796-1900*, Oxford University Press, Oxford 2000, s. 178.

³³⁷ *Ceride*, 27 Kanun-ı Sani 1306 (9 Aralık 1890), nr. 41, s. 6.

³³⁸ John A. Davis, *a.g.e.*, s. 168-169.

Avusturya-Macaristan ve Almanya ile ittifaklar yapılmış, Afrika'da sömürge çalışmaları yürütülmüştür.³³⁹

1882 yılında İtalya'nın Avusturya-Macaristan ve Almanya ile Üçlü İttifak antlaşması yapması, Crispi dönemine bu iki devlet ile olan ilişkilerin olumlu yansımalarına neden olmuştur. Avusturya-Macaristan ve Almanya ile beraber askerî manevralarda bulunulmuş, Avrupa barışına katkı sağlaması hedeflenen ticaret antlaşması imzalanmıştır. Bu ticaret antlaşmasını imzalayan devletlerin bir buçuk milyon kilometre toprak genişliği, 120 milyon nüfusu ve 15 milyon Franklık dış ticaret hacimlerinin bulunması ayrıca dikkat çekilecek bir husustur.³⁴⁰

İtalya'nın Crispi döneminde Almanya ile ilişkilerin olumlu havada sürmesi iki devlet arasında gerçekleşen politik görüşmelerde kendini göstermiştir. İtalya kralı I. Umberto Almanya imparatoru ile önemli meseleler görüşmek amacıyla Berlin'e ziyarette bulunmuş³⁴¹, Crispi, Otto von Bismarck ile mülakat etmek istemişse³⁴² de sebepsiz bir şekilde bu mülakattan vazgeçmiştir.³⁴³ Fransa'ya karşı gizli görüşmeler yapılmış, askerî manevralar icra edilmiştir.³⁴⁴

Crispi döneminde Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkilere de bir göz atmak gerekir. İtalya'nın güneyinde artan nüfus yüzünden Kuzey Amerika'ya yapılacak bir göç gündeme gelmiştir. Ortaya çıkan göç yoğunluğuna karşılık olarak Amerika Birleşik Devletleri tarafından Avrupa ülkelerinden göçü engellemek amacıyla kanun çıkarılmış³⁴⁵, İtalya başta olmak üzere Avrupa devletlerine notalar gönderilmiştir.³⁴⁶

Amerika Birleşik Devletleri'nin New Orleans şehrinde yaşanan bir cinayet hadisesi İtalya ile A.B.D. arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur.³⁴⁷ Bu hadiseden dolayı A.B.D.'deki yabancı milletlerin hakları için lazım gelen

³³⁹ John A. Davis, *a.g.e.*, s. 170-171.

³⁴⁰ *Ceride*, 12 Kanun-ı Evvel 1307 (24 Aralık 1891), nr. 130, s. 4-5.

³⁴¹ *Ceride*, 23 Nisan 1308 (5 Mayıs 1891), nr. 165, s. 5.

³⁴² *Ceride*, 4 Ağustos 1307 (16 Ağustos 1891), nr. 93, s. 5.

³⁴³ *Ceride*, 11 Ağustos 1307 (23 Ağustos 1891), nr. 95, s. 4.

³⁴⁴ John A. Davis, *a.g.e.*, s. 177.

³⁴⁵ *Ceride*, 31 Mart 1307 (12 Nisan 1891), nr. 59, s. 6.

³⁴⁶ *Ceride*, 11 Nisan 1307 (23 Nisan 1891), nr. 62, s. 6.

³⁴⁷ *Ceride*, 5 Mayıs 1307 (17 Mayıs 1891), nr. 68, s. 4.

önlemlerin alınması amacıyla İtalya tarafından Avrupa devletlerine notalar gönderilmiştir.³⁴⁸ Amerika Birleşik Devletleri'nin yaşanan olaydan dolayı pişmanlığını belirtmemiş olması meselenin önünün alınmasını zorlaştırmıştır.³⁴⁹ Bu olay sebebiyle iki ülke arasında hissedilen gerginliğin ortadan kaldırılması amacıyla Papa XIII. Leon arabuluculuk yapmıştır.³⁵⁰

7-) Rusya

a-) Rus Ordusu

Rus İmparatorluğu'nun 1721 yılında kurulması ile başlayan imparatorluğun askerî tarihi 1917 yılında meydana gelen Rus Devrimi ile son bulmuştur. Bu dönemin ilk imparatoru olan I. Petro döneminde ordu ve donanmada yapılan yenilikler göze çarpmaktadır. Ordunun yeniden yapılandırılması ve silahlandırılmasına büyük önem verilmiştir. “Azak” donanması adıyla ilk deniz filosu inşa edilmiş, ordu için fabrikalar ve imalathaneler tesis edilmiştir.³⁵¹ I. Aleksandr Pavloviç döneminde (1801-1825) Rus halkını küçük yaşta askerliğe alıştırmak amacıyla askerî köyler kurulmuş, bu köylere yerleştirilen kişiler askerî disiplin çerçevesinde eğitim almıştır. Fakat bu sistem bir yarar sağlamadığından Pavloviç'in ölümünden sonra ortadan kaldırılmıştır.³⁵²

I. Nikola (1825-1855) dönemi, Rus askerî tarihi açısından önemli dönüm noktalarından biridir. Bu dönem içerisinde 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı meydana gelmiş, Şark Meselesi adı altında 1853 yılında Kırım Harbi zuhur etmiştir. Ayrıca bu dönemde Tula'da askerî fabrikalardan başka, top, tüfek ve silah fabrikaları da tesis edilmiştir.³⁵³ I. Nikola'nın ölümü üzerine yerine geçen II. Aleksandr (1855-1881) Kırım Harbi'nin kaybedilmesinin ardından orduda reformlar yapılması gerekliliğini belirterek askerliği zorunlu hale getirmiş, Rusya'yı 15 askerî bölgeye bölmüştür.

³⁴⁸ *Ceride*, 5 Mayıs 1307 (17 Mayıs 1891), nr. 68, s. 4.

³⁴⁹ *Ceride*, 18 Nisan 1307 (30 Nisan 1890), nr. 64, s. 3.

³⁵⁰ *Ceride*, 23 Mayıs 1307 (4 Haziran 1891), nr. 73, s. 6.

³⁵¹ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, TTK, Ankara 1993, s. 264.

³⁵² Akdes Nimet Kurat, *a.g.e.*, s. 312.

³⁵³ Akdes Nimet Kurat, *a.g.e.*, s. 335.

III. Aleksandr dönemi Rus ordusunda reformların devam ettiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan askerî ıslahatlara göre savaş durumunda 40 yaşını geçmeyen erkekler silah altına alınmıştır.³⁵⁴ Silah taşımaya elverişli ve askerlik görevini yerine getirebilecek herkesin 43 yaşına kadar askerlik hizmetini yerine getireceği dile getirilmiş,³⁵⁵ Alman sınırında ikamet etmesi amacıyla 18. ve 19. alaylar tesis edilmiştir.³⁵⁶ 1885-87 yılları arasında görevde bulunan piyade ve topçuların bir veya iki yıl daha görevlerine devam edip redif sınıfına geçmesi düşünülmüş, görev süreleri beş yıldan dört yıla indirilmiştir.³⁵⁷ Ayrıca Rus ordusunun sevkıyatı açısından önemli konumda bulunan demiryolunun, askerî mühimmat ve erzakların 1892 yılına kadar tamamlanması planlanmıştır.³⁵⁸

Rusya İmparatorluğu'nun III. Aleksandr dönemi (1881-1894) itibariyle Fransa ile ittifak içerisinde olması orduya yapılacak silah yardımında, siparişinde, askerî harekâtlarda kendini göstermiştir. Rusya, Fransa'ya bu dönemde 500 bin tüfek siparişi vermiş ve bu Rus ordusunun iki sene içerisindeki teçhizat sorununu ortadan kaldıracığı düşünülmüştür.³⁵⁹ Ancak Rusya'nın Avrupa'da ve Doğu Asya'daki hâkimiyeti göz önüne alındığından Rus askerinin elindeki silahların değiştirilmesi hayli zaman alacağından bu duruma Ruslar tarafından ayrı bir önem verilmiştir.³⁶⁰ Rus ordusunun kullanacağı tüfekler Fransız ordusundan farklı olup, fişekleri Rusya'nın Uşta bölgesindeki baruthanede üretilmiştir.³⁶¹ Ek olarak Rus askeri tarafından kullanılması amacıyla Rusya ve Fransa fabrikalarında üretilmek üzere 1.790.000 adet tüfek siparişi verilmiş, 1894 yılının Temmuz ayına kadar da Rus askerinin bu silahlar ile donatılacağı öngörülmüştür.³⁶²

³⁵⁴ *Ceride*, 20 Haziran 1307 (2 Temmuz 1891), nr. 81, s. 5.

³⁵⁵ *Ceride*, 26 Mayıs 1307 (7 Haziran 1891), nr. 74, s. 5.

³⁵⁶ *Ceride*, 26 Eylül 1307 (8 Ekim 1891), nr. 108, s. 4.

³⁵⁷ *Ceride*, 9 Ağustos 1306 (21 Ağustos 1890), nr. 3, s. 6.

³⁵⁸ *Ceride*, 8 Eylül 1307 (20 Eylül 1891), nr. 103, s. 5.

³⁵⁹ *Ceride*, 13 Haziran 1307 (25 Haziran 1891), nr. 79, s. 4.

³⁶⁰ *Ceride*, 23 Haziran 1307 (5 Temmuz 1891), nr. 82, s. 5.

³⁶¹ *Ceride*, 16 Mayıs 1307 (28 Mayıs 1891), nr. 71, s. 5.

³⁶² *Ceride*, 18 Teşrin-i Evvel (30 Aralık 1891), nr. 114, s. 5.

b-) Rusya Yahudileri

Yahudi kelimesi, Arapça'da Yehud, İbranice'de Yahudi, Aramice'de Yehuday'dır. Yahudileri ifade etmek amacıyla Yehud kelimesinin dışında Hud ve Hedü kelimeleri de kullanılmıştır.³⁶³ Kavim olarak Yahudiler sosyal ve dinî bir kavim olarak kabul edilebilirler. Yahudilerin dünyanın çeşitli bölgelerine ne zaman yayıldıkları konusunda kesin bir tarih vermek zordur. Bunda, Yahudilerin tarihleri boyunca devamlı olarak yerleştikleri bir yurtlarının olmamasının büyük payı vardır.³⁶⁴

Kudüs'ün M.Ö. 599 yılında Buhtunnasr tarafından ele geçirilmesinden sonra Yahudi Devleti dağılmış ve Yahudiler Babil'e gitmek zorunda bırakılmıştır. İran hükümdarı Kuroş'un Babil'i ele geçirmesinin ardından burada bulunan Yahudilerin bir kısmı eski yurtlarına bir kısmı da yakın bölgelere göç etmişlerdir. Büyük İskender'in İskenderiye şehrini kurmasının ardından Filistin'de bulunan Yahudiler buraya iskân edilmiş, Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmeleri onların Yunanistan'a göç etme imkânını doğurmuştur. Bu da Yahudilerin diğer Avrupa ülkelerine yerleşmeleri için müsait bir zemin oluşturmuştur.³⁶⁵

Avrupa ülkelerine yerleşen Yahudilerin durumu çeşitli dönemlerde farklılıklar göstermişse de Hristiyan unsurların olmadığı bölgelerde daha rahat yaşam sürdüklerini görebiliriz. 19. ve 20. yüzyıllarda Avrupa'da yaşayan Yahudiler açısından vahim durumlar gözlemlenmiştir. 19. yüzyılın sonlarında Fransa'da Dreyfus olayı, 20. yüzyılın ortalarında Nazi Almanyası'nın uyguladığı baskılar, Rusya'da yaşayan Yahudilerin durumu bunlara örnek olarak gösterilebilir.³⁶⁶

Konumuz itibariyle Rusya'da bulunan Yahudilerin durumu hakkında kısa bir bilgi vermek yararlı olacaktır. Yahudiler Rusya İmparatorluğu içerisinde ilk kitlesel baskıyı I. Nikola döneminde görmüşlerdir. 12 yaşını dolduran Yahudi gençler Rus ordusunda görev almaya başlamış, görev verilmeyenler ise köylerinden,

³⁶³ Salime Leyla Gürkan, "Yahudi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 182.

³⁶⁴ Tahsin Yazıcı, "Yahudiler", *İslam Ansiklopedisi*, C. 13, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986, s. 341.

³⁶⁵ Tahsin Yazıcı, *a.g.md.*, s. 341.

³⁶⁶ Tahsin Yazıcı, *a.g.md.*, s. 342.

kasabalarından sürülmüş, Yahudilerin perçem bırakmaları ve geleneksel kıyafetleri giymeleri yasaklanmıştır. Ayrıca Yahudiler bu dönemde yararlı ve yararsız olarak iki gruba ayrılmıştır. Zengin ve ticaret ile uğraşanlar yararlı, diğerleri yararsız olarak görülmüştür.³⁶⁷

II. Aleksandr dönemi Yahudiler açısından biraz daha ılımlı geçmiş olsa da Yahudilere benliklerini kaybettirme çabaları devam etmiştir. Pale denilen yerleşim yerlerinden ayrılıp şehirlere göç eden Yahudiler, Rus liselerine gidip, Rusça eğitim alarak kendi asimilasyonlarını hızlandırmışlardır.³⁶⁸

1881 yılında öldürülen II. Aleksandr'ın yerine oğlu III. Aleksandr'ın geçmesi Yahudilerin durumunda bir değişiklik meydana getirmemiştir. Bu dönemde yapılan düzenlemeler ile Yahudilerin Rus toplumunda yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Rus ordusunda görev alan Yahudilerin Ortodoks mezhebini kabul etmemeleri halinde görevlerinden alınacakları, tayin olunan bölgeler dışında ikamet etme hakkının hiçbir Yahudi'ye verilmeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca eğitim görmek isteyen Yahudilerin, Rusya'da sürekli ikamet eden akrabalarının içişlerinden ruhsat alması gerektiği ve bu ruhsata talip olacak Yahudilerin en azından birinci sınıf tüccar olması gerekliliği ortaya konmuştur.

Rusya, III. Aleksandr döneminde sınırları içerisinde yaşayan Yahudilerin iskânı konusunda bir takım politikalar uygulamıştır. Uygulanan politikalar sonucunda Yahudiler bulundukları bölgelerden ya göç etmek zorunda kalmış ya da devlet eliyle yaşadıkları yerlerden sürülmüşlerdir. Novgorod şehrinde ikamet eden ve çoğu ticaret ile uğraşan 617 Yahudi bu bölgeden sürülmüş, 96 Yahudi ailesine de şehri hemen terk etmeleri gerektiği söylenmiştir.³⁶⁹ Amele sınıfına mensup 14 bin Yahudi'ye Moskova şehrini terk etmeleri gerektiği belirtilmiş ve Yahudilerin gidecekleri yerler devlet tarafından belirlenmiştir.³⁷⁰ Çar tarafından Odessa,

³⁶⁷ İsmail Hakkı Altuntaş, Yahudi Bakışıyla: Rusya Yahudileri Tarihi, <https://ismailhakkialtuntas.com/2011/04/19/yahudi-bakisiyla-rusya-yahudileri-tarihi/>, (04.05.2016); <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/vjw/russia.html>, (04.05.2016).

³⁶⁸ İsmail Hakkı Altuntaş, Yahudi Bakışıyla: Rusya Yahudileri Tarihi, <https://ismailhakkialtuntas.com/2011/04/19/yahudi-bakisiyla-rusya-yahudileri-tarihi/>, (04.05.2016); <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/vjw/russia.html>, (04.05.2016).

³⁶⁹ *Ceride*, 10 Şubat 1307 (22 Şubat 1891), nr. 45, s. 6.

³⁷⁰ *Ceride*, 7 Nisan 1307 (19 Nisan 1891), nr. 61, s. 6.

Moskova, Petersburg’da bulunan Yahudilerin malları satın alınıp, adı geçen şehirleri terk etmeleri için 6 ay müsaade edildiği hakkında emir çıkartılmıştır.³⁷¹ Sibiry’a da ikamet eden Yahudilerin yaşayacağı yerlerin sınırları Çin’e yüz kilometre olarak belirlenmiş ve buraya yerleşecekleri kendilerine söylenmiştir.³⁷²

Baron von Hirsch, Rusya Yahudileri için önemli bir figürdür. Yahudiler için yardımlar toplamış, dernekler kurmuş, Yahudiler ile ilgili tedbirler almıştır.³⁷³ Yahudilerin Rusya dışına yapılacak olan iskânları ile olarak Alfons Rothschild ve kendisi müzakerelerde bulunmuştur.³⁷⁴ Yahudiler adına Arjantin’in La Plata³⁷⁵ şehrinde arazi satın aldırıp³⁷⁶, Yahudilerin bu bölgeye iskânı ile uğraşmıştır. Ayrıca İngiltere’den Yahudilerin Güney Amerika’ya yerleşimlerini sağlamak amacıyla yardım almıştır.³⁷⁷

c-) Rusya’da Kuraklık

Kuraklık, yağışların, normal seviyenin önemli ölçüde aşağısına düşmesi sonucu, arazinin ve su kaynaklarının olumsuz etkilenmesine sebep olan doğal afet olarak tanımlanabilir. Bu doğal afet, göç hareketlerini, yiyecek fiyatlarında artışı, karaborsacılığı, aç kalan insanların hayatta kalabilmek için değişik beslenme yolları aramasını, salgın hastalıkların zuhurunu, açlık veya açlığın sebep olduğu kötü şartlardan doğan ölüm hadiselerini ortaya çıkarır. Kıtliklar, sadece döneminde kendini hissettirmemekte ve etkisi sadece ortaya çıktığı an ile sınırlı kalmamaktadır. Kıtlik, ortaya çıktığı dönemlerde toplumu sosyo-iktisadî bakımdan derinden etkilemiş ve açmış olduğu yaraların sarılması uzun süreler almıştır.³⁷⁸

Dünyanın çeşitli yerlerinde, farklı dönemlerde kuraklık ve kıtlık hadiseleri ortaya çıkmıştır. Genellikle ülke ekonomilerinin tarıma dayandığı ve insanların büyük bir kısmının toprak ürünlerinden geçim kaynağını sağladığı ülkelerde kısa

³⁷¹ *Ceride*, 19 Mayıs 1307 (31 Mayıs 1891), nr. 72, s. 6.

³⁷² *Ceride*, 24 Teşrin-i Evvel 1307 (5 Ocak 1892), nr. 116, s. 5.

³⁷³ *Ceride*, 23 Mayıs 1307 (4 Haziran 1891), nr. 73, s. 5.

³⁷⁴ *Ceride*, 13 Haziran 1307 (25 Haziran 1891), nr. 79, s. 3.

³⁷⁵ *Ceride*, 5 Mayıs 1307 (17 Mayıs 1891), nr. 68, s. 4.

³⁷⁶ *Ceride*, 16 Mayıs 1307 (28 Mayıs 1891), nr. 71, s. 6.

³⁷⁷ *Ceride*, 8 Ağustos 1307 (20 Ağustos 1891), nr. 94, s. 6.

³⁷⁸ Abdulkadir Gül, “Osmanlı Devleti’nde Kuraklık ve Kıtlik (Erzurum Vilayeti Örneği 1892-1893 ve 1906-1908)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 2/9, Ordu 2009, s. 145.

dönemler halinde ortaya çıkan kuraklığın birkaç yıl arka arkaya görülmesi kötü sonuçlar doğurmakta hatta insanların açlık tehlikesiyle karşı karşıya gelmesine yol açmaktadır.³⁷⁹

Rusya’da 1891-1892 yılları arasında zuhur eden kuraklık, halkın bu doğal afetten olumsuz etkilenmesinin yanında, Rus devletinin de bu durum karşısında çaresizliğini göstermesi açısından önemlidir. Rus toplumu kuraklıktan hareketle devletin geri kalmışlığını kavrayacak bilince ulaşmış, bu da III. Aleksandr döneminin devrimci ve reformist hareketlerinin gelişmesine zemin hazırlamıştır.³⁸⁰ Yaşanan bu kuraklık Rusya’nın savaş manevralarını etkilemiş, en az 1895 yılına kadar barış yanlısı politika izlemesine sebep olmuştur.³⁸¹

Rusya’da zuhur eden kuraklık sonucunda devlet eliyle bu doğal afetten etkilenenlere yapılan yardımlara göz atmak gerekir. İane komisyonu aracılığıyla ormanlardan kesilen keresteler ile demiryolu, telgraf hattı, okullar, hastaneler, vapurlar, bazı nehirlerde limanlar inşa edilmesi planlanmıştır. Maliye Bakanlığından otuz milyon ruble yardım çıkarılmış, ikramiyeli piyangolar sayesinde de çalışmaya gücü olmayanların maaşlarının ödenmesi amaçlanmıştır.³⁸² Iskopin bölgesine bir milyon ruble, Kazan bölgesine bir milyon ruble, Novgorod bölgesine de sekiz milyon ruble yardım yapılması hedeflenmiştir.³⁸³ Bereketten yoksun memleketlere de devlet tarafından sekiz milyon ruble yardım yapılmıştır. Verilen bu paralar yardıma muhtaç olanların kişilerin maaşlarına gitmiştir.³⁸⁴ Moskova’da bulunan İngilizler kuraklıktan etkilenenler için altı bin ruble yardım toplamış, buna ek olarak Rus asilzadeleri ve bahriyeden komutanlar da yardımlarda bulunmuşlardır.³⁸⁵

Açlıktan ölme durumuna gelenler devlete başvurarak ekmek ve yaşamak adına bir hapishaneye koyulmaları talebinde bulunmuşlardır. Petersburg, Moskova, Odessa, Kiev gibi şehirlerde bulunan otel ve lokantaların kapılarına “Açlıktan ölen

³⁷⁹ Abdulkadir Gül, *a.g.m.*, s. 145.

³⁸⁰ Esra Atalı, *1905 Rus Devrimi ile 1908 Jön Türk Devrimi’nin Karşılaştırılmalı İncelemesi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002, s. 20.

³⁸¹ *Ceride*, 3 Teşrin-i Evvel 1307 (15 Ekim 1891), nr. 110, s. 5-6.

³⁸² *Ceride*, 1 Kanun-ı Evvel 1307 (13 Aralık 1891), nr. 127, s. 4-5.

³⁸³ *Ceride*, 14 Temmuz 1307 (26 Temmuz 1891), nr. 87, s. 5-6.

³⁸⁴ *Ceride*, 30 Eylül 1307 (12 Ekim 1891), nr. 109, s. 4.

³⁸⁵ *Ceride*, 3 Teşrin-i Sani 1307 (15 Kasım 1891), nr. 119, s. 5.

karındaşlarınızı unutmayınız” ibareli levhalar konularak yardım toplanmıştır. Gazete abonelerine aldıkları gazete nüshalarını yırtmayıp yardım komisyonuna gönderilmesi ilan edilmiştir. Odessa şehrinde bu ilan neticesinde üç bin nüsha toplanıp satılarak on sekiz, yirmi bin karbon³⁸⁶ alınmıştır. III. Aleksandr’ın oğlu Nikola elli bin, Mihail, Aleksandır, Sergey ve Yorgi yüz bin karbon satın almışlardır.³⁸⁷

Rusya İmparatorluğu şiddetli kuraklığın hüküm sürdüğü bölgeleri teftiş etmesi amacıyla Moskova belediye başkanı olan Aleksiyef’i görevlendirmiştir. Teftişin ardından hazırlanan raporda Rusya’da mevcut bulunan besinin gelecek Kasım ayına kadar yeteceğini yazılmış, bu da Rusya’nın kuraklık sebebiyle yapılacak olan gıda ihracatını ortadan kaldırmıştır.³⁸⁸ Ayrıca Aleksiyef’in Saratov, Orenburg, Samara, Oka şehirlerindeki teftişi sonucunda bazı köylerdeki kuraklığın şiddetli olmasına rağmen ambarlarda buğdayın bulunduğu ancak bunların şehir merkezlerine aktarılmasında sıkıntıların yaşandığı dile getirilmiştir.³⁸⁹

Kuraklıktan zarar görenlere devlet eliyle Amerika’dan buğday tedarik edilmiştir. Halk tarafından bu tedarik memnuniyet ile karşılanmış, şehirler Amerikan ve Rus bayrakları ile donatılmıştır. Tedarik edilen buğdaylar otuz vagon ile Samara şehrine gönderilmiştir. Vagonların hareket esnasında askerlerden bir kaçı Amerikan konsolosu ve North Westar Gazetesi muhabirinin elini havaya kaldırmış, bu da halk tarafından alkışlar ile desteklenmiştir.³⁹⁰

Kuraklıktan etkilenen halkın sıkıntısını ve felaketini bir kat daha arttıran etkenlerden biri de bölgelerde ortaya çıkan tifo, tifüs, çiçek ve kuşpalazı hastalıklarıdır. Bu hastalığa yakalananların %25’i vefat etmektedir. Rebzan köyünde kış mevsiminden beri hastalığa yakalanıp ölen kişi sayısı birkaç yüzü geçmiştir.³⁹¹ Tifo hastalığının yayıldığı Kazan şehrinin dışarı ile olan ilişkisi hastalığın yayılma sebebiyle kesilmeye çalışılmıştır.³⁹²

³⁸⁶ Kömür.

³⁸⁷ *Ceride*, 26 Kanun-ı Evvel 1307 (7 Ocak 1892), nr. 134, s. 3-4.

³⁸⁸ *Ceride*, 3 Mart 1308 (13 Kasım 1892), nr. 153, s. 4.

³⁸⁹ *Ceride*, 30 Teşrin-i Sani 1307 (12 Aralık 1891), nr. 144, s. 5.

³⁹⁰ *Ceride*, 5 Nisan 1308 (17 Nisan 1892), nr. 162, s. 4.

³⁹¹ *Ceride*, 12 Kanun-ı Evvel 1307 (24 Aralık 1891), nr. 130, s. 4.

³⁹² *Ceride*, 13 Şubat 1307 (25 Şubat 1892), nr. 148, s. 4.

Avrupa gazetelerinde Rusya’da meydana gelen kuraklık gündelik haberler sırasına girmiş ve konu ile alakalı birçok haber yayımlanmıştır.³⁹³ Avusturya-Macaristan ve Lehistan’daki gazeteler kuraklığın şiddetinden bahsetmişlerdir.³⁹⁴ Bunların dışında Avrupa gazetelerinin bazıları Rusya-Fransa ittifakının kuraklık sebebiyle sekteye uğrayacağını yazmış olsalar da Rus gazetesi *Novosti* bu haberleri yalanlamıştır.³⁹⁵

d-) Rusya-Fransa İttifakı

Almanya Şansölyesi Otto von Bismarck’ın çabalarıyla 1878 Berlin Kongresi’ne kadar Rusya ile Almanya arasındaki ilişkiler olumlu havada devam etmiş, 1872 yılında Avusturya-Macaristan ve Alman imparatorları ile Rus çarı arasında Üç İmparator Birliği meydana getirilmiştir. Ancak 1880’lerin sonunda Almanların, Balkan politikası konusunda Avusturya-Macaristan’ı desteklemesi, ekonomik ve politik olarak Osmanlı Devleti’ne yakınlaşması Üçlü İttifak’ın bozulmasına neden olmuştur.³⁹⁶ Ayrıca Rusların Panslavist siyaseti gereği Balkanlardaki milletleri kışkırtması, Türkistan meselesi sebebiyle İngiltere ile arasının gerginleşmesi Avrupa siyasetinde Rusları yalnızlaştırmıştır.³⁹⁷ Almanya’nın Avrupa’nın merkezinde güçlü bir devlet konumuna gelmesi jeopolitik koşullar gereği Avrupa’nın batısı ve doğusunda yer alan Fransa ile Rusya’yı yakınlaştırmıştır. Nisan 1891’de Fransa ile başlayan ittifak görüşmeleri, 17 Ağustos 1892 tarihinde yapılan askerî ittifak ve 4 Ocak 1894 tarihindeki ittifak antlaşması ile tamamlanmıştır.³⁹⁸ 1891-94 yılları arasındaki Rusya-Fransa ittifakı Avrupa barışına katkıda bulunmuş olsa da, ileride yaşanacak çatışmaların fitini ateşleyecek başlıca sebeplerden biri olmuştur.³⁹⁹

Rusya’nın Avrupa siyasetinde yalnız kalması Fransa-Rusya ittifakının ortaya çıkmasında ne kadar etkili bir faktör ise ekonomik faktörlerin etkisi de o kadar

³⁹³ *Ceride*, 1 Kanun-ı Evvel 1307 (13 Aralık 1891), nr. 127, s. 4-5.

³⁹⁴ *Ceride*, 5 Eylül 1307 (17 Eylül 1891), nr. 102, s. 5.

³⁹⁵ *Ceride*, 9 Şubat 1307 (21 Şubat 1892), nr. 147, s. 4.

³⁹⁶ Alexander Polunov, *a.g.e.*, s. 171-172.

³⁹⁷ Akdes Nimet Kurat, *a.g.e.*, s. 362.

³⁹⁸ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 568-573.

³⁹⁹ Alexander Polunov, *a.g.e.*, s. 172-173.

büyüktür. Fransız kapitalistler 1880'lerden itibaren Rus endüstrisine yatırım yapmaya başlamışlar, bunlara karşılık olarak da Ruslar krediler için Fransız makamlarına başvuruda bulunmuşlardır. Bu durumlar iki devletin yakınlaştırmış ve ittifakın yapılmasını ortaya çıkarmıştır.⁴⁰⁰

Meydana getirilen ittifak Fransa meclisinde görüşülmüş⁴⁰¹ ve bir karara bağlanmıştır. Rusya bu ittifak antlaşması neticesinde yeni atamalar yapmış⁴⁰², Fransa konsoloslarında değişiklikler meydana getirmiştir.⁴⁰³ Fransa ile Rusya arasında yapılan ittifak gazetelere yansımış, *Times* Gazetesi Fransa ile Rusya arasında ittifakın gerçekleştiğini, *Tan* Gazetesi Fransız donanmasının Kronstadt'a seyahati neticesinde Rusya ile Fransa arasında dostluğun ortaya çıktığını, *Novosti* Gazetesi de Rusya'nın fikirleri neticesinde Fransa ile ittifak yapılmasının doğru olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁰⁴

8-) Sırbistan

Coğrafi olarak Sırbistan'ın Balkanların merkezinde bulunması hasebiyle Roma İmparatorluğu ile Bulgar, Slav, Avar gibi toplulukların istilasına uğramıştır. İstilalar sonucunda çeşitli devletler kurulmuş olsa da, Sırp'ların kurduğu en güçlü devlet Ortaçağ dönemine denk gelen Stefan Dušan'ın Sırp İmparatorluğu olmuştur. Dušan kendi döneminde ülke topraklarını iki katına çıkarmış, Balkanların hakîmi konumunda bulunmuştur.⁴⁰⁵ Ölümünden sonra devlet gerileme dönemine girmiş ve Sırp'lar yaklaşık dört yüzyıl sürecek Osmanlı hâkimiyeti altında yaşamlarını idame ettirmişlerdir.

Osmanlı yönetimindeki Sırp'lar, 18. yüzyılın sonunda Avrupa'da yayılmaya başlayan fikirlerin yanında bölgede bulunan Osmanlı yöneticilerin kötü yönetiminden şikâyet ederek 1804 yılında Kara Yorgi önderliğinde Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmışlardır. 1806 yılındaki Osmanlı-Rus Savaşı bu ayaklanmanın uluslararası boyut kazanmasına sebebiyet vermiş ve 1812 yılında

⁴⁰⁰ Alexander Polunov, *a.g.e.*, s. 172.

⁴⁰¹ *Ceride*, 6 Teşrin-i Evvel 1307 (18 Ekim 1891), nr. 111, s. 4.

⁴⁰² *Ceride*, 11 Ağustos 1307 (23 Ağustos 1891), nr. 95, s. 5.

⁴⁰³ *Ceride*, 8 Eylül 1307 (20 Eylül 1891), nr. 103, s. 5.

⁴⁰⁴ *Ceride*, 25 Temmuz 1307 (6 Ağustos 1891), nr. 90, s. 6.

⁴⁰⁵ Mehmet Hacısalihoglu, "Sırbistan", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 121.

imzalanan Bükreş Antlaşmasıyla beraber Sırlar bazı imtiyazlar kazanmışlardır. Osmanlı Devleti Rusya ile barış antlaşmasını yaptıktan sonra yaklaşık dokuz yıl süren Sırp ayaklanmasını 5 Ekim 1813 tarihinde Belgrad'ı ele geçirerek ortadan kaldırmıştır.⁴⁰⁶ 1815-1817 yılları arasında ikinci kez Sırlar ayaklanmış ve bu da 1830 yılında Sırların özerklik kazanmasıyla son bulmuştur.⁴⁰⁷

Taht karışıklıklarıyla geçen yıllardan sonra, 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'nin zuhur etmesi Sırların Osmanlı hâkimiyetinden çıkıp tam bağımsızlıklarını kazanmasında etkili olmuştur. Savaş sonrası imzalanan Berlin Antlaşmasıyla güneyde Niş'e, doğuda Pirot'a kadar olan bölge Sırbistan toprakları olarak belirlenmiştir.⁴⁰⁸ Bağımsızlığın kazanılmasının ardından 6 Mart 1882 tarihinde Sırp Krallığı ilan edilmiş⁴⁰⁹, diğer Avrupalı devletler tarafından da Sırp Krallığı tanınmıştır.⁴¹⁰ Krallığın başına Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun desteğini alan Milan getirilmiştir.⁴¹¹

1882-1889 yılları arasında yedi yıl Sırp tahtında hüküm sürmüş olan Milan, ülkeyi iyi yönetmeyi becerememiş ve zayıf bir kral olarak görülmüştür.⁴¹² Devlete ulusal bir değer kazandıramamış, taht kavgasında kendisine rakip olan Petar Karayorgieviç'in gölgesinde kalmıştır. Karayorgieviç Milan'ın özel hayatındaki sorunları nedeniyle daha tercih edilir bir kral adayı konumunda bulunmuştur. Milan'ın eşi olan Nataliya, kocasının izlediği politikaları onaylamamış ve çift kamuoyunun önünde kavga etmiştir.⁴¹³ Kavga sonucunda boşanma meselesi gündeme gelmiş, 1887 yılında Nataliya ve veliaht Aleksandar Sırbistan'ı terk etmişlerdir.⁴¹⁴ Ancak Nataliya, kral Milan'ın ülke dışında olduğu zamanlarda Sırbistan'da ikamet edebilmiştir. Nataliya'nın Sırbistan'da ikamet ettiği zamanlarda

⁴⁰⁶ Selim Aslantaş, "Sırp İsyanının Uluslararası Boyutu (1804-1813)", *Uluslararası İlişkiler*, C. 6, S. 21, İstanbul 2009, s. 111-132.

⁴⁰⁷ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi: 18. ve 19. Yüzyıllar*, Küre Yayınları, İstanbul 2006, s. 266.

⁴⁰⁸ Mehmet Hacısalihoğlu, *a.g.md.*, s. 123.

⁴⁰⁹ John K. Cox, *The History of Serbia*, Greenwood Press, London 2002, s. 54.

⁴¹⁰ Nevill Forbes, *The Balkans: A History of Bulgaria, Serbia, Greece, Rumania, Turkey*, Oxford At The Clarendon Press, England 1915, s. 126.

⁴¹¹ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi: 20. Yüzyıl*, Küre Yayınları, İstanbul 2006, s. 31.

⁴¹² Nevill Forbes, *a.g.e.*, s. 126.

⁴¹³ Ayşe Özkan, *Sırbistan'da Bir Aile Trajedisi: Milan-Nataliya-Aleksandar Obrenoviç*, Çizgi Kitabevi, Konya 2016, s. 27.

⁴¹⁴ Barbara Jelavich, *a.g.e.*, s. 31-32.

kral Milan ülkede bulunmamayı taahhüt etmiştir.⁴¹⁵ Milan'ın Sırbistan'da bulunduğu zamanlarda Nataliya, Osmanlı Devleti'ne⁴¹⁶, Avusturya'ya⁴¹⁷, Fransa'ya ziyaretlerde bulunmuştur. Fransa'da bulunduğu zamanlarda Paris'in büyük mağazalarını ziyaret etmiş, göze hoş gelen mahallerinde gezinmiştir.⁴¹⁸

Milan'ın zayıf idaresinin ardından, krallığın başına 1889 yılında 13 yaşındaki veliaht Aleksandar Obrenović geçmiştir.⁴¹⁹ Aleksandar'ın yönetimi, babasının idaresi gibi zayıf olmuştur. Anne-babasının kavgaları, disiplinli bir şekilde eğitim almaması, küçük yaşta almış olduğu idarî sorumluluk kralı olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Asıl olumsuz durum ise Aleksandar'ın Milan ve Nataliya'nın onun üzerinde nüfuz sahibi olmaya çalışması olmuştur.⁴²⁰ Ancak Nataliya'nın 1887 yılında Sırbistan'ı terk ederken beraberinde götürdüğü Aleksandar üzerindeki nüfuzu yadsınamaz.

Aleksandar'ın 1889 yılında başlayan krallık dönemi 11 Haziran 1903 tarihinde 120 subay ve politikacı tarafından komplo sonucunda öldürülmesiyle son bulmuş, kralın organları saray duvarına atılmıştır. Meydana gelen bu hadise, Avrupa'da Sırbistan hakkında olumsuz fikirlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁴²¹

Kral Aleksandar'ın hüküm sürdüğü dönemler içerisinde Sırbistan'ın Rusya, Fransa ve Osmanlı Devleti ile ilişkileri iyi bir havada sürmüştür. Fransa cumhurbaşkanına ziyaretlerde bulunmuş, Versailles müzesini ve Sevr isimli züccaciye fabrikasını gezmiştir. Fabrikayı gezmesi esnasında krala fabrika üretimi olan bir vazo hediye edilmiştir.⁴²² Fransa ziyaretini tamamlayıp Belgrad'a döndükten sonra Osmanlı Devleti'ne seyahat etme planı içerisine girmiştir.⁴²³ Rusya çarı ve

⁴¹⁵ *Ceride*, 12 Teşrin-i Sani 1306 (24 Kasım 1890), nr. 21, s. 5.

⁴¹⁶ *Ceride*, 11 Temmuz 1307 (23 Temmuz 1891), nr. 86, s. 6.

⁴¹⁷ *Ceride*, 30 Eylül 1307 (12 Ekim 1891), nr. 109, s. 5.

⁴¹⁸ *Ceride*, 10 Teşrin-i Sani 1307 (22 Kasım 1891), nr. 121, s. 4.

⁴¹⁹ John K. Cox, *a.g.e.*, s. 54.

⁴²⁰ Barbara Jelavich, *a.g.e.*, s. 33.

⁴²¹ John K. Cox, *a.g.e.*, s. 55.

⁴²² *Ceride*, 19 Ağustos 1307 (31 Ağustos 1891), nr. 97, s. 6.

⁴²³ *Ceride*, 19 Ağustos 1307 (31 Ağustos 1891), nr. 97, s. 5.

çariçesi tarafından validesi ile beraber Rusya'dan davet alan Aleksandar'ın, yapacağı ziyaretin çar ve eşi tarafından memnuniyet ile karşılanacağı belirtilmiştir.⁴²⁴

C-) VİLÂYAT

1-) Bulgaristan Siyasî Haberleri

Bulgar adına tarihte ilk kez, Bizans İmparatoru Zenon'a (474-491) 482 yılında Doğu Gotları'na karşı savaşta yardımda bulunan ve Karadeniz'in kuzeyinde yer alan bir topluluk adı olarak rastlanmaktadır.⁴²⁵ Bu topluluk ortaya çıktığı tarihten itibaren Bizans İmparatorluğu ile ilişkiler içerisinde bulunmuş⁴²⁶, Birinci Bulgar Devleti ve İkinci Bulgar Devleti'nin kurulmasında bu ilişkiler önemli yer tutmuştur.

Tarih sahnesine ilk çıktıklarından itibaren dağınık bir topluluk olarak göze çarpan Bulgarlar, 7. yüzyılda Kubrat Han tarafından bir araya getirilerek Büyük Bulgar Devleti tesis edilmiştir. Ancak bu devlet uzun süre varlılığı idame ettirememiştir. Kubrat Han'ın ölümünün ardından devlet parçalanma dönemi içerisine girmiş ve daha sonra kurulacak olan Birinci Bulgar Devleti'nin ilk hükümdarı olacak olan Asparuh'un da içinde bulunduğu beş kardeş arasında bölünmüştür.⁴²⁷

Kurulduğu tarih kesinlik arz etmese de⁴²⁸, 681 yılında Bizans İmparatoru IV. Konstantin Pagonatus Bulgarlara vergi vermeyi kabul eden bir antlaşma imzalamış ve bu antlaşma Bulgarların Bizans İmparatorluğu tarafından tanınmasına sebebiyet vermiştir. Aynı zamanda 681 yılı Birinci Bulgar Devleti'nin kuruluşu

⁴²⁴ *Ceride*, 1 Ağustos 1307 (13 Ağustos 1891), nr. 92, s. 6.

⁴²⁵ Akdes Nimet Kurat, *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Murat Kitabevi, Ankara 1972, s.109.

⁴²⁶ Ayşe Kayapınar, "Bulgarların Balkanlara Göçü ve Tuna Bulgar Devleti", der. Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı*, C. 1, Karam & Vadi, Çorum/Ankara 2006, s. 105.

⁴²⁷ Ali Ahmetbeyoğlu, "Kubrat Han ve Büyük Bulgar Devleti'nin Kuruluşu", *Karadeniz Araştırmaları*, S. 13, Ankara 2007, s. 41.

⁴²⁸ Osman Karatay, "Tuna Bulgar Devleti'nin İlk Asrı: Balkanlarda Tutunma ve Pekişme (681-803)", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. 10, S. 2, İzmir 2010, s. 2.

olarak kabul görmüş⁴²⁹ ve devletin başkenti Pliska olarak seçilmiştir.⁴³⁰ Asparuh'un hükümdarlığı ile başlayan bu devir, 1018 yılında Ivan Vladislav (1015-1018) dönemi ile son bulmuş ve devlet İkinci Bulgar Devleti'nin tesis edileceği 1185 yılına kadar Bizans hâkimiyeti altında kalmıştır.⁴³¹

Birinci Bulgar Devleti ya da diğer adıyla Tuna Bulgar Devleti döneminde 803-814 yılları arasında hüküm süren Krum Han, 852-889 yılları arasında hâkimiyet sağlayan I. Boris ve 893-927 yılları arasında devlete hükümdarlık yapan Simeon dikkat çekmektedir. İlk yasa koyucu olarak karşımıza çıkan Krum Han döneminde merkezî otoriteyi güçlendirmek amacıyla bir takım faaliyetler yürütülmüş, Bizans ile yapılan mücadeleler sonucunda kazanılan zaferler ile Avrupa'nın güneyinde önemli siyasî ve askerî bir güç haline gelinmiştir.⁴³² I. Boris döneminde 865 yılında devletin Slavlaşmasında etkili olan Hristiyanlığın resmî din olarak kabul edilmesi göze çarpar. Ayrıca Kiril ve Metodius kardeşlerin ilk başta Glagolitik ve daha sonra Kiril adıyla anılacak olan alfabeyi geliştirmeleri ve bu vesile ile Bulgar Devleti'nin nüfuz eden bu alfabenin etkileriyle Bulgarların kendi özlerinden uzaklaşması I. Boris döneminin bir diğer önemli olayı olarak karşımıza çıkar.⁴³³ Simeon dönemi ise Birinci Bulgar Devleti'nin en geniş sınırlara ulaştığı ve Balkanların en güçlü devleti haline geldiği dönemi olmuştur.⁴³⁴ Ayrıca Simeon döneminde devletin başkenti Pliska'dan Preslav'a nakledilmiştir.⁴³⁵

1018 ile 1185 yılları arasında Bizans hâkimiyeti altına giren Bulgarlar, Bizans hâkimiyetinden çıkmak amacıyla farklı dönemlerde bir dizi ayaklanmalar meydana getirmişlerdir. Gerçekleştirilen bu ayaklanmalardan 1185 yılında Petro ve

⁴²⁹ Nikolay Todorov, *Bulgaristan Tarihi*, çev., Veysel Atayman, Öncü Kitabevi, İstanbul 1979, s. 15; R. J. Crampton, *A Concise History of Bulgaria*, Cambridge University Press, Cambridge 2005, s. 9; Mithat Aydın, "Tuna Bulgarları Tarihine Genel Bir Bakış (681-1018)", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 11, Denizli 2002, s. 117; Osman Karatay, *a.g.m.*, s. 6; Ayşe Kayapınar, *a.g.m.*, s. 108.

⁴³⁰ Thomas Brüggeman, "Migrations and Ethnic Shifts on the Balkan Peninsula from 6th to 11th Century AD, Ethnogenesis and Christianization of Bulgaria", *Eirene*, C. 43, 2007, s. 117; Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 18. ve 19. y.y.*, s. 16.

⁴³¹ R. J. Crampton, *a.g.e.*, s. 21-22.

⁴³² Ayşe Kayapınar, *a.g.m.*, s. 114.

⁴³³ Nevill Forbes, *a.g.e.*, s. 26-31; Ayşe Kayapınar, *a.g.m.* s. 120; Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 18. ve 19. y.y.*, s. 16-17.

⁴³⁴ Nevill Forbes, *a.g.e.*, s. 31.

⁴³⁵ Süleyman Kocabaş, *Avrupa Türkiye'sinin Kaybı ve Balkanlarda Panislavizm*, Vatan Yayınları, İstanbul 1986, s. 95; Barbara Jelavich, *a.g.e.*, s. 17.

Asen kardeşlerinki başarıya ulaşmış ve 1187 yılında Bizans ile yapılan antlaşma ile de İkinci Bulgar Devleti'nin kuruluşu onaylanmıştır. Bu devletin başkenti aynı zamanda ayaklanmanın da merkezi olan Tırnova olarak belirlenmiştir.⁴³⁶

I. Ivan Asen (1187-1196)'in hükümdarlığı ile başlayan İkinci Bulgar Devleti döneminin ilk yıllarında Bizans'a kaybedilen toprakları geri kazanma çalışmaları dikkat çekmiştir. Yürütülen bu faaliyetler neticesinde Kaloyan (1197-1207) döneminde ülke toprakları bir hayli genişlemiş ve güçlü bir merkezî yapının oluşturulması için çaba sarf edilmiştir. Ancak devletin gücünün zirvesi II. Ivan Asen (1218-1241)'in yönetiminde olmuştur. Bu dönemde Balkanlarda önemli bir güç haline gelmiş, Simeon dönemi Bulgaristan'ın ihtişamı geri kazanılmıştır.⁴³⁷

II. Ivan Asen'in ölümünden sonra Balkanlardaki üstünlük giderek zayıflamaya başlamış, ardından gelen hükümdarlar devletin dağılmasına engel olamamıştır. İkinci Bulgar Devleti'nin son dönemlerine baktığımızda ise toprakların iki farklı bölgeden yönetildiğini görebiliriz. Ivan Şişman Tırnova bölgesini, Ivan Sratsimir da Vidin bölgesini hâkimiyet altına almıştır.⁴³⁸ Bu iki başlılık devletin yıkılmasını kolaylaştırmış ve 1393 yılında Tırnova, 1396 yılında da Vidin bölgesi Osmanlı Devleti tarafından ele geçirilerek İkinci Bulgar Devleti'ne son verilmiştir.⁴³⁹

Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan bölgesindeki fütuhatını tamamlamasının ardından, bölgede hâkim konumda bulunan feodal anarşi ortadan kaldırılmış, köylü halka baskı yapan boyarların yönetimine son verilmiş, ziraî ve içtimai meselelerde düzen oluşturulmuştur.⁴⁴⁰ Uygulanan imar ve iskân politikalarıyla bölge Müslümanlaştırılmaya çalışılmış, gayrimüslim unsurlara karşı da ılımlı politikalar yürütülmüştür. Ancak Bulgar Kilisesi'nin Osmanlı Devleti tarafından Fener Rum

⁴³⁶ Ayşe Kayapınar, "Kumanlar ve İkinci Bulgar Devleti (1187-1370)", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 1433; R. J. Crampton, *a.g.e.*, s. 24; Barbara Jelavich, *a.g.e.*, s. 19; Nikolay Todorov, *a.g.e.*, s. 31.

⁴³⁷ Nikolay Todorov, *a.g.e.*, s. 33-34.

⁴³⁸ Ayşe Kayapınar, *Kumanlar...*, s. 1441.

⁴³⁹ Frederick B. Chary, *The History of Bulgaria*, Greenwood Publishing Group, Santa Barbara-California 2011, s. 22.

⁴⁴⁰ Halil İnalçık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1992, s. VII.

Patrikliği'ne bağlanması, Bulgarların giderek Rumlaşmasına ve kendi millî duygu ve şuurlarından uzaklaşmasına sebebiyet vermiştir.⁴⁴¹

Bulgarlar 1402, 1598, 1688 gibi farklı yıllarda Osmanlı hâkimiyetinden çıkmak amacıyla ayaklanmışlardır. Ancak millî duygulardan yoksun bu ayaklanmalarda başarı elde edilememiştir.⁴⁴² 1683 Viyana Seferi'nin başarısızlık ile sonuçlanmasının ardından Osmanlı Devleti'nin giderek gerilemesi, Osmanlı yöneticilerinin Balkanlarda uygulamış olduğu politikalar, Fransız İhtilali ile Avrupa'da ivme kazanan ulusçuluk fikirleri ve Rusların Panslavizm politikası çerçevesinde Balkanlarda gerçekleştirmiş oldukları faaliyetler Osmanlı Devleti içerisinde bulunan millet unsurlarının ayaklanmalarına ve ardından bağımsız bir devlet olarak teşekkül etmelerine neden olmuştur.

Bulgarların *millî teşkilatlanma* olarak adlandırdığı ve ulusçuluk altyapısının oluşmaya başladığı bu dönem içerisinde ilk faaliyetlerin Osmanlı Devleti'ne karşı değil de Panhelenizm siyaseti ile Bulgarları Rumlaştırma girişimleri nedeniyle Fener Rum Patrikliği'ne karşı olduğunu görebiliriz.⁴⁴³ 1762 yılında Paisiy adında bir Bulgar keşişi kaybolan Bulgar millî duyguların ve benliğin geri kazanılması amacıyla Bulgar Tarihi'ni kaleme almıştır.⁴⁴⁴ Millî uyanışın liderlerinden kabul edilen Sofroni ise, Rum ruhbanların açgözlülüğünden ve Pazvantoglu Osman Paşa'nın Vidin valiliği döneminde Bulgarların maruz kaldığı durumlardan bahsettiği "*Hatırât*" adlı kitabı yayımlamıştır.⁴⁴⁵ Doktor Beron 1826 yılında ilk Bulgar alfabesini Bulgar tüccarlarının yardımlarıyla bastırması⁴⁴⁶, Bulgar grameri, tarih, din ve matematik derslerinin bulunduğu "*Çeşitli Öğütler İçeren Bulgarca Okuma Kitabı (Bukvar sıs razliçni pouçeniya)*" adlı eseri çıkarmıştır.⁴⁴⁷ Neofit Bozveli ve Hilaryon

⁴⁴¹ Hüdai Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi (1850-1875)*, TTK, Ankara 1992, s. 49.

⁴⁴² Nikolay Todorov, *a.g.e.*, s. 51-54.

⁴⁴³ Mahir Aydın, *Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1996, s. 17-22.

⁴⁴⁴ Paisiy Hilendarski, *İstoriya Slavyanobulgarska, Zografška Černova*, Sv. Kiril i Metodii, Sofia 1998.

⁴⁴⁵ Iliya Todev, "Faktori na Vizrajdaneto", *İstoriya na Bulgarite*, Znanie Eood, Sofia 2004, s. 407-408; Halil İnalçık, *a.g.e.*, s. 21.

⁴⁴⁶ Iliya Todev, *a.g.m.*, s. 408; Halil İnalçık, *a.g.e.*, s. 23.

⁴⁴⁷ Iliya Todev, *a.g.m.*, s. 408; Hüdai Şentürk, *a.g.e.*, s. 56.

Makariopolski adlı kişiler de Bulgar Kilisesi'nin Rum Patrikliğinden ayrılması için çaba sarf etmiş, Bulgar millî ideolojilerini Bulgarlara aşılama çalışmıştır.⁴⁴⁸

Bulgarlar, millî duygularını kaybetmesine ve Rumlaşmasına sebep olan Fener Rum Patrikliği'nden ayrılmak amacıyla girişimlerde bulunmuşlardır. 1849 yılında kendilerine ait bir kilise inşa edilmesi için Osmanlı Devleti'ne başvurulmuş ve ardından Bulgar piskoposluğu tesis edilmiştir. Islahat Fermanı ile beraber gayrimüslim idarelerde bağımsızlaşma sürecinin başlaması Bulgarları da etkilemiş ve nihayetinde 11 Mart 1870 tarihinde Fener Rum Patrikliği'nden ayrı bir Bulgar Eksarhlığı kurulmuştur.⁴⁴⁹

Bulgar milliyetçiliğinin gelişmesinde Fener Rum Patrikliği'nin Bulgarlara yapmış olduğu baskıların dışında Bulgar tüccarlarının Balkan coğrafyasında aktif konuma gelip zenginleşmeleri de etkili olmuştur. Tüccarların yardımlarıyla okullar, matbaalar açılmış, gazete ve dergiler yayımlanmış, Bulgar gençleri eğitim almaları amacıyla Avrupa'nın önemli şehirlerine gönderilmiştir.⁴⁵⁰ Bu durumları örneklendirecek olursak, Rusya'da eğitim almış olan Vasil Aprilov adlı Bulgar, Georgi Venelin'in *Eski ve Yeni Bulgarlar ve Rusya ile Siyasi ve Dini Münasebetleri* adlı kitabından etkilenmiştir. Bu doğrultuda modern bir Bulgar Okulu oluşturmak amacıyla harekete geçmiş ve 1835 yılında Gabrova'da Avrupa usulünde bir okul açmıştır.⁴⁵¹ Bu durum Bulgarlara örnek teşkil etmiş ve Rumların kontrolünde bulunan eğitim sistemi açılan okullar vasıtasıyla millî bir hal almıştır. Ayrıca 1846 yılında Samakov'da ilk Bulgar matbaası açılmıştır.⁴⁵² Bulgar kültürünün gelişmesi ve yaşamasına katkıda bulunan *Lyuboslovie* adlı ilk Bulgar gazetesi 1842 yılında

⁴⁴⁸ Iliya Todev, *a.g.m.*, s. 409-411; Hüdai Şentürk, *a.g.e.*, s. 58.

⁴⁴⁹ Aşkın Koyuncu, *Bulgar Eksarhlığı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 1998, s. 98; Ramazan Erhan Güllü, "Bulgar Eksarhlığı'nın Kuruluşu ve Statüsü", *Balkan Studies History & Literature II, Cyril and Methodius University*, Skopje 2011, s. 120-121.

⁴⁵⁰ Romyana Radkova, "Ot Prosveta Kim Natsionalna Kultura", *Istoriya na Bilgarite, Znanie Eood*, Sofia 2004, s. 542; Hüdai Şentürk, *a.g.e.*, s. 59-60.

⁴⁵¹ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 97.

⁴⁵² Ivan Bojilov ve diğerleri, *Istoriya na Bulgariya*, Izdatelska Kışta Hristo Botev, Sofia 1993, s. 283; Halil İnalçık, *a.g.e.*, s. 23.

İzmir’de çıkarılmış⁴⁵³, 1848 yılında da İstanbul’da *Tsargradski Vestnik* adlı gazete yayımlanmıştır.⁴⁵⁴

Bulgarların millî duygularının harekete geçirilmesinde Osmanlı Devleti’nin içerisinde bulunduğu duruma ve Rusların Panslavizm politikası gereği Bulgarlar üzerindeki etkisine de değinmek gerekir. Osmanlı Devleti’nin 19. yüzyıl ile beraber mali ve merkezî idare olarak giderek zayıflaması, köylü halk üzerindeki vergi yükünün artmasına, Balkanlar özelinde hayduk⁴⁵⁵ gibi çetelerin, gospodarlık⁴⁵⁶ gibi ağalık yapılarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1841 yılında Niş’te gerçekleştirilen ayaklanmanın sebebi halktan yüklü miktarda vergilerin alınması olarak gösterilir.⁴⁵⁷ 1850 yılında Vidin’de meydana gelen ayaklanmanın nedeni ise bölgede ortaya çıkan gospodarlık rejimi olarak izah edilir.⁴⁵⁸

1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi’nde Rusların Bulgarlar ile münasebetlerde bulunması, Bulgar milletinin Osmanlı Devleti’ne karşı gerçekleştireceği milliyetçi ayaklanmaların da ilk basamağı olarak kabul edilebilir. Bulgarlar tarafından 1835⁴⁵⁹, 1856⁴⁶⁰, 1868⁴⁶¹, 1875⁴⁶² yıllarında bir dizi ayaklanmalar gerçekleştirilmiş ve Ruslar da bu ayaklanmaları desteklemiştir.⁴⁶³ Ayrıca Georgi Rakovski, Luiben Karavelov,

⁴⁵³ İlber Ortaylı, “İzmir’de İlk Bulgar Gazetesi”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkler Ansiklopedisi*, C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 108.

⁴⁵⁴ Ivan Bojilov, *a.g.e.*, s. 282; Halil İnalçık, *a.g.e.*, s. 23; R. J. Crampton, *a.g.e.*, s. 63.

⁴⁵⁵ Bulgarca: Хайдутин, Makedonca: Ајдут, Rumence: Haiduc, Sırpça: Хајдук, Türkçe: Haydut olarak adlandırılan hayduk, Balkanlar’daki silahlı çete gruplarını ifade eden genel bir terimdir. Bkz. Gábor Ágoston, Bruce Masters, *Encyclopedia of Ottoman Empire*, Facts On File, New York 2008, s. 252.

⁴⁵⁶ Osmanlı hâkimiyeti döneminde Balkanlar’da yöneticilik, toprak ağalığı yapan kişiler için kullanılan bir terimdir. Bkz: İlber Ortaylı, “Gospodarlık”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 14, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 115.

⁴⁵⁷ Çoşkun Can Aktan, Dilek Dileyici, Özgür Saraç, “Osmanlı Tarihi’nde Vergi İsyanları-II”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 1, Isparta 2003, s. 1-2.

⁴⁵⁸ Çoşkun Can Aktan, *a.g.m.*, s. 3.

⁴⁵⁹ Aşkın Koyuncu, “Osmanlı Belgeleri Işığında 1835 Yılında Tırnova’da Meydana Gelen Ayaklanma Teşebbüsü”, *Kültürlerarası Kavşakta Bulgaristan ve Türkiye-Uluslararası Dil, Tarih ve Edebiyat Sempozyumu II Bildiri Kitabı*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara 2003, s. 213.

⁴⁶⁰ Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, *Sultan İkinci Abdülhamid ve Osmanlı İmparatorluğu’nda Komitacılar*, Tokar Yayınları, İstanbul 1992, s. 26.

⁴⁶¹ Ahmed Refik, “1284 Bulgar İhtilali”, *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, Nr. 9 (86), 1 Mayıs 1341, s. 138.

⁴⁶² Mahir Aydın, *Şarkî Rumeli Vilâyeti*, TTK, Ankara 1992, s. 7.

⁴⁶³ Osman Köse, “Bulgaristan Emareti ve Türkler (1878-1908)”, *Turkish Studies*, C. 1, S. 2, Erzincan 2006, s. 241.

Vasil Levski, Hristo Botev gibi Bulgar komitacıları isyanlarda aktif rol oynamış ve Bulgar milliyetçiliğinin alevlenmesinde bu figürler etkili olmuştur.⁴⁶⁴ 1876 yılında Nisan Ayaklanması olarak adlandırılan ayaklanmanın gerçekleşmesi daha öncekilerinden farklı olarak Rusya'nın çabalarıyla uluslararası bir boyut kazanmış ve daha sonra gelişecek siyasî olaylarla Bulgaristan'ın devlet olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır.⁴⁶⁵

Türk, Bulgar, Sırp, Boşnak, Yunan gibi etnik zenginliğe sahip olan Balkanlarda, milletler arasındaki toprak taksimatında anlaşmazlıkların oluşması Balkan toplumlarının kendi toprakları olduğunu düşündükleri yerleri “kutsal millî toprak” olarak adlandırmasına sebebiyet vermiştir.⁴⁶⁶ 93 Harbi olarak adlandırılan 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi ardından 3 Mart 1878 tarihinde yapılan Ayastefanos Antlaşması'yla Bulgaristan'ın elde ettiği toprak kazanımları bu duruma örnek teşkil etse de ⁴⁶⁷, 13 Temmuz 1878 tarihinde imzalanan Berlin Antlaşması'yla Bulgaristan'ın kutsal millî toprakları üç parçaya ayrılmış ve Bulgar Prenslığı tesis edilmiştir.⁴⁶⁸

Yeni kurulan Bulgar Prenslığı'nde Berlin Antlaşması gereği olarak dokuz aylık süreyi geçmemek kaydıyla prenslik vekilliği görevini Rus komiserler üstlenmiş, Çarkovski ve ardından Dundukov Korsakov vekil sıfatıyla prensliği yönetmiştir.⁴⁶⁹ Kurucu meclisin 10 Şubat 1879 ⁴⁷⁰ tarihinde teşkil edilmesinin ardından yeni bir anayasanın hazırlanması amacıyla çalışmalar yürütülmüş ve 28 Nisan 1879 tarihinde Bulgarların ilk anayasası olarak kabul edilecek olan Tırnova

⁴⁶⁴ Mithat Aydın, “Bükreş'te Komitacılık Faaliyetleri (1860-1916)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 15, S. 30, İzmir 2015, s. 10-11.

⁴⁶⁵ Osman Köse, *a.g.m.*, s. 242.

⁴⁶⁶ Karl Kazer, *Priyatelstvo i Vrajdana Balkanite. Evrobalkanski Pred İzvikatelstva*, Sofya 2003, s. 148-152.

⁴⁶⁷ Mümin İsoy, “Bulgar Tarih Literatürü ve Ders Kitaplarında Birinci Balkan Savaşı'nın Değerbilimsel Boyutları”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C. 3, S. 2, Edirne 2014, s. 46.

⁴⁶⁸ Mahir Aydın, “Bulgaristan Komiserliği”, *Belgeler, Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, C. XVII, S. 21'den ayrı basım, Ankara 1997, s. 71.

⁴⁶⁹ Tuğrul Özcan, “Kurumsallaşma Sürecinde Bulgar Millî Meclisi (1878-1885)”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 11, S. 25, Hatay 2014, s. 101.

⁴⁷⁰ Neriman Ersoy Hacısalıhoğlu, “Bulgaristan Prenslığı'nde İlan Edilen İlk Anayasa: Tırnova Anayasası”, *Eski Çağ'dan Günümüze Yönetim Anlayışı ve Kurumlar*, ed. Feridun M. Emecen, Kitabevi, İstanbul 2009, s. 110; Dundukof Korsakov'un isteksizliğine rağmen Bulgarlar, 11 Şubat 1879'da tek dereceli bir seçim yaparak Bulgar kurucu meclisinin açılmasını sağladılar. Bkz. Tuğrul Özcan, *a.g.m.*, s. 102.

Anayasası ilan edilmiştir.⁴⁷¹ Anayasanın ilanının ertesi günü de Aleksander Battenberg (1879-1886) Bulgarların ilk prensi olarak seçilmiştir.⁴⁷² 13 Temmuz 1878 Berlin Antlaşması'ndan 29 Nisan 1879 tarihinde Aleksander Battenberg'in prensliği devralmasına kadar geçen süre de bu dokuz aylık sürece uyulduğunu görebiliriz. Prens seçiminin tamamlanmasının ardından prensliğin merkezi konusunda müzakereler gerçekleştirilmiş ve Bulgaristan ile Makedonya arasında bulunmasının da etkisiyle Sofya şehri Bulgar Prensliği'nin merkezi olarak kabul edilmiştir.⁴⁷³

Dönemin önemli hadiselerine değinecek olursak Battenberg'in prensliğinin onaylanmasının ardından *Sobranıya* ismiyle anılacak olan Bulgar Millî Meclisi'nin oluşturulma çabaları göze çarpar. Meclisin faaliyet içerisinde bulunduğu andan itibaren Aleksander Battenberg muhafazakâr yanlısı politika izlemiş olsa da, liberallerin mecliste hâkim konumda bulunması iki görüş arasında sık sık anlaşmazlıkları meydana getirmiştir. Ancak yaşanan anlaşmazlıklar Bulgarların parlamenter sisteme uyum sağlamasını kolaylaştırmıştır. 1885 yılında Sırplar ile yapılan muharebe, Berlin Antlaşması ile Osmanlı Devleti'ne bağlı bir bölge hüviyetinde bulunan Şarkî Rumeli Vilayeti'nin 18 Eylül 1885 tarihinde Bulgaristan'a bağlandığını ilan etmesi⁴⁷⁴ ve 5 Nisan 1886 Tophane Antlaşması'yla da Osmanlı Devleti'nin bu birleşimi kabul etmesi⁴⁷⁵ Battenberg döneminin göze çarpan diğer önemli olayları olarak değerlendirilebilir.

Rusya'nın katı politikaları sebebiyle 1886 yılı Ağustos ayı içerisinde Rus yanlısı askerler tarafından darbe ile tahtan indirilen Battenberg, 7 Eylül 1886 tarihinde Bulgaristan'ı terk etmiştir.⁴⁷⁶ Battenberg'in ülkeyi terk etmesinin ardından anayasal olarak ülke yeni bir prens bulmak zorundaydı. Stambolov, Karavelov ve Mutkurov önderliğindeki kabine Battenberg'in ardından görevi devralmış ve Bulgaristan'ın yeni prensinin belirlemesi amacıyla çalışmalar yürütmüştür.⁴⁷⁷ Rus yandaşı subaylar tarafından gerçekleştirilen küçük ayaklanmalar bu dönemde Rus-

⁴⁷¹ Neriman Ersoy Hacısalıhoğlu, *a.g.m.*, s. 110.

⁴⁷² Ivan Bojilov, *a.g.e.*, s. 417.

⁴⁷³ Tuğrul Özcan, *a.g.m.*, s. 104.

⁴⁷⁴ Mahir Aydın, *a.g.e.*, s. 257-258.

⁴⁷⁵ Mahir Aydın, *a.g.e.*, s. 281.

⁴⁷⁶ R. J. Crampton, *a.g.e.*, s. 101.

⁴⁷⁷ Nuray Ekici, "Bulgar Devleti'nin Gelişmesi (1878-1908)", der. Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı*, C. 1, Karam & Vadi, Çorum/Ankara 2006, s. 532.

Bulgar ilişkilerini ve ülkenin güvenliğini tehdit eden unsurlar olmuş ve bu yaşananlar Bulgar tahtına adayın belirlenmesini zorlaştırmıştır. Ancak Ağustos 1887 tarihinde Bulgar Millî Meclisi'nin de onayı ile Ferdinand Saxe-Coburg tahtın yeni sahibi olarak kabul görmüştür. Prens belirlenmesinin ardından Stefan Stambolov hükümeti kurmuş ve 1894 yılında yönetimden uzaklaştırılana kadar Prens Ferdinand'ı arka planda bırakarak Bulgaristan'ın tek hâkimi olmuştur.⁴⁷⁸

1886-1894 yılları arasında ülkeyi yöneten Stambolov Hükümeti, Bulgaristan'ın kalkınması ve gelişmesi amacıyla demiryolu ve liman inşa edilmesi için çaba sarf etmiş, uluslararası sergi düzenlenmiş, şirketler kurulmasına izin verilmiş, dönemin önemli iletişim aracı olan telefon hattı inşa edilmiş, gazeteler çıkarılmıştır. Filibe'den Eski Zağra ve Yeni Zağra ile İslimye'den geçerek Burgaz'a kadar 130 kilometrelik demiryolu hattının inşa edilmesi amacıyla çalışma yürütülmüştür.⁴⁷⁹ Kırk beş milyon Frank masrafla Burgaz ve Varna'da bir liman inşası⁴⁸⁰, bir milyon Frank sermaye ile de Tuna'da vapur işletmek için girişimlerde bulunulmuştur.⁴⁸¹ Sofya ile Filibe arasında telefon hattı inşa edilmiş⁴⁸², 1892 yılında uluslararası bir sergi kurulmuştur.⁴⁸³ Varna'da "Kırım Kardaşları" adıyla bir ticaret şirketi⁴⁸⁴, mühendisi Bogdan Kalçev ve müteahhidi Navmov Şarkov olan bir inşaat şirketi teşkil edilmiş⁴⁸⁵, Filibe'nin Stanimaka (Asenovgrad) kasabasında ipek fabrikası açılmıştır.⁴⁸⁶ Eski Zağra'da *Sredna Gora* adlı Bulgarca gazete⁴⁸⁷, Zıştovi'de haftada bir gün yayımlanmak üzere *Zara*⁴⁸⁸, Sofya'da da haftada üç defa yayımlanacak *Strannik* adlı gazete çıkarılmıştır.⁴⁸⁹

Battenberg döneminde kurulan Bulgar Millet Meclisi Âli ve Âdi Meclis olmak üzere iki farklı görevde bulunmaktaydı. Âli Meclis savaş ve barış ilanları,

⁴⁷⁸ Frederick B. Chary, *a.g.e.*, s. 40-41; R. J. Crampton, *a.g.e.*, s. 103; Nevill Forbes, *a.g.e.*, s. 60.

⁴⁷⁹ *Ceride*, 6 Kanun-ı Evvel 1306 (18 Aralık 1890), nr. 26, s. 5.

⁴⁸⁰ *Ceride*, 27 Eylül 1306 (9 Ekim 1890), nr. 17, s. 5.

⁴⁸¹ *Ceride*, 28 Nisan 1307 (10 Mayıs 1891), nr. 67, s. 3.

⁴⁸² *Ceride*, 13 Haziran 1307 (25 Haziran 1891), nr. 79, s. 3.

⁴⁸³ *Ceride*, 14 Temmuz 1307 (26 Temmuz 1891), nr. 87, s. 4; Mahir Aydın, "Filibe Sergisi", *Belleten*, C. LVIII, 223'den ayrı basım, Ankara 1994, s. 664.

⁴⁸⁴ *Ceride*, 14 Teşrin-i Sani 1307 (26 Kasım 1891), nr. 122, s. 4.

⁴⁸⁵ *Ceride*, 28 Nisan 1307 (10 Mayıs 1891), nr. 67, s. 3.

⁴⁸⁶ *Ceride*, 24 Teşrin-i Evvel 1307 (5 Kasım 1891), nr. 116, s. 5.

⁴⁸⁷ *Ceride*, 19 Ağustos 1306 (31 Ağustos 1890), nr. 6, s. 5.

⁴⁸⁸ *Ceride*, 31 Mart 1307 (12 Nisan 1891), nr. 59, s. 6.

⁴⁸⁹ *Ceride*, 24 Teşrin-i Evvel 1307 (5 Kasım 1891), nr. 116, s. 5.

antlaşma ve prenslik seçimleri ile ilgilenirken, Âdi Meclis ise kanunlar, borç meseleleri, vergilendirme ve devlet bütçesinin belirlenmesi ile ilgilenirdi.⁴⁹⁰ Stambolov döneminde 1890 yılında mecliste müzakelerin sonuçlanmasının ardından Prens Ferdinand bir nutuk yayınlamıştır: “*İctimaya hazır zarfında tarafınızdan sarf olunan mesai ve ikdamat-ı müessereden dolayı memnun oldum. Mesai-yi masrufeniz ile memûlüm vechle hareket ettiğiniz ve Bulgar ahalisinin emniyet-i kâmile sine kesb-i istihkak eylediniz. Fikrinizden tanzim ve kabul olunan kavânin menafi-i hakikiye-i memlekete tamamıyla vakıf olduğunuza ve memleketin husul-i terakki ve saadet haline hasır-ı himmet ve gayret ettiğinize bir delil alenidir. Mesai ve ikdamat vakanızdan dolayı ann-samim teşekkür ile beraber memleketlerinize kemal-i sıhhat ve afiyet ile avdet etmenizi temenni eyler ve meclis-i umumînin işbu ictimâî müzakeratının hitam bulduğunu beyan eylerim.*”⁴⁹¹ Prens Ferdinand’ın yayımlanmış olduğu bu nutuktan anlaşılacağı üzere, meclisin gerçekleştirmiş olduğu müzakelerden Ferdinand’ın duyduğu memnuniyet dile getirilmiş, kabul edilen kanunlar ile de Bulgaristan’ın meselelerinde meclisin aktif rol oynadığının vurgusu yapılmıştır.

Bulgar Millet Meclisi’nde Şarkî Rumeli ve Bulgaristan’da askerlik görevini yapmak istemeyenlerin yirmi iki lira bedel ile bundan muaf tutulmaları konusundaki görüşmeler 1890 yılında reddedilmiş olsa da, 1891 yılındaki görüşmelerde bedelli askerlik kabul edilmiştir.⁴⁹² Ayrıca mecliste henüz kanunlar konusunda uzlaşma sağlanamadığından meclisin kapanma süresi uzatılmış⁴⁹³, sabahları saat dokuzdan on ikiye kadar günde bir defa işleyen meclis, saat ikiden beşe kadar günde iki defa faaliyet göstermeye başlamıştır.⁴⁹⁴ 1891 senesine mahsus olarak kabul edilen ve meclis tarafından onaylanan bütçe aşağıdadır:⁴⁹⁵

⁴⁹⁰ Tuğrul Özcan, *a.g.m.*, s. 104.

⁴⁹¹ *Ceride*, 23 Kanun-ı Evvel 1306 (4 Ocak 1891), nr. 31, s. 5.

⁴⁹² *Ceride*, 30 Kanun-ı Evvel 1306 (11 Ocak 1891), nr. 33, s. 5-6.

⁴⁹³ *Ceride*, 5 Kanun-ı Evvel 1307 (17 Aralık 1891), nr. 128, s. 2.

⁴⁹⁴ *Ceride*, 8 Kanun-ı Evvel 1307 (20 Aralık 1891), nr. 129, s. 3.

⁴⁹⁵ *Ceride*, 3 Kanun-ı Evvel 1306 (15 Aralık 1890), nr. 34, s. 4.

GELİRLER	
Resmî Gelir	39.952.000
Gümrük	15.893.500
Vergi	3.052.500
Nakdi Cezalar	231.500
Geçiş Vergisi	5.457.000
Gelir ve Sermaye	5.087.100
Gayri Resmî Gelir	10.805.100
Toplam	80.478.700

Tablo 1. 1891 Yılında Bulgar Meclisi'nin Kabul Ettiği Gelir Tablosu

MASRAFLAR	
Prese Ait Masraflar	1.609.540
Mevcut Divanın Masrafları	13.078.618
Prens Dairesindeki Görevli Masrafı	243.463
Hariciye ve Mezahib Müdüriyeti	2.763.443
Posta ve Telgraf Müdüriyeti	2.576.022
Dâhiliye Müdüriyeti	8.335.430
Maarif Müdüriyeti	5.140.985
Maliye Müdüriyeti	13.720.732
Nafia Müdüriyeti	7.722.243
Adliye Müdüriyeti	4.391.322
Harbiye Müdüriyeti	20.617.435
Bütçe Fazlası	27.467
Toplam	80.478.700

Tablo 2. 1891 Yılında Bulgar Meclisi'nin Kabul Ettiği Gider Tablosu

Stambolov Hükümeti döneminde Müslümanlara karşı ılımlı bir politika izlenmiş, Bulgar Meclisi'nde Müslümanlara vekillik hakkı tanınmıştır. Harmanlı kaymakam yardımcısı İbrahim Hakkı Efendi, Stambolov tarafından terfi ettirilerek kaymakamlık görevine getirilmiştir.⁴⁹⁶ Mecliste Müslüman vekillerin yer almasında sakınca görülmemiş, bu vekiller vasıtasıyla hükümetten taleplerde bulunulmuştur. Masrafların Bulgaristan Hükümeti tarafından karşılanması kaydıyla bir Türkçe gazetenin çıkarılması, Maarif Nizamnamesi'nde yer alan 204 ve 205nci maddelerin kaldırılması, 182 ve 183ncü maddelere Müslümanların dâhil edilmesi, 194 ve 208nci maddelerden Müslümanların muaf tutulması, 6ncı maddeye not düşülerek Müslümanlardan altı kişinin mektep müfettişi muavinliğine atanması ve her sene sancak merkezlerinde toplanacak maarif encümenlerinde müftü, rüşdiye muallimleri ve müfettiş muavinlerinin aza sıfatıyla bulunmaları ve bu doğrultuda 103ncü maddeye ilave yapılması, Sofya'da merkez müftülüğünün açılması ve Müslüman talebelerin sınav ile askerlikten muaf tutulması, emlak ve vakfiyelerden vergi alınmaması gibi isteklerde bulunulmuştur.⁴⁹⁷

Stambolov döneminde Bulgaristan'ın dış ilişkilerine bakıldığında Avusturya-Macaristan kökenli bir prensin devletin başında bulunması Rusya ile ilişkilerin olumsuz bir havada devam etmesine neden olmuştur. Aksine İngiltere, Sırbistan, İtalya, Belçika gibi ülkeler ile iktisadî antlaşmalar yapılmış, ekonomik olarak kalkınma planlamıştır.⁴⁹⁸ İtalya ile Bulgaristan hükümeti arasında gerçekleştirilecek olan ticaret antlaşmasının müzakereleri sonuçlanmış ve antlaşma yapılmıştır.⁴⁹⁹ Belçika hükümetiyle yapılan görüşmeler neticesinde 1891 yılında bir ticaret antlaşması imzalanmış ve antlaşmanın 1892 yılında biteceği belirtilmiştir.⁵⁰⁰ Sırbistan hükümetiyle demiryolları konusunda antlaşmalar yapılmış ve Sırbistan tarafından memur tayin edilen "Vukovic" ve "Desavic" Sofya'ya gönderilmiştir.⁵⁰¹ Yabancı ülke konsolosluklarıyla yapılan diplomatik girişimlerin dışında garip bir olayın gerçekleştiği de görülmektedir. Filibe'deki İngiliz konsolosu on dört, on beş

⁴⁹⁶ *Ceride*, 30 Eylül 1306 (12 Ekim 1890), nr. 18, s. 5.

⁴⁹⁷ *Ceride*, 12 Kanun-ı Evvel 1307 (24 Aralık 1891), nr. 130, s. 3.

⁴⁹⁸ R. J. Crampton, *a.g.e.*, s. 105; Nuray Ekici, *a.g.e.*, s. 533.

⁴⁹⁹ *Ceride*, 6 Kanun-ı Evvel 1306 (18 Aralık 1890), nr. 26, s. 5.

⁵⁰⁰ *Ceride*, 10 Mart 1307 (22 Mart 1891), nr. 53, s. 4.

⁵⁰¹ *Ceride*, 21 Temmuz 1307 (2 Ağustos 1891), nr. 89, s. 4.

yaşlarında bir Bulgar kızını kaçırmak amacıyla trene bindirmek üzereyken Bulgar polisleri tarafından yakalanmış ve kaçırılmak üzere olan kız annesine teslim edilmiştir.⁵⁰²

2-) Doğal Afetler

Tarihin hemen her döneminde görülen deprem, yangın, sel, dolu, çekirge istilas, kuraklık gibi doğal afetler, insan hayatını olumsuz etkilemenin yanında fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak da ciddi tahribatları beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan bu doğal afetler canlıların hayatlarını kaybetmesine, hanelerin, dükkânların, hanların yıkılmasına, tarımsal arazilerin zarar görüp yok olmasına, ürün fiyatların artmasına ve devletlerin mali olarak sıkıntılar yaşamasına sebebiyet vermiştir.

Doğal afetler içerisinde en yıkıcı ve tahrip edici özelliğe sahip olan deprem, meydana geldiği bölgenin özelliğine ve şiddetine göre etkisinde değişiklik göstermiştir. 1766 yılında İstanbul’da şiddetli bir deprem meydana gelmiş, birçok hane, cami, han, saray tahrip olmuş ve yıkılmıştır.⁵⁰³ 1851 yılında Meğri kazasındaki deprem sonucunda 832 hane zarar görmüş⁵⁰⁴, 1881 yılında Sakız Adası’ndaki depremde en az 5.000 kişi hayatını kaybetmiş⁵⁰⁵, 1883 yılında Çeşme ve Urla bölgesindeki deprem sebebiyle de 3445 hane yıkılmış, 15.773 kişi evsiz kalmıştır.⁵⁰⁶ 9 Aralık 1890 Tırnova’da⁵⁰⁷, 15 Mayıs 1891 Vıraça ve Rahova’da⁵⁰⁸, 28 Haziran 1891 Filibe’de ufak çaplı depremler yaşanmış, herhangi bir kayıp yaşanmamıştır.⁵⁰⁹

Yangın, ev, orman, arazi yangını gibi farklı türlerde ortaya çıkan, maddî ve manevî tahribatlara sebep olan tabii bir afettir. Devletler oluşan bu tahribatları

⁵⁰² *Ceride*, 30 Eylül 1306 (12 Eylül 1890), n. 18, s. 5.

⁵⁰³ Hamiyet Sezer, “1894 İstanbul Depremi Hakkında Bir Rapor Üzerine İnceleme”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 18, S. 29, Ankara 1996, s. 169-170.

⁵⁰⁴ Muhammed Yazıcı, “1851 Meğri Depremi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 28, Muğla 2012, s. 121.

⁵⁰⁵ Selahattin Satılmış, “19. Yüzyılda Bir Büyük Felaket: 3 Nisan 1881 Sakız ve Çeşme Depremi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S. XXIX/2, İzmir 2014, s. 613.

⁵⁰⁶ Selahattin Satılmış, “Osmanlı’da Bir Afet Yönetimi Örneği: 1881 Çeşme ve Urla Depremi”, *History Studies*, C. 4/1, 2012, Samsun 2012, s. 509.

⁵⁰⁷ *Ceride*, 6 Kanun-ı Evvel 1306 (18 Aralık 1890), nr. 26, s. 5.

⁵⁰⁸ *Ceride*, 9 Mayıs 1307 (21 Mayıs 1891), nr. 69, s. 3.

⁵⁰⁹ *Ceride*, 20 Haziran 1307 (2 Temmuz 1891), nr. 81, s. 4.

engellemek ve yangınlardan zarar gören halkın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir takım tedbirler almıştır.⁵¹⁰ Bulgaristan'ın Ahyolu kazasında 1890 yılında zuhur eden yangın sonucunda 41 hane ve 4 dükkân zarar görmüştür. Hezargrad şehrinde görülen aynı yıl ki yangında 14 dükkânın yanması sonucunda 25 bin Franklık bir zarar ortaya çıkmıştır.⁵¹¹ 1891 yılında Filibe Uzun Çarşı'da bir dükkânda yangın meydana gelmiş ve sadece yangının gerçekleştiği dükkân zarar görmüştür.⁵¹² Bulgaristan hükümeti farklı dönemlerde ortaya çıkan bu yangınların etkisini azaltmak amacıyla merkezi Sofya'da olmak üzere bir yangın sigorta şirketinin kurulması planlamış ve Bulgaristan Millî Bankası'ndan bir milyon Franklık teminat alınmıştır.⁵¹³

Baharın gelmesiyle yerdeki karın erimesi, mevsimsel olarak ortaya çıkan şiddetli yağışlar bölgelerde bulunan nehirleri, çayları, akarsuları taşırması ve sel felaketlerini ortaya çıkarmıştır.⁵¹⁴ Ortaya çıkan bu doğal afet, tarım arazilerini, haneleri, köprüleri, yolları tahrip etmiş, devletleri de mali olarak büyük veya küçük külfetlerin altına sokmuştur.⁵¹⁵ 1890 yılında Filibe'de Meriç nehrinin ve Hasköy'deki derelerin taşkınlar yaratması, birçok hane ve mahallenin sular altında kalmasına neden olmuştur.⁵¹⁶ 1890 yılında Cısr-i Mustafa Paşa'da şiddetli yağışlar neticesinde derelerin taşması bölgeye ciddi zararlar vermiştir. Prens Ferdinand ve validesi Prenses Klementin (Clémentine) selden etkilenenlere para yardımında bulunmuş⁵¹⁷, Bulgar gazeteleri de yardım toplamak amacıyla ilanlar yayımlamıştır.⁵¹⁸ 22 Nisan 1891 tarihinde Tırnova'daki dereler şiddetli yağışlardan dolayı taşmış, tarla ve çayırılar bu taşkınlar neticesinde sular altında kalmıştır.⁵¹⁹ 1891 yılında Filibe'de meydana gelen sel tarlaları mahvetmiş, Filibe'nin Rumbeyli köyündeki 3 köprü yıkılmış ve 600 dönüm arazi zarar görmüştür.⁵²⁰

⁵¹⁰ Mehmet Yavuz, "XIX. Yüzyıldaki Bazı Doğal Afetler ve Osmanlı Yönetimi", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 1389.

⁵¹¹ *Ceride*, 9 Kanun-ı Evvel 1306 (21 Aralık 1890), nr. 27, s. 5.

⁵¹² *Ceride*, 1 Teşrin-i Sani 1307 (13 Kasım 1891), nr. 118, s. 3.

⁵¹³ *Ceride*, 12 Eylül 1307 (24 Eylül 1891), nr. 104, s. 3.

⁵¹⁴ Mehmet Yavuz, *a.g.m.*, s. 1395.

⁵¹⁵ Ali Rıza Gönüllü, *a.g.e.*, s. 353.

⁵¹⁶ *Ceride*, 16 Kanun-ı Evvel 1306 (28 Aralık 1890), nr. 29, s. 5.

⁵¹⁷ *Ceride*, 27 Eylül 1306 (9 Ekim 1890), nr. 17, s. 5.

⁵¹⁸ *Ceride*, 20 Eylül 1306 (2 Ekim 1890), nr. 15, s. 6.

⁵¹⁹ *Ceride*, 18 Nisan 1307 (30 Nisan 1891), nr. 64, s. 3.

⁵²⁰ *Ceride*, 18 Nisan 1307 (30 Nisan 1891), nr. 64, s. 3.

Tabii bir afet olarak karşımıza çıkan dolu, ortaya çıktığı bölgenin arazilerine zarar vermenin yanında bölge halkını ekonomik zarara uğramakta, ürün fiyatlarında artışlar meydana getirmektedir.⁵²¹ 1891 yılı içerisinde Bulgaristan'ın birçok bölgesinde dolu felaketi yaşanmıştır. Yaşanan dolu felaketi neticesinde Lofça, Balaban, Şipka, Turyan bölgelerindeki araziler, Karlova'da 250 dönüm çavdar arazisi, Tatarpazarcık, Peştere, Çanakçı, Vardar bölgelerindeki tarlalar zarar görmüştür. Bunların dışında Vıraça⁵²², Filibe⁵²³, Plevne, Rusçuk, Eski Cuma, Lom, Berkofça, Koşov, Tirşenik, Büyük Ada bölgelerindeki araziler de doludan tahrip olmuştur.⁵²⁴ Kazanlık bölgesindeki Büyük ve Küçük Oya köylerine şiddetli dolunun düşmesi hane ve tarlaları yok etmenin yanında hayvanları da telef etmiştir. Ayrıca bu dolu felaketi, 40 paradan satılan kırmızı kilin fiyatını 46 paraya yükseltmiştir.⁵²⁵

Güçlü rüzgâr dalgaları ve ortaya çıkan çöl çekirgelerindeki artış, çekirgelerin sürüler halinde değişik bölgelere sürüklenmesine neden olmuştur. Bu sürüklenme sonucunda bazı bölgelerin tarım arazileri ve üretilen ürünleri zarar görmüş, kıtlıklar yaşanmıştır.⁵²⁶ Hükümetler de ortaya çıkan bu zararları önlemek amacıyla önlemler almıştır. 1847 yılında Erzurum'da ekili alanların çekirge istilasına uğramasından dolayı kıtlıklar yaşanmış, Erzurum valiliği ihtiyaç sahiplerine gıda yardımında bulunmuştur.⁵²⁷ 1864 yılında Diyarbakır'da çekirge istilasına vakası görülmüş, halkın kıtlık yaşamasından dolayı bölgeye tohumluk gönderilmiştir.⁵²⁸ 1881 yılında Konya vilayetinde çekirge istilasına yaşanmış, yerel yönetimler bir takım tedbirler almıştır.⁵²⁹ 1891 yılında Karinabad, Burgaz, Ahyolu bölgelerindeki

⁵²¹ Mehmet Yavuz, *a.g.m.*, s. 1394.

⁵²² Ceride, 20 Haziran 1307 (2 Temmuz 1891), nr. 81, s. 3.

⁵²³ Ceride, 27 Haziran 1307 (9 Temmuz 1891), nr. 83, s. 4.

⁵²⁴ Ceride, 30 Mayıs 1307 (11 Haziran 1891), nr. 75, s. 4.

⁵²⁵ Ceride, 9 Mayıs 1307 (21 Mayıs 1891), nr. 69, s. 3.

⁵²⁶ Mehmet Yavuz, *a.g.m.*, s. 1385.

⁵²⁷ Abdulkadir Gül, *a.g.m.*, s. 150-151.

⁵²⁸ Mehmet Demirtaş, "Silvan Kazası'nda Yerleşme ve Nüfus (XIX. Yüzyılın İkinci Yarısı)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 38, Erzurum 2008, s. 297.

⁵²⁹ Ali Rıza Gönüllü, "Konya Vilayeti'nde Meydana Gelen Çekirge İstilaları (1866-1917)", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 8, 2012, s. 7.

ormanları çekirgeler istila etmiş, maliye müdürlüğü⁵³⁰ ve bölge orman müfettişlikleri bir dizi önlemler almıştır.⁵³¹

Kuraklık ve beraberinde getirdiği kıtlık, dünyanın her bölgesinde farklı dönemlerde ortaya çıkmıştır. Tarıma dayalı ekonomik sistemi benimseyen ülkeler, kuraklık ve kıtlıklardan ciddi biçimde etkilenmiş ve maddi olarak büyük zararlara uğramıştır.⁵³² Tarımsal faaliyetlerin ülke ekonomisinde önemli bir paya sahip olduğu Bulgaristan'da 1891 yılında kuraklığın ortaya çıkması fiyatların yükselmesine, tarımsal faaliyetlerin zarar görmesine, halkın ekonomik olarak sorunlar yaşamasına sebep olmuştur. Kuraklığın meydana geldiği dönem itibarıyla Şarkî Rumeli bölgesinin kuraklıktan ciddi bir şekilde etkilendiğini görebiliriz. Pirinç üretimi ile ünlü Filibe ve Tatar Pazarcık bölgelerinde çeltik tarlaları susuzluktan yanmış, pirinç ekiminde bir takım sorunlar ortaya çıkmıştır. Bulgaristan Hükümeti zararı en aza indirebilmek amacıyla Filibe ve Tatar Pazarcık bölgelerine gerekli yardımı yapmıştır.⁵³³ Ayrıca Yanbolu-Kermenli arasındaki bölgelerde hayvanlar içecek su bulamadıklarından telef olmuştur.⁵³⁴ Şarkî Rumeli bölgesi dışında Karlova⁵³⁵ ve Rusçuk⁵³⁶ bölgelerinde de ekili ürünler kuraklık sebebiyle zarar görmüştür. Kuraklık sadece canlıların etkilenmesine, ekili alanların zarar görmesine sebep olmamış, ekonomik olarak da sorunlar ortaya çıkarmıştır. Şarkî Rumeli ve Bulgaristan'ın diğer bölgelerinde kuraklık sebebiyle ürün fiyatlarında artışlar yaşanmış,⁵³⁷ ancak yağın yağmurlar fiyatların normale dönmesini sağlamıştır.⁵³⁸

3-) 1892 Filibe Sergisi

19. yüzyılda Fransa ve İngiltere'nin öncülüğünde bir takım ulusal ve uluslararası sergiler kurulmuştur. Ülkeler sömürgelerinden elde ettikleri ham maddelerin dışında, tarım, sanayi, el sanatları, güzel sanatlar alanında ürettikleri

⁵³⁰ *Ceride*, 31 Mart 1307 (12 Nisan 1891), nr. 59, s. 6.

⁵³¹ *Ceride*, 5 Mayıs 1307 (17 Mayıs 1891), nr. 68, s. 3.

⁵³² Abdulkadir Gül, *a.g.m.*, s. 145.

⁵³³ *Ceride*, 30 Ağustos 1306 (11 Eylül 1890), nr. 9, s. 4.

⁵³⁴ *Ceride*, 26 Ağustos 1306 (7 Eylül 1890), nr. 8, s. 6.

⁵³⁵ *Ceride*, 29 Teşrin-i Sani 1306 (11 Aralık 1890), nr. 24, s. 5.

⁵³⁶ *Ceride*, 16 Mayıs 1307 (28 Mayıs 1891), nr. 71, s. 4.

⁵³⁷ *Ceride*, 23 Mayıs 1307 (4 Haziran 1891), nr. 73, s. 3.

⁵³⁸ *Ceride*, 26 Mayıs 1307 (7 Haziran 1891), nr. 74, s. 4.

ürünleri bu sergilerde tanıtmaya fırsatı bulmuş, kültürel ve ekonomik alanda milletler arasında etkileşimler yaşanmıştır.⁵³⁹ Bu sergiler sadece Avrupa kıtasını etkilemek ile kalmamış, diğer kıtalarda da sergilerin açılmasına sebebiyet vermiştir. 1851 Londra, 1855 Paris, 1863 İstanbul, 1873 Viyana, 1876 Philadelphia, 1880 Sydney, 1881 Melbourne, 1888 Barcelona⁵⁴⁰, 1892 Filibe sergisi⁵⁴¹, 1893 Chicago sergisi bu duruma örnek olarak verilebilir.

1892 yılında Bulgaristan'ın Filibe şehrinde açılan sergi ayrı bir öneme sahiptir. Bulgarlar Berlin Antlaşması'na kadar Osmanlı Devleti içerisinde bir millet konumunda bulunmuşlar, Berlin Antlaşması'nın ardından Osmanlı Devleti'ne bağlı bir prenslik olarak varlığını idame ettirmişlerdir.⁵⁴² Bulgarların Berlin Antlaşması'ndan Filibe Sergisi'ne kadar geçen kısa süre zarfında uluslararası bir sergi meydana getirmesi prensliğin gücünü göstermesi açısından önemlidir.

3 Ağustos 1887 tarihinde Stefan Stambolov (1887-1894) Hükümeti'nin kurulmasının ardından Bulgar Prensligi'nde ekonomide gözle görülür bir ilerleme kaydedilmiş, ekonomiyi koruyucu ve yerli malını teşvik edici önlemler alınmıştır.⁵⁴³ Bu doğrultuda Bulgaristan'ın sahip olduğu tarım, sanayi ve yerli malların belirlenmesi ve Bulgaristan özelinde yerli malın yaygınlaştırılması amacıyla⁵⁴⁴ Ağustos veya Eylül 1892 tarihinde bir serginin açılması planlanmıştır.⁵⁴⁵ Bulgaristan Prensligi'ne bağlı Maliye Müdüriyeti tarafından meydana getirilecek bu sergi için Maliye Müdürü G. Naçovic'in de içinde bulunduğu dokuz kişilik bir komisyon belirlenmiş⁵⁴⁶ ve belirlenen bu komisyon Prens I. Ferdinand (1887-1908) tarafından onaylanmıştır.⁵⁴⁷

⁵³⁹ Semra Germaner, *a.g.m.*, s. 33.

⁵⁴⁰ Gülgün Yılmaz, "Osmanlı Devleti'nin Katıldığı Uluslararası Tarım, Endüstri, Sanat Sergileri ve İane Sergisi", *Sinan Genim'e Armağan Makaleler*, Ege Yayınları, İstanbul 2005, s. 720.

⁵⁴¹ *Ceride*, 14 Temmuz 1307 (26 Temmuz 1891), nr. 87, s. 4.

⁵⁴² Fahri Maden, "Büyük Güçlerin Berlin Antlaşması'nın Uygulamasına Yönelik Baskıları", *History Studies*, C. 5, S. 1, Samsun 2013, s. 271.

⁵⁴³ Nikolay Todorov, *a.g.e.*, s. 83.

⁵⁴⁴ Dobrin D. Miçev, "Pirvoto Bilgarsko Zemedelsko-Promişleno İzlojenie i Zemedelsko-Promişleniyat Sıbor v Gr. Plovdiv Prez 1892", *Istoriceski Preglad*, C. 5, Sofya 1955, s. 62.

⁵⁴⁵ *Ceride*, 14 Temmuz 1307 (26 Temmuz 1891), nr. 87, s. 4.

⁵⁴⁶ Mahir Aydın, *a.g.m.*, s. 660; *Ceride*, nr. 87.

⁵⁴⁷ *Ceride*, 30 Mayıs 1307 (11 Haziran 1891), nr. 75, s. 4.

1892 yılının ilk aylarından itibaren çalışmalara başlayan komisyon, halkın sergiye katılımını sağlamak amacıyla faaliyetler yürütmüş, Bulgaristan'ın büyük şehirlerindeki tüccarlar, sanatkârlar, fabrika sahipleri sergiye destek olmaları için teşvik edilmiştir.⁵⁴⁸ Sergiye dair her türlü haberin bulunabileceği bir gazetenin çıkarılması düşünülmüş⁵⁴⁹, serginin millî bir görüntü çizmesi amacıyla görevli kadın ve erkeklerin Bulgar millî kıyafetleri ile görev yapmaları istenmiştir.⁵⁵⁰ 72.000 metre kare alanı⁵⁵¹ kapsayacak olan sergi alanına, iki idarî bina, birer polis ve yangın dairesi, lokantalar, beş adet ahır, Bulgaristan ve Bulgaristan dışından gelen tüccarların mallarının konulacağı yerler tesis edilmiş⁵⁵², 19 Şubat 1307 (2 Mart 1892) tarihinde de yapılan bu binaların açılışı gerçekleştirilmiştir.⁵⁵³

Gerekli hazırlıkların tamamlanmasının ardından 28 Ağustos 1892 tarihinde serginin resmî açılışı yapılmıştır.⁵⁵⁴ Sergide Bulgaristan yerli mallarının dışında, Osmanlı malları, Macarlara ait yangın tulumları, ziraat makineleri, değirmenler, Avusturya'ya ait kumaş ve mutfak takımları, şarap ve bakkaliye eşyası, porselen takımı, Amerika'da üretilen orak makineleri ve sabanlar, İtalya'dan getirilen ziraî makineler sergilenmiştir.⁵⁵⁵ Serginin gece de faaliyet göstermesi için Ganc isimli şirkete sergiyi aydınlatma görevi verilmiş⁵⁵⁶, sergiye katılanların eğlenmesi amacıyla da pehlivan güreşleri yapılmıştır.⁵⁵⁷

D-) MEVADD-I ASKERİYYE

Ceride Gazetesi'nin Mevadd-ı Askeriyye adlı kısmı gazetenin büyük bir bölümünü ihtiva eden haber yayımlama işinden farklı olarak askerlik ile ilgili faydalı bilgiler verilmesi şeklinde olmuştur. Bu çerçevede eskrim, süvarilik, bir orduda

⁵⁴⁸ Mahir Aydın, *a.g.m.*, s. 660.

⁵⁴⁹ *Ceride*, 5 Kanun-ı Evvel 1307 (17 Aralık 1891), nr. 128, s. 2.

⁵⁵⁰ *Ceride*, 22 Mart 1308 (3 Nisan 1892), nr. 158, s. 4.

⁵⁵¹ *Ceride*, 5 Kanun-ı Evvel 1307 (17 Aralık 1891), nr. 128, s. 2.

⁵⁵² Mahir Aydın, *a.g.m.*, s. 660.

⁵⁵³ *Ceride*, 20 Şubat 1307 (3 Mart 1892), nr. 150, s. 4.

⁵⁵⁴ Mahir Aydın, *a.g.m.*, s. 664.

⁵⁵⁵ Mahir Aydın, *a.g.m.*, s. 675-676.

⁵⁵⁶ *Ceride*, 15 Mart 1308 (27 Mart 1892), nr. 156, s. 3.

⁵⁵⁷ *Ceride*, 22 Mart 1308 (3 Nisan 1892), nr. 158, s. 3.

bulunan süvari bölüğünün görevleri, işaretlerin muharebedeki önemi, yabancı dil bilmenin asker açısından faydaları, dumansız barutun durumu gibi başlıklar altında makaleler yayımlanmıştır. Bu makaleler de Mehmed Şaban, Ahmet Refik, Kolağası Edhem gibi yazarlar tarafından kaleme alınmıştır.

Eskrim, fiziksel zindeliği canlı tutan, belirli kurallar çerçevesinde savunma ve saldırı niteliklerine dayanan ve en önemli özelliği olarak da kılıç ile yapılan bir spor dalıdır. Osmanlı Devleti'nde eskrim sporuyla ilgili ilk çalışmalar Abdülmecid (1839-1861) döneminde Tanzimat Fermanı ile beraber askerî okullara meç⁵⁵⁸ ve kılıç derslerinin konulmasıyla başlamıştır.⁵⁵⁹ Ardından 1869 yılında ilan edilen Maarif Nizamnamesi ile rüşdiyelerde de eskrim dersleri verilmiştir.⁵⁶⁰ Türk basınında sporla ilgili yayımlanan ilk yazı Ali Ferruh Bey'in 14 Mart 1891 tarihinde Servet-i Fünun'da çıkan eskrim makalesi olarak gösterilmektedir. Ancak Servet Fünun'un ilk sayısının 27 Mart 1891 tarihinde yayımlandığını düşünecek olursak bu tarihin doğru olmadığını görürüz.⁵⁶¹ Ayrıca incelemiş olduğumuz Ceride Gazetesi'nde Rumî tarih ile 3 Mart 1307 (15 Mart 1891) tarihli sayıda eskrim ile ilgili bir yazı yayımlanmıştır. Bu da eskrim ile alakalı ilkyazının Ali Ferruh Bey'e değil de, Süvari Yüzbaşı Mehmed Şaban'a ait olduğunu ortaya koymaktadır.⁵⁶²

Mehmed Şaban'ın eskrim konusunu kaleme aldığı “*Eskrim Hakkında Birkaç Söz-Eskrimin Faidesi ve Andan Maksad*” adlı makalede, askerlerin eskrim yapması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Kışlalarda piyade, topçu, süvari bölüklerine eskrim derslerinin verilmesi, özel salonlar inşa edilerek bu sporun yapılması gerektiğini belirtmiştir. Eskrim derslerini yüzbaşının vereceği, gerektiğinde yardımcı olarak büyük zabitanın tayin olacağı söylenmiştir. Her bölüğün haftada üç defa eskrim eğitimi görmek zorunda olduğunu anlatan yazar, her bölüğün eskrim salonuna gitme vaktinin ve saatinin olduğunu ve bu durumdan nöbetçi çavuşun sorumluluğu

⁵⁵⁸ Düz ve ensiz kılıç.

⁵⁵⁹ Emrah Çetin, “Sporla İlgili Türk Basınında Yer Alan İlkyazı: Ali Ferruh Bey ve Eskrim Makalesi”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 34, Adıyaman 2015, s. 151.

⁵⁶⁰ Zeki Tümlü, “Eskrim'in Elektronik Gelişimi: Derleme Çalışması”, *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C. 7, S. 4, Ankara 2009, s. 136.

⁵⁶¹ Emrah Çetin, *a.g.m.*, s. 153.

⁵⁶² “Eskrim Hakkında Birkaç Söz Eskrimin Faidesi ve Andan Maksad” başlıklı yazı, *Ceride*, 3 Mart 1307 (15 Mart 1891), nr. 51, s. 5.

bulunduğunu söylemiştir. Ayrıca piyade ve süvarilere bu sporun neden gerekli olduğunu dile getirmiştir.⁵⁶³

Süvari Yüzbaşı Mehmed Şaban Fransa Harbiye Nezareti tarafından yazılmış olan “*Bir Ordunun Keşşaflığında Müstahdem Süvarinin Hidematı Hakkında Malumat*” adlı eseri tercüme etmiş ve bu çalışma *Ceride*’de yayımlanmıştır. Yapılan çeviri gazetede tek bir sayı ile sınırlı kalmamış, bir yazı dizisi şeklinde oluşturulmuştur. Mehmed Şaban’ın çevirdiği bu eserde, müstakil bir süvari fırkasının vazifeleri, süvari fırka komutanlığına gelen emirler karşısında komutanlığın yapacakları, bir süvari fırkasının kaç askerden oluşacağı anlatılmıştır.⁵⁶⁴ Meydana gelebilecek bir muharebede süvarilerinin yapacaklarından, kaç hat olarak taksim edilecekleri ve bu hatların görevlerinden, topçuların görevleri ve taksimatlarından söz edilmiştir.⁵⁶⁵ Gerçekleşebilecek bir muharebede süvari bölükleri arasındaki mesafenin ne kadar olacağı, muharebede keşif faaliyetlerinin, telgraf ve posta hareketlerinin önemi vurgulanmıştır.⁵⁶⁶

Yazıda ayrıca yapılacak harekâtlar hakkında açıklamalar, karargâha verilen raporlar, muharebede birinci hatta bulunanlar hakkında bilgiler, birinci hattın gerçekleştireceği yürüyüşün neye göre yapılacağı, arazinin teftişi hakkında açıklamalar yapılmıştır.⁵⁶⁷ Birinci hattın yapacağı konaklamanın nerede ve ne şekil yapılacağı, gerçekleşebilecek olası bir kötü duruma karşı emniyetin alınması, verilen emre göre yürüyüşün saat ve zamana uygun şekilde yapılması gerektiği belirtilmiştir⁵⁶⁸, düşman ile karşılaşma durumunda yapılması gerekenler anlatılmıştır.⁵⁶⁹ İhtiyat sancağına dair açıklamalar, ordunun geriden emniyet kuvveti hüviyetinde bulunan dümdarların⁵⁷⁰ mevcutları ve görevleri, birinci hattın iki günde bir değiştirilmesi, oluşabilecek yakın savaşta süvarilere yapılacak yardımlar,⁵⁷¹ dağıtılan erzak ve

⁵⁶³ *Ceride*, 3 Mart 1307 (15 Mart 1891), nr. 51, s. 5.

⁵⁶⁴ *Ceride*, 10 Mart 1307 (22 Mart 1891), nr. 53, s. 5.

⁵⁶⁵ *Ceride*, 14 Mart 1307 (26 Mart 1891), nr. 54, s. 4-5.

⁵⁶⁶ *Ceride*, 17 Mart 1307 (29 Mart 1891), nr. 55, s. 4.

⁵⁶⁷ *Ceride*, 21 Mart 1307 (2 Nisan 1891), nr. 56, s. 4-5.

⁵⁶⁸ *Ceride*, 24 Mart 1307 (5 Nisan 1891), nr. 57, s. 6.

⁵⁶⁹ *Ceride*, 31 Mart 1307 (12 Nisan 1891), nr. 59, s. 5-6.

⁵⁷⁰ Yürüyüş durumundaki bir askerî birliğin güvenliğini sağlamak için arkadan gelmek üzere bırakılan kıta.

⁵⁷¹ *Ceride*, 7 Nisan 1307 (19 Nisan 1891), nr. 61, s. 4-5.

yiyeceklerden, kurulan seyyar hastanelerden, yürüyüş ve yapılan işler için tutulan vukuat defterlerinden bahsedilmiştir.⁵⁷²

Mehmed Şaban'ın “*Süvaride, Efrad-ı Cedide'nin Talim ve Tedrisi Hakkında Malumat-ı İbtidaiyye*” adlı makalesinde, yeni asker olan süvariler için uygulanacak talim ve terbiyeden, arazi üzerinde oluşabilecek her duruma karşı eskrim, jimnastik, atlama, sıçrama, koşu gibi talimlerin yapılması gerekliliğinden ve talimlerin üç şekilde yapılacağından söz edilmiştir. Birincisi ayakta çeviklik için talim, ikincisi kılıç, tüfek ve tabanca talimi, üçüncüsü de takım ve bölük talimleri olarak nitelendirilmiştir.⁵⁷³

Mehmed Şaban'ın, *Ceride Gazetesi*'nde yukarıda bahsedilen makalelerin dışında süvariler hakkında da bir makalesi bulunmaktadır. Bu makale bir yazı dizisi şeklinde oluşturulmuştur. Çeşitli sınıflara mahsus olmak üzere istihdam edilecek olan süvariler ve görevlerinden bahsedilmiş, süvarilerin gerçekleştireceği keşif faaliyetlerinin önemine değinilmiştir.⁵⁷⁴ Keşif yapan süvarinin düşman ile karşılaştığında yapması gerekenleri anlatan yazar, olası bir yenilgide savunma hareketinin gerekliliğini anlatmış, barış zamanında yapılacak talimleri kaleme almıştır.⁵⁷⁵ Emniyet hizmetinde görevli bulunan süvarileri, yapılacak takip veya geri çekilme manevralarını, aralarında gerçekleştirdikleri irtibatları ve savaş postalarını dile getirmiştir.⁵⁷⁶

Ahmed Refik'in “*Dumansız Barutun Ta'biye-i Tesiri*” adlı makalesi tek bir yazıdan ibaret olmayıp bir yazı dizisi şeklinde yazılmıştır. Dumansız barutun askerlerin dikkatini çektiğini yazan Ahmed Refik, savaşta süratin önemine vurgu yapmış, piyade ateşinin süratlenmesi ve mermilerin uzun mesafelere ulaşmasına dikkat çekmiş, Plevne Savaşı'ndan örnekler vermiştir.⁵⁷⁷ Avrupalılar tarafından dumansız barut ile ilgili kaleme alınan yazıların tercüme edilmediğinden şikâyet edilmiş, 1889 yılında Avusturya'nın askerî manevralarda dumansız barutu

⁵⁷² *Ceride*, 18 Nisan 1307 (30 Nisan 1891), nr. 64, s. 5.

⁵⁷³ *Ceride*, 7 Mart 1307 (19 Mart 1891), nr. 52, s. 4-5.

⁵⁷⁴ *Ceride*, 22 Eylül 1307 (4 Ekim 1891), nr. 107, s. 6.

⁵⁷⁵ *Ceride*, 26 Eylül 1307 (8 Ekim 1891), nr. 108, s. 4-5.

⁵⁷⁶ *Ceride*, 3 Teşrin-i Evvel 1307 (15 Ekim 1891), nr. 110, s. 4-5.

⁵⁷⁷ *Ceride*, 25 Nisan 1307 (7 Mayıs 1891), nr. 66, s. 5-6.

kullanmasına değinilmiştir. Muharebelerde dumanın ve sesin önemi anlatılmış, barutun geçirmiş olduğu değişikliği kavrayabilmek amacıyla fikir yürütülmüştür.⁵⁷⁸ Piyade ve süvari sınıfı için dumansız barutun kullanımı ile alakalı bilgiler verilmiş, piyade ve süvari için keşif ve araştırma faaliyetlerine dikkat çekilmiştir.⁵⁷⁹ Ayrıca piyadelerin karakol hizmetlerinden de bahsedilmiştir.⁵⁸⁰ Yapılacak keşfin amacı, savaş esnasında ve sonrasında keşiften sorumlu memurların yapması gerekenler, düşmanın geri çekilmesinden sonra süvarinin yapması gereken takip faaliyeti anlatılmıştır.⁵⁸¹

Ahmed Refik'in "Süvarilik" isimli makalesinde, süvarilik ile ilgili eğitimin sadece Harbiye mektebi ile sınırlı kalmaması gerektiği, aynı zamanda tecrübe edilmesinin de önemli olduğu yazılmıştır. Rusya'dan örnekler verilip, Rusların bu durumu tecrübe ettikleri anlatılmıştır. Ayrıca Rusların gerçekleştireceği süvari yürüyüşünün cetveli ve yapılacakları yayımlanmıştır.⁵⁸² 1882 yılında Rusların Varşova'ya kadar yapacakları süvari taliminin ayrıntılarına yer verilmiş, Varşova'dan Yanova'ya, Varşova'dan Novi'ye kadar yapılan talimler anlatılmıştır.⁵⁸³ Gerçekleştirilen talimlere kısaca değinilmiş, talime katılanların yorgun olmamasına, talimden ziyade eğlenceli bir iş yapıyormuş gibi hissettirilmesine vurgu yapılmıştır. Hayvanlar hakkında zabıtlar için bir bilgilendirme yapılmış, Ruslar için gittikçe önemli bir hal alan süvari zabıtlığı şu şekilde izah edilmiştir:

"Asalet, sebat, şecaat, zekâvet, taben, vakur ve haysiyet perverli yorulmamazlık hasail-i asliyelerinden olub bu da fitrî ve ceblî şeyler ise de vakt-i sulhde şanlı, şerefli, muharebelerin dirayetli mevsukalarını istima' ve hüsn-i talim ve terbiye-i askerîye ile dahi elde edilebilir.

Evet! En adilerine varıncaya kadar bütün süvarilerin bu hasailber güzide ile mümtaz ve muttassıf olmaları arzu olunmayacak gibi değildir. Çeh faide ki

⁵⁷⁸ Ceride, 28 Nisan 1307 (10 Mayıs 1891), nr. 67, s. 4-5.

⁵⁷⁹ Ceride, 2 Mayıs 1307 (14 Mayıs 1891), nr. 68, s. 4-5.

⁵⁸⁰ Ceride, 9 Mayıs 1307 (21 Mayıs 1891), nr. 69, s. 4-5.

⁵⁸¹ Ceride, 6 Teşrin-i Evvel (18 Ekim 1891), nr. 111, s. 5-6.

⁵⁸² Ceride, 31 Kanun-ı Sani 1306 (12 Şubat 1891), nr. 42, s. 4-5.

⁵⁸³ Ceride, 3 Şubat 1306 (15 Şubat 1891), nr. 43, s. 5.

zekâvet ne derece olur ise olsun talim ve terbiye ile ber-vech-i bilâ hasailin cem ve telfiki kabil olamaz. Ma-heza silsile-i meratibin en bâlâsından en ednasına kadar rütebde bulunan süvari zabitanının evsaf-ı mezbureyi edinmeleri lazımdır. Çünkü süvari zabitanı hiçbir vakitte sınıf-ı saire zabitanına kıyas kabul edemez. Bunların hüsn-i etvar göstermeleri, numune-i imtisal olmaları kendi maiyetlerinde ol kadar sür'at-ı tesir gösterir ki diğer sınıflarda bu derecesi aranmak bile caiz değildir.

Her süvari zabitanın miyane-i asakirde derece kadar ve itibarı ve askerin ana karşı feda-yı ser ü can etmesi kendisine edilecek emniyet ve itimad ile kaimdir. Şu vechle bast ve temhid ederek intac-ı davaya çalışabiliriz ki! Az veya çok mahfuz piyade avcılarını esna-yı harbde kendi zabitlerini gayb ve gözden nihan edebilirler. Avcı kendi vazifesini bildiğinden asla telaş göstermeyüb yerinde ve ateşinde devam eder. Hem-civarının hareketini kolayca taklid ile ya ileri ya geri gider. Düşman memleketlerinde kuvveti yalnız kendilerinden ibaret istikşaf veya hidemat-ı saire ile mevzup bir zabite terfîk edilmiş süvari ise acaba kendi başına bir iş görebilir mi? Heyhat! Az bir hata, cüzî bir ihtiyatsızlık hayat ve serbestini tehlikeye ilka eder. Ya mechul tariklerde karanlık gecelerde hali ne olur! İşte bu süvarinin mabel-hayat ve iştigali yalnız kendi reisine tamamıyla emniyet ve itimad etmesidir. Çünkü reis eldeki haritasıyla her şey görür, her şey anlar. Kışlasında gezdiği gibi düşman arazisinde gezinir.

İşte bu nokta-ı hikmet nazar-ı dikkat ve ehemmiyete alınır ki süvari neferatının kendi zabitanın ehliyet ve dirayetini bit-teslim ana göre zabiti uğrunda feda-yı ser ü can etmeğe hazır ve mahya bulundurulmasına sai ve gayret olunmalıdır.

Zabit nereye gitse neferatı takib eder ve canlı bir nokta-yı istikamet add ederek daima gözünün önünde gitmesini ve her bir ahval ve zamanda ilerisinde bulunmasını ittiyad eder. Zabit dahi kemal-i emniyet ve itimad ile kendisinin takib olduğunu bildiğinden kafasını arkasına çevirmeksizin vazifesinde devam eder.

Zabit gayet metin bir kalbe, mu'tedil bir deme malik bulunmalıdır ki mehalikin tezayüd ettiği zamanlarda vechin deesar-ı havf ve hiras değil şecaat ve besalete delalet eder halat-ı nümayan olsun."⁵⁸⁴

Bu yazıda, asalet, sabır, yiğitlik, zekâ gibi karakteristik özelliklerin doğuştan gelmesine rağmen savaşlarda ve askerî eğitimlerde kazanılabileceği dile getirilmiştir. En alt rütbeden en yüksek rütbeye kadar bütün süvarilerde bu özelliklerin gerekli olduğu yazılmış, diğer zabit sınıflarıyla süvari zabitlerinin kıyaslanamayacağı vurgulanmıştır. Piyade ile süvarinin kısa bir karşılaştırılması yapılmış, piyadenin tek başına hareket edebileceği ancak süvarinin böyle bir durumu gerçekleştirebilme ihtimalinin olup olmadığı sorgulanmıştır. Son olarak süvari zabitanın sakın ve sağlam bir kalbe sahip olması gerektiği, bunun tehlike anında süvariye korkuya değil de yiğitliğe, cesarete yönlendireceği anlatılmıştır.

Ek olarak Ahmet Refik'in süvarilik ile alakalı makalesinde, süvari zabitliğinin vasıflarına yer verilmiş⁵⁸⁵, 25 Ocak 1884 tarihinde General Gurko'nun emriyle Kazaklara ait süvari zabitliğinin gerçekleştirmiş olduğu manevradan söz edilmiştir.⁵⁸⁶ Yazar son bölümde Rus gazetelerinden aldığı süvarilik ile ilgili haberlere ekleme yapmasına gerek olmadığını ve gerçekleştirilen manevranın beklendiği sonuçların alındığı izah etmiştir.⁵⁸⁷ Ayrıca süvarilerin yüzme konusunda becerikli olmaları gerektiği vurgulanmış, 1876, 1882, 1883 yıllarından örneklemeler yapılmıştır.⁵⁸⁸

Kolağası Edhem'in "*İşarat ve Muhaberat-ı Askeriyye*" adlı makalesinde, gerçekleşebilecek bir savaşta işaretlerin önemine ve kurulan telgraf bölüğüne değinilmiş, Kolağası Edhem'in telgraf bölümünde yapmış olduğu gözlemlere yer verilmiştir. Yazar, işaretleri gece ve gündüz olmak üzere ikiye ayırmış, gündüz

⁵⁸⁴ *Ceride*, 7 Şubat 1306 (19 Şubat 1891), nr. 44, s. 4-5-6.

⁵⁸⁵ *Ceride*, 10 Şubat 1306 (22 Şubat 1891), nr. 45, s. 4-5.

⁵⁸⁶ *Ceride*, 17 Şubat 1306 (1 Mart 1891), nr. 47, s. 6-7.

⁵⁸⁷ *Ceride*, 21 Şubat 1306 (5 Mart 1891), nr. 48, s. 5-6.

⁵⁸⁸ *Ceride*, 24 Şubat 1306 (8 Mart 1891), nr. 49, s. 4-5-6.

işaretlerini kırmızı bayraklar, sehpalı ayna ve telefon olarak ifade ederken, gece işaretlerinin de lambalar ve fenerlerden oluştuğunu yazmıştır.⁵⁸⁹

Kolağası Edhem'in "*Lisan-ı Ecnebi Bir Askere Pek Lazımdır*" adlı bir diğer makalesinde, bir askerin Rusça, Almanca, Fransızca gibi dilleri bilmesinin avantajları sıralanmış, bu sayede de Avrupa'da yaşanan askerî konulardaki gelişmelerin yapılacak tercümelemler ile daha kolay takip edileceği belirtilmiştir. Ayrıca yazıda, Mekteb-i Fünun-ı Harbiye'de bulunan askerlere yabancı dillerin öğretilmesi amacıyla derslerin verildiği de söylenmiştir.⁵⁹⁰

E-) EDİRNE TİCARET ODASI

Ceride Gazetesi'nin 2nci sayısından itibaren *Edirne Ticaret Odası* başlığı altında ürün fiyatları açıklanmıştır. 2nci sayı ile 14nci sayılar arasında haftalık olarak açıklanan ürün fiyatları 17nci sayıdan itibaren gazetenin çıkarıldığı Perşembe ve Pazar günleri yayımlanmaya başlamış ve bazı sayılar dışında 167nci sayıya kadar ürün fiyatları düzenli bir şekilde açıklanmıştır.

Ürünler para ve kuruş cinsinden belirlenmiş, buğday ve çuvalı, kızılca ve çuvalı, arpa, mısır, çavdar, yulaf, susam, yapağı, fasulye, şeker, kahve ve gaz sandığı fiyatları kuruş olarak açıklanmış, buğdayın çuvalı, kızılcanın çuvalı, arpa, mısır, susam, yapağı, fasulye, şeker, kahve ve gaz sandığı fiyatları da para cinsinden belirlenmiştir. Ayrıca 6 Haziran 1307⁵⁹¹ (18 Haziran 1891) ve 9 Haziran 1307⁵⁹² (21 Haziran 1891) tarihlerinde fasulye ve susamın piyasalarda bulunmamasından dolayı satışının yapılmadığı yazılmıştır.

Açıklanan ürün fiyatları düzenli bir seyir izlese de bazı dönemlerde fiyat ortalamaların üstünde ücretlendirme meydana gelmiştir. Bu duruma sebep, 1891-1892 yıllarında Avrupa'da özellikle de Rusya'da etkisini gösteren kuraklığın bütün devletleri etkilemesi olarak gösterilebilir. Ürünlerin en yüksek ve düşük fiyatlarına

⁵⁸⁹ *Ceride*, 16 Eylül 1306 (28 Eylül 1890), nr. 14, s. 5-6.

⁵⁹⁰ *Ceride*, 27 Eylül 1306 (9 Ekim 1890), nr. 17, s. 5-6.

⁵⁹¹ *Ceride*, 6 Haziran 1307 (18 Haziran 1891), nr. 77, s. .8.

⁵⁹² *Ceride*, 9 Haziran 1307 (21 Haziran 1891), nr. 78, s. 8.

bakacak olursak; *buğday* en düşük 23⁵⁹³, en yüksek 39⁵⁹⁴, *kızılca* en düşük 20⁵⁹⁵, en yüksek 37⁵⁹⁶, *arpa* en düşük 15⁵⁹⁷, en yüksek 25⁵⁹⁸, *mısır* en düşük 11⁵⁹⁹, en yüksek 29⁶⁰⁰, *çavdar* en düşük 17⁶⁰¹, en yüksek 30⁶⁰², *yulaf* en düşük 8⁶⁰³, en yüksek 24⁶⁰⁴, *susam* en düşük 2, en yüksek 3, *yapağı* en düşük 7, en yüksek 8, *fasulye* en düşük 1⁶⁰⁵, en yüksek 10⁶⁰⁶, *şeker* en düşük 2, en yüksek 3, *kahve* en düşük 13⁶⁰⁷, en yüksek 19⁶⁰⁸, *gaz sandığı* en düşük 32⁶⁰⁹, en yüksek 40⁶¹⁰, *buğday çuvalı* en düşük 85⁶¹¹, en yüksek 118⁶¹², *kızılca çuvalı* da en düşük 88⁶¹³, en yüksek 115⁶¹⁴ kuruştan açıklanmıştır.

Ürünlerin para cinsinden en yüksek ve en düşük fiyatlandırmasına gelince, buğday çuvalı, kızılca çuvalı, arpa, mısır, kahve ve gaz sandığının sabit 20 paradan satıldığını görülmektedir. Fasulye en düşük 5⁶¹⁵, en yüksek 32⁶¹⁶, susam en düşük 2⁶¹⁷, en yüksek 35⁶¹⁸, yapağı en düşük 3⁶¹⁹, en yüksek 35⁶²⁰, şeker en düşük 8⁶²¹, en yüksek 24⁶²² paradan satılmıştır.

⁵⁹³ *Ceride*, 14 Mayıs 1308 (26 Mayıs 1892), nr. 167, s. 8.

⁵⁹⁴ *Ceride*, 14 Nisan 1307 (26 Nisan 1891), nr. 63, s. 8.

⁵⁹⁵ *Ceride*, 14 Mayıs 1308 (26 Mayıs 1892), nr. 167, s. 8.

⁵⁹⁶ *Ceride*, 11 Nisan 1307 (23 Nisan 1891), nr. 62, s. 8.

⁵⁹⁷ *Ceride*, 14 Mayıs 1308 (26 Mayıs 1892), nr. 167, s. 8.

⁵⁹⁸ *Ceride*, 11 Nisan 1307 (23 Nisan 1891), nr. 62, s. 8.

⁵⁹⁹ *Ceride*, 23 Nisan 1308 (5 Mayıs 1892), nr. 165, s. 8.

⁶⁰⁰ *Ceride*, 12 Mayıs 1307 (24 Mayıs 1891), nr. 70, s. 8.

⁶⁰¹ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1891), nr. 2, s. 5.

⁶⁰² *Ceride*, 12 Mayıs 1307 (24 Mayıs 1891), nr. 70, s. 8.

⁶⁰³ *Ceride*, 14 Mayıs 1308 (26 Mayıs 1892), nr. 167, s. 8.

⁶⁰⁴ *Ceride*, 21 Nisan 1307 (3 Mayıs 1891), nr. 65, s. 8.

⁶⁰⁵ Fasulyenin gazetede genel olarak belirlenen guruş fiyatı 1'dir.

⁶⁰⁶ *Ceride*, 16 Mayıs 1307 (28 Mayıs 1891), nr. 71, s. 8.

⁶⁰⁷ *Ceride*, 14 Mayıs 1308 (26 Mayıs 1892), nr. 167, s. 8.

⁶⁰⁸ *Ceride*, 11 Nisan 1307 (23 Nisan 1891), nr. 62, s. 8.

⁶⁰⁹ *Ceride*, 14 Mayıs 1308 (26 Mayıs 1892), nr. 167, s. 8.

⁶¹⁰ *Ceride*, 27 Eylül 1306 (9 Ekim 1890), nr. 17, s. 4.

⁶¹¹ *Ceride*, 14 Mayıs 1308 (26 Mayıs 1892), nr. 167, s. 8.

⁶¹² *Ceride*, 11 Nisan 1307 (23 Nisan 1891), nr. 62, s. 8.

⁶¹³ *Ceride*, 14 Mayıs 1308 (26 Mayıs 1892), nr. 167, s. 8.

⁶¹⁴ *Ceride*, 11 Nisan 1307 (23 Nisan 1891), nr. 62, s. 8.

⁶¹⁵ *Ceride*, 30 Haziran 1307 (12 Temmuz 1891), nr. 84, s. 8.

⁶¹⁶ *Ceride*, 2 Şubat 1307 (14 Şubat 1892), nr. 145, s. 8.

⁶¹⁷ *Ceride*, 7 Teşrin-i Sani 1307 (19 Kasım 1891), nr. 120, s. 8.

⁶¹⁸ *Ceride*, 20 Haziran 1307 (2 Temmuz 1891), nr. 81, s. 8.

⁶¹⁹ *Ceride*, 11 Ağustos 1307 (23 Ağustos 1891), nr. 95, s. 8.

⁶²⁰ *Ceride*, 1 Teşrin-i Sani 1307 (13 Kasım 1891), nr. 118, s. 8.

⁶²¹ *Ceride*, 23 Kanun-ı Evvel 1306 (4 Ocak 1891), nr. 31, s. 8.

⁶²² *Ceride*, 14 Mayıs 1308 (26 Mayıs 1892), nr. 167, s. 8.

Kuruş cinsinden fiyat ortalamaları:

ÜRÜN	FİYAT
Buğday	29,40972
Buğday (Çuvalı)	99,09027
Kızılca	27,54225
Kızılca (Çuvalı)	99,8125
Şair (Arpa)	19,27777
Mısır	20,07692
Çavdar	23,97183
Alef (Yulaf)	12,25174
Susam	2,87943
Yapağı	7,65546
Fasulye	1,40517
Şeker	2,96478
Kahve	16,85915
Gaz Sandığı	36,24647

Tablo 3. Edirne’de Satılan Ürünlerin Kuruş Cinsinden Fiyat Ortalaması

Para cinsinden fiyat ortalamaları:

ÜRÜN	FİYAT
Buğday (Çuvalı)	20
Kızılca (Çuvalı)	20
Şair (Arpa)	20
Mısır	20
Susam	12
Yapağı	21,975
Fasulye	21,43795
Şeker	17,19014
Kahve	20
Gaz Sandığı	20

Tablo 4. Edirne’de Satılan Ürünlerin Para Cinsinden Fiyat Ortalaması

F-) İCMAL

Bir sözün açıklamalarına ve ayrıntılarına girilmeden yapılan kısa ve öz izahlara icmal denilmektedir.⁶²³ Ceride Gazetesi'nin *İcmal* başlığı altında 19. yüzyılın sonunda Avrupa siyasetinde önemli rol oynayan Almanya, Rusya, Fransa, İtalya, Avusturya-Macaristan gibi Büyük Güçlerin siyasetleri hakkında haberlere yer verilmesinin yanında Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan, Romanya gibi Balkan ülkelerinin haberleri de yayımlanmıştır. Ek olarak Amerika kıtasından haberlere de değinilmiştir. Gazetenin incelendiği 167 sayısından 14, 26, 52, 55, 58, 66, 67, 85, 86, 90, 98, 108, 110, 132, 135, 136, 141, 147, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 161, 165, 167nci sayılarında İcmal başlığına rastlanmamaktadır.

1-) Balkan Ülkeleri Hakkında Haberler

İcmal bölümünde Balkan ülkeleri ile alakalı verilen haberlerde devletler arasındaki ittifaklar göze çarpmaktadır. Bulgaristan, Karadağ, Sırbistan, Yunanistan'ın birleşmesiyle “Konfederasyon Balkanik” adında bir heyetin oluşturulması, Sırbistan-Yunanistan ittifakı, Trikoupis'in Belgrad ve Sofya'ya ziyareti bu haberler arasında bulunmakta ve aşağıda gazete sütunlarına yansıyan ittifak haberleri yer almaktadır.

Sırbistan, Yunanistan, Karadağ ve Bulgaristan arasında “Konfederasyon Balkanik” adıyla bir heyet oluşturulması amacıyla İngiltere tarafından Rusya ve Almanya'ya konfederasyonun kurulması teklifi yapılmıştır. Bu heyetin oluşturulması ile adı geçen devletler arasında oluşabilecek bir toprak iddiasının engellenebileceği düşünülmüştür. Ayrıca kurulacak heyetin hangi ülkenin himayesi altında faaliyet göstereceği tartışma konusu olmuş ve Osmanlı Devleti'nin himayesinde olması planlanmıştır.⁶²⁴

⁶²³ Şemsettin Sami, *Kamus-i Türkî*, Dersaadet 1318, s. 74.

⁶²⁴ *Ceride*, 30 Ağustos 1306 (11 Eylül 1890), nr. 9, s. 1.

Yunanistan ile Sırbistan arasında bir ittifak antlaşmasının yapılacağı iddia edilmiştir. Fakat iki ülkenin ülke politikalarının birbirine ters düşmesi nedeniyle böyle bir ittifakın gerçekleşme ihtimalinin düşük olduğu da vurgulanmıştır.⁶²⁵

Yunan Başbakan Trikoupis'in yapmayı planladığı Sofya ve Belgrad seyahatleri iki ülke basınında geniş yer bulmuştur. Sırlar bu seyahati ittifak teşebbüsü olarak görmüşlerdir. Seyahatin amacı ise Yunanistan ile Balkan hükümetleri arasında ittifak yapılıp yapılamayacağı meselesidir.⁶²⁶

Bulgaristan özelindeki haberlere göz atıldığında Bulgarların Osmanlı Devleti'nden ayrılıp bağımsızlıklarını kazanacakları, Stefan Stambolov'un milletvekilliğinden istifası, Osmanlı Bankası'nın Bulgaristan'da şubeler açması, Bulgaristan'da yaşayan Müslümanların göç etmesi, Ajans Hevas gazetesinin Sofya muhabirinin sınır dışı edilmesi, Bulgaristan meclisinde Müslümanlar hakkında gerçekleştirilen görüşmeler, Bulgaristan'daki Rum okulunda Bulgarca okutulmasının yansımaları gibi haberler dikkat çekmektedir.

Avrupa gazetelerinde Bulgarların Osmanlı Devleti'nden tamamen ayrılacağı haberleri yer alsa da Prens Ferdinand, Vidin'de adına verilen ziyafette Osmanlı Devleti'ne olan bağlılığını dile getirmiştir.⁶²⁷

Stefan Stambolov'un milletvekilliği görevinden istifa etmesinin ardından yeni bir milletvekili seçiminin yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Müslümanlar arasında bir anlaşma yapılarak bu milletvekilliği için Filibe belediye başkan yardımcısı görevinde bulunan Hafız Ahmed Efendi aday gösterilmiştir.⁶²⁸

Osmanlı Bankası'nın Bulgaristan'da bazı şubeler açmak istemesi Bulgar basınında geniş yer bulmuş, Bulgar ekonomisine, ziraatine, ticaretine faydalı olacağı düşünülmüştür.⁶²⁹

⁶²⁵ *Ceride*, 11 Teşrin-i Sani 1306 (23 Kasım 1890), nr. 19, s. 2.

⁶²⁶ *Ceride*, 16 Haziran 1307 (28 Haziran 1891), nr. 80, s. 1.

⁶²⁷ *Ceride*, 12 Ağustos 1306 (24 Ağustos 1890), nr. 4, s. 1.

⁶²⁸ *Ceride*, 7 Şubat 1306 (19 Şubat 1891), nr. 44, s. 1.

⁶²⁹ *Ceride*, 3 Teşrin-i Sani 1307 (15 Kasım 1891), nr. 119, s. 1.

Paris'te yayınlanan *Le Figaro* adlı gazete, Bulgaristan ve Bosna ve Hersek'te bulunan Müslümanların göç ettiğini haber sütunlarında yayımlamasından sonra Bulgaristan'da çıkan *Svoboda* Gazetesi bu haberleri doğrulamış ve Bulgaristan için bu durumun faydalı olacağını bildirmiştir. Filibe'de yayınlanan *Hilâl* Gazetesi ise Bulgaristan'daki Müslümanların Bulgarların çıkarları için göçe zorlanmaması gerektiğini yazsa da Bulgarlar tarafından bu haber ciddiye alınmamıştır.⁶³⁰

Ajans Hevas telgraf şirketinin Sofya muhabiri Mösyö Sadoren'in Bulgaristan Hükümeti tarafından sınır dışı edilmesi Bulgaristan'daki en önemli mesele haline gelmiştir. Bu konu üzerine Fransa Hükümeti, Saderon'un Bulgaristan'da yaşamasına müsaade edilmesi gerektiğini belirtmiş aksi takdirde Bulgaristan'daki konsoloslarını geri çekeceğini açıklamıştır.⁶³¹

Bulgaristan'da yaşayan Müslümanların millî menfaatleri ve hakukları hakkında Bulgar meclisinde görüşülecek olan kanunun 600 bin Müslümanı ilgilendireceğinden kararın bu durumu gözeterik verileceğİ ümit edilmiştir. Kanunun görüşülmesine gerekçe olarak da Bulgaristan ve Şarkî Rumeli'de kaza ve sancaklardaki memurların Müslümanlara normal vatandaştan farklı davranmaları olarak gösterilmektedir.⁶³²

Bulgaristan'da bulunan Rum okulunda Bulgarca okutulmasına dair kanunun Bulgar meclisinde onaylanması, kararın Yunanistan tarafından protesto edilmesine neden olmuştur.⁶³³

Sırbistan'ın benimsediğİ politikalar, Sırp Skupçina Meclisi'nin Sırbistan Kralı Aleksandr'ın nutkuna karşılık olarak yayınladığİ teşekkür, Sırbistan ile Bulgaristan arasındaki askerî hareketlenmeler, Sırbistan'ın Paris elçisinin kitabı, Kraliçe Nataliya'nın Belgrad'ı terk etmesi, Sırp Kralı Aleksandr'ın Rus çarını ziyareti ve ardından Bulgaristan ile yaşanan gerginlik gazetede yer alan Sırbistan haberleridir. Kısa özetler şeklinde verilen Sırbistan haberleri aşağıda sıralanmıştır.

⁶³⁰ *Ceride*, 24 Teşrin-i Sani 1307 (6 Aralık 1891), nr. 125, s. 1.

⁶³¹ *Ceride*, 12 Kanun-ı Evvel 1307 (24 Aralık 1891), nr. 130, s. 1.

⁶³² *Ceride*, 15 Kanun-ı Evvel 1307 (27 Aralık 1891), nr. 131, s. 1.

⁶³³ *Ceride*, 22 Kanun-ı Evvel 1307 (4 Ocak 1892), nr. 133, s. 1.

Sırbistan'ın hem Rusya hem de Avusturya-Macaristan yanlısı politikalar benimsemesi bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Avusturya-Macaristan bu konu ile ilgili bir takım tedbirler almış, Sırbistan'ın millî bir politika benimsemesinin zorunluluğu ifade edilmiştir.⁶³⁴

Sırp Skupçına Meclisi tarafından Sırbistan kralının nutkuna karşı bir teşekkürname yayımlanmıştır. Bu teşekkürnamede devletlerle olan ilişkilerden bahsedilmiş, Sırbistan'ın uygulamış olduğu politikaların Büyük Güçler olarak nitelendirilen devletler tarafından takdirle karşılandığı vurgulanmıştır. Ek olarak teşekkürnamenin yazılmış olduğu dile bakıldığında da ılımlı ve yapıcı bir dille yazıldığı görülmektedir.⁶³⁵

Gazetelerde Bulgaristan ve Sırbistan ile ilgili haberlere yer verilmiştir. Sırp milis kuvvetlerine yüz adet tüfek dağıtıldığı ve bu dağıtımdan sonra yeniden bir dağıtım yapılacağı belirtilmiştir. Bulgaristan'ın da Sırbistan'ın bu hamlesine karşı Vidin ve Lom bölgelerindeki asker sayısını arttırdığı yazılmıştır. Fakat Bulgaristan'ın böyle bir tasarrufu olmadığı da ayrıca söylenmiştir.⁶³⁶

Fransa'nın Belgrad elçisi *Balkan Hatıraları* adlı bir kitap yazmıştır. Kitapta Yunanistan, Bulgaristan, Karadağ gibi Balkan ülkeleri hakkında bilgilerin verilmesinin yanında Osmanlı Devleti'nden, Kanuni Sultan Süleyman ve II. Mahmud dönemi gelişmelerinden de bahsedilmiştir.⁶³⁷

Bir diğer haberde, Kraliçe Nataliya'nın Belgrad'ı terk etmesi konusunda Hunyadi'nin çabaları da çaresiz kaldığı yazılmıştır. Hunyadi, kraliçenin Belgrad'ı terk etme niyetinde olmadığını, sonuna kadar direneceğini söylemiştir. Skupçına Meclisi dahi kraliçenin şehri terk etmesi gerektiğini belirtmiştir.⁶³⁸

Bulgaristan ve Sırbistan'da yaşanan askerî faaliyetler gazetelere yansımıştır. *Times* Gazetesi'nin Belgrad muhabiri, Sırp Ristic ile bir görüşme gerçekleştirerek vaziyet hakkında bilgi almıştır. Ristic askerî faaliyetleri inkâr etmemiş ve savaş

⁶³⁴ *Ceride*, 12 Ağustos 1306 (24 Ağustos 1890), nr. 4, s. 1.

⁶³⁵ *Ceride*, 18 Teşrin-i Sani 1306 (30 Kasım 1890), nr. 21, s. 1.

⁶³⁶ *Ceride*, 20 Kanun-ı Sani 1306 (1 Şubat 1891), nr. 39, s. 1.

⁶³⁷ *Ceride*, 7 Nisan 1307 (19 Nisan 1891), nr. 61, s. 1.

⁶³⁸ *Ceride*, 25 Nisan 1307 (7 Mayıs 1891), nr. 66, s. 1.

yapma fikrinde olduğunu belirtmiştir. Ancak iki devletin de böyle bir savaşa gireceği tahmin edilmemektedir.⁶³⁹ *Standart Gazetesi*'nin muhabiri de Stefan Stambolov ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Stambolov, Bulgarların Sırlar ile ilgili olumsuz bir düşüncelerinin olmadığını, Sırların da Bulgarlar konusunda böyle hissettiklerini ümit ettiğini söylemiştir.⁶⁴⁰

Sırp Kralı Aleksandır'ın Rus çarını ziyaret etmesi bazı Balkan hükümetleri ve Avusturya-Macaristan tarafından memnuniyetsizlikle karşılanmıştır.⁶⁴¹ Fakat gazeteler Sırp kralının Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz'ı da ziyaret edeceğini yazmıştır.⁶⁴²

Sırp Kralı Aleksandır'ın Petersburg'a seyahati esnasında Bulgar milliyetçilerini kabul etmemesi, Bulgarlar tarafından memnuniyetsizlik ile karşılanmıştır. Yapılan bu hareket Sırların Bulgarlara karşı uygulamış olduğu politikayı da göstermesi açısından önemlidir. Çünkü Slivnitsa Muharebesinin süren etkileri iki ülke politikalarının belirleyicisi olmuştur. Fakat Bulgarlar ile Sırlar arasında dostane görüşmelerin gerçekleşmesi de temenni edilmiştir.⁶⁴³

Yunanistan ile ilgili yapılan haberlerde ise Selanik'teki yangın sebebiyle Trikoupis Hükümeti'nin yapmış olduğu yardımlar, Korfu'da yaşayan Yahudilerle alakalı alınan tedbirler, Yunanistan'da yapılan mahallî seçimler yer almaktadır.

Selanik'te meydana gelen yangın neticesinde Trikoupis Hükümeti yangınzedelere iane yardımında bulunulması için emir vermiştir. Bu emir üzerine Pire'de iki gemi hazırlanmış olsa da kömür yokluğundan yola çıkamamış ve bu durum gazetelerde geniş yankı bulmuştur. Trikoupis'in bir yardımı bile gerçekleştiremediği yazılmıştır.⁶⁴⁴

Korfu'da bulunan Yahudilere karşı uygulanan politikalar neticesinde İngiltere başta olmak üzere birçok devlet Yunanistan'a tebligatlar göndermiştir.

⁶³⁹ *Ceride*, 26 Mayıs 1307 (7 Haziran 1891), nr. 74, s. 1.

⁶⁴⁰ *Ceride*, 6 Haziran 1307 (18 Haziran 1891), nr. 77, s. 1.

⁶⁴¹ *Ceride*, 28 Temmuz 1307 (9 Ağustos 1891), nr. 91, s. 1.

⁶⁴² *Ceride*, 4 Ağustos 1307 (16 Ağustos 1891), nr. 93, s. 1.

⁶⁴³ *Ceride*, 19 Ağustos 1307 (31 Ağustos 1891), nr. 97, s. 1.

⁶⁴⁴ *Ceride*, 23 Eylül 1306 (5 Ekim 1890), nr. 16, s. 1.

Fransa adaya savaş gemisi gönderirken Yunan Hükümeti adaya asker sevk etmiştir. Yahudiler bu olaylardan sonra İtalya ya da Osmanlı Devleti'ne göç etmeye başlamıştır.⁶⁴⁵

Bir diğer haberde ise Yunanistan'da yapılan mahallî seçimlerde Atina, Pire, Korfu gibi önemli yerleri Deliyanni partisi yerine, Trikoupis partisinin kazandığı yazılmıştır.⁶⁴⁶

2-) Avrupa Ülkeleri İle Alakalı Haberler

Ceride Gazetesi'nin *İcmal* kısmında Avrupa ülkeleri ile ilgili yayımlanan haberlerde Fransa, İngiltere, Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın kendi aralarında gerçekleştirmiş oldukları siyasî ilişkilerini gözlemlemek mümkündür. Alman İmparatoru'nun Rusya, Fransa ve İngiltere'yi ziyaret etmesi, Fransa-Rusya ittifakı, Almanya ile Fransa arasında Alsas-Loren meselesi, ülkelerin yapmış oldukları askerî manevralar, Avrupa'da sükûnetin sağlanması amacıyla gerçekleşen Barış Kongresi, Almanya İmparatoru II. Wilhelm'in nutku, Rusya Dışişleri bakanının İtalya'ya seyahati, Fransa Dışişleri bakanının İtalya hakkındaki konuşması gazetede yer alan haberlerdir. Bu haberlerin özetleri aşağıda verilmiştir.

1890 yılı içerisinde Avrupa'nın vaziyeti ele alındığında her tarafta askerî faaliyetlerin yapıldığı görülmektedir. Bu askerî faaliyetlere sebep olarak da Almanya ile Fransa arasında yaşanan anlaşmazlıklar, Rusya'nın ittifaklardan kaçınması, Fransa ve Rusya'nın yakınlaşması gösterilmiştir. Ayrıca bazı devletlerin basınında barış sözlerinin sarf edilmesine rağmen bunların hiçbir tesirinin olmadığı da vurgulanmıştır.⁶⁴⁷

Alman imparatorunun Rus Çarı ile görüşmek üzere Petersburg'a gideceği yazılmıştır. Görüşmenin amacı, Rusya'yı ittifaka dâhil etmek olarak görünse de yaşanacak bir savaşta Rusya'nın tarafsızlığını sağlamak olarak gösterilmiştir. Alman imparatorunu bu duruma sevk eden olay ise Rusya ve Fransa'nın yakınlaşması, 1870 savaşından sonra Fransa'nın askerî olarak güçlenmesidir. Ziyarette Alman

⁶⁴⁵ *Ceride*, 5 Mayıs 1307 (17 Mayıs 1891), nr. 68, s. 1.

⁶⁴⁶ *Ceride*, 14 Temmuz 1307 (25 Temmuz 1891), nr. 87, s. 1.

⁶⁴⁷ *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 1.

imparatoruna Bismarck ve Caprivi eşlik etmiştir.⁶⁴⁸ Alman imparatoru Rus çarı ile görüşmesini tamamladıktan sonra Avusturya-Macaristan imparatoru ile de bir görüşme gerçekleştirecektir. Bu görüşmenin konusu ise Rusya ile Avusturya-Macaristan arasındaki Balkanlar meseledir.⁶⁴⁹

Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Rus Çarı'nı ziyareti Avrupa gazetelerinde geniş yer bulmuş ve bu ziyaretin sebepsiz gerçekleşemeyeceği dile getirilmiştir. En önemli sebep olarak da meydana gelebilecek muhtemel Almanya-Fransa savaşında Rusya'nın tarafsızlığını sağlamak olarak izah edilmiştir.⁶⁵⁰

Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz'ı ziyareti Avrupa gazetelerinde geniş yankı bulmuştur. Fransa ile Rusya'nın görüşmeler gerçekleştirdiği ve Avusturya-Macaristan'ın da askerî manevralar yaptığı döneme denk gelmesi hasebiyle bu ziyaret Avrupa gazeteleri tarafından düşündürücü bir mesele olarak algılanmıştır.⁶⁵¹

Fransa, İngiltere ve Rusya arasında bir ittifak antlaşmasının yapılacağı Avrupa gazetelerinde yazılmıştır. Ancak böyle bir ittifakın mümkün olmayacağı da vurgulanmıştır. Çünkü bu dönemde Rusya ve İngiltere'nin Asya kıtasındaki menfaatleri bu antlaşmanın en büyük engeli olarak gösterilmiştir.⁶⁵²

Gazetede yer alan habere göre Alman imparatorunun askerlere hitaben yapmış olduğu konuşmada barıştan bahsetmesi ve aynı zamanda İngiltere kraliçesinin mecliste barış ile alakalı konuşma yapması dikkat çeken bir mesele olmuştur.⁶⁵³

Almanya imparatorunun Fransa'ya seyahat edeceği haberlerinin aslının bulunmadığı belirtilmiştir. Bazı gazeteler Almanya'nın Fransa lehinde faaliyet gösterdiğini hatta Fransa'nın Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya arasındaki üçlü ittifaka dahi katılacağını yazmıştır. Bu iki devletin ittifakı memnuniyet ile

⁶⁴⁸ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 1.

⁶⁴⁹ *Ceride*, 9 Ağustos 1306 (21 Ağustos 1890), nr. 3, s. 1.

⁶⁵⁰ *Ceride*, 19 Ağustos 1306 (31 Ağustos 1890), nr. 6, s. 1.

⁶⁵¹ *Ceride*, 20 Eylül 1306 (2 Ekim 1890), nr. 15, s. 1.

⁶⁵² *Ceride*, 27 Eylül 1306 (9 Ekim 1890), nr. 17, s. 1.

⁶⁵³ *Ceride*, 25 Teşrin-i Sani 1306 (7 Aralık 1890), nr. 23, s. 1.

karşılancak bir durum ise de sadece gazete haberi olarak kalacağını ayrıca vurgusu yapılmıştır.⁶⁵⁴

Alman gazetelerinden biri Alsas-Loren meselesi ile alakalı olarak bu iki eyaletin Almanya'ya bırakılması şartıyla, Almanya'nın Fransa'ya Afrika'dan toprak vereceğini yazmıştır. Fakat Fransa'nın böyle bir takası kabul edeceği ihtimali çok düşük olarak görülmüştür.⁶⁵⁵

Bir başka habere göre Alman ordularının Fransa sınırında gerçekleştirdiği askerî manevraların iki ülke arasında sorunlar yaratacağı kanaati Avrupa gazetelerinde yer almasına rağmen Berlin gazeteleri aksine böyle bir durumun olmadığını söylemiştir.⁶⁵⁶ İlkbaharda Alman ordularının Fransa sınırında askerî manevralar yapacağı ve bu durumun barış ortamını bozacağı düşüncesi gazetelere yansımıştır. *Independence* Gazetesi İngiltere ile Avusturya-Macaristan arasında bir ittifak antlaşmasının dahi yapıldığını yazsa da Avusturya-Macaristan basını tarafından bu haberler yalanlanmıştır.⁶⁵⁷

Viyana ve Paris'te yayınlanan telgraflarda Almanya İmparatorluğu Avrupa'daki bütün devletlere silah bırakması konusunda teklifte bulunacağı yazılmıştır. Avrupa'da şu an üç milyonu aşkın kişinin silah altında olduğu vurgulanmış, askerlerin masrafları düşünüldüğünde silah bırakmanın mantıklı bir durum olacağı dile getirilmiştir. Fakat bu durum, habere göre, bazı devletlerin işine gelmeyeceğinden silah bırakma teklifine karşı çıkmıştır.⁶⁵⁸

II. Wilhelm'in Fransa elçisinin davetini kabul etmesi, Fransız bir şairin vefatından sonra Almanya'nın taziye mesajı göndermesi, Alsas-Loren'de pasaport meselesinin ortadan kaldırılması, Alman imparatoriçesinin Fransa'ya gitmesi Almanya ile Fransa arasında yakınlaşmaların görüldüğünün kanıtı olarak gazetelere yansımıştır.⁶⁵⁹

⁶⁵⁴ *Ceride*, 20 Kanun-ı Evvel 1306 (1 Ocak 1891), nr. 30, s. 1.

⁶⁵⁵ *Ceride*, 20 Kanun-ı Evvel 1306 (1 Ocak 1891), nr. 30, s. 1.

⁶⁵⁶ *Ceride*, 30 Kanun-ı Evvel 1306 (11 Ocak 1891), nr. 33, s. 1.

⁶⁵⁷ *Ceride*, 6 Kanun-ı Sani 1306 (18 Ocak 1891), nr. 35, s. 1.

⁶⁵⁸ *Ceride*, 10 Kanun-ı Sani 1306 (22 Ocak 1891), nr. 36, s. 1.

⁶⁵⁹ *Ceride*, 28 Şubat 1306 (11 Mart 1891), nr. 50, s. 1.

Otto von Bismarck'ın yazmış olduğu düşünölen *Avusturya İstikbali* adlı 16 sayfalık risalede Almanya'nın Avusturya-Macaristan ile olan ittifakından ayrılıp Rusya ile ittifak yapacağı yazmaktadır. Risalede ayrıca Avrupa'nın siyasî olaylarına, Almanya ile Fransa ilişkilerine, Trieste meselesine değinilmiştir.⁶⁶⁰ Almanya'nın Rusya ile ittifak yapacağının yazıldığı risaleye ek olarak Petersburg'dan alınan bir telgrafta Çar III. Aleksandır'ın Alman imparatorunu ziyaret edeceği ve Potsdam'da bir şatoda birkaç hafta misafir olacağı yazılmıştır.⁶⁶¹

Rusya'nın bir süredir askerî manevralar yapması Almanya ve Avusturya-Macaristan'da geniş yankı bulmuş ve telaşa yol açmıştır. Rus çarı da bu telaşı gidermek amacıyla Berlin'e bir seyahat yapacağını bildirmiştir. İki devlet basınında bu durumun ardından Rusya hakkında şiddet haberleri yerine ılımlı haberler yer almaya başlamıştır.⁶⁶²

Avrupa'da gelişen siyasî olaylar neticesinde Alman imparatoru bir nutuk yayınlarak, Avrupa'daki sükûnete bir zarar gelmeyeceğini, barış ortamının sürdüröleceğini beyan etmişse de Avrupa'daki bazı gazeteler olayları alevlendirmek için Fransa ile Rusya yakınlaşması neticesinde Fransız donanmasının Kronstadt limanına gittiğine, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın gerçekleştirmiş olduğu deniz manevralarına yer vermişlerdir.⁶⁶³

Alman imparatoru ve imparatoriçesinin Londra seyahati Avrupa basını tarafından dikkatlice takip edilmiştir. Londra'da imparator ve imparatoriçenin geçmiş oldukları caddelerde halk tarafından alkışlandıkları, orkestra tarafından kendilerine Alman Marşı'nın çalındığı gazetelerde yazılmıştır.⁶⁶⁴

Fransız donanmasının Rus sahillerinde dolaşması, Fransa cumhurbaşkanı ile Rus çarının görüşme gerçekleştirmesi iki devlet arasında ittifak oluşumunu güçlendiren unsurlar olarak görölmüştür. Bu ittifaka karşılık olarak Avusturya-

⁶⁶⁰ *Ceride*, 18 Nisan 1307 (30 Nisan 1891), nr. 64, s. 1.

⁶⁶¹ *Ceride*, 12 Mayıs 1307 (24 Mayıs 1891), nr. 70, s. 1.

⁶⁶² *Ceride*, 12 Mayıs 1307 (24 Mayıs 1891), nr. 70, s. 1.

⁶⁶³ *Ceride*, 13 Haziran 1307 (25 Haziran 1891), nr. 79, s. 1.

⁶⁶⁴ *Ceride*, 30 Haziran 1307 (12 Temmuz 1891), nr. 84, s. 1.

Macaristan, Almanya ve İtalya ittifakına İngiltere ve birkaç Avrupa devletinin de katılımıyla geniş çaplı bir ittifakın meydana getirileceği yazılmıştır.⁶⁶⁵

Rusya Dışişleri bakanının İtalya'ya seyahat etmesi Avrupa gazetelerine yansımıştır. Bazı gazeteler bu seyahatin sadece ticaret antlaşması gerçekleştirmek amacıyla olduğunu yazmışlarsa da bazı gazeteler Fransa ve Rusya'nın İtalya'yı Almanya ve Avusturya-Macaristan ittifakından ayırma amacıyla olduklarını iddia etmiştir.⁶⁶⁶

Devletler arasında yaşanan meseleleri çözüme kavuşturmak, Avrupa'da süren barış ve sükûneti korumak amacıyla gerçekleştirilen ve bir önceki yıl Londra'da düzenlenen Barış Kongresi'nin 3 Teşrin-i Sani'de (15 Kasım 1891) Roma'da yapılacağı bildirilmiştir.⁶⁶⁷

Fransa Dışişleri bakanının mecliste İtalya hakkında yapmış olduğu konuşma İtalya'da takdir ile karşılanmış, bu zamana kadar hiçbir Fransız yetkilinin böyle bir konuşma yapmadığı dile getirilmiştir.⁶⁶⁸

Almanya tarafından Rusya bölgelerine balonlar gönderilerek Almanların Varşova civarında bulunan Rus istihkâmları üzerine keşifler gerçekleştirdikleri Rus gazetelerinde yer almıştır.⁶⁶⁹

Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya ittifakı *İcmal* bölümünde ön plana çıkan haberlerden biridir. İtalya Başbakanı Crispi'nin istifasının ittifakı nasıl etkileyeceği, ittifakın yenilenip yenilenmeyeceği meselesi, İtalya meclisinde Radikal partisine mensup milletvekillerinden bazılarının ittifaka karşı tutumları gazetede yayımlanan haberlerdendir. Aşağıda bu haberlerin özetleri verilmiştir.

İtalya Başbakanı Crispi'nin yapılacak seçimleri kaybedeceği ve muhalefet yapacağı Avrupa gazetelerinde yer almıştır. Ancak yapılan seçimleri Crispi'nin kazanması hakkında yazılan haberlerin hepsinin geçersiz kılınmasına neden

⁶⁶⁵ *Ceride*, 21 Temmuz 1307 (2 Ağustos 1891), nr. 89, s. 1.

⁶⁶⁶ *Ceride*, 6 Teşrin-i Evvel 1307 (18 Ekim 1891), nr. 111, s. 1.

⁶⁶⁷ *Ceride*, 13 Teşrin-i Evvel 1307 (25 Ekim 1891), nr. 113, s. 1.

⁶⁶⁸ *Ceride*, 1 Teşrin-i Sani 1307 (13 Kasım 1891), nr. 118, s. 1.

⁶⁶⁹ *Ceride*, 5 Nisan 1308 (17 Nisan 1892), nr. 162, s. 1.

olmuştur. Ayrıca Crispi'nin partisinin 508 milletvekili bulunan mecliste 410 koltuğu kazanması, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya ittifakına yeni bir boyut getireceği yorumunu yaptırmıştır.⁶⁷⁰

Telgraf acentelerinin vermiş oldukları en dikkat çekici haber Crispi kabinesinin istifa ettiği haberidir. İtalya Kralı Umberto'nun bu istifayı kabul edip etmeyeceğinin henüz bilinmediği belirtilmiş, Crispi'nin istifasının İtalya dış politikasına hatta Avrupa siyasî hayatına ciddi bir etki yapacağı yazılmıştır. Ayrıca Kral Umberto'nun bu konu ile ilgili meclis ve başkanlarla bir görüşme yapıp, bir karar vereceği telgrafta yer almıştır.⁶⁷¹

Avrupa'daki bütün gazeteler Crispi'nin istifasına değinmiştir. Kral tarafından henüz bir karar verilmemiş olmasına rağmen Crispi'nin istifasının kabul edilmesi halinde İtalya iç ve dış politikasına etkileri gazete sütunlarında anlatılmıştır. Ayrıca Almanya ve Avusturya-Macaristan basınları Crispi'nin istifasının kabul edilmesi halinde üç devlet arasında yapılan ittifak antlaşmasına bir etkisinin olmayacağı görüşünde hem fikir olmuşlardır.⁶⁷² Bununla birlikte Crispi'nin istifasının Almanya ve Avusturya-Macaristan ile yapılan ittifakın gücünü zayıflatacağı tahmin edilmiştir. İki devletin imparatorlarının ilkbaharda İtalya kralı ile görüşecekleri yazılmışsa da *Hamburger Gazetesi* böyle bir görüşmenin olmayacağını, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya ittifakının tamamen ortadan kaldırılacağını iddia etmiştir.⁶⁷³ Ayrıca İtalya'da bulunan muhalefet partisi, İtalya'nın Almanya ve Avusturya-Macaristan ile olan ittifakta bulunmasının ülke çıkarları açısından zararlı olduğunu, İtalya'nın Fransa ve Rusya çevresinde politika yolunu seçmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁶⁷⁴

Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya arasındaki üçlü ittifakın yenilenip yenilenmeyeceği meselesi Avrupa basınına uzun süre meşgul etmiştir. Avrupa'da barışın sürmesi için bu ittifakın yenilenmesi önem arz etmiş olsa da ittifakın bozulma

⁶⁷⁰ *Ceride*, 22 Teşrin-i Sani 1306 (4 Aralık 1890), nr. 22, s. 1.

⁶⁷¹ *Ceride*, 24 Kanun-ı Sani 1306 (5 Şubat 1891), nr. 40, s. 1.

⁶⁷² *Ceride*, 27 Kanun-ı Sani 1306 (8 Şubat 1891), nr. 41, s. 1.

⁶⁷³ *Ceride*, 17 Şubat 1306 (29 Şubat 1891), nr. 47, s. 1.

⁶⁷⁴ *Ceride*, 12 Mayıs 1307 (24 Mayıs 1891), nr. 70, s. 1.

ihtimali de göz önünde bulundurulmuştur.⁶⁷⁵ İngiltere basını bu ittifakın yenilenmesi gerekliliğine vurgu yapmış, *Daily News* Gazetesi Belçika, Hollanda, İspanya gibi devletlerin katılımıyla daha geniş çaplı bir ittifakın yapılması gerekliliğinden bahsetmiştir.⁶⁷⁶ Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya devletleri arasındaki ittifakın yenilenip yenilenmeyeceği meselesi ve bu ittifaka İngiltere'nin de dâhil olmak istemesi Rusya ile Fransa'yı etkilemiş ve bu iki devlet arasında ittifak görüşmeleri ortaya çıkmıştır.⁶⁷⁷ Bu arada İtalya parlamentosundaki görüşmelerde Radikal partisine mensup bazı milletvekillerinin Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya ittifakına özellikle de Avusturya-Macaristan aleyhinde görüş belirtmeleri dikkat çekici bulunmuştur.⁶⁷⁸

19. yüzyılda sömürgecilik konusunda en aktif devlet konumunda bulunan İngiltere'nin Afrika topraklarındaki sömürgeleriyle alakalı Fransa, Portekiz ve İtalya ile olan ilişkileri gazetenin *İcmal* bölümüne şu şekilde yansıtmıştır:

Fransa ile İngiltere arasında Afrika toprakları konusunda bir antlaşma yapılmıştır. Fakat Afrika'da sadece bu iki devletin toprağı olmadığından Osmanlı Devleti'nin dahi bu antlaşmada oy hakkının bulunduğu dile getirilmiştir.⁶⁷⁹

İtalya ile İngiltere arasında Afrika topraklarında bazı anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Lord Salisbury'nin bu anlaşmazlıklardan dolayı Afrika'da bazı toprakları İtalya yönetimine vermeyeceği Avrupa gazetelerinde yazılmıştır.⁶⁸⁰

Güney Afrika'da İngiltere ve Portekiz arasında meydana gelen anlaşmazlıklar ise her iki ülkenin de razı olacağı şartlarda bertaraf edilmesine rağmen Lizbon'dan 18 Mart'ta çekilen telgrafta yeniden bir antlaşmaların yapıldığı dile getirilmiştir.⁶⁸¹

Mevsime göre havaların normalin üzerinde sıcak veya soğuk olması ekili alanların zarar görmesine, halkın bu durumdan ciddi şekilde etkilenmesine sebep

⁶⁷⁵ *Ceride*, 16 Mayıs 1307 (28 Mayıs 1891), nr. 71, s. 1.

⁶⁷⁶ *Ceride*, 23 Mayıs 1307 (4 Haziran 1891), nr. 73, s. 1.

⁶⁷⁷ *Ceride*, 9 Haziran 1307 (21 Haziran 1891), nr. 78, s. 1.

⁶⁷⁸ *Ceride*, 28 Teşrin-i Sani 1307 (10 Aralık 1891), nr. 126, s. 1.

⁶⁷⁹ *Ceride*, 9 Eylül 1306 (21 Eylül 1890), nr. 12, s. 1.

⁶⁸⁰ *Ceride*, 16 Kanun-ı Evvel 1306 (28 Aralık 1890), nr. 29, s. 1.

⁶⁸¹ *Ceride*, 10 Mart 1307 (22 Mart 1891), nr. 53, s. 1.

olmuştur. Avrupa’da yaşanan şiddetli kışın etkileri, Avrupa’da kuraklığın yaşanması ve bunun yansımaları gazetede yayımlanan haberlerdendir ve aşağıda özetler şekilde aktarılmıştır.

Avrupa’da şiddetli kış mevsiminin yaşanması yetiştirilen ürünlerde ciddi sıkıntılar meydana getirmiştir. Avusturya-Macaristan, Fransa, Belçika, Almanya ve Flemenk bölgelerindeki ekili alanlar mahvolmuştur.⁶⁸² *Daily News* Gazetesi Odessa’dan aldığı bir haberde Rusya ekili alanlarının %40 derecesinde azaldığını, Dobruca ve Romanya bölgesinde de bu tür bir sıkıntının yaşandığını belirtmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti ve Edirne özelinde böyle bir sıkıntının yaşanmadığı da vurgulanmıştır.⁶⁸³ Yiyecek sıkıntısı Avrupa’da en önemli mesele haline gelmiştir. Rusya Avrupa’nın birçok bölgesine yiyecek temin ettiğinden dolayı bu durum Avrupa hükümetlerini tedirgin etmiştir.⁶⁸⁴ Rusya’da yaşanan yiyecek sıkıntısı Almanya ile olan ilişkileri de etkilemiş ve Almanya-Rusya arasındaki politikaların ılımlaşmasına neden olmuştur.⁶⁸⁵

Timurlenk ailesinden kişilerin devlet kurma fikri, Manş denizine tünel inşa etme düşüncesi, 1890 yılının genel değerlendirmesi, İngiltere ile yaşanan İrlanda Meselesi, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi, Avusturya-Macaristan nüfusunun artması, Fransızlar tarafından hoşnutsuzluk ile karşılanan I. Wilhelm heykeli *İcmal* bölümünde Avrupa ülkeleri ile ilgili yayımlanan diğer haberlerdir.

Novaya Vremya Gazetesi’ne göre, Timurlenk ailesinden bir kişinin büyük bir devlet kurma fikri içerisinde olduğu yazılmıştır. Rus hâkimiyetinde bulunan Türkmen, Kırgız, Özbek ve İngiltere hâkimiyetinde bulunan Hindistan toprakları bu devletin hâkimiyet alanları olarak tasvir edilmiştir. Konu hakkında bir takım çalışmalar yapılmış ve bu durum bilhassa Müslümanlar arasında birçok taraftar bulmuştur.⁶⁸⁶

⁶⁸² *Ceride*, 14 Nisan 1307 (26 Nisan 1891), nr. 63, s. 1.

⁶⁸³ *Ceride*, 30 Mayıs 1307 (11 Haziran 1891), nr. 75, s. 1.

⁶⁸⁴ *Ceride*, 8 Ağustos 1307 (20 Ağustos 1891), nr. 94, s. 1.

⁶⁸⁵ *Ceride*, 11 Ağustos 1307 (23 Ağustos 1891), nr. 95, s. 1.

⁶⁸⁶ *Ceride*, 30 Eylül 1306 (12 Ekim 1890), nr. 18, s. 1.

Manş Denizi'ne bir tünel inşa etme düşüncesi Avrupalı bazı mühendisler tarafından ortaya atılmıştır. Fakat zamanın İngiltere parlamentosu mühendislerin bu fikrini reddetmiştir. Tünelin inşa edilmesi amacıyla parlamentoya yeni bir layiha sunulmuş ve İngiltere ile Avrupa arasında yapılan ticaretin önemini bir kat daha arttıracak düşüncesiyle parlamentonun layihayı kabul edeceği tahmin edilmiştir. 40 milyon liraya denk gelen masrafı ile tünelin tamamlanması halinde Avrupa'ya güzel bir eser bırakılacağı düşünülmüştür.⁶⁸⁷

1890 senesinin tamamlanmasının ardından Avrupa'daki gazeteler genel bir değerlendirme yapmıştır. Bazı gazeteler II. Abdülhamid dönemi ile alakalı haberlere yer vermiş, Abdülhamid dönemi Osmanlı Devleti'nin gelişmeleri anlatılmış, halkın refah ve saadet içerisinde bulunduğu vurgulanmıştır. Böyle haberlerin yayınlanması Osmanlı Devleti tarafından gururlanılacak bir durum olarak ifade edilmiştir.⁶⁸⁸

İngiltere'de yaşanan İrlanda Meselesi sebebiyle adından söz ettiren Mösyö Parnell'in ve beraberindeki İrlanda milletvekillerinin çizecekleri yol haritasını görüşmek üzere toplandıkları gazetelerde yazılmıştır. İngiltere'yi siyasî hayatını meşgul eden İrlanda Meselesi nedeniyle meşhur olan Parnell, bir kadın yüzünden zan altında kalmış ve İrlanda Meselesi'nin bu olaydan dolayı ciddi zarar gördüğü dile getirilmiştir. Bu olaydan sonra Parnell'in İrlanda'yı temsil etmeyi bırakması gerektiği vurgulanmıştır.⁶⁸⁹

Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi konusunda Avrupa'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde uzun zamandır tartışmaların yaşandığı gazetelerde yer almıştır. İngiltere kontrolünde bulunan Avustralya'nın Viktorya bölgesinde bu konu ile ilgili görüşmeler yapılmış, İrlanda'da kadınlara seçme-seçilme hakkının yanında meclise girip milletvekili olma hakkının dahi tanındığı bildirilmiştir.⁶⁹⁰

⁶⁸⁷ *Ceride*, 16 Kanun-ı Evvel 1306 (28 Aralık 1890), nr. 29, s. 1.

⁶⁸⁸ *Ceride*, 23 Kanun-ı Evvel 1306 (4 Ocak 1891), nr. 31, s. 1.

⁶⁸⁹ *Ceride*, 23 Kanun-ı Evvel 1306 (4 Ocak 1891), nr. 31, s. 1.

⁶⁹⁰ *Ceride*, 5 Eylül 1307 (17 Eylül 1891), nr. 102, s. 1.

Avusturya-Macaristan Maliye Bakanı Kalay, Bosna ve Hersek'teki Müslümanların göç etmesi nedeniyle nüfusun %8,5 arttığını ve göç eden sayının on binlere ulaştığını beyan etmiştir.⁶⁹¹

Alman İmparatoru I. Wilhelm adına Münih şehrinde bir heykel yaptırılmıştır. Heykelin açılışı için gerekli olan program hazırlandıktan sonra II. Wilhelm bu şehre gidip resmî açılışa katılacağı, askere resmigeçit icra ettireceği ve askerî kulüpteki ziyafete katılacağı bildirilmiştir. Ancak yapılan bu heykel Fransızları 1870 yılını hatırlatacak olması nedeniyle memnun etmemiştir.⁶⁹²

3-) Amerika Birleşik Devletleri İle Alakalı Haberler

Ceride Gazetesi'nin *İcmal* kısmında sadece Avrupa ve Balkan ülkelerinden haberlere yer verilmemiş, Amerika Birleşik Devletleri'nden haberler de yayımlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin arttırmış olduğu vergilerin etkileri, İtalya ve İngiltere ile yaşanan anlaşmazlıklar gazetede yer alan haberlerdir. Bu haberlere aşağıda özet şekilde yer verilmiştir.

Amerikan hükümetinin ithalattan yüksek rüsum vergisi alma kararı Avrupa devletlerini özellikle de Amerika Birleşik Devletleri ile ticaret yapan ülkeleri endişelendirmiştir.⁶⁹³ A.B.D'in uygulamış olduğu yüksek rüsum vergilerinin bir benzerini Rusların uygulamaya başlaması merkez Avrupa ülkelerini önlemler alma yoluna itmiştir. Almanya'da bu konu ile ilgili bir risale yayınlanmış, özellikle Fransa'nın bu ittifaka katılması gerektiği vurgulanmıştır. Fakat Fransa ve Rusya arasındaki ilişkiler düşünüldüğünde böyle bir ittifaka Fransa'nın katılma ihtimali düşük görülmüştür.⁶⁹⁴ Amerika Birleşik Devletleri'nde artan rüsum vergileri konusundaki bir diğer habere göre bu durum Avrupa'daki ülkelerde tedirginlik yaratmıştır. Londra şehrinde buhran meydana gelmiş, bir bankanın iflas etmesi

⁶⁹¹ *Ceride*, 28 Teşrin-i Sani 1307 (10 Aralık 1891), nr. 126, s. 1.

⁶⁹² *Ceride*, 9 Nisan 1308 (21 Nisan 1892), nr. 163, s. 1.

⁶⁹³ *Ceride*, 22 Teşrin-i Sani 1306 (4 Aralık 1890), nr. 22, s. 1.

⁶⁹⁴ *Ceride*, 29 Teşrin-i Sani 1306 (11 Aralık 1890), nr. 24, s. 1.

Fransız bankasının yardımlarıyla önlenmiştir. Ancak Amerika’da artan rüsum vergisi uygulamasının kalıcı bir uygulama olmadığı dile getirilmiştir.⁶⁹⁵

Bering denizinde Amerika Birleşik Devletleri ile İngiltere arasında bazı anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. Bu denizde İngiliz balıkçıların avlanması yasak olduğundan, İngilizler bu konuda düzenleme yapılmasını Amerikan Hükümeti’ne teklif etmişlerse de bu teklif reddedilmiştir. Lord Salisbury bunun üzerine Amerikan Hükümeti’ne bir nota göndererek bu denizde İngilizlerin avlanmasının yasaklanmamasını aksi takdirde Bering denize donanma dahi gönderebileceğini söylemiştir. Bu nota üzerine Amerika Birleşik Devletleri Bering denizine 118 top ile 23 tane savaş gemisi göndermiştir.⁶⁹⁶

Amerika ile İngiltere arasında Bering denizinde meydana gelen anlaşmazlık ile ilgili gazetelere yukarıdaki gibi bazı haberler yansımaya devam etmiştir. Bu denizin hâkimiyeti, zamanında Ruslara ait olduğundan I. Aleksandır zamanında hâkimiyet Amerikalılara verilmiştir. Fakat Lord Salisbury bu durumun hiçbir zaman İngiltere tarafından kabul edilmediğini ve kararın verildiği zamanlarda Rusya aleyhinde protestoların dahi meydana geldiğini dile getirmiştir. İngiltere bu denizde Rusya ile yapmış oldukları antlaşmaya dayanarak balıkçılık faaliyetleri yapmak iddiasında bulunmuş olsalar da Amerikan tarafı bu antlaşmada Bering denizin adının bulunmadığından böyle bir hak iddiasında da bulunulamayacağını söylemiştir.⁶⁹⁷

İcmal başlığı altında A.B.D’deki İtalyanların yaşadığı sorun hakkındaki haberde bahsedildiği üzere Amerika’da bulunan İtalyanların öldürülmesinden dolayı İtalya sefiri Kava Amerikan hükümetine bir tebligat göndermiştir. Ancak gerekli hassasiyet A.B.D. tarafından gösterilmemiş, İtalyan Hükümeti de bu durum neticesinde sefirini Roma’ya geri çağırmıştır.⁶⁹⁸

⁶⁹⁵ *Ceride*, 10 Şubat 1306 (22 Şubat 1891), nr. 45, s. 1.

⁶⁹⁶ *Ceride*, 3 Kanun-ı Sani 1306 (15 Ocak 1891), nr. 34, s. 1.

⁶⁹⁷ *Ceride*, 14 Mart 1307 (26 Mart 1891), nr. 54, s. 1.

⁶⁹⁸ *Ceride*, 24 Mart 1307 (5 Nisan 1891), nr. 57, s. 1.

G-) MAHAKİM

Mahkemeler anlamına gelen *Mahakam* başlığı, *Ceride Gazetesi*'nin 1, 2, 7, 15, 19 ve 53ncü sayılarında yer almaktadır. Bu başlık altında Edirne, Dimetoka, Lüleburgaz gibi farklı şehirlerde gasp, adam öldürme ve yaralama, kayıp insan durumlarında ceza kanuna göre mahkemelerin verdiği kararlar yazılmıştır.

1-) Haberler

Edirne'de bakkal Dimitri'ye karşı aşağılayıcı sözlerden dolayı Akif ve Raşid adlı kişiler Edirne mahkemesinde yargılanmışlardır. Akif beraat etmesine rağmen, Raşid ceza kanununun 214ncü maddesi gereği on gün hapis cezası ile cezalandırılmıştır.⁶⁹⁹

Edirne'de Kekeş Vakıf Mahallesi'den ⁷⁰⁰ adam yaralama suçundan mahkemesi olan Nistoraki oğlu Panayot iki yıl hapis cezası ile cezalandırılmıştır. Dimetoka'da gasp ve adam yaralama suçları ile itham edilen Arnavut oğlu Ali hakkında deliller olmadığından dolayı beraat etmiştir.⁷⁰¹

Lüleburgaz Mal Müdürü Hüseyin Efendi evinde babası, sekiz yaşında çocuğu ve beslemesi ile ölü bulunmuştur. Cinayeti işlediği şüphesiyle Mustafa ve Şevket adlı kişiler yakalanıp Edirne İstinaf Mahkemesi'ne gönderilmiştir. Mustafa ve Şevket mahkemede her türlü suçu inkâr etmiş ve dava, şahitlerin dinleneceği ileri bir tarihe ertelenmiştir.⁷⁰²

Edirne'de Mişolam adlı kişinin öldürülmesi ile alakalı Yorgancı Hezarosk'a Edirne İstinaf Mahkemesi tarafından verilen on beş yıllık kürek cezası 24 Eylül 1890 tarihinde görülen mahkeme ile ceza kanununun 182nci maddesine göre bir buçuk yıl hapis cezasına dönüştürülmüştür.⁷⁰³

⁶⁹⁹ *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 6.

⁷⁰⁰ Ratıp Kazancıgil, *a.g.e.*, s. 126.

⁷⁰¹ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 5.

⁷⁰² *Ceride*, 23 Ağustos 1306 (4 Eylül 1890), nr. 7, s. 4-5.

⁷⁰³ *Ceride*, 20 Eylül 1306 (2 Ekim 1890), nr. 15, s. 4.

Kunduracı Karpuz Yorgi'nin karısını bilerek öldürdüğü suçu ile yargılanmasına rağmen 18 Kasım 1890 tarihinde Edirne İstinaf Mahkemesi'nde görülen davada kasten öldürmediğine karar verilmiş ve ceza kanunun ilgili maddesine göre dört gün hapis cezasına çarptırılmıştır.⁷⁰⁴

H-) MEKTUP

Ceride Gazetesi'nin *Mektup* başlığı altında Sofya, Filibe, Gümülcine, Dimetoka, Selanik, Karlova, Keşan, Babaeski, Kırklareli, Mürefte gibi şehirlerden gelen sosyal, siyasî, iktisadî içerikli haberler yer almaktadır. Haberler gazetenin yayımlanan sayı sırasına göre aşağıda özet şeklinde verilmiştir.

1-) Mektuplar

Keşan'ın altı yedi senedir müftüsüz olduğu ifade edilmiştir. Keşanlılar tarafından gerekli başvurular yapılmasına rağmen müftülüğün kendisine ait maaşı olmadığından dolayı bu başvurular sonuçsuz kalmıştır. Müftünün işlerini yapabileceği bir bina ve belirli bir maaş belirlendiği takdirde Keşan'a müftünün gelebileceği vurgulanmıştır. Ayrıca Keşan'da doktor ve öğretmen sıkıntısının da yaşandığı yazılmıştır.⁷⁰⁵

Dimetoka'da kuraklığın şiddetli yaşanmasından dolayı şehrin su ihtiyacını karşılayan Kızıldeli nehri kurumuştur. Bunun üzerine Dimetoka on birinci ve on ikinci alayından askerler şehrin su ihtiyacını karşılanması amacıyla kuyular kazarak su aramışlardır. Bölge halkına ve askerlere yetecek kadar suyun bulunmasının ardından sular arabalar ile şehre taşınmıştır.⁷⁰⁶

Selanik'ten Ahmed Enverî adlı kişi Ceride Gazetesi hakkında birkaç söz söylemiştir. Enverî, Ceride Gazetesi'ni okuduğunu söylemiş, hayatı boyunca her

⁷⁰⁴ Ceride, 11 Teşrin-i Sani 1306 (23 Kasım 1890), nr. 19, s. 5.

⁷⁰⁵ Ceride, 12 Ağustos 1306 (24 Ağustos 1890), nr. 4, s. 4-5.

⁷⁰⁶ Ceride, 16 Ağustos 1306 (28 Ağustos 1890), nr. 5, s. 6.

zaman dikkatini çeken Edirne şehri için böyle bir gazetenin gerekliliğini vurgulamıştır.⁷⁰⁷

Rize’de Golozluoğlu Maksud adında bir kişi 17 Ağustos 1890 tarihinde evine odun getirirken mahalle camisi civarında vurularak öldürülmüştür. Son derece fakir olan bu kişinin ne amaçla öldürüldüğü şüphelere yol açmış, katilin bulunup gerekli cezayı alması halk tarafından beklenmiştir.⁷⁰⁸

Yeni Zağra’dan alınan bir mektupta, Edirne tren istasyonundan Sofya’ya gitmek üzere trene binen bir kadının yaşadığı olay anlatılmıştır. Edirne istasyonunda görevli memurlar tarafından kadına iki yaşında çocuğu için bilet almasına gerek olmadığı söylenmişse de Cisir-i Mustafa Paşa istasyonunda görevli Artin isimindeki memur çocuğun bileti olmadığı gerekçesiyle kadın ve çocuğunu trenden indirmiş, kadına yardım eden vatandaşlara da memur tarafından hakaretler edilmiştir. Ancak bu durum memurun ilk vukuatının olmadığı, daha önce İstanbul gazetelerinde Artin hakkında haberler yapıldığı yazılmıştır.⁷⁰⁹

Dedeâğaç jandarma binbaşısı Akif Ağa eşkıyayı takip etmek amacıyla Sofulu’da bulunmuştur. Sofulu demiryolu istasyonunda para kasasını çaldığı şüphesiyle Sofululu Aleksandır, Karapınarlı Kostanti, Sofululu Vangel ve Paskal, Panayot oğlu Keryak ve Dimetoka Söylemiş köyü baskınından firar eden Dişçıkık Mehmed binbaşı tarafından yakalanıp, adliyeyle teslim edilmiştir.⁷¹⁰

Kırklareli şehrinde uzun zamandır yapımı devam eden kışla inşaatı tamamlanmış ve 6 Eylül 1890 tarihinde resmî açılışı yapılmıştır. Kaymakam Şerif Beyefendi’nin çizimleri doğrultusunda yapıldığı görülmüş, kışla mükemmeliyetiyle dikkat çekmiştir. Kışla için harcanan miktarın ise on iki bin lira civarında olduğu yazılmıştır.⁷¹¹

Havsa’dan alınan bir mektupta ziraat ile uğraşan yoksul halk için kurulan ziraat bankalarının önemine vurgu yapılmış, maddî ve manevî olarak büyük yararlar

⁷⁰⁷ *Ceride*, 19 Ağustos 1306 (31 Ağustos 1890), nr. 6, s. 5.

⁷⁰⁸ *Ceride*, 19 Ağustos 1306 (31 Ağustos 1890), nr. 6, s. 5.

⁷⁰⁹ *Ceride*, 23 Ağustos 1306 (4 Eylül 1890), nr. 7, s. 5-6.

⁷¹⁰ *Ceride*, 13 Eylül 1306 (25 Eylül 1890), nr. 13, s. 4-5.

⁷¹¹ *Ceride*, 16 Eylül 1306 (28 Eylül 1890), nr. 14, s. 4-5.

sağladığı dile getirilmiştir. Oluşturulan sandıklara başvuruların yapılması büyük masrafları beraberinde getirdiğinden bu durumun çözümlenmesi amacıyla halk tarafından müracaatlarda bulunulmuştur. Ayrıca mektupta büyük masraf olarak görülen durum şu şekilde açıklanmıştır: *“Sandıktan iki yüz guruş istikraz edecek bir köylü evvela ihtiyar meclisi tarafından verilecek şehadet-nameyi üç guruşa yazdırarak kırk paralık birde pul vaz’ ediyor. Sened için yirmi paralık pul, vekâlet-i devriye için yine on guruşluk bir pul alıyor. Tapu harcı olarak dokuz guruş, vefkinde beş guruş ita eylediği gibi tapu şehadet-namesine de kırk paralık iki pul ve yirmi para varaka bahası ve beş guruş mukavelat harcı ve on dört guruş faiz veriyor. Şu hesap üzere iki yüz guruş istikraz edecek bir rencber faizinden başka kırk guruşa karib bir masraf ihtiyar ediyor ki aldığı akçenin rub’ını sarf eylediği anlaşılıyor.*

*Eğerçi sandıktan daha ziyade istikraz olunan akçeler için yine şu mu’tad pullar alınır ise de malum olduğu üzere sandığı müracaat edenlerin ekserisi tahammüllük tedarikinden aciz kalan fukara-yı ahali olub bunlar ise nihayet üç yüz guruşa kadar akçe istikraz ede geldiğinden ve bu masraf re’s-i mala nisbeten hakikaten ağırca bulunduğundan eğerçi pullar nisbet dairesinde vaz’ olunur ve bu gibi cüzi’ istikrazatın harc ve masrafı tehvin edilir ise fukara-yı ahali şu sandıkların teşkilinden dolayı bir kat daha müstefid ve minnettar ve sevgili padişahımız efendimiz hazretlerinden görmekte olduğumuz bunca eltaf ve inayat-ı celileye bu da bir samime olarak dua-yı devam ömr ve ikbal şehinşahilerine vesile-i tekrar olacağından o ciheti evliya-yı umur efendilerimiz hazeratının inayat ve himem âliyye-i fukara perverilerine arz ve neşri reyinize mütevakıftır.”*⁷¹² Yazıdan anlaşılacağı üzere, sandıklara müracaat edenlerin başvuru esnasında yaptıkları masraflardan şikâyet edilmiş, halkı fazlasıyla memnun edecek olan pulların bir daireye konulması ve müracat için alınan borçların harç ve masraflarının kolaylaştırılması istenmiştir.

Sofya’dan alınan bir mektupta, Bulgaristan Başbakanı Stefan Stambolov’un hastalığı sebebiyle Avrupa’ya gitmesi için doktorlar tarafından kendisine ısrar edildiği ve İstanbul gazetelerinde bu durumun dile getirildiği yazılmıştır. Ancak

⁷¹² Ceride, 20 Eylül 1306 (2 Ekim 1890), nr. 15, s. 4.

böyle bir durumun gerçek olmadığı, Stefan Stambolov'un işiyle meşgul olduğu vurgulanmıştır.⁷¹³ Sofya'dan alınan aynı tarihli mektupta Bulgaristan'da parti taraftarlığının sürdüğünü, Bulgaristan'da yaşayan Müslümanların rahat yaşamaları için parti taraftarlığı yerine doğrudan doğruya hükümet politikası çerçevesinde hareket etmeleri gerektiği belirtilmiştir.⁷¹⁴

Karlova'dan alınan bir mektupta Romanya ile ticaret yapan Karlova eşrafından Olagi Polof isimli şahıs Gabrova'da yaptırmış olduğu gibi yirmi bin lira masrafla Karlova'da bir fabrika inşasına başlamış ve 1891 yılı içerisinde resmî açılışın yapılacağı ümit edilmiştir. Fabrikanın üreteceği ürünlerin başında şayak, kaşmir ipliği gelmektedir. Bu fabrika, Karlova civarında yaşayan insanların Avrupa'nın pamuklu ve dayanıksız şayak ve kaşmir ipliklerine para vermesini engelleyeceği ve Karlova halkının sanatı konumunda bulunan gaytancılığı da canlandıracağı düşünülmüştür.⁷¹⁵

Mürefte kazasının gitgide öneminin arttığı, nüfusunun beş binin üzerine çıktığı ve hane sayısının bine ulaştığı yazılmıştır. Mürefte halkının geçim kaynağı olarak bağcılık, kiremitçilik ve gemicilik olduğu dile getirilmiştir. Bağcılık vasıtasıyla yapılan şaraplar Fransa'ya satılırken, yapılan rakılar ise İstanbul'a "Mürefte Düzü" adıyla satılmıştır. Balkanlarda oluşan sellerin getirmiş olduğu çamurlardan yapılan kiremitler ise Edirne ve civarı bölgelere satılmaktadır. Gemicilik faaliyetleri de yabancı ülkeler ile gerçekleştirilen ikili ilişkiler neticesinde gerçekleşmektedir.⁷¹⁶

Ceride Gazetesi'nin 44ncü sayısındaki *İcmal* başlığında Stefan Stambolov'un milletvekilliğinden istifa etmesi ile ilgili bir haber yer almıştır. Bu haberde ise, Bulgar meclisi için yapılan seçimlerde Filibe'den seçilen Stambolov'un istifa etmesinin ardından yerine seçilecek milletvekilinin belirlenmesi amacıyla seçimlerin yapılacağı bildirilmiştir. Müslümanlar Hacı Hasan Mahallesindeki camide

⁷¹³ *Ceride*, 25 Teşrin-i Sani 1306 (7 Aralık 1890), nr. 23, s. 5-6.

⁷¹⁴ *Ceride*, 25 Teşrin-i Sani 1306 (7 Aralık 1890), nr. 23, s. 5-6.

⁷¹⁵ *Ceride*, 20 Kanun-ı Evvel 1306 (1 Ocak 1891), nr. 30, s. 6.

⁷¹⁶ *Ceride*, 30 Kanun-ı Evvel 1306 (11 Ocak 1891), nr. 33, s. 5.

bir araya gelerek bu seçimler için Müslümanlar arasında saygınlığı bulunan Hacı Ahmed Efendi milletvekili adayı olarak belirlenmiştir.⁷¹⁷

11 Şubat günü Bulgar Muhibb-i Maarif Cemaati tiyatrosunda Müslüman okullarının yararına Kazanlık kasabasında bir oyun sergilenmiş ve bu oyunda 1.675 kuruşluk hâsılat elde edilmiştir. Muhibb-i Maarif Cemaati oyun için gerekli olan elbise ve eşyaları tertip etmenin yanında oyunun sergilenmesi için her türlü kolaylıkları sağlamış ve bu durum Müslümanlar arasında takdirle karşılanmıştır.⁷¹⁸

1891 Şubat ayının başlarından itibaren Vize’de şiddetli kışın yaşanmasından dolayı fukara ve muhacirler açlık sıkıntısı yaşamış, birçok hayvan telef olmuştur. Vize kaymakamı Mehmed Nüzhet Efendi tarafından sıkıntı çekenlere yardımlar yapılmış, halk tarafından yapılan yardımlar memnuniyet ile karşılanmıştır. Ayrıca kaymakam tarafından kasabaya bir rüşdiye mektebi inşa edileceği söylenmiştir.⁷¹⁹

Rus I. Aleksandır ve Sırp I. Takova nişanlarını alan Yunan Başbakanı Trikoupis 17 Haziran 1891 tarihinde Belgrad şehrine giderek Belgrad Grand Hotel’e yerleşmiştir. Sırbistan ile Yunanistan arasında ittifak gerçekleştirmek isteyen Trikoupis bu amaçla Sırp Kralı Aleksandar, Sırp içişleri bakanı ve meclis başkanı Kanik ile bir takım görüşmeler gerçekleştirmiştir.⁷²⁰

Niş kasabasında uzun zamandır müftünün bulunmamasından dolayı bölgede bulunan Müslümanlar sıkıntılar yaşamıştır. Bu sıkıntıları bertaraf etmek amacıyla Niş’e İbrahim Efendi adında bir kişi müftü olarak atanmıştır. Niş, Leskofça, Ürgüp, Kurşunlu, Şehirköy gibi yerlerde on binlere varan Müslüman yaşamaktadır. Bu bölgelerde bulunan camilerde de imam ve hatip sıkıntı baş göstermektedir. Ayrıca Müslüman halkın okullarda eski usul dersleri görmelerinden dolayı Sırlardan geri oldukları vurgulanmıştır.⁷²¹

Debre’den gönderilen mektupta, Debre komutanı ve mutasarrıfı konumunda bulunan Abdullah Paşa’nın bu bölgede gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler halkın

⁷¹⁷ *Ceride*, 3 Şubat 1306 (15 Şubat 1891), nr. 43, s. 4-5.

⁷¹⁸ *Ceride*, 21 Şubat 1306 (5 Mart 1891), nr. 48, s. 4.

⁷¹⁹ *Ceride*, 3 Mart 1307 (15 Mart 1891), nr. 51, s. 4.

⁷²⁰ *Ceride*, 9 Haziran 1307 (21 Haziran 1891), nr. 78, s. 4.

⁷²¹ *Ceride*, 14 Temmuz 1307 (26 Temmuz 1891), nr. 87, s. 3.

refah içinde yaşamasına sebebiyet vermiş ve bu durum Debre halkın ziyadesiyle memnun etmiştir. Ayrıca aynı mektupta, Debre’de eğitimin geri kalmışlığından şikâyet edilmiş ve ibtidai mektebine duyulan ihtiyaç vurgulanmıştır.⁷²²

Sırp Kralı Aleksandar’ın Yovan Ristic ve Nikola Pasic ile Sultan II. Abdülhamid’i ziyaret edeceği ve Sırbistan’a komşu olan ülkeler ile alakalı görüşme gerçekleştireceği belirtilmiştir. Gönderilen mektupta ek olarak Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasında yapılan ticaret antlaşması için Sırbistan adına Hacı Nikolayovic’in gönderileceği dile getirilmiştir.⁷²³

Grip hastalığının Uzunköprü şehrinde görülmeye başlaması halk arasında tedirginlik yaratmışsa da henüz bir vefatın olmaması sevindirici bir durum olarak görülmektedir. Bu hastalığın önünü alabilmek amacıyla Uzunköprü belediye doktoru Cemil Efendi tarafından bir takım önlemler alınmıştır.⁷²⁴

Dedeagaç’ta zamanında ahşap olarak inşa edilen cami zaman geçtikçe yıkılmaya başlamış, Bahaddin Beyefendi öncülüğünde toplanan paralar ile yıkılmaya başlayan bu cami tamir edilmiş ve caminin kapısında şu yazı yer almıştır:

“Hazret-i Abdülhamid han-ı hümayun-ı sayesi

Böyle asarıyla her yerde olur suret-nemun

Ta ki bakidir cihanda şems-i din ahmedi

Hak-ı teali pertev-iclalini kılsın fizun

Var idi bir camia bu yerde gayet ihtiyac

Buldu hakka şu güzel mabedle o hacet-i sükûn

Ehl-i hahrin himmeti de inzimam etti ana

Çünkü tebşîr alihi....

⁷²² Ceride, 5 Kanun-ı Sani 1307 (17 Ocak 1892), nr. 137, s. 4-5.

⁷²³ Ceride, 9 Kanun-ı Sani 1307 (21 Ocak 1892), nr. 138, s. 4.

⁷²⁴ Ceride, 23 Kanun-ı Sani 1307 (4 Şubat 1892), nr. 142, s. 4.

Cami-i vala ki ende nur-ı din hak olur

Zairin abedine perteb efza-yı uyun

Vali-i âli-i izzet ittisamın var ola

Yemn-i tevfikâtı kim meşhur âlimdir bu gün

Sanki şu tarih-i muaccem bir lisan halidir

Bendedir fevz ve hidayet o hülutı müminun”⁷²⁵

I-) MÜTENEVVİ

Çeşit çeşit, türlü türlü anlamına gelen *Mütenevvi*⁷²⁶ başlığı altında, Amerikalıların tünel, demiryolu, sergi gibi yapacakları faaliyetlerden, insanın ömrünü nasıl değerlendirdiği, Doktor Koch’un verem ilacı, Avusturya-Macaristan ve dünya nüfusu, Mehmed Fuad’ın Fransızca’dan çevirdiği fıkra, Rusya’daki Müslümanlardan, sinir hastalarının tedavisinden, Fransa’da mezarlıklardan elde edilen gelirden, Viyana’da gerçekleştirilen kongreden, Caen şehrinde yapılan sergiden, İncil’in 300 farklı dile çevrildiğinden, Kerki’de bulunan mağaralardan, Boşnak gazetelerinden aktarılan haberden, Paris’teki bitki bahçelerinde gerçekleştirilen faaliyetlerden, Edison’un icadından, Avrupa’da ilim ve fen ile ilgilenlerin ölüm sayılarıyla ilgili muhtelif haberlerden bahsedilmiştir.

1-) Haberler

“*İhtar-ı Keşfiyat*” başlıklı yazıda Avrupa ve diğer kıtalarda düzenlenen sergilerin dikkat çekmeye başladığından bahsedilmiş, 1889 yılında Paris’te düzenlenen sergiyi örnek alarak 1893 yılında Amerikalıların Chicago şehrinde bir sergi meydana getirecekleri dile getirilmiş ve *Herald* adlı Amerikan gazetesinden serginin ilanı yapılmıştır. Amerikalıların serginin dışında, camdan bir tünel ve yirmi metre yüksekliğinde iki kuleye bağlanmış halat şeklindeki madenî çubukların

⁷²⁵ *Ceride*, 23 Nisan 1308 (5 Mayıs 1892), nr. 165, s. 4-5.

⁷²⁶ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2007, s. 778

oluşturacağı ve katarların elektrik vasıtasıyla yürütüldüğü bir demiryolu inşa etme düşüncesi içerisinde oldukları dile getirilmiştir.⁷²⁷

“*Nısf-ı Asırlık Ömür Nasıl İmrar Edilir*” başlıklı haberde, Paris akademi üyeleri bir insanın ömrünü nasıl ve ne şekilde geçirdiğine dair birkaç göz dile getirilmiştir. “*Elli senelik ömre malik bir adamın altı bin gününü uyumak, altı bin gününü çalışmak, iki bin gününü yemek, sekiz yüz gününü görmek, beş yüz gününü hastalık, baki kalan miktarını dahi arz üzerinde nikat-ı muhalifeye gidib gelmek ve seyahat etmekle imrar ede gelmekle imiş.*” Ek olarak Servet Gazetesi’nin 703ncü sayısında İmam Ali Kerem Efendi de bu konu ile alakalı bir yazı yazmıştır. “*Altmış sene yaşayan bir adamın ömründen nısfı uyku, nısfının nısfı gaflet, diğer nısfının salisi gaile-i evlad ve iyal ve âmâl ve meşguliyet bakisi de emraz ve eskam ve hal şeyhuhat ile geçer.*”⁷²⁸

Berlin’den Avrupa gazetelerine yazıldığına göre, Doktor Koch, verem hastalığına bulduğu ilacın bir şişesini yirmi beş marka sattığını duyurmuştur. Ancak Berlin’de ikamet eden Lovi adındaki bir başka doktor ise Koch’un bulduğu ilacı bir kereye mahsus kullanmak isteyenlerden üç yüz Mark talep etmesi Almanya gazeteleri tarafından garip bir hadise olarak karşılanmıştır.⁷²⁹

Avrupa’da yayınlanan bir istatistikte Avrupa’da her sene öğretmen, eczacı, doktor, dişçi, aktör, ressam gibi kişilerin tahminî ölüm sayıları verilmiştir. Edebiyatla uğraşan 51 kişi, heykeltıraş, ressam ve müzisyen olan 221 kişi, 56 tiyatrocu, 62 doktor, 60 eczacı, 30 dişçi, 22 ebe, 920 hotel kapıcısı, 49 mülk sahibi, 925 şarap taciri, 823 lokantacı, 30 hokkabaz ve canbaz, 15 de dilencinin vefat ettiği yazılmıştır.⁷³⁰

İstasyon Rüsumat memurlarından Mehmed Fuad’ın Fransızcadan çevirip okuyucuya sunduğu bir fıkradır⁷³¹;

⁷²⁷ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 6.

⁷²⁸ *Ceride*, 12 Ağustos 1306 (24 Ağustos 1890), nr. 4, s. 6.

⁷²⁹ *Ceride*, 22 Teşrin-i Sani 1306 (4 Aralık 1890), nr. 22, s. 6-7.

⁷³⁰ *Ceride*, 22 Teşrin-i Sani 1306 (4 Aralık 1890), nr. 22, s. 6-7.

⁷³¹ *Ceride*, 10 Şubat 1306 (22 Şubat 1891), nr. 45, s. 6.

“Kesret mütalaası haddini aşmış, mürur-ı senin ve edvar ile beşre-i ruyi buruşub sararmış olan gayet ihtiyar bir âlim bir gün odasında kitab yığınları arasında oturmakta ve bir taraftan da ocağı yanmakta olduğu bir sırada oda kapusu tık, tık diye vuruldu. Âlim giriniz dedi.

İçeriye nasiyye halinde sadedel görünen genc bir köylü kızı girdi ve âlime hitaben ocağımızı yakmak için validem bir parça ateş almak üzere beni size gönderdi dedi.

Âlim---Maal-memnuniye aziz çocuk, fakat ateş koyacak bir kab getirmemişsiniz!

Kız---Aaa! Ateşe avucum!

Âlim---Lakin eliniz yanmasın?

Kız---Hayır! Hiçbir tehlike vuku bulmaksızın bakınız nasıl olacak demesini müteakib ocağın önüne eğilerek avucuna lüzumu kadar kül doldurduktan ve üzerine de birkaç alevli ateş koyduktan sonra kalkub gayet müteacib ve hayran kalmış olan âlime karşı kemal-i nezaketle eğilerek resm-i teşekkürü bil-ifa çıkub gitti.

Cereyan-ı vakaya hayretle memzuc bir giderle nikran olmakta bulunan âlim elini alnına urarak “meğer dünyada bilemediğim daha pek çok şeyler var imiş, ateşe şu ahmak çocuk gelüb bana birini öğretti” cümlesini kendi kendine tefevvüh ettikten sonra yine mütalaasına dalub gitti.”

1890 yılı istastiklerine göre, Avrupa kıtasında 380.200.000 kişi, Asya kıtasında 850.000.000 kişi, Afrika kıtasında 127.000.000 kişi, Avustralya kıtasında 4.830.000 kişi, Kuzey Amerika kıtasında 89.250.000 kişi ve Güney Amerika kıtasında 36.420.000 kişi olmak üzere dünyada 1.487.600.000 kişinin yaşadığı belirtilmiştir.⁷³² Avusturya ile alakalı yayınlanan nüfus istastistiğine göre, 11.689.314

⁷³² *Ceride*, 17 Mart 1307 (29 Mart 1891), nr. 55, s. 6, *Ceride*, 20 Haziran 1307 (2 Temmuz 1891), nr. 81, s. 6.

erkek, 12.206.310 kız olmak üzere Avusturya nüfusunun 23.895.624 olduğu görülmektedir.⁷³³

“300 Lisan Bir Kitapta” başlıklı yazıda, dünyada hiçbir kitabın İncil kadar farklı dillere çevrilmediğinin vurgusu yapılmış, Viyana’da bulunan bir matbaada Ebana isimli dua kitabının 200’e yakın dile çevrildiği yazılmıştır. Fakat Londra’da Ebana’ya benzer basılan yeni bir dua kitabında 300 dilin bulunduğu dile getirilmiştir. Ancak dünya üzerinde 300’den fazla dilin varlığı bilinse de okuma-yazma konusunda dil sayısının 300’e erişemeyeceğinin de bir gerçek olduğu bu yazıda okuyucuya aktarılmıştır.⁷³⁴

“Karılar Kongresi” adıyla zamanında A.B.D ve İngiltere’de düzenlenmiş olan kongre 300 kadının oluşturduğu cemiyetle Avusturya-Macaristan şehirlerinden Viyana’da düzenlenmiş ve kongreye erkek olarak sadece polis komiseri ve idareciler katılmıştır.⁷³⁵

“Rusya’da Müslümanlar” başlıklı yazıda, Rusya Resmî Gazetesi Rusya Müslümanlarının ilimde ilerlediğini ve Müslümanlar için Arapça, Tatarca ve Türkçe tarih, edebiyat, sanat, dua kitapları ve takvimler basıldığını, Rusya Müslümanlarının merkezi konumunda bulunan Kazan şehrinden Türkistan, Kırım ve Kafkasya bölgelerine kitaplar gönderdiğini dile getirilmiştir.⁷³⁶

Caen şehrinde gerçekleştirilen meyve sergisinde 1780 yılında koparılmış bir armut sergilenmiştir. Brevil adında bir kişi tarafından koparılmış ve korunmuş olan armut, olgunlaşmadan koparılıp bir şişe içine konarak Seyder⁷³⁷ adında bir rakının şişeye ilave edilmesiyle muhafaza edilmiştir. Termevil adında ailenin korumasında yaklaşık bir yüzyıl kaldıktan sonra Ayne Manşen adında bir kişi tarafından sergiye getirilmiştir.⁷³⁸

⁷³³ Ceride, 20 Haziran 1307 (2 Temmuz 1891), nr. 81, s. 6.

⁷³⁴ Ceride, 30 Mayıs 1307 (11 Haziran 1891), nr. 75, s. 6.

⁷³⁵ Ceride, 6 Haziran 1307 (18 Haziran 1891), nr. 77, s. 6.

⁷³⁶ Ceride, 13 Haziran 1307 (25 Haziran 1891), nr. 79, s. 5.

⁷³⁷ İngilizce Cider, Fransızca Cidre olan adlandırılan ve elmadan yapılan bir içkidir.

⁷³⁸ Ceride, 8 Eylül 1307 (20 Eylül 1891), nr. 103, s. 6.

Boşnak gazetesinden aktarılan “*Kör ve Topal*” başlıklı yazıda, Temeşvar’da her sene yapılan panayıra bir kör ve bir topalın sermaye sağladığını, körün eşi ile beraber tek hayvanlı arabası ile köyden köye gezip ticaret yaptığı ve böylece zenginleştiği dile getirilmiştir. Kör ve topal arasında garip bir olay meydana gelmiş ve haberde şu şekilde anlatılmıştır: “*Bir gün topal ile körün zevcesi ittifak ederek biçare imanın namet basırdan mahrumiyeti cihetle semt-i firarlarını görmeyeceğinden bil-istifade, göre yolda bırakıp firar ederler. Kör ise firarların bir müddet sonra bir mutad ictimâ eden Temeşvar panayırı her halde ziyaret edeceklerini bildiğinden panayıra gidip imalara mahsus olan zekâvet-i fevkaladesi sayesinde, yer altında işret etmekte bulunan topalı sesinden tanıyarak eğerti bacağında yakalamış ve bir sulet intikam-cevyane ile elindeki bıçağı şerik ticaretinin karnına öyle bir saplamıştır ki topal o dakikada bî-ruh olarak yere serilmiş ve kör dahi bir tur galibane ve meserretihane ile kendini zabıta memurlarına teslim eylemiştir.*”⁷³⁹

Günümüzde Ermanistan topraklarında yer alan Kerki’de bazı mağaralar bulunmuş ve bunların araştırılması yapıldığında harabeye döndüğü görülmüştür. Harabede bulunan resimler ve yazılar ile gümüş ve altın sikkeler incelendiğinde 2100 yıllık olduğu belirlenmiştir. Mağarada birçok sokak ve iki-üç katlı hanelere rastlanmış, birçok eşyanın bulunduğu göze çarpmıştır. Alınan karar ile bulunan mağarada araştırma ve incelemeler yapılacağı yazılmıştır.⁷⁴⁰ Buhara’dan Rus gazetelerine yazıldığına göre, Kerki kasabasında bir mağaranın bulunduğu ve bu mağaranın 226 ile 636 seneleri arasında Sasanilere ait olduğu belirlenmiştir. Çarşı ve binaların girişlerinin genişliği ile kasabada bulunan yerlere benzemeyen bu mağarada ufak ve geniş sokaklar ile kuru çeşmelere de rastlanmıştır. Taşları mermerden olduğundan ışığın vurmasıyla mağara tavanı parlak ve rengârenk ışıklar saçmaktadır. Bulunan mağaraya Rusya tarafından bir komisyon gönderileceği ve inceleme yapılacağı da dile getirilmiştir.⁷⁴¹

⁷³⁹ *Ceride*, 3 Teşrin-i Evvel 1307 (15 Ekim 1891), nr. 110, s. 6.

⁷⁴⁰ *Ceride*, 18 Teşrin-i Evvel 1307 (30 Ekim 1891), nr. 114, s. 5.

⁷⁴¹ *Ceride*, 23 Haziran 1307 (5 Temmuz 1891), nr. 82, s. 5-6.

İngiltere'nin Londra şehrinde dışarıdan bakıldığında gayet zarif ve nazik birine benzeyen ve 50 kilo ağırlığında olan bir bayanın parmağı ile bir erkeği devirdiği, birkaç erkeğin kendisini deviremediği gazetelerde yazılmıştır.⁷⁴²

Dünyanın en büyük matbaa makinesinin Amerika Birleşik Devletleri'nin New York şehrinde yer aldığı, makinenin on altı kazanının bulunduğu ve on altı yerinden kâğıt çıkarabildiği yazılmıştır. Bu makine on iki sayfalık bir gazeteyi bir saat içinde altmış bin, yirmi dört sayfalık gazeteyi otuz bin, kırk sekiz sayfalık gazeteyi de on beş bin nüsha olarak çıkarabilmektedir.⁷⁴³

Amerikalı mucit Edison'un telsiz bir telgraf icat ettiği, denizde sefer halinde bulunan gemilerin kara ile iletişimi kolay bir şekilde gerçekleştirebileceği yazılmıştır. *Mors* adı verilen bu alet ile otuz mil uzaklıkta olursa dahi kara ile haberleşilebileceği ve bir gemiden en uzak mesafede bulunan gemiye 4-5 dakika içinde iletişimin sağlanabileceği dile getirilmiştir.⁷⁴⁴

Fransa'nın Paris şehrinde bulunan bazı bitki bahçelerinde bulut meydana getirmek ve bitkileri oluşabilecek hastalıklardan kurtarabilmek amacıyla bir dizi faaliyetler meydana getirilmiştir. Ayrıca Fransa ordusu tarafından oluşturulan bu bulut faaliyetinin askerî alanda kullanılıp kullanılmayacağı denetlenmişse de bu uygulamanın sadece bitkiler üzerinde tesir ettiği görülmüştür. Aşağıda yapılan faaliyet şu şekilde dile getirilmiştir. “*Vasıta-ı tecrübe ittihaz olunan şeyler yedi kilo gram kadar zift vesaire gibi reçeteli mevaddı havi çam ağacından mamul sandıklar olub bunlar ton tesiratından muhafazası matlub bulunan tarla gibi bir şeyin etrafında araları onar metre fasılahı olmak üzere yerleştirildikten sonra ateş verilip bakılmış ve bu suretle bir duman bulutu hâsıl olmuştur. Mezkûr buluta bir kat daha keşafet vermek matlub olunca yanan mevaddın üzerine bir mikdar su dökülmüştür.*

İşte şu suretle yanan sandıktan hâsıl olan duman bulutları havada tecemmü ederek sis gibi bir şey vücuda getirmeğe ve bu suretle zemine doğru olan tabakat-ı

⁷⁴² *Ceride*, 17 Teşrin-i Sani 1307 (29 Kasım 1891), nr. 123, s. 6.

⁷⁴³ *Ceride*, 19 Kanun-ı Evvel 1307 (31 Aralık 1891), nr. 132, s. 4.

⁷⁴⁴ *Ceride*, 6 Şubat 1307 (18 Şubat 1892), nr. 146, s. 5.

muwaiyeyi tesir-i birudetten muhafaza ederek bil-vasıta nebatatı da kurumakta imiş.”⁷⁴⁵

Mösyö Eşmayet San adlı kişi, sineklerin kendilerine ait bir konuşmalarının olduğunu keşfettiğini ve mikrofon denilecek alet ile sineklerin kanat çırpışlarının dahi dinlenebileceğini aktarmıştır. Eşmayet, mikrofonda duyduğu sesleri kaydederek herkese sineklerin dillerini öğretecek kitabı yazacağını söylemiştir.⁷⁴⁶ Sineklerin sesi ile alakalı başka bir haberde ise, mikrofon adında bir aletin pek hafif bir sesinin olduğu, sineklerin sesinin dahi bu alet ile duyulduğu dile getirilmiştir. Ancak bu alet ile sadece hayvanların seslerinin duyulma işlemi gerçekleştirilmemiş, Rusya’nın Petersburg şehrinde bu alet ile garip bir olay tecrübe edilmiştir. “Şöyle ki Petersburg ahalisinden olub bir müddetten beri asab hastalığından muztarıb olan bir kadın ahiren hastalığı kesb-i şiddet etmekten dolayı geçenlerde nevm-i müstegrika düçar olarak birkaç gün sonra artık katiyen nefes alamamakta bulunduğu görülmekle tedavisine memur olan tabib-i mezburenin vefat eylediğini beyan ve ol-babda icab eden defniye-i tezkeresini tanzim etmiş olduğundan defn olunmak üzere iken tesadüfat-ı garibe hüsneden olarak o sırada mösyö (Lokanof) namında diğer bir doktor gelir. (Lokanof) kadının hastalığına vakıf olduktan sonra hastanın hareketten külliyyen sakıt olub olmadığı anlaşılmak için diğer bir muamele icrasına lüzum olduğunu ifade eder ve müteakiben cebinden çıkardığı bir mikrofonu kadının göğsüne vaz ettikte vücudunda henüz hareket mevcut olduğunu alet-i mezkure vasıtasıyla his ettiğinden derhal keyfiyeti bildirmiş ve bunun üzerine lazım gelen tedaviye başlanılarak birkaç gün sonra mezbure kâmilten iade-i afiyet eylemiştir.”⁷⁴⁷

“Sinir Hastalarının Ber Suret-i Cedidede Tedavisi” başlıklı yazıda, Fransa’nın ünlü kişilerinden olan Konstantin Pool, sinir hastalarını tedavi etmek için bazı yöntemler geliştirmiştir. Geliştirilen bu yöntemler Fransa Tıp Akademisi’nde anlatılmış ve tedavinin yönetimi şu şekilde dillendirilmiştir: “Muma-ileyhe koyun beyinde bir mikdar şey alub bunu (Arsonval aleti) denilen alet içinde (asit karbonik) yani hamz-ı fehm ile hal ettikten sonra hâsıl olan bir mainin beş santimetre

⁷⁴⁵ Ceride, 9 Şubat 1307 (21 Şubat 1892), nr. 147, s. 5.

⁷⁴⁶ Ceride, 13 Şubat 1307 (25 Şubat 1892), nr. 148, s. 4-5.

⁷⁴⁷ Ceride, 23 Şubat 1307 (6 Mart 1892), nr. 151, s. 7.

müka'ab müsavı bir mikdarını sinirlilerin bu kör taraflarına taht-ül cild şırınga etmiştir. Bu şırıngadan ne sinirlerde ne şırınga edilen yerde, ne de vücudun diğer cihetinde bir güne aks-ül amel vücuda gelmemiş ve bil-akis hasta defaaten kendisinde bir kuvvet bir iyilik asarı his etmiştir. Sinir hastalıkları ekseriya pek çok mualecat-ı müessere ile imha edilemediği halde koyunun beynindeki sinirlerden alınan bir madde mayi haline getirilib de bu suretle şırınga edilecek olursa sinir hastalıkları kâmilen mündeği olmasa bile su-i tesirâtı his olunmayacak derecede azalmakta imiş."⁷⁴⁸

"Fransa'da Mezaristan Hâsılatı" adlı haberde, Fransa'da bulunan mezarlıklarda daimi ve geçici olarak alınan arazilerden hâsılatın 2.163.950 Frank'a ulaştığı belirtilmiştir. Arazilerin değeri metre başına göre değişmektedir. Sadece iki metrelik bir yerin fiyatı 350 Frank olarak belirlenmişse de ek olarak alınacak iki metre alan 350 yerine, 100 Frank'a satılmaktadır. Otuz sene süreyle alınacak iki metrelik yerin fiyatı 300 Frank'tır. Paris'te Panten ve Banyo mezarlıkları dahi toplam arazi 282 hektardır. Ayrıca mezarlıklarda görevli memurlarla da verilen ücret sene 254.750 Frank'tır.⁷⁴⁹

İ-) PAY-I TAHT

Ceride Gazetesi'nin *Pay-ı Taht* başlıklı bölümünde, Osmanlı Devleti'ndeki Rum ve Ermeni azınlıkları ile alakalı haberlere, II. Abdülhamid'e yapılan ziyaretlere, Anadolu ve Rumeli'de inşa edilen demiryollarına, kolera, verem gibi 19. yüzyılda etkisini yoğun şekilde hissettiren hastalıklara, Ertuğrul Fırkateyni'ne yapılan yardımlar ve Osmanlı Devleti-Japonya ilişkilerine, basın-yayın, sergi, tütün rejisi haberlerine yer verilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Fatih döneminden itibaren azınlıklar içerisinde farklı konumda bulunan Rumlar, kiliseler ile alakalı imtiyaz konusunda Bab-ı Âli'den bir takım isteklerde bulunmuş ve Bab-ı Âli bu durum karşısında bir tezkere

⁷⁴⁸ *Ceride*, 13 Şubat 1307 (25 Şubat 1892), nr. 148, s. 4-5.

⁷⁴⁹ *Ceride*, 3 Mart 1308 (15 Mart 1892), nr. 153, s. 5.

yayınlanmıştır.⁷⁵⁰ Ayrıca Rum Patrikhanesi Osmanlı Devleti ile imtiyazlar konusunda yapmış olduğu görüşmeden memnuniyetini dile getirmiştir.⁷⁵¹ Millet-i Sâdika olarak bilinen Ermenilerin Osmanlı Devleti'ne olan tarihî bağılıklarına gölge düşürecek hareketlerde bulundukları görülmüştür. Ancak bu durumun sadece bu faaliyetleri gerçekleştiren Ermenileri kapsayacağı vurgusu yapılmıştır.⁷⁵² Ermeni Patrikhanesi adına Patrik Hayren Aşkiyan Yıldız Sarayı'nda bulunan Padişah II. Abdülhamid'i ziyaret etmiştir. Bu ziyarette Patrik, bazı kiliselerin devlete karşı ayaklanmalar başlatmalarının Ermeni milletinin Osmanlı Devleti'ne olan sadakatlerine gölge düşüremeyeceğini ve bu faaliyetleri gerçekleştiren kiliselere de gerekli cezaların verileceğini söylemiştir.⁷⁵³ Ayrıca bütün Ermenilerin adına Misak ve Celaciyan Efendiler tarafından bir tebligat yayınlanmıştır.⁷⁵⁴

Demiryolu 19. yüzyılın en modern taşımacılık aracıdır. Bu dönemde Osmanlı Devleti Anadolu ve Rumeli topraklarında bir dizi demiryolu hattı inşa etme çabası içersine girişmiş, demiryolunun inşa edilmesi için yabancı şirketlere imtiyazlar verilmiştir. Dedeâğaç ile Selanik arasında yapılması düşünülen demiryolu hattı için Londra'dan Estan adında birinin, Frankfurt Bankası adına bir heyetin ve Londra'da bulunan şirketlerden birinin başvuruda bulunduğu görülmüştür.⁷⁵⁵ Dimetoka'dan Selanik'e kadar yapılacak olan demiryolu hattı için Mösyö Fiçeroz ve Mösyö Bren tarafından başvuruda bulunulmuştur.⁷⁵⁶ Diyarbakır, Van, Erzurum, Sivas boyunca demiryolu hattı inşa etmek amacıyla Paris'te bulunan bir şirketinin adına Lava isimli bir şahıs müracaatta bulunmuştur.⁷⁵⁷ Eskişehir'den Ankara'ya altmış beş kilometreden oluşacak bir demiryolu hattı için Hacı Ali Ekber namında bir Osmanlı şirketi başvuruda bulunmuştur. Bu demiryolu hattının inşası için bir Osmanlı şirketinin başvuruda bulunması II. Abdülhamid Hükümeti tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.⁷⁵⁸

⁷⁵⁰ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 5.

⁷⁵¹ *Ceride*, 2 Kanun-ı Evvel 1306 (14 Aralık 1890), nr. 25, s. 3.

⁷⁵² *Ceride*, 23 Eylül 1306 (5 Ekim 1890), nr. 16, s. 2.

⁷⁵³ *Ceride*, 2 Kanun-ı Evvel 1306 (14 Aralık 1890), nr. 25, s. 2.

⁷⁵⁴ *Ceride*, 23 Kanun-ı Evvel 1306 (4 Ocak 1891), nr. 31, s. 2.

⁷⁵⁵ *Ceride*, 9 Ağustos 1306 (21 Ağustos 1890), nr. 3, s. 5.

⁷⁵⁶ *Ceride*, 3 Şubat 1306 (15 Şubat 1891), nr. 43, s. 2.

⁷⁵⁷ *Ceride*, 30 Mayıs 1307 (11 Haziran 1891), nr. 75, s. 2.

⁷⁵⁸ *Ceride*, 2 Eylül 1306 (14 Eylül 1890), nr. 10, s. 5.

Veba salgının etkisinin kaybolmasının ardından zuhur eden kolera, etkili olduğu dönemin en ölümcül hastalığı olmuştur. 12 Eylül 1890 tarihinde Halep'te on beş kişide kolera teşhis edilmiş, bunlardan dokuzu vefat etmiştir. Ek olarak Urfa'da koleradan beş kişi vefat etmiştir.⁷⁵⁹ 26 ve 27 Ekim 1890 tarihinde koleradan Birecik'te üç, Urfa'da dört, İskenderun Karaağaç köyünde altı, Harran'da dört kişi vefat etmiştir.⁷⁶⁰ Suriye ile Anadolu'nun bazı bölgelerinde 4-5-6-7 Ocak 1891 tarihlerinde kolera ile alakalı haber alınmadığı vurgulanmıştır.⁷⁶¹ 17 Haziran 1890'dan 2 Şubat 1891 tarihine kadar Osmanlı Asyası'nda 9005 kişi koleradan vefat etmiştir. Koleranın en şiddetli görüldüğü yerler olan Mekke'de 2785, Cidde'de 1237, Halep'te 661, Humus'ta 549 kişi vefat etmiştir.⁷⁶²

Halk arasında *İnce Hastalık* olarak zikredilen verem hastalığıyla ilgili 19. yüzyılda çalışma yürüten Robert Koch adlı Alman hekim, verem hastalığına karşı bir ilaç keşfetmiştir. Keşfedilen bu ilacın tatbikinin yapılması amacıyla Mekteb-i Tıbbiye'den Mikail Efendi, Fevzi Paşa, Miralay Naim Bey Almanya'ya gitmişlerdir.⁷⁶³ Berlin'e giden bu heyet Dersaadet'e dönmüş ve tecrübe etmiş oldukları gözlemleri II. Abdülhamid'e rapor olarak sunmuşlardır.⁷⁶⁴ Sunulan bu raporda ilaç ile alakalı birçok faydasının belirtilmesinin yanında pek çok kötü durumun da gözlemlendiği dile getirilmiştir.⁷⁶⁵ Almanya'ya kendi imkânlarıyla gidip Doktor Koch'un verem ilacını alan kişiler verem hastalığına yakalananları tedavi etmeye başlamıştır. Ancak Osmanlı Devleti bu durum üzerine, ilacın kullanılması için inşa edeceği hastanenin beklenmesini ve kontrol edilmeden ilacın kullanılmaması gerektiğini vurgulamıştır.⁷⁶⁶ Doktor Serposyan tarafından Doktor Koch'un verem ilacı konusunda bir layiha yayınlanmıştır. Berlin'e bizzat gidip kontrol ettiği bu ilacın hiçbir şekilde tesirinin olmadığını dile getirmiştir.⁷⁶⁷ Selanik'te yaşayan birinin verem ile alakalı bir ilaç bulduğu gazetelerde yazılmıştır.

⁷⁵⁹ *Ceride*, 6 Eylül 1306 (18 Eylül 1890), nr. 11, s. 2.

⁷⁶⁰ *Ceride*, 25 Teşrin-i Sani 1306 (7 Aralık 1890), nr. 23, s. 2.

⁷⁶¹ *Ceride*, 30 Kanun-ı Evvel 1306 (11 Ocak 1891), nr. 33, s. 2.

⁷⁶² *Ceride*, 24 Şubat 1306 (7 Mart 1891), nr. 49, s. 3.

⁷⁶³ *Ceride*, 11 Teşrin-i Sani 1306 (23 Kasım 1890), nr. 19, s. 3.

⁷⁶⁴ *Ceride*, 23 Kanun-ı Evvel 1306 (4 Ocak 1891), nr. 31, s. 3.

⁷⁶⁵ *Ceride*, 23 Kanun-ı Evvel 1306 (4 Ocak 1891), nr. 31, s. 3.

⁷⁶⁶ *Ceride*, 6 Kanun-ı Sani 1306 (18 Ocak 1891), nr. 35, s. 2.

⁷⁶⁷ *Ceride*, 10 Kanun-ı Sani 1306 (22 Ocak 1891), nr. 36, s. 2.

Tetkikler başarılı olursa duyurulacağı açıklanmıştır.⁷⁶⁸ Erzurum ordusunda bulunan Nikola Efendi veremin çaresini bulmuştur. Nikola Efendi'ye bu konu ile alakalı soru sorulduğunda “*Keşfim Doktor Koch'un devasına pek benzer*” cevabını vermiştir.⁷⁶⁹

1871 yılında başladığı kabul edilen Osmanlı Devleti-Japonya ilişkileri, 1887 yılında Japon imparatorunun yeğeninin II. Abdülhamid'i ziyaret etmesi ile pekişmiştir. Padişah II. Abdülhamid de iade-i ziyaret amacıyla Sultan Abdülaziz döneminde yaptırılan Ertuğrul Fırkateyni'ni Japonya'ya gönderme kararı almıştır. 617 personeli ile Temmuz 1889'da İstanbul'dan hareket eden Ertuğrul Fırkateyni, 16 Eylül 1890 tarihinde batmıştır.⁷⁷⁰ Ertuğrul Fırkateyni'nden kurtulmuş olanların Japon saray hastanelerinde tedavi edildiği belirtilmiş, kurtulanların Japonya Bahriye Nezareti'nin göndermiş olduğu gemiler tarafından kurtarıldıkları vurgulanmıştır.⁷⁷¹ Ertuğrul Fırkateyni'nden kurtulanların 6 Kasım 1890 tarihinde Japonların tahsis ettiği Kongo ve Hiei adlı gemiler ile hareket ettikleri yazılmıştır.⁷⁷² Kongo ve Hiei isimli gemiler İzmir limanında bekletilmiş ve Osmanlı Devleti'nin tahsis ettiği İzzeddin vapuru ile kurtulanların Dersaadet'e götürülecekleri söylenmiştir. İzzeddin vapuru, Ahmet Ali Paşa komutasında saat beşte dört zabıt, bir imam ve 60 kişi ile Dersaadet'e gelmiştir.⁷⁷³

Osmanlı Devleti ile Japonya İmparatorluğu arasında gelişen ilişkiler toplumlara da yansımış ve Japonya'dan 40 ile 50 arasında öğrenci Osmanlı Türkçesi öğrenmek amacıyla Dersaadet'e gelmiştir.⁷⁷⁴ Japonya kruvazörleriyle Dersaadet'e Osmanlı Türkçesi öğrenmeye gelen Japon Nuda Efendi, İslamiyeti seçerek Abdülhalim adını almıştır.⁷⁷⁵

II. Abdülhamid döneminde Rus veliahtların İstanbul'u ziyaret ettikleri görülmekte, Ruslar ile ekonomik olarak görüşmelerin gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir. Rus veliahdı Grandük Aleksandr'ın Eylül 1890 tarihi içerisinde Suriye

⁷⁶⁸ *Ceride*, 31 Kanun-ı Sani 1306 (12 Şubat 1891), nr. 42, s. 2.

⁷⁶⁹ *Ceride*, 3 Şubat 1306 (15 Şubat 1891), nr. 43, s. 2.

⁷⁷⁰ Şayan Ulusan Şahin, “Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya Yolculuğuna Dair Bir Belge, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XIX, S. 1, İzmir 2004, s. 94.

⁷⁷¹ *Ceride*, 16 Eylül 1306 (28 Eylül 1890), nr. 14, s. 2.

⁷⁷² *Ceride*, 18 Teşrin-i Sani 1306 (30 Kasım 1890), nr. 21, s. 3.

⁷⁷³ *Ceride*, 23 Kanun-ı Evvel 1306 (4 Ocak 1891), nr. 31, s. 3.

⁷⁷⁴ *Ceride*, 3 Kanun-ı Sani 1306 (15 Ocak 1891), nr. 34, s. 2.

⁷⁷⁵ *Ceride*, 23 Mayıs 1307 (4 Haziran 1891), nr. 73, s. 2.

bölgesine bir seyahat gerçekleştireceği ve bu seyahat esnasında Dersaadet'i de ziyaret edeceği dile getirilmiştir.⁷⁷⁶ Rusya veliahdı Nikola'nın, Ekim 1890 tarihinde İstanbul'a geleceği ve Rusya'nın Dersaadet sefiri Nelidof'un İstanbul'a gelmesinin ardından veliahdın ziyaret programının belli olacağı duyurulmuştur.⁷⁷⁷ Uzun süredir Korsika'da bulunan Rus çarının ikinci oğlu Grandük Georg Aleksandroviç'in Dersaadet'e geleceği ve burada iki gün boyunca ikamet edeceği yazılmıştır. Ayrıca sağlık sorunları sebebiyle de adına gerçekleştirilecek merasimlere katılamayacağı bildirilmiştir.⁷⁷⁸ Grandük Georg Aleksandroviç'e ait Rus zırhlısı 4 Haziran 1891 tarihinde Dolmabahçe'ye gelmiş ve Hariciye Nazırı Sait Efendi, Neşrifat-ı Umumiye Nazırı Münir Bey ve beraberlerindeki heyet zırhlıda gerçekleştirilen merasimlere katılmıştır.⁷⁷⁹ Rusya imparatorunun ikinci oğlu Grandük Georg Aleksandroviç'in Dersaadet'i ziyaretlerinden ötürü kendisine bir at hediye edilmiş, padişahın görevlendirdiği kişiler tarafından da Rusya'ya gönderileceği bildirilmiştir.⁷⁸⁰ İktisadî görüşmeler konusunda, Rusya ile Osmanlı Devleti arasında gerçekleştirilen gümrük müzakerelerinde bazı anlaşmazlıklar meydana gelmiş olsa da antlaşmanın gerçekleşeceği belirtilmiştir.⁷⁸¹

Basın-yayın faaliyetleri toplumları sosyal, siyasî, ekonomik olarak yönlendiren önemli araçlardan biridir. II. Abdülhamid döneminde basın-yayın ile alakalı bir takım düzenlemeler yapılmış, gazeteler, dergiler kapatılmıştır. Ancak Abdülhamid döneminde yayımlanan gazete ve dergilerin çokluğu ayrıca dikkat çekmektedir. Bu dönemde, Ahmet Hasan Beyefendi'nin imtiyaz sahibi olacağı, haftalık olarak "Servet-i Fünun" adında bir gazetenin çıkarılacağı ve birçok konu ile beraber Avrupa ile alakalı haberlerin de bulunacağı dile getirilmiştir.⁷⁸² Fünun ve sanayi ile alakalı haberlerin yer alacağı, haftada bir defa Dersaadet'te yayımlanmak üzere Türkçe bir risale, Ahmet Nuri Efendi öncülüğünde çıkarılacaktır.⁷⁸³ Osmanlı Devleti ile dostane ilişkiler içerisinde olan bir devlet ile alakalı uygunsuz

⁷⁷⁶ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 5.

⁷⁷⁷ *Ceride*, 20 Eylül 1306 (2 Ekim 1890), nr. 15, s. 6.

⁷⁷⁸ *Ceride*, 25 Nisan 1307 (7 Mayıs 1891), nr. 66, s. 3.

⁷⁷⁹ *Ceride*, 19 Mayıs 1307 (31 Mayıs 1891), nr. 72, s. 2.

⁷⁸⁰ *Ceride*, 6 Haziran 1307 (18 Haziran 1891), nr. 77, s. 2.

⁷⁸¹ *Ceride*, 23 Kanun-ı Evvel 1306 (26 Mart 1891), nr. 31, s. 3.

⁷⁸² *Ceride*, 14 Mart 1307 (2 Nisan 1891), nr. 54, s. 3.

⁷⁸³ *Ceride*, 12 Mayıs 1307 (24 Mayıs 1891), nr. 70, s. 3.

haberlerinden dolayı *Levant Herald* adlı gazetenin yayımlanmasına ara verildiği duyurulmuştur.⁷⁸⁴

Amerika kıtasının keşfedilmesinin 400ncü yılı olması hasebiyle Amerika'nın Chicago şehrinde 1893 yılında uluslararası bir serginin düzenleneceği duyurulmuştur. Osmanlı Devleti de düzenlenecek bu sergiye katılacağını bildirmiş ve konu ile alakalı bir irade yayımlamıştır.⁷⁸⁵ Osmanlı Devleti tarafından *Matbuat-ı Cedide-i Osmaniye* ve *Kavanin-i Mülkiye ve Askeriye* adlı dergiler⁷⁸⁶ ve Abdullah kardeşlerin çekeceği mülkiye ve askeriye fotoğrafları da sergiye gönderilecektir.⁷⁸⁷

Osmanlı Devleti'nin dış borçlarına karşılık olarak tütün ekilmesi ve işletilmesi amacıyla bir tütün rejisi kurulmuştur. Tütün rejisinin hâsılatı 175.000 lira olarak belirlenmiştir. Bu hâsılat rejinin kurulduğu tarihten itibaren en yüksek hâsılatı olmuştur.⁷⁸⁸ İran ve Sırbistan'a 590.000, Avrupa'ya 249.997, Vilayet-i Mümtaze'ye 2.695.419 kilogram Osmanlı tütününü ihraç edilmiştir.⁷⁸⁹ Ayrıca üretilen tütünlerin reji ambarlarına teslim edilmesi için 100 kuruşluk harç alınacağı yazılmıştır.⁷⁹⁰

K-) RESMÎ

Devlet tarafından veya devlet adına olan faaliyetler *resmî* olarak adlandırılmaktadır.⁷⁹¹ *Ceride Gazetesi*'nin 3, 5, 18, 19, 22, 57, 77, 97, 111, 135nci sayılarında *Resmî* başlığı altında Osmanlı Devleti'ne karşı gerçekleştirilen ayaklanmanın cezalarına, Bitlis'te askerlere karşı yapılan saldırıya, Sırbistan muhacirleri hakkında haberlere, Rum Patrikliği ile Bab-ı Ali'nin müzakerelerine, Edirne'de 1306 (1890/1891) yılında hastalanan, vefat eden kişi sayılarına, gaz

⁷⁸⁴ *Ceride*, 12 Mayıs 1307 (24 Mayıs 1891), nr. 70, s. 3.

⁷⁸⁵ *Ceride*, 30 Mayıs 1307 (11 Haziran 1891), nr. 75, s. 2.

⁷⁸⁶ *Ceride*, 21 Şubat 1306 (4 Mart 1891), nr. 48, s. 3.

⁷⁸⁷ *Ceride*, 23 Haziran 1307 (5 Temmuz 1891), nr. 82, s. 2.

⁷⁸⁸ *Ceride*, 9 Haziran 1307 (21 Haziran 1891), nr. 78, s. 2.

⁷⁸⁹ *Ceride*, 27 Haziran 1307 (9 Temmuz 1891), nr. 83, s. 2.

⁷⁹⁰ *Ceride*, 28 Temmuz 1307 (9 Ağustos 1891), nr. 91, s. 3.

⁷⁹¹ Şemsettin Sami, *a.g.e.*, s. 663.

ambarları ile alakalı Edirne belediyesine verilen talimatlara, kız kaçırma vakasına ve yağın yağmurların etkilerine değinilmiştir.

1-) Haberler

Said Ezhan, Kisandes, Artin Cangolyan adlı kişiler Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanma gerçekleştirdiklerinden dolayı idam cezasına çarptırılmışlardır. Artin Natoryan on beş yıl, Rus milletinden Nikola on beş yıl Sinop'ta, Ermeni milletinden Avaris ile Kütahyalı Barun beşer yıl Sinop'ta, Erzincanlı Karabetek beş yıl Sakız Adası'nda, Yunan milletinden Yovan beş yıl Payas'ta, Haçik isimli kişiye de beş yıl Limni Adası'nda kalebend cezası verilmiştir. Divan-ı Harb Cangolyan'a vermiş olduğu idam cezası kararını değiştirmiş, kendisine müebbet hapis cezası verilmiştir. Fakat böyle bir ayaklanmaya tekrardan teşebbüs edilirse Divan-ı Harb'den alınan yetki ile yapanların yakalandıkları yerde idam edileceği belirtilmiştir.⁷⁹²

Yanya'da Hristiyanlar arasında ortaya çıkabilecek bir arbede mahallî idareciler tarafından engellenmiş ve gerekli önlemler alınmıştır.⁷⁹³

Bitlis vilayetine bağlı Bulanık ve Malazgirt kazaları arasında süvari askerlerin Kürtler tarafından öldürüldüğü ve bunları yapanların yakalandığı bildirilmiştir.⁷⁹⁴

Sırbistan muhacirlerinin tazminat haklarından yararlanmaları amacıyla imzalanan sözleşmenin süresinin 13 Mayıs 1890 tarihinde dolmasına rağmen Sırbistan dışında bulunanların başvuruda bulunmalarına hak verilmiştir.⁷⁹⁵

Rum Patrikliği'ne yapılan yardımlar konusunda Patrik Efendi tarafından Bab-ı Âli'ye bir yazı yazılmıştır. Alınan kararlar ile yapılan yardımlar arasında farklar bulunduğu, nafakasını vermeyen borçlunun hapse atılıp borcu alacak kişinin para almaması, okulların ders programları ve öğretmenlerin patriklik tarafından

⁷⁹² *Ceride*, 9 Ağustos 1306 (21 Ağustos 1890), nr. 3, s. 2.

⁷⁹³ *Ceride*, 11 Teşrin-i Sani 1306 (23 Kasım 1890), nr. 19, s. 3.

⁷⁹⁴ *Ceride*, 11 Teşrin-i Sani 1306 (23 Kasım 1890), nr. 19, s. 3.

⁷⁹⁵ *Ceride*, 11 Teşrin-i Sani 1306 (23 Kasım 1890), nr. 19, s. 3.

belirlenmesi, varis konusunda da patrik, metropolit veya piskoposun yetkili konumda bulunması gibi isteklerde bulunulmuştur.⁷⁹⁶

Edirne vilayetinin 1890/1891 senesi sıhhiye cetveli yayımlanmıştır. Tabloda bulunmayan kaza ve livaların neden bulunmadığına dair olarak da kaza ve livaların hasta cetvellerinin bulunmaması, vukuat meydana gelse de kaydının tutulmaması olarak gösterilmiştir.⁷⁹⁷

	Hastagân	Vefiyat	Mecanin	Terakki Cederi İcra Olunan İtlâf
Edirne	234/9832/10466	35/278/313	40	372
Kırkkilise	1556	39		480
Tekirdağ	1928	41		220
Dedeagaç	370	18		80
Cisr-i Mustafa Paşa	302	16		170
Dimetoka	456	22		130
Çorlu	942	36		500
İskeçe	1692	46		205
Sofulu	280	13		50
Fire	246	12		380
Yekün	18238	556	40	2632

Tablo 5. Edirne'nin 1890/1891 Yılı Sıhhiye Tablosu

Gaz ambarları ile alakalı Edirne belediyesine altı maddelik bir talimat verilmiştir. İlk madde, şehir ve kasabalarda gaz ambarları bulunacak ancak yangın ihtimali yüksek olan yerlerden uzak yerlere inşa edilecektir. İkinci madde, getirilen gaz ve ispirotolar her türlü şekilde ambara getirilecek, dükkânlar altıdan fazla gaz sandığı, üç kilodan fazla ispiro bulunmayacaktır. Üçüncü madde, ambarın masrafları, görevlilerin maaşları, sigorta bedelleri göz önünde bulundurulmuş bir ücretlendirme yapılmış, bir sandık gaz 40 para, bir kilo ispiro da 2 kuruş olarak belirlenmiştir. Dördüncü madde, getirilen ve ambardan çıkarılan gaz ve ispirotoların kaydı

⁷⁹⁶ Ceride, 22 Teşrin-i Sani 1306 (4 Aralık 1890), nr. 22, s. 2-3.

⁷⁹⁷ Ceride, 24 Mart 1307 (5 Nisan 1891), nr. 57, s. 4.

tutulacaktır. Beşinci madde, dükkânlarda altı sandıktan fazla gaz ve üç kilodan fazla ispiro görülürse belediyeye başvurulacaktır. Altıncı madde, Dâhiliye nezareti bu talimatı uygulamakla görevlidir. Süleymaniye’de küçük pazarda buluna bir ambarda fazladan gaz ve ispiro görülmüş, bu suretle 15 Haziran’a kadar ambar kapatılmıştır.⁷⁹⁸

Hayrabolu esnafından Mustafa Bey’in oğlu Münir Bey Tekirdağ’dan merhum Ömer Bey’in eşine talip olsa da bu kabul görmemiş, bunun üzerine kızı kaçırmıştır. Tekirdağ’dan çıkılacağı esnada devriye görevlileri tarafından durdurulsalar da kızın ağzının kapatılması sayesinde yakalanmaktan kurtulmuşlardır. İki gün boyunca bir çiftlikte ikamet ettikten sonra Hayrabolu’ya gelmişler ve burada babası ile beraber yakalanmışlardır.⁷⁹⁹

Telgraf ve posta memurlarından Raif Efendi saatte beş mil hızla giden elektrikli, makinesi yirmi beş kilo ağırlığında, yarım beygir gücüne olan bir sandal yapmıştır.⁸⁰⁰

Yağan yağmurlar neticesinde Kuleli istasyonu ile Uzunköprü arasında ve Dedeğaç hattı üzerinde bulunan Kuleli ile Dimetoka istasyonları arasındaki demiryolu hatları bozulmuş, bir gün boyunca İstanbul’dan tren gelmemiştir. Ayrıca Edirne’den Dedeğaç’a gitmekte olan zahire treni Kuleli istasyonunda bozuk raylar sebebiyle raydan çıkmış ve on vagon devrilmiştir.⁸⁰¹

L-) SİYASİYYE

Ceride Gazetesi’nin *Siyasiyye* başlığı altında Avrupa’da yayınlanan gazete haberlerinden alıntılar yapılmış, Avusturya-Macaristan, Almanya, Sırbistan, İtalya, Yunanistan, Karadağ ile alakalı haberler aktarılmıştır. Gazetede haberler 10ncu, 11nci, 12nci, 13ncü, 14ncü, 16ncı, 17nci ve 26ncı sayılarda verilmiş, aşağıda da haberlerin özetlerine yer verilmiştir.

⁷⁹⁸ *Ceride*, 6 Haziran 1307 (18 Haziran 1891), nr. 77, s. 4.

⁷⁹⁹ *Ceride*, 6 Teşrin-i Evvel 1307 (18 Ekim 1891), nr. 111, s. 2-3.

⁸⁰⁰ *Ceride*, 6 Teşrin-i Evvel 1307 (18 Ekim 1891), nr. 111, s. 2-3.

⁸⁰¹ *Ceride*, 29 Kanun-ı Evvel 1307 (10 Ocak 1892), nr. 135, s. 2-3.

1-) Haberler

Nuvel Press Liber'in haberine göre Avusturya-Macaristan ve Almanya arasında müzakereler meydana gelecektir. Alman İmparatoru'nun bu müzakereler için Viyana'ya gidip gitmeyeceği sorgulanmıştır. Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Viyana'ya gideceği, Avusturya-Macaristan'ın askerî manevralarına katılacağı ve burada altı gün ikamet edeceği belirtilmiştir. Ayrıca Saksonya Kralı Albert, Bavyera naibi Leopold'ün de bu manevralarda hazır bulunacağı yazılmıştır.⁸⁰²

Berlin'den *Standart Gazetesi*'ne göre British African isimli şirketin Almanya'ya ait olan bir bölgede Alman bayrağını kaldırdığını yazılmıştır.⁸⁰³

Avrupa gazetelerinde Rusya veliahdı ve beraberinde bulunan Karadağ prensinin Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid'i ziyaret edecekleri yazılmıştır.⁸⁰⁴

Paris'te çıkarılan *Matin Gazetesi*'ne göre, Macaristan ve Romanya'da bulunan Rus askerlerinin bu bölgelerden çıkarılması amacıyla iki ülke arasında antlaşmalar yapılmıştır.⁸⁰⁵

Paris gazetelerinde, Prens Bismarck'ın oğlu Herbert Bismarck'ın Paris'e giderek burada bulunan İngiliz asilzadelerine misafir olacağı, Fransız asilzadelerine de kartvizitini gönderdiği yazılmıştır. Ek olarak gazetelerde Almanya ile Fransa arasında bu aralar yakınlıkların başladığı yazılmıştır.⁸⁰⁶

Matin Gazetesi'nde yazıldığına göre İrlanda milletvekillerinden bazılarının hükümete muhalefet etmelerinden dolayı suçlandıkları ve muhalefet yapanlardan iki kişinin hapse atıldığı, birinin de öldürüldüğü belirtilmiştir.⁸⁰⁷

Fransız *Lope Gazetesi*'ne göre Almanya imparatoru Rusya ile ittifak çabalarında başarısız olmasından dolayı Avusturya-Macaristan İmparatoru Jozef'in önerisi çerçevesinde Fransa ile ittifak yapılması söylenmiştir.⁸⁰⁸

⁸⁰² *Ceride*, 2 Eylül 1306 (14 Eylül 1890), nr. 10, s. 2-3.

⁸⁰³ *Ceride*, 2 Eylül 1306 (14 Eylül 1890), nr. 10, s. 2-3.

⁸⁰⁴ *Ceride*, 6 Eylül 1306 (18 Eylül 1890), nr. 11, s. 2.

⁸⁰⁵ *Ceride*, 6 Eylül 1306 (18 Eylül 1890), nr. 11, s. 2.

⁸⁰⁶ *Ceride*, 9 Eylül 1306 (21 Eylül 1890), nr. 12, s. 2.

⁸⁰⁷ *Ceride*, 13 Eylül 1306 (25 Eylül 1890), nr. 13, s. 3.

Paris gazetelerine göre Akdeniz’de keşif yapan Fransız donanması İngiliz donanması ile birleşip İtalya’nın Afrika kıtasındaki topraklarında faaliyetler gerçekleştirecektir.⁸⁰⁹

Figaro Gazetesi İtalyan Crispi ile yapmış olduğu mülakatı gazetesinde yayınlamıştır. Crispi şöyle demiştir: “*Almanya Fransa’ya taarruz etmeğe kıyam eder ise ben buna mümanaat edeceğim. Ancak Almanya böyle bir taarruz fikrinde değildir. İttifak-ı müsellese’nin müddeti 1892 senesinde münkaziyye olacak ise de tecdid edilib edilmeyeceğini ve iki seneye kadar neler zuhur edüb o zaman dost yahut düşmanımız kim olacağını bilemem.*”⁸¹⁰

Petersburg’da çıkan *Korespondans Politik* Gazetesi’ne göre Avusturya-Macaristan sınırında bulunan Rus askerlerinde sayıca artış meydana geleceği belirtilmiştir.⁸¹¹

Standart Gazetesi’ne göre Almanya ile Avusturya-Macaristan arasında yapılan antlaşma daimi olduğunu, ancak İtalya ile yapılan antlaşmanın 1892 yılına kadar süreceği dile getirilmiştir.⁸¹²

İtalya Başbakanı Crispi Avusturya-Macaristan ile sınır görüşmeleri yapmak için nota kaleme alacağı ve bu çabaların 1766 yılında da gerçekleştirildiğini Roma gazeteleri yazmaktadır.⁸¹³

Le France International Gazetesi’ne Dersaadet’ten Yunanistan ile alakalı bir yazı gönderilmiştir:

“*Yunanistan kabinesinin tebeddülünden dolayı hâsıl olan su-i tesir zail olmak üzere bulunuyor.*

⁸⁰⁸ *Ceride*, 13 Eylül 1306 (25 Eylül 1890), nr. 13, s. 3.

⁸⁰⁹ *Ceride*, 16 Eylül 1306 (28 Eylül 1890), nr. 14, s. 2.

⁸¹⁰ *Ceride*, 23 Eylül 1306 (5 Ekim 1890), nr. 16, s. 3.

⁸¹¹ *Ceride*, 27 Eylül 1306 (9 Ekim 1890), nr. 17, s. 2-3.

⁸¹² *Ceride*, 27 Eylül 1306 (9 Ekim 1890), nr. 17, s. 2-3.

⁸¹³ *Ceride*, 27 Eylül 1306 (9 Ekim 1890), nr. 17, s. 2-3.

Her ne kadar Mösyö Deliyani hakkında emniyet-i kâmile hâsıl olamamış ise de müşarün-ileyhin ilcaat ahval-i hazıraya tevfik-i hareketle bir meslek devr-i endişane ittihaz edeceği memuldur.

Mösyö Deliyani'nin hilaf-kıranı müşarün-ileyhin Girid meselesinde ve andan daha mühim olan Rum Patrikhanesi imtiyazatı meselesinde Devlet-i Âliyeye karşı ittihaz edeceği hatt-ı hareket hakkında istizahatta bulunuyorlar.

Mösyö Deliyani zahiren hal-i hazırın muhafazasına sarf-i ikdam eder gibi görünmekle beraber Devlet-i Âliye-i Osmaniyeeye karşı bazı teşebbüsât-ı siyasiyede bulunacağını ima ve eşrab eylemektedir.

Hâlbuki o zamanlar geçmiş olub bu babda Deliyani'nin natıka perdazlığı yanına kâr kalacaktır. Çünkü Devlet-i Âliye-i Osmaniye bugünkü günde Avrupa'da bir mevki-i mümtaz ihraz eylemiştir ki badema rakipleri tarafından Avrupa'nın tavassut ve müdahalesini celb etmek mümkün olamaz.”⁸¹⁴ Bu yazıdan anlaşılağı üzere, Yunan kabinesinin değışiminden sonra meydana gelen kötü etkinin devamlı olmayacağı vurgulan, Deliyanni dönemindeki Girit meselesi ve Rum Patrikhanesi olaylarında Osmanlı Devleti'ne karşı tavrın açıklanması bulunmaktadır. Deliyanni'nin mevcut durumu korumaya yönelik hareket ettiğı görünse de Osmanlı'ya karşı siyasi bir teşebbüste bulunabileceğinin imasına yer verilmiştir. Deliyanni'nin yapacaklarının yanına kâr kalacağı, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki yeri bakımından Avrupa devletlerinin dikkatini çekmeyeceğı de yazılmıştır.

Sırbistan ile Karadağ arasında bir ticaret antlaşması meydana getirileceğı, Karadağ'da bulunan Sırpıların ve Sırbistan'da bulunan Karadağlıların toprakları ile alakalı da bir müzakere gerçekleştirileceğı yazılmıştır.⁸¹⁵

⁸¹⁴ *Ceride*, 6 Kanun-ı Evvel 1306 (18 Aralık 1890), nr. 26, s. 2-3.

⁸¹⁵ *Ceride*, 6 Kanun-ı Evvel 1306 (18 Aralık 1890), nr. 26, s. 2-3.

M-) TEVCİHAT

Tevcihat kelimesi, kişilere verilmiş olan rütbelere, mevcut bulundukları sınıflardan terfi ettirilmeleri olarak tanımlanabilir. *Ceride Gazetesi*’nde “Tevcihat” başlığı ile sadece Edirne özelinde haberler bulunmamış, Kırşehir, Aydın, Eskişehir gibi şehirlerden de atamalara yer verilmiştir. Gerçekleştirilen terfiler, rütbelere ve atamalar *askeriye, ilmiye, rütbe atamaları* şeklinde bölümlere ayrılmıştır.

1-) Askeriye

İkinci ordu-yu hümayun 10. alayın 4. bölük mülâzım-ı sanisi Nail Efendi Dimetoka taburunun 4. bölüğünün mülâzım-ı evvelliğine, ikinci ordu-yu hümayun 16. nizamiye alayının 1. taburunun 2. bölüğünün beşinci çavuşu Ali Rıza Efendi ikinci ordu-yu hümayun redif sınıf-ı tali 117. alayının 2. Kirmastı (Mustafakemalpaşa) taburunun 4. bölüğünün mülâzım-ı saniliğine⁸¹⁶, Edirne merkez jandarma taburu binbaşılığında Mustafa Bey Kastamonu zabtiye alayının merkez taburu tabur ağalığına⁸¹⁷, ikinci ordu-yu hümayun 2. topçu fırkası kumandanı ve silah müfettişi topçu Süleyman Efendi 8. seyyar topçu alayının 1. taburu binbaşılığında⁸¹⁸, ikinci ordu-yu hümayun levazım dairesi 4. şube müdür muavini tabur kâtibi Abdülkerim Efendi’ye alay kitabeti rütbe atamasıyla dördüncü ordu-yu hümayun levazım dairesi 3. şubesi müdür muavinliğine tayin buyurulmuştur.⁸¹⁹

İkinci ordu-yu hümayuna mensub 12. alayın 1. taburu binbaşılığında 3. nişancı taburu kolağası Zekeriya Efendi, ikinci ordu-yu hümayun 116. alayın 2. Darıdere taburu 1.bölüğü mülâzım-ı evveli Ali Ağa’nın nizamiye 16. alayın 2. taburunun 2. bölüğünün yüzbaşılığına, ikinci ordu-yu hümayun nizamiye 12. alayın 2. taburunun 2. bölüğü mülâzım-ı sanisi Mehmed Efendi’nin redif sınıfı 115. alayın 4. taburu 4. bölüğünün mülâzım-ı evveline, ikinci ordu-yu hümayun 8. seyyar topçu alayının 4. bölüğünün mülâzım-ı sanisi İbrahim Efendi nizamiye 11. alayın 3. taburunun tabur kâtibi muavinliğine, ikinci ordu-yu hümayun 119. alayın 3. Akşehir

⁸¹⁶ *Ceride*, 18 Temmuz 1307 (30 Temmuz 1891), nr. 88, s. 2.

⁸¹⁷ *Ceride*, 29 Ağustos 1307 (10 Eylül 1891), nr. 100, s. 2.

⁸¹⁸ *Ceride*, 5 Eylül 1307 (17 Eylül 1891), nr. 102, s. 2.

⁸¹⁹ *Ceride*, 22 Eylül 1307 (4 Ekim 1891), nr. 107, s. 2.

taburu 4. bölüğünün baş çavuşu Ahmed bulunduğu taburun 2. bölüğünün mülâzım-ı saniliğine atanmıştır.⁸²⁰ İkinci ordu-yu hümayun süvari fırkası komutanı Şükrü Paşa hazretlerinin damadı Salim Sabit Efendi'nin rütbesi hazret-i şehriyariden kolağalığa terfi buyurulmuştur.⁸²¹

Edirne vilayeti jandarma alayının 1. taburunun 1. süvari bölümü yüzbaşılığına jandarma alayının 1. taburunun 4. süvari bölümü mülâzım-ı evvel Mustafa Efendi, Edirne vilayet jandarma alayının 1. taburunun 4. piyade bölümü yüzbaşılığına jandarma alayının 3. taburunun 2. piyade bölümü mülâzım-ı evveli Sivaslı İbrahim Efendi, Edirne vilayeti jandarma alayının 3. taburunun 2. piyade bölümü mülâzım-ı evvelliğine jandarma alayının 3. taburunun 3. piyade bölümü mülâzım-ı sanisi Edirneli İbiş Efendi, Edirne vilayeti jandarma alayın 3. taburunun 3. piyade bölümü mülâzım-ı saniliğine jandarma alayının 2. taburunun 2. piyade bölümün 4. çavuşu Âsitâneli⁸²² Abdülkerim Efendi tayin olunmuştur.⁸²³

2-) İlmiye

Edirne vilayetine bağlı Mürefte kazası 15 Mart 1892 tarihinden itibaren Mekteb-i Nevvab'dan Nevzad Efendi'ye, İpsala nahiyesi vekilliği 20 Mart 1892 tarihinden itibaren Hasan Hüsnü Efendi'ye⁸²⁴, Edirne vilayetine bağlı Lüleburgaz kazası vekilliği 21 Şubat 1892 tarihinden itibaren Mudurnu naibi Ömer Hulusi Efendi'ye, Edirne vilayetine bağlı bir diğer kaza olan Sultanyeri kaymakamlığına da Payas kaymakamı Nuri Bey tayin olunmuştur.⁸²⁵

Tırnova vekilliği görevi Ekim 1892 tarihinden itibaren Erikli naibi Osman Fevzi Efendi'ye⁸²⁶, Edirne vilayetinde Ahi Çelebi kazası vekilliği Ekim 1891 tarihinden itibaren Mekteb-i Nevvab'dan Zihni Efendi'ye⁸²⁷, Lüleburgaz kazası vekilliği 3 Ocak 1891 tarihinden itibaren Giresun naibi İbrahim Hakkı Efendi'ye,

⁸²⁰ *Ceride*, 3 Mart 1308 (15 Mart 1892), nr. 153, s. 2.

⁸²¹ *Ceride*, 19 Kanun-ı Sani 1307 (31 Ocak 1892), nr. 141, s. 1.

⁸²² Pay-ı taht, merkez. Osmanlı Devleti'nin merkezi olması hasebiyle İstanbul anlamına da gelmektedir. Bkz. Ferit Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 45.

⁸²³ *Ceride*, 10 Teşrin-i Evvel 1307 (22 Ekim 1891), nr. 112, s. 2.

⁸²⁴ *Ceride*, 23 Kanun-ı Sani 1307 (4 Şubat 1892), nr. 142, s. 2.

⁸²⁵ *Ceride*, 13 Şubat 1307 (25 Şubat 1892), nr. 148, s. 2.

⁸²⁶ *Ceride*, 5 Eylül 1307 (17 Eylül 1891), nr. 102, s. 2.

⁸²⁷ *Ceride*, 9 Ağustos 1306 (21 Ağustos 1890), nr. 3, s. 3.

Cisr-i Ergene⁸²⁸ kazası vekilliği 3 Ocak 1891 tarihinden itibaren Ortaköy naibi Ahmet Mahir Efendi'ye verilmiştir.⁸²⁹ Darıdere kazası vekilliği 18 Şubat 1892 tarihinden Ohri naibi Bekir İsmail Efendi'ye⁸³⁰, Edirne vilayetine bağlı Eceabat kaymakamlığına Cebede kazası kaymakamı Mahmud Nedim Bey tayin olmuştur.⁸³¹

Vize kazası vekilliği 1 Mart 1892 tarihinden itibaren Lapseki naibi Mehmet Efendi'ye verilmiştir.⁸³² Malkara kazası vekilliği Cemaziyel ahir 308 tarihinden itibaren Hayrabolu naibi Abdülhamid Ferit Efendi'ye⁸³³, Enez kazası kaymakamlığı Mekteb-i Mülkiye-i Şahane mezunlarından Mustafa Refet Efendi'ye⁸³⁴, Midye kazası kaymakamlığı Midyat kaymakamlığından Mustafa Ahmed Lutfi Efendi'ye verilmiştir.⁸³⁵ Eceabat vekilliğine Cemazi-el ahir 1309 tarihinden itibaren Akva naibi Ali Zühdü Efendi atanmıştır.⁸³⁶

3-) Rütbe Atamaları

Eskişehir kasabası tahrirat kâtibi Hasib Efendi'ye rütbe-i rabia, Aydın vilayeti dâhilinde Torbalı nahiyesi müdürü Rafet Efendi'nin sahip olduğu rütbe-i ilmiyesinin rütbe-i mülkiyeye değiştirilmesi ve kendisine rütbe-i rabia, Kırşehir sancağı tahrirat müdürü Rıza Bey'e rütbe-i saniye sınıf-ı sanisi, Edirne hanedanından Rasim Beyefendi'ye rütbe-i evveli sınıf-ı sanisi, Edirne hanedanından Mustafa Vasfi Bey'e rütbe-i saniye sınıf-ı sanisi, Edirne mahsusa-ı ser-acentesi Mağredib Efendi'ye rütbe-i salise⁸³⁷, ikinci ordu-yu hümayunun üçüncü fırkası altıncı livası Erkan-ı Harbiye'den Ahmed Hakkı Efendi'ye mülâzım-ı evvelin rütbesi⁸³⁸, ikinci ordu-yu hümayun erzak müteahhidi Yakup Efendi'ye erzak-ı askeriyedeki hizmet ve gayretlerinden dolayı rütbe-i rabia tevcih buyurulmuştur.⁸³⁹ Edirne ileri gelenlerinden

⁸²⁸ Uzunköprü.

⁸²⁹ *Ceride*, 20 Eylül 1306 (2 Ekim 1890), nr. 15, s. 2-3.

⁸³⁰ *Ceride*, 20 Şubat 1307 (3 Mart 1892), nr. 150, s. 2.

⁸³¹ *Ceride*, 23 Şubat 1307 (6 Mart 1892), nr. 151, s. 2.

⁸³² *Ceride*, 16 Kanun-ı Sani 1307 (28 Ocak 1892), nr. 140, s. 1.

⁸³³ *Ceride*, 27 Eylül 1306 (9 Ekim 1890), nr. 17, s. 2.

⁸³⁴ *Ceride*, 9 Mayıs 1307 (21 Mayıs 1891), nr. 69, s. 2.

⁸³⁵ *Ceride*, 23 Mayıs 1307 (4 Haziran 1891), nr. 73, s. 2.

⁸³⁶ *Ceride*, 18 Teşrin-i Evvel 1307 (30 Ekim 1891), nr. 114, s. 2.

⁸³⁷ *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 2-3.

⁸³⁸ *Ceride*, 22 Eylül 1307 (4 Ekim 1891), nr. 107, s. 2.

⁸³⁹ *Ceride*, 26 Kanun-ı Sani 1307 (7 Şubat 1892), nr. 143, s. 2.

Mehmet Bey'e iane meselesi sebebiyle göstermiş olduğu çabalarından dolayı sınıf-ı sani rütbesi verilmiştir.⁸⁴⁰

N-) VARAKA

Ceride Gazetesi'nin 5, 6, 11, 20, 21, 22, 24, 32, 33, 45, 63, 76, 80, 83, 107nci sayılarında *Varaka* başlığında Edirne ile alakalı haberlere yer verilmiş, *Ceride-i Feride*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Servet* gibi gazetelerden alıntılar yapılmıştır. Gazetede Edirne'nin trafik yoğunluğu, Edirne'de yıkılmak üzere olan bina ile ilgili belediyeye çekilen ihtar, 19. yüzyılın salgın hastalığı konumunda bulunan kolera, Edirne'de Kuşçu Doğan ismi ile bilinen okulda öğrencilere öğretilen alfabe ile alakalı yapılan itiraza dair haberlere yer verilmiştir.

1-) Haberler

Edirne şehrinin “Gurebacı Köy” olarak yâd edildiğinden bahsedilmiş, bu isimlendirmenin de bazen ne kadar haklı olduğu vurgulanmıştır. Edirne şehrine Pazartesi günü kavun, karpuz, odun, kömür arabalarının gelmesi, caddelerde bir insanın bile geçemeyeceği trafiğe neden olunmasından şikâyet edilmiş, bu durumu önlemek amacıyla bir öneride bulunulmuştur: “*Zindanaltı'nda bade ederek Manyas ile Dabaghane önünde, Yıllı Yorgan ve Süpürgecilerden geçüp doğru Saraçhane köprüsünün beri başına müntehi olan caddenin kaldırım taşları kırdırılıb cadde-i mezkûr şose haline konulmuş olsa da aram etmeyerek gelüb geçecek o misillü arabalar buradan mürur ettirilse nakdir âlâ olur.*”⁸⁴¹

İnsanların oluşan trafikte trenlere yetişemedikleri söylenmiş, belediyenin bu durumu önlemesi içinde odun ve kömür arabalarının Pazar günü şehre girmesine izin verilmesi dile getirilmiştir.⁸⁴²

Edirne belediyesine ihtar çekilmiş, Kargı Baba Tekkesi'nden sağa saparak jandarma kumandanı Miralay Zihni Bey hanesinden elli adım ileride ve solda dokuz

⁸⁴⁰ *Ceride*, 19 Ağustos 1307 (31 Ağustos 1891), nr. 97, s. 3.

⁸⁴¹ *Ceride*, 16 Ağustos 1306 (28 Ağustos 1890), nr. 5, s. 5.

⁸⁴² *Ceride*, 16 Ağustos 1306 (28 Ağustos 1890), nr. 5, s. 5.

numaralı hanenin su hazinesinin duvarının yıkılmak üzere olduğu ve gelip geçenler için tehlike arz ettiği belirtilmiştir. Duvarının tamiri için çalışma yapılması istenmiştir.⁸⁴³

Servet Gazetesi'nin 162nci sayısında Edirne Rüsumat Memuru Vehbi Bey'in yazmış olduğu istidanamesi aleyhinde bir fıkra kaleme alınmış ve Vehbi Bey de bu duruma cevap vermiştir. Edirne'de ismini vermek istemediği bir memurun görevi dışında başka işlerle uğraştığını belirten Vehbi Bey bu durum vasıtasıyla halkın birbirine düştüğünü belirtmiştir.⁸⁴⁴

Edirne Bedesten ve Kuyumcu Çarşısı çevresinde çöplerin çokluğundan yakınılmış ve henüz bir temizleme faaliyetinin bulunulmadığı dile getirilmiştir. Bu çöplerin ayrıca çevreye mikrop saçtıkları da söylenmiştir.⁸⁴⁵

Ceride-i Feride Gazetesi'nin 42nci sayısında talim görmek ve bedel-i nakdi vermek üzere alay ve taburlara kayıt olanların, bir ay talim merkezlerine gönderilen redifler gibi maaş verilmeyeceğine dair ikinci ordu-yu hümayuna bir emirname gönderdiği dile getirilmiş, durumun aslı *Ceride* Gazetesi'nde açıklanarak *Ceride-i Feride* gazetesine gönderilmiştir.⁸⁴⁶

Edirne'de Tahtalı Hamam civarında bulunan Kuşçu Doğan ismiyle anılan mektepte öğrencilere okutulan alfabe ile ilgili bir itirazda bulunulmuş ve bu itirazın doğruluğunu ispatlamak içinde mektepten bir öğrencinin okutturulması talep edilmiştir.⁸⁴⁷

Edirne Tahtalı Hamam civarındaki mektepte öğrencilere öğretilen alfabenin eski usule benzemediği dile getirilmiş, şimdi eğitimde mükerrerlik olmadığı söylenmiştir. Ayrıca savunulan bu düşünceler örneklerde de güçlendirilmiştir.⁸⁴⁸

19. yüzyılın en önemli hastalığı olan kolera ile ilgili bir yazı kaleme alınmış, İtalya'da karantina uygulamasının yapıldığı, Berlin'de tıp kongresinin teşkil edildiği,

⁸⁴³ *Ceride*, 22 Eylül 1307 (4 Ekim 1891), nr. 107, s. 2-3.

⁸⁴⁴ *Ceride*, 27 Haziran 1307 (9 Temmuz 1891), nr. 83, s. 3-4.

⁸⁴⁵ *Ceride*, 2 Haziran 1307 (14 Haziran 1891), nr. 76, s. 4.

⁸⁴⁶ *Ceride*, 10 Şubat 1306 (22 Şubat 1891), nr. 45, s. 3.

⁸⁴⁷ *Ceride*, 30 Kanun-ı Evvel 1306 (11 Ocak 1891), nr. 33, s. 5.

⁸⁴⁸ *Ceride*, 27 Kanun-ı Evvel 1306 (8 Ocak 1891), nr. 32, s. 4-5.

İspanya'nın kolera illetinden kurtulmak için çaba sarf edildiğine yer verilmiştir. Ayrıca şehrin ortasında ya da mahallenin içerisinde mezarlık yapılmasına izin verilmemiş, dağ ve tepelerin kabristan oluşturmak için en uygun yerler oldukları belirtilmiştir. Ayrıca ölülerin gömülmeleri ile alakalı da bilgilendirme yapılmıştır.⁸⁴⁹

Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nden alınan bir habere göre İstanbul'da zabıtarlar tarafından bezik⁸⁵⁰ oyununun yasaklandığı yazılmıştır. Ancak Edirne gazino ve kiraathanelerinde bu oyunun oynamasına devam edildiği söylenmiştir. İlk başlarda oyunun sadece zaman geçirmek için oynandığı, daha sonraları kumar haline dönüştüğü ve bu durumun sıkıntı bir hal aldığı yazılmıştır. Ayrıca başka adı verilen ve bilardo bulunan her gazino ve kiraathanede oynanan bu oyunun da kumar olduğu ve önlemlerin alınması gerektiği dile getirilmiştir.⁸⁵¹

O-) NİŞAN

Bir kişiyi hizmetlerinden dolayı ödüllendirmek amacıyla verilen alâmet anlamına gelen nişan, Osmanlı Devleti'nde III. Selim Dönemi (1789-1807) ile görülmeye başlamıştır. II. Mahmud (1808-1839) döneminde resmî bir hal kazanan nişan verme uygulaması, İftihar Nişanı ve kendi adını taşıyan Mecidî nişanı ile Abdülmecid (1839-1861) ve Nişan-ı Osmanî adıyla da Abdülaziz Dönemi'nde (1861-1876) görülmüştür. II. Abdülhamid Dönemi'nde (1876-1909) ise Şefkat Nişanı, Nişan-ı Âli İmtiyaz ve Hanedan-ı Âli Osman adıyla verilen üç nişan dikkat çekmektedir.⁸⁵² Ceride Gazetesi'nin *Nişan* isimli başlığında da Osmanlı Devleti içerisinde bulunan vilayet, sancak veya kazalardaki kişilere verilen nişanlar yazılmıştır.

⁸⁴⁹ *Ceride*, 6 Eylül 1306 (18 Eylül 1890), nr. 11, s. 5-6.

⁸⁵⁰ Dört adet 52'lik kâğıt destesinden 9'dan küçük kâğıtların çıkarılmasıyla 96 kâğıt ve iki kişi ile oynanan bir oyundur. Bkz: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Bezik> (18.05.2016)

⁸⁵¹ *Ceride*, 15 Teşrin-i Sani 1306 (27 Kasım 1890), nr. 20, s. 4-5.

⁸⁵² T. Nejat Erarp, "Osmanlılar'da Nişan ve Madalya", <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syf=293935>. (04.05.2016).

1-) Mecidîler

Mısırlı Halim Paşa'nın oğlu Said Paşa'ya birinci rütbeden mecidî, Elyas Bey'e üçüncü rütbeden mecidî, Bosnalı Mehmed Emin Ağa'ya üçüncü rütbeden mecidî, İşkodra askerî fırkasının başhekimî Mehmed Said Bey'e dördüncü rütbeden mecidî, Arif Ağa'ya beşinci rütbeden mecidî, Eskişehir belediye başkanı Tevfik Efendi'ye dördüncü rütbeden mecidî, Dersim ağalarından Hüseyin, Mehmed, Yusuf ve İsmail Ağalara beşinci rütbeden mecidî⁸⁵³, Hafız Mustafa Hayri Efendi'ye dördüncü rütbeden mecidî⁸⁵⁴, Serfice sancağı muhasebecilerinden Mustafa Efendi'ye dördüncü rütbeden mecidî⁸⁵⁵, ikinci ordu-yu hümayundan Yakuf Efendi'ye üçüncü rütbeden mecidî, Edirne jandarma alayından Murtaza Ağa'ya beşinci rütbeden mecidî⁸⁵⁶, Edirne istihkâm alayından Miralay Mesud Bey'e ikinci rütbeden mecidî⁸⁵⁷, Edirne topçu binbaşlarından İbrahim Efendi'ye dördüncü rütbeden mecidî⁸⁵⁸, ikinci ordu-yu hümayundan baytar Mehmed Nuri Efendi'ye dördüncü rütbeden mecidî, Celal Efendi'ye beşinci rütbeden mecidî⁸⁵⁹, ikinci fırka süvari komutanlarından Şükrü Paşa'ya ikinci rütbeden mecidî⁸⁶⁰, ikinci ordu-yu hümayundan Bozbaşı Cemal Efendi, İsmail Ağa, İshak Ağa ve Halil Efendi'ye beşinci rütbeden mecidî⁸⁶¹, ikinci ordu-yu hümayundan Yusuf Efendi'ye dördüncü rütbeden mecidî⁸⁶², Cîsr-i Mustafa Paşa'dan Mehmed Akil Paşa'ya ikinci rütbeden mecidî, süvari miralay Ahmed Bey'e üçüncü rütbeden mecidî⁸⁶³, Edirne defterdarı Refik Beyefendi'ye üçüncü rütbeden mecidî⁸⁶⁴, yedinci ordu-yu hümayundan Cemaleddin Efendi'ye dördüncü rütbeden mecidî⁸⁶⁵, Rusya'nın Edirne konsolosu Lişin'in eşine ikinci rütbeden mecidî⁸⁶⁶, Bulgaristan meclisinde aza görevinde bulunan Şumnulu Kesimzade

⁸⁵³ *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 3.

⁸⁵⁴ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 2.

⁸⁵⁵ *Ceride*, 9 Ağustos 1306 (21 Ağustos 1890), nr. 3, s. 3.

⁸⁵⁶ *Ceride*, 6 Eylül 1306 (18 Eylül 1890), nr. 11, s. 2.

⁸⁵⁷ *Ceride*, 23 Eylül 1306 (5 Ekim 1890), nr. 16, s. 2.

⁸⁵⁸ *Ceride*, 30 Eylül 1306 (12 Ekim 1890), nr. 18, s. 2.

⁸⁵⁹ *Ceride*, 29 Teşrin-i Sani 1306 (11 Aralık 1890), nr. 24, s. 2.

⁸⁶⁰ *Ceride*, 7 Mart 1307 (19 Mart 1891), nr. 52, s. 2.

⁸⁶¹ *Ceride*, 21 Mart 1307 (2 Nisan 1891), nr. 56, s. 2.

⁸⁶² *Ceride*, 13 Haziran 1307 (25 Haziran 1891), nr. 79, s. 1.

⁸⁶³ *Ceride*, 19 Ağustos 1307 (31 Ağustos 1891), nr. 97, s. 3.

⁸⁶⁴ *Ceride*, 10 Teşrin-i Sani 1307 (22 Kasım 1891), nr. 121, s. 2.

⁸⁶⁵ *Ceride*, 24 Teşrin-i Sani 1307 (6 Aralık 1891), nr. 125, s. 2.

⁸⁶⁶ *Ceride*, 16 Kanun-ı Sani 1307 (28 Ocak 1892), nr. 140, s. 1.

Mehmed Rüşdü Efendi'ye üçüncü rütbeden mecidî⁸⁶⁷, İskeçe'den Ali Galib Bey'e dördüncü ve Dimitri Efendi'ye beşinci rütbeden mecidî⁸⁶⁸, Edirne süvari alayından İbrahim Abdüsselam Efendi'ye beşinci rütbeden mecidî, Edirne askeri rüşdiyesinde Arapça hocası İbrahim Hakkı ve Farsça hocası Abdürrahim Vasıf Efendi'ye beşinci rütbeden mecidî⁸⁶⁹, ikinci ordu-yu hümayundan Hasan Basri Efendi, Mehmed Rafet Efendi beşinci rütbeden mecidî⁸⁷⁰, Ahyolu ve Burgaz mutasarrıfı Mikofski'ye üçüncü rütbeden mecidî, Bulgar jandarma yüzbaşlarından Dimov Kostov'a dördüncü rütbeden mecidî⁸⁷¹, ikinci ordu-yu hümayundan Mustafa Şinasi Efendi'ye beşinci rütbeden mecidî⁸⁷² verilmiştir.

2-) Nişan-ı Osmanî

Karesi sancağı muhasebecisi Vahib Efendi'ye dördüncü rütbeden Osmanî, Hicaz askeri fırkasına bağlı Cidde hastanesinde görevli Doktor Harun Bey'e dördüncü rütbeden Osmanî⁸⁷³, ikinci ordu-yu hümayundan Mehmed Muhlif Paşa'nın oğlu Ahmed Bey'e dördüncü rütbeden Osmanî, Bolayır istihkâm komisyonu başkanı Mehmed Bey'e üçüncü rütbeden Osmanî⁸⁷⁴, ikinci ordu-yu hümayun binbaşlarından Şevket Bey'e dördüncü rütbeden Osmanî⁸⁷⁵, ikinci ordu-yu hümayundan Mustafa Paşa'ya ikinci rütbeden Osmanî⁸⁷⁶, ikinci ordu-yu hümayuna mensup Osman Bey'e dördüncü rütbeden Osmanî⁸⁷⁷, Edirne Avusturya konsolosu Antuan'a dördüncü rütbeden Osmanî, Edirne Fransa konsolosu Dogran'a üçüncü rütbeden Osmanî⁸⁷⁸, Edirne demiryolu komiseri Koper Efendi'ye dördüncü rütbeden Osmanî⁸⁷⁹, ikinci ordu-yu hümayundan Cevdet Bey'e dördüncü rütbeden Osmanî⁸⁸⁰ verilmiştir.

⁸⁶⁷ *Ceride*, 30 Kanun-ı Sani 1307 (11 Şubat 1892), nr. 144, s. 2.

⁸⁶⁸ *Ceride*, 13 Şubat 1307 (25 Şubat 1892), nr. 148, s. 2-3.

⁸⁶⁹ *Ceride*, 19 Mart 1308 (31 Mart 1892), nr. 157, s. 2.

⁸⁷⁰ *Ceride*, 2 Nisan 1308 (14 Nisan 1892), nr. 161, s. 1.

⁸⁷¹ *Ceride*, 5 Nisan 1308 (17 Nisan 1892), nr. 162, s. 2.

⁸⁷² *Ceride*, 9 Nisan 1308 (21 Nisan 1892)nr. 163, s. 2.

⁸⁷³ *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 3.

⁸⁷⁴ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 2.

⁸⁷⁵ *Ceride*, 6 Eylül 1306 (18 Eylül 1890), nr. 11, s. 2.

⁸⁷⁶ *Ceride*, 19 Ağustos 1307 (31 Ağustos 1891), nr. 97, s. 3.

⁸⁷⁷ *Ceride*, 28 Teşrin-i Sani 1307 (10 Aralık 1891), nr. 126.

⁸⁷⁸ *Ceride*, 30 Kanun-ı Sani 1307 (11 Şubat 1892), nr. 144, s. 2.

⁸⁷⁹ *Ceride*, 29 Şubat 1307 (12 Mart 1892), nr. 152, s. 2.

⁸⁸⁰ *Ceride*, 8 Mart 1308 (20 Mart 1892), nr. 154, s. 3-4.

3-) Madalyalar

İkinci ordu-yu hümayundan piyade, süvari ve topçu sınıflarına mensup Hasan Ağa, Necib, Süleyman, Mehmed, Hüseyin ve İsmail Efendi'ye Cısr-i Mustafa Paşa'da meydana gelen seldeki yardımlarından dolayı tahlisiye madalyası verilmiştir.⁸⁸¹ Edirne idadî mektebinde görevli Fransızca öğretmeni Reşid Efendi'ye yazmış olduğu kitaptan dolayı iftihar madalyası verilmiştir.⁸⁸² Rusçuk vekili görevinde bulunan Tahsin Efendi'ye hizmetleri ve sadakatinden dolayı liyakat madalyası verilmiştir.⁸⁸³ Yaptıkları hizmetlerinden dolayı Mürefte liman reisi Nuri Bey ve Yankov Limonya'ya, Gelibolu'dan Çelebi oğlu Mustafa'ya, Yahya oğlu Tahsin'e, Ahmed Bayraktar oğlu Rıza'ya, Lapsekili Ali Feyzi oğlu Gazi Mehmed Yahya'ya ve Gelibolu iskelesi polis memuru İsmail Efendi'ya tahlisiye madalyası verilmiştir.⁸⁸⁴ Edirne'de Üç Şerefeli Cami civarında meydana gelen yangındaki yardımlarından dolayı ikinci ordu-yu hümayundan Süleyman bin Ömer'e tahlisiye madalyası verilmiştir.⁸⁸⁵

Ö-) TELGRAF

Ceride Gazetesi'nin *Telgraf* başlıklı bölümünde, Sofya, Bükreş, Atina, Belgrad, Trieste, Varna, Çetine gibi Balkan ülkelerinin merkezlerinden gönderilen telgrafların yanı sıra, Petersburg, Viyana, Berlin, Londra, Paris, Madrid, Roma, Brüksel gibi 19. yüzyılın Avrupa siyasetinde dominant ülkelerin önemli şehirlerinden çekilen telgraflara yer verilmiştir. Ayrıca Pekin, New York, Cezayir, Tiflis, Kahire gibi kıta Avrupası dışından da gönderilen telgraflar *Telgraf* başlığı altında yayımlanmıştır. Gazetede yer alan bu telgraflar ülkelerin siyasî, sosyal veya iktisadî haberlerini yansıtmaktadır.

⁸⁸¹ *Ceride*, 21 Mart 1307 (2 Nisan 1891), nr. 56, s. 2.

⁸⁸² *Ceride*, 24 Teşrin-i Sani 1307 (6 Aralık 1891), nr. 125, s. 2.

⁸⁸³ *Ceride*, 26 Kanun-ı Sani 1307 (7 Şubat 1892), nr. 143, s. 2.

⁸⁸⁴ *Ceride*, 6 Şubat 1307 (18 Şubat 1892), nr. 146, s. 2.

⁸⁸⁵ *Ceride*, 2 Nisan 1308 (14 Nisan 1892), nr. 161, s. 1.

1) Telgraflar

Stambolov, Jivkov ve Sencev, Prens Ferdinand'ı karşılamak üzere Vidin'e gitmiştir. Prens Vidin'de şenlikler icra edecektir.⁸⁸⁶

Teklif edilen bir kanunun, Romanya kamarası tarafından kabul edilmesi kabinenin istifa etmesine neden olmuştur. Bu durum üzerine Romanya kralı kamara başkanı ile bir görüşme gerçekleştirecektir.⁸⁸⁷

Yunanistan'ın her bölgesinde şiddetli kışın yaşandığı dile getirilmiş ve Atina'da üç gün aralıksız karın yağdığı vurgulanmıştır.⁸⁸⁸

Sırp kralı Milan'ın Belgrad civarında inşa edilen ordugâha gideceği yazılmıştır.⁸⁸⁹

Bosna ve Hersek taburları Viyana'ya gitmek üzere Trieste şehrinde mahalli hükümet tarafından karşılanmış ve şehirde misafir edilmişlerdir.⁸⁹⁰

Prens Ferdinand, annesi ve kardeşi ile birlikte Varna'ya gitmiştir.⁸⁹¹

Karadağ prensi bir hafta Napoli şehrinde kaldıktan sonra Nice şehrine eşini görmeye gitmiştir. Birkaç gün burada ikamet ettikten sonra Çetine'ye geri dönmüştür.⁸⁹²

Baltık denizi limanlarında bulunan yulafın ihracının gerçekleşmeyeceği haberleri yalanlanmıştır.⁸⁹³

Şiddetli kışın mevsiminin yaşanması nedeniyle Tuna'da işleyen vapurlar çalışmaya ara vermiştir.⁸⁹⁴

⁸⁸⁶ *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 2.

⁸⁸⁷ *Ceride*, 17 Şubat 1306 (1 Mart 1891), nr. 47, s. 2.

⁸⁸⁸ *Ceride*, 21 Şubat 1306 (5 Mart 1891), nr. 48, s. 2.

⁸⁸⁹ *Ceride*, 9 Ağustos 1306 (21 Ağustos 1890), nr. 3, s. 3.

⁸⁹⁰ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 2.

⁸⁹¹ *Ceride*, 2 Eylül 1306 (14 Eylül 1890), nr. 10, s. 2.

⁸⁹² *Ceride*, 29 Teşrin-i Sani 1306 (11 Aralık 1890), nr. 24, s. 2.

⁸⁹³ *Ceride*, 13 Şubat 1307 (25 Şubat 1892), nr. 148, s. 2.

⁸⁹⁴ *Ceride*, 15 Kanun-ı Evvel 1307 (27 Aralık 1891), nr. 131, s. 1.

Alman İmparatoru II. Wilhelm 14 Ağustos 1890 tarihinde Rusya'ya giderek III. Aleksandr ile birlikte askeri manevralara katılmıştır.⁸⁹⁵

İrlanda fırkası başkanı Parnell Brighton'da vefat etmiştir.⁸⁹⁶

Mösyö Kiyeres'in 27 Kasım 1891 tarihinde Paris'e geleceği bildirilmiştir.⁸⁹⁷

Almeria bölgesi, yaşanan selden dolayı harap olmuştur.⁸⁹⁸

Rusya Hariciye Nazırı Kiyeres, Monza'da İtalya kralı Umberto ile uzun bir görüşme gerçekleştirmiştir.⁸⁹⁹

Brüksel gazetelerinin ifadelerine göre, Portekiz ve Kongo arasında bir antlaşma yapılacaktır.⁹⁰⁰

Çin imparatorunun 22 Aralık 1890 tarihinde kabul ettiği bir kararname ile senede bir defaya mahsus olarak elçileri kabul edeceği yazılmıştır.⁹⁰¹

San Salvador'da 21 Eylül 1891 tarihinde meydana gelen depremde insanlar zarar görmüş ve masrafların birkaç milyonu bulacağı dile getirilmiştir.⁹⁰²

Cezayir'de birçok bölgede depremlerin yaşandığı ve bu depremler sonucunda ölü ve yaralı insanların bulunduğu söylenmiştir.⁹⁰³

Posta arabasına 17 eşkıyanın saldırması sonucu 2 kişi ölmüş ve arabacı yaralanmıştır. EşkİYaların yakalanması amacıyla Kazak süvari bölüğü görevlendirilmiştir.⁹⁰⁴

Rusya ve Yunan veliahtları 5 Aralık 1890 tarihinde Kahire'ye geleceği, onları hidiv, Fransız ve Yunanlı yetkililerin karşılayacağı açıklanmıştır.⁹⁰⁵

⁸⁹⁵ *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 2.

⁸⁹⁶ *Ceride*, 30 Eylül 1307 (12 Ekim 1891), nr. 109, s. 2.

⁸⁹⁷ *Ceride*, 1 Teşrin-i Sani 1307 (13 Kasım 1891), nr. 118, s. 1.

⁸⁹⁸ *Ceride*, 8 Eylül 1307 (20 Eylül 1891), nr. 103, s. 1.

⁸⁹⁹ *Ceride*, 10 Teşrin-i Evvel 1307 (22 Ekim 1891), nr. 112, s. 1.

⁹⁰⁰ *Ceride*, 12 Mayıs 1307 (24 Mayıs 1891), nr. 70, s. 2.

⁹⁰¹ *Ceride*, 6 Kanun-ı Evvel 1306 (18 Aralık 1890), nr. 26, s. 2.

⁹⁰² *Ceride*, 1 Eylül 1307 (13 Eylül 1891), nr. 101, s. 2.

⁹⁰³ *Ceride*, 6 Kanun-ı Sani 1306 (18 Ocak 1891), nr. 35, s. 2.

⁹⁰⁴ *Ceride*, 13 Haziran 1307 (25 Haziran 1891), nr. 79, s. 4.

P-) EDEBİYAT

Ceride Gazetesi'nin *Edebiyat* adlı bölümünde, Edirne Rüşumat Nezareti kâtiplerinden Necati Beyefendi, Divan-ı Umumiye muhasebe kaleminden Abbas Efendi, Muallim Naci Efendi, İkinci Ordu yüzbaşlarından Yakup Nuri Efendi, Uzunköprü kâtiplerinden Hasan Fevzi Efendi, İsmail Safa Beyefendi, Mustafa Reşit Efendi, Edib Ekrem Beyefendi gibi kişilerin şiirlerinden, manzumelerinden veyahut şarkılarından örnekler verilmiştir.

Abbas Efendi'nin şiiri⁹⁰⁶:

“Hazret-i Sultan Hamid han cihan

Daima şevketle olsun kamiran

Bir cesm merhamettir padişah

Naatını tarifte kasırdır lisan

Neyyer pertev-feşandır latifinin

Görmedi meselen zemin ve asman

Ruz-ı firuz cülusundan beri

Bil-umum dilşaddır Osmanyân

Mazhar-ı adl hüdadır şübhesiz

Çünkü oldur padişah-ı mühr-ban

Baas feyzdir vücud-ı akdemi

Bu sebepten müftehirdir bend-gan

Daima zatınla bulsun iz ve şan

Taht ve devlet-i sahib-karan

⁹⁰⁵ *Ceride*, 15 Teşrin-i Sani 1306 (27 Kasım 1890), nr. 20, s. 3.

⁹⁰⁶ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 6.

Hak-ı teali yemen ede sal-ı nevin

Bin yaşa ey karat-ül ayn zaman”

İsmail Safa Efendi’nin şarkı örneği⁹⁰⁷;

“Hep sözlerim efsun ile eyvallah olacaktır

Dünyada benim son nefesim Allah olacaktır

Cennette bile söylediğim evvel mah olacaktır

Dünyada benim son nefesim Allah olacaktır

Sağlıkta safa böyle gider nala ve zarım

Han-ı seyihe düştüğüm cesm-i nazarım

Allah olmalıdır fatiha-ı senin mezarım

Dünyada benim son nefesim Allah olacaktır.”

Ceride Gazetesi’nin ilk sayısından başlayarak otuz birinci sayısına kadar A. V. başlıklı yazarı Jullermina, tercümanı E. F. olan bir romanı özetler halinde anlatılmıştır. Otuz ikinci sayıdan otuz dördüncü sayıya kadar Fransızcadan çevrilen *Muhabbetten Sebat* adlı hikâye anlatılmıştır. Otuz altı sayıdan itibaren gazetenin incelenmiş olduğu son sayısı 167nci sayıya kadar *Tuzak* adlı yazarı Jullermina, tercümanı Ahmed Faik olan roman dile getirilmiştir. Gazetenin incelenmiş olduğu sayılarında roman, *Tehir-i İcra*, *Merdud* ve *Namus*, *Namus ile Kazanılır* adlı üç ana başlık altında okuyucuya aktarılmıştır. *Tehir-i İcra* kendi içinde yedi bölüme ayrılmış, *Merdud* altı kısımda aktarılmış, *Namus*, *Namus ile Kazanılır* ise on alt bölümden oluşmuştur.

⁹⁰⁷ *Ceride*, 31 Kanun-ı Sani 1306 (12 Şubat 1891), nr. 42, s. 6.

R-) İLAN

Sekiz sayfadan oluşan *Ceride Gazetesi*'nin son sayfasında yer alan *İlanat* kısmında, hemen her türlü ilanlara rastlanmaktadır. Panayır, mektepler, iş yerlerinin sattığı ürünler, mahkemeler ile alakalı ilanlar buna örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca ilanların bazıları gazete de birden fazla kez yayımlanmıştır.

1-) İlanlar

Edirne'de Eski Cami Caddesinde Gümrük Hanı karşında Rizeli Hasan Adil Efendi'ye ait kitapçıda her türlü kitap İstanbul piyasası fiyatından satıldığı, kitapların ciltlendiği ve kitap siparişlerinin alındığı ilan edilmiştir.⁹⁰⁸

Edirne belediye dairesi matbaasında Hacı Hayri Efendi'nin iş yerinde, belediye dairelerinde ve tüccar yazıhanelerinde tutulan defterler ve cetveller gayet ucuz fiyata alınabileceği ilan edilmiştir.⁹⁰⁹

Edirne'de Sıbyan Mektebi'nde öğretmenlik yapıp ellerinde diploması olmayanlar ve ibtidaî mektebinde öğretmenlik yapmak isteyenler bir ay süre ile ibtidaî mektebinde eğitim görmeleri ilan olunmuştur.⁹¹⁰

Gümölcine'de iki yüz elli iki kuruş maaş ile Ahiçelebi kasabasındaki rüşdiye mektebinde öğretmenlik yapmak isteyenlerin Edirne Maarif İdaresi'ne başvurmaları ilan olunmuştur.⁹¹¹

Filibeli Ali Behçet Efendi'ye ait Şark Kırathanesi'nde İstanbul ve diğer şehirlerde çıkan Türkçe ve yabancı dillerdeki gazetelerin bulunduğu ve kırathanenin meşrubatlarının lezzetli olduğu ilan edilmiştir.⁹¹²

Çorlu'da yapılan Balçık Panayırı'nın bitmesinin ardından 6 Eylül 1890 tarihinden başlamak üzere dört gün sürecek Çerkezköy demiryolu istasyonu yakınlarında bulunan Velimeşe Panayırı'nın başlayacağı ilan olunmuştur.⁹¹³

⁹⁰⁸ *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 8.

⁹⁰⁹ *Ceride*, 2 Ağustos 1306 (14 Ağustos 1890), nr. 1, s. 8.

⁹¹⁰ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 8.

⁹¹¹ *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 8.

⁹¹² *Ceride*, 5 Ağustos 1306 (17 Ağustos 1890), nr. 2, s. 8.

Edirne İnas Rüşdiyesi'nin 1305 (1889/1890) senesinde yapmış olduğu el işleri piyangosunda biletlerine ikramiye isabet eden kişilerin idareye müracaat etmeleri gerektiği ve kendilerine müracaat etmeleri için bir ay süre tanındığı ilan edilmiştir. İkramiye isabet eden piyango numaraları aşağıdadır.⁹¹⁴

Numara	Numara	Numara
19	359	530
90	336	531
135	389	538
169	413	550
173	427	716
176	430	768
231	463	782
279	499	

Tablo 6. Edirne İnas Rüşdiyesi'nin Gerçekleştirmiş Olduğu Piyangonun Kazanan Numaraları

Edirne'de Ali Paşa Çarşısı'nın orta kapısı karşısında kâğıt ve boya taciri konumunda bulunan A. Panosyadı'nın dükkânında bulunan fihrist sayesinde doğrudan Paris'ten getirilecek olan her türlü Fransızca kitabın siparişin verilebileceği ilan olunmuştur.⁹¹⁵

Dedeagaç ile Meğri arasında bulunan beş bin sekiz yüz küsür metrelik şose yolların tamiri için metre başına dört yüz kuruştan aşağı fiyat verenlerin ve tamirat hakkında bilgi almak isteyenlerin Nafia komisyonuna müracaat etmeleri ilan olunmuştur.⁹¹⁶

Edirne belediyesi doktorlarından Alekryan Efendi haftanın farklı günlerinde Edirne'nin farklı bölgelerindeki bakıma ve tedaviye ihtiyaç duyanları muayene

⁹¹³ *Ceride*, 12 Ağustos 1306 (24 Ağustos 1890), nr. 4, s. 8.

⁹¹⁴ *Ceride*, 12 Ağustos 1306 (24 Ağustos 1890), nr. 4, s. 8.

⁹¹⁵ *Ceride*, 16 Ağustos 1306 (28 Ağustos 1890), nr. 4, s. 8.

⁹¹⁶ *Ceride*, 13 Eylül 1306 (25 Eylül 1890), nr. 13, s. 8.

edecektir. Pazartesi ve Perşembe günleri Yıldırım, Çarşamba ve Cumartesi günleri Kirişhane, Salı ve Cuma günleri Kıyık ve Pazar günü de Yeni İmaret'te bulunacaktır. Ayrıca ağır hasta olanları da evlerine giderek ücretsiz olarak tedavi edeceği ilan edilmiştir.⁹¹⁷

İskeçe'de Sünne Mahallesi'nde arsa sahibi olan Nikola, Kiryako adlı kişiden almış olduğu beş bin altı yüz otuz altı buçuk kuruşluk borca istinaden arsasını ipotek ettirmiştir. Ancak borcu zamanında veremediğinden dolayı ipotek ettirdiği arsası iki bin sekiz yüz kuruşa satışa çıkmış ve isteyenlerin İskeçe tapu müdürlüğüne başvurmaları ilan edilmiştir.⁹¹⁸

Kanepe, koltuk, sandalye, perde, perde askıları, köşe minderleri, piyano sandalyeleri, salon takımı, yatak odası takımı, yemek salonu gibi her türlü eşyanın bulunacağı ve ikinci el eşyaların tamir edileceği bir mobilya mağazasının 1890'nın Ekim aylarının başında Ali Paşa Çarşısı'ndaki orta kapı karşısında açılacağı ilan edilmiştir.⁹¹⁹

Edirne'de 30 Mayıs 1890 tarihinde bedestende satılmak üzere Dimetoka'nın Kum mahallesinden olduğu düşünülen 14-15 yaşlarında çocuğun getirdiği çift zarflı bir saatin çalıntı olduğu anlaşılmış ve her kimin ise gelip alması gerektiği ilan olunmuştur.⁹²⁰

Gümölcine'de Boru Gölü üzerinde bulunan 80 metre uzunluğunda ve 1,5 metre yüksekliğindeki Hamidiye Köprüsü'nün yıkıldığı ve tamir etme talebinde bulunanların Gümölcine Nafia Komisyonu'na başvurmaları ilan edilmiştir.⁹²¹

Edirne'de *Kemikli Eczane* adıyla ünlenen eczane, halkın memnuniyetini kazanmak ve dikkatini çekmek amacıyla bir takım kimyevi ürünler getirdiğini ilan etmiştir. İki kuruştan satılacak olan ve gömleklerin parlak olmasını sağlayacak olan İngiliz Kolası, fareleri ortadan kaldırmak için macun, kanepe, koltuk, masa gibi

⁹¹⁷ *Ceride*, 13 Eylül 1306 (25 Eylül 1890), nr. 13, s. 8.

⁹¹⁸ *Ceride*, 20 Eylül 1306 (2 Ekim 1890), nr. 15, s. 8.

⁹¹⁹ *Ceride*, 27 Eylül 1306 (9 Ekim 1890), nr. 17, s. 8.

⁹²⁰ *Ceride*, 30 Eylül 1306 (12 Ekim 1890), nr. 18, s. 8.

⁹²¹ *Ceride*, 18 Teşrin-i Sani 1306 (30 Kasım 1890), nr. 21, s. 8.

eşyaların yeni gibi görünmesini sağlayan vernik eczane tarafından getirilen ürünler arasındadır. Ayrıca eczanede iki farklı balık yağı türü dahi bulunmaktadır.⁹²²

Edirne’de açılmış olan Numune-i Terakki Mektebi’nin öğrenci sayısı bir hayli artmış ve tamamen programa bağlı olarak derslerin işleneceği duyurulmuştur. Reşit Beyefendi ve Mehmet Ziya Efendi tarafından haftada üçer saat olmak kaydıyla Almanca ve Fransızca, Ressam Rıza Bey tarafından da resim dersinin verileceği, talep olması halinde İtalyanca dersinin dahi verileceği ilan olunmuştur. Ek olarak Almanca, Fransızca ve resim derslerinin ücretlendirilmesi bir çaryek⁹²³ olarak belirlenmiştir.⁹²⁴

Edirne Ali Paşa Çarşısı’nda 168 numaralı dükkânda manifaturacılık işiyle meşgul olan Avram Menahim’in vefat etmiştir. Avram Menahim’in iflasın eşiğinde vefat ettiği anlaşıldığından kendisinden alacakları olanların on beş gün süre zarfında Edirne Ticaret Mahkemesi’ne başvurmaları gerektiği ilan edilmiştir.⁹²⁵

Hırsızlık suçu ile suçlanan Lüleburgaz Müsellim köyünden olan Roman asıllı Salih oğlu Tahir ve İbrahim oğlu Salih’in belirli bir ikametgâhları bulunmadığından celbnameleri gönderilememiştir. Bundan dolayı 17 Şubat 1891 tarihi saat altı civarında Lüleburgaz Bidayet Mahkemesi’nde olmaları ilan olunmuştur.⁹²⁶

Edirne belediye meclisi tarafından rüsumat nizamnamesi gereği on bir gün süre ile geçerli olan rüsumat müzayede bedelleri ilan edilmiş ve aşağıda belirtilmiştir.⁹²⁷

⁹²² *Ceride*, 22 Teşrin-i Sani 1306 (4 Aralık 1890), nr. 22, s. 8.

⁹²³ Çeyrek, dörtte bir. Bkz: Ferit Devellioğlu, a.g.e., s. 153.

⁹²⁴ *Ceride*, 16 Kanun-ı Evvel 1306 (28 Aralık 1890), nr. 29, s. 8.

⁹²⁵ *Ceride*, 27 Kanun-ı Evvel 1306 (8 Ocak 1891), nr. 32, s. 8.

⁹²⁶ *Ceride*, 24 Kanun-ı Sani 1306 (5 Şubat 1891), nr. 40, s. 8.

⁹²⁷ *Ceride*, 21 Şubat 1306 (5 Mart 1891), nr. 48, s. 8.

Bedel-i Müzayede	Sene-i Sabıktan
4.500	8.200-Sal ve Çatmalar Rûsumu
27.500	28.100-Tekiye-Kapı Ma-Saraçhane Duhuliyesi Rûsumu
100.000	120.000-Cisr-i Cedid Duhuliyesi Rûsumu
4.000	6.950 Yalnız Gök Duhuliyesi Rûsumu
15.000	16.150-Cisr-i Mihal Duhuliyesi Rûsumu
31.100	31.100-İstanbul Yolu Ma-Kirişhane Kıyık Duhuliyesi Rûsumu

**Tablo 7. Edirne Belediye Meclisi Tarafından Tertip Edilen Rûsumat
Müzayedesinin Bedelleri**

Edirne’de bulunan *Kemikli Eczane* olarak bilinen ezcane tarafından Avrupa’dan peynir mayası, tahtakurusu, pire gibi hayvanların yok edilmesini sağlayan gayet etkili olan Podervika isimli tuzun ve nasır yakısının getirildiği ilan edilmiştir.⁹²⁸

Ceride Gazetesi matbaasının bulunduğu binanın altında yer alan kıraathanede Türkçe ve yabancı dillerde yayınlanmakta olan gazeteler, eski birçok roman ile beraber tarih ve edebiyat kitaplarının satıldığı ilan edilmiştir.⁹²⁹

Ceride Gazetesi matbaasında Türkçe ve Fransızca alfabelerin yanında, bilet, her türlü cetvel, kartvizit, defter, poliçeler, mektup kâğıtları ve zarflarının satıldığı ve dışarıdan dahi sipariş alınabildiği ilan edilmiştir.⁹³⁰

Hacı Yusuf adlı kişi 3 Nisan 1891 tarihinde sarı renkli cüzdanı ile beraber el defterini kaybettiğini ilan etmiş, bulanların Zindanaltı’ndaki Ağası Hanı’na getirmesini ve beş lira vereceğini duyurmuştur.⁹³¹

⁹²⁸ *Ceride*, 14 Mart 1307 (26 Mart 1891), nr. 54, s. 8.

⁹²⁹ *Ceride*, 21 Mart 1307 (2 Nisan 1891), nr. 56, s. 8.

⁹³⁰ *Ceride*, 24 Mart 1307 (5 Nisan 1891), nr. 57, s. 8.

Edirne’de Eski Cami caddesinde bulunan kitapçı Hasan Adil Efendi Ramazan dolayısıyla Trabzon yağı getirdiğini ve kilosunu on yedi kuruşa sattığını ilan etmiştir.⁹³²

Ceride Gazetesi’ne verilen ilanların ücretlerinin yüksekliği konusunda esnaf, tüccar gibi kesimler tarafından şikâyetler dile getirilmiştir. Matbaaa idaresi halkı memnun etmek amacıyla bu konu ile ilgili bir çalışma yapmış ve kaç defa ilan verilirse verilsin satır başına yirmi para alınacağı ilan edilmiştir.⁹³³

Ali Paşa Çarşısı ve baş kapısı civarında esnafılık yapan Artin Ohannesyan ismindeki kişinin iflas ettiği ve ticaret kanunnamesinin yüz ellinci maddesine göre iflas 14 Nisan 1891 tarihinde karara bağlanmıştır.⁹³⁴ Artin Ohannesyan’dan alacakları olan kişilerin 6 Mayıs 1891 tarihi saat altıya kadar Edirne Ticaret Mahkemesine başvurmaları ilan edilmiştir.⁹³⁵

Ceride Gazetesi’nin basımının yapıldığı matbaada satılan kartvizitlerin fiyatları ilan edilmiştir.⁹³⁶

Kartvizitler	Kuruş
Kartvizit-Türkçe	10
Kartvizit-Fransızca	10
Kartvizit-Türkçe ve Fransızca	10

Tablo 8. Ceride Gazetesi’nin Basıldığı Matbaada Satılan Kartvizitlerin Listesi

Lüleburgaz’a bağlı Turgutbey beldesinde ikamet eden Pavli oğlu Panayot adlı kişinin Lüleburgazlı Mitako oğlu Tuaduşe’ye olan borcundan dolayı Turgutbey’de bulunan yirmi bir ve yedi dönüm arazilerine haciz işlemi uygulanmış,

⁹³¹ *Ceride*, 24 Mart 1307 (5 Nisan 1891), nr. 57, s. 8.

⁹³² *Ceride*, 28 Mart 1307 (9 Nisan 1891), nr. 57, s. 8.

⁹³³ *Ceride*, 4 Nisan 1307 (16 Nisan 1891), nr. 60, s. 8.

⁹³⁴ *Ceride*, 7 Nisan 1307 (19 Nisan 1891), nr. 61, s. 8.

⁹³⁵ *Ceride*, 14 Nisan 1307 (26 Nisan 1891), nr. 63, s. 8.

⁹³⁶ *Ceride*, 11 Nisan 1307 (23 Nisan 1891), nr. 62, s. 8.

arazilere talip olanların ilan tarihinden otuz bir gün sonra %5 zam ile Lüleburgaz İcra Dairesi'ne başvurabilecekleri ilan edilmiştir.⁹³⁷

Lüleburgaz'a bağlı Karaağaç köyünde yaşayan İbrahim Ağa'nın Hasan Ağa'ya olan borcundan dolayı altmış dönüm arazine haciz işlemi uygulanmış, araziye talip olanların ilan tarihinden otuz bir gün sonra %5 zam ile Lüleburgaz İcra Dairesi'ne başvurabilecekleri ilan edilmiştir.⁹³⁸

Lüleburgaz'a bağlı Taşlı köyünde merhum İzzed Ağa'nın Nuri Efendi adlı kişiye olan borcundan dolayı arazilerine haciz işlemi uygulanmış, arazilere talip olanların ilan tarihinden otuz bir gün sonra %5 zam ile Lüleburgaz İcra Dairesi'ne başvurabilecekleri ilan edilmiştir. Aşağıda verilen tabloda İzzed Ağa'nın arazilerinin listesi yer almaktadır.⁹³⁹

Kuruş	Dönüm	Nev'i	Mevki	Hududu	Mikdarı
200	20	Tarla	Taşlı Köyü	Hacetli oğlu Ahmed Ağa ve Çayır, Tarla ve Musa Çayırı	Hems-i Hassa Şayiası
250	26	"	"	Meşter ve Salih Ağa	"
50	6	"	"	Bektaş ve Meşelik	"
90	10	"	"	Yüz Altı	"
80	10	"	"	Müşteri ve Hacı Salih Ağa ve Dere	"
10	4	"	"	Sahib-i Mülk Hacı Salih Ağa Mezarlık ve Tarik-i Amm	"
400	50	"	"	Karaağaç Yolu ve Salih Ağa ve Bozalık	"
40	4	"	"	Eski Hark ve Yeni Hark ve Salih Ağa	"
130	25	"	"	Eski Hark Salih Ağa Sahib-i Mülk	"
90	10	"	"	Salih Ağa Karaibrahim ve Salih Ağa	"
90	10	"	"	Salih Ağa ve Bozalık	"
100	12	"	"	Salih Ağa Ana Dere ve Gelincik Merası	"
130	25	"	"	Salih Ağa Ana Dere ve Azmak	"
90	10	"	"	Salih Ağa ve Vasilkov ve Karaağaç Yoluyla Mahdud	"
400	50	"	"	Salih Ağa ve Yüz Hali ve Sahib-i Mülk	"
50	4	"	"	Salih Ağa ve Su Yerimiyle Mahdud	"
120	8	"	"	Ayvalı ve Mescid Yolu ve Salih Ağa'nın Atık Tarlası	"
50	4	"	"	Ayvalı Yolu Salih Ağa ve Bozalık	"
250	20	"	"	Salih Ağa Burgaz ve Ayvalı Yolu ve Sahib-i Mülk	"
250	30	"	"	Bozalık ve Yol ve Sahib-i Mülk	"
100	13	"	"	Salih Ağa Yol ve Bozalık	"
40	5	"	"	Salih Ağa Yol ve Bozalık	"
250	30	"	"	Bektaş ve Yüz Hali ve Kelban Yolu	"

⁹³⁷ Ceride, 18 Nisan 1307 (30 Nisan 1891), nr. 64, s. 8.

⁹³⁸ Ceride, 18 Nisan 1307 (30 Nisan 1891), nr. 64, s. 8.

⁹³⁹ Ceride, 18 Nisan 1307 (30 Nisan 1891), nr. 64, s. 8.

70	10	“	“	Salih Ağa Sultan Bağ Yeri ve Bozalık	“
80	10	“	“	Salih Ağa ve Mihal ve Değirmenci oğlu	“
60	7	“	“	Anadere Mezarlık Salih Ağa	“
125	15	“	“	Turgutbey Yolu ve Salih Ağa Yol	“
300	40	“	“	Azmak Turgutbey Sınarı	“
300	40	“	“	Salih Ağa Anadere ve Sahib-i Mülk	“
200	25	“	“	Salih Ağa Anadere ve Karaibrahim	“
300	40	“	“	Salih ve Halid ve Bozalık	“
400	60	“	“	Salih Ağa ve İstimat oğulları	“
60	7	“	“	Salih Ağa Eski Hark ve Bozalık	“
60	7	“	“	Salih Ağa Anadere ve Orman	“
150	20	“	“	Salih Ağa Anadere ve Su Yerimiyle	“
100	12	“	“	Çerkez Hasan ve Köse Dimitri Yolu	“
20	2	Çayır	“	Küçük Ali ve Eski Tudoru	“
260	-	Değirmen	“	Taşlı Aşağı Değirmeni Demekle Maruf	Altmış Sekiz Akçe İtibariyle Bir Akçenin Hems-i
20	1	Çiftlik Yeri	“	Ramiz Bey Vareseleri Tarlası ve Değirmen Yolu	Hems-i Hassa Şayiası
40	1	Arsa	“	Ramiz Bey Vareseleri Tarlası ve Değirmen Yolu	“

Tablo 9. Lüleburgaz’ın Taşlı Köyünden İzzed Ağa’ya Ait Araziler

Tıbbiye mektebinden mezun olup pek çok bölgede görev yapmış olan Haluk Hulki Efendi Edirne’ye gelmiştir. Bu doktor hakkında Selanik ve Manastır gazetelerinde dahi haberler çıkmış, tedavileri ile ünlenmiştir. Edirne’de Haluk Hulki Efendi’ye tedavi olmak isteyenlerin Gümrük Hanı iki numaralı odaya gidip müracaat etmeleri ilan olunmuştur.⁹⁴⁰

Babaeski’de Hacı Hasan Mahallesi’nde bulunan Kalbetkiray Efendi’nin emlak sandığına olan borcundan dolayı Havsa’daki elli dönüm arazisine haciz uygulanmış ve arazinin ilan tarihinden on beş gün sonra satışına başlanacağı ilan edilmiştir.⁹⁴¹

Ceride Gazetesi’nin Sofya’daki demiryolu istasyonundaki kitapçılarda satıldığı duyurulmuştur.⁹⁴²

⁹⁴⁰ Ceride, 21 Nisan 1307 (3 Mayıs 1891), nr. 64, s. 8.

⁹⁴¹ Ceride, 9 Mayıs 1307 (21 Mayıs 1891), nr. 69, s. 8.

⁹⁴² Ceride, 23 Mayıs 1307 (4 Haziran 1891), nr. 73, s. 8.

Bulgaristan ve Şarkî Rumeli’de bulunan Müslüman okullarının encümenleri tarafından rüşdiye ve ibtidaiye mektepleri için diploma sipariş edilmiştir. Sipariş edilen diplomalarının sayıları belli olmadığından bu sayının belirtilmesi ve diğer mektepler tarafından diploma sipariş edilirse gayet ucuz fiyata satışının yapılacağı ilan edilmiştir.⁹⁴³

İkinci orduya mahsus piyade on altıncı alayının alay emini konumunda bulunan Mahileddin Efendi tarafından bir kitap yayımlanmış ve Edirne’de Hasan Adil’in kitapçısında ve İstanbul’daki kitapçılarda kitabın bölümlerinin on iki kuruşa, kitabın ciltlenmiş şekilleri on beş ve on sekiz kuruşa satıldığı ilan olunmuştur.⁹⁴⁴

Edirne’deki idadi mektebindeki öğrencilerin sınavlarının tamamlanmasının ardından 3 Eylül 1891 tarihine kadar mektep tatil ilan etmiştir. Bu tatil esnasında mektebe rüşdiye diploması olan öğrencilerin kaydının yapılabileceği ve kayıt yaptırmak isteyenlerin Pazartesi ve Perşembe günleri okula müracaat etmeleri duyurulmuştur.⁹⁴⁵

Hırsızlık ile suçlanan Lüleburgazlı Roman Salim oğlu Mehmed Pehlivan’ın mahkemesi 22 Ağustos 1891 tarihinde görülmesi kararlaştırılmış ve kendisine celbnamesi gönderilmiştir. Ayrıca Mehmed Pehlivan’ın 22 Ağustos 1891 saat altıda Lüleburgaz Bidayet Mahkemesi’nde olması gerektiği ilan edilmiştir.⁹⁴⁶

Edirne’de *Kemikli Eczane* olarak ünlenmiş olan eczane, Avrupa’dan getirilen benefşenin insanlara olan yararını ve yine Avrupa’dan alınan saç boyasının faydalarını dile getirmiştir.⁹⁴⁷ Ayrıca J. Aliparandi adlı kimyagerden alınan kırmızı kilin⁹⁴⁸ ve saç dökülmesini engelleyen ilacın şişe fiyatı 15 kuruş veya 3.35 franktan satıldığını duyurmuştur.⁹⁴⁹ Bu ürünlerin dışında eczanede peynir mayası, Podervika adlı tuzun ve nasır yakısının da satıldığı ilan edilmiştir.

⁹⁴³ *Ceride*, 26 Mayıs 1307 (7 Haziran 1891), nr. 74, s. 8.

⁹⁴⁴ *Ceride*, 9 Haziran 1307 (21 Haziran 1891), nr. 78, s. 8.

⁹⁴⁵ *Ceride*, 11 Temmuz 1307 (23 Temmuz 1891), nr. 86, s. 8.

⁹⁴⁶ *Ceride*, 28 Temmuz 1307 (9 Ağustos 1891), nr. 91, s. 8.

⁹⁴⁷ *Ceride*, 19 Ağustos 1307 (31 Ağustos 1891), nr. 97, s. 8.

⁹⁴⁸ *Ceride*, 13 Teşrin-i Evvel 1307 (25 Ekim 1891), nr. 113, s. 8.

⁹⁴⁹ *Ceride*, 28 Teşrin-i Sani 1307 (10 Aralık 1891), nr. 126, s. 8.

Edirne'nin Hırostos Mahallesi'nde⁹⁵⁰ keresteci Aklev'in oğlu Kostandi'nin iflas ettiği ve bu iflas meselesini karara bağlamak amacıyla Ahmed Efendi'nin memur tayin edildiği duyurulmuştur. Ticaret kanunnamesinin yüz doksan ve iki yüzüncü maddeleri gereği Kostandi'den alacakları olanların Edirne Ticaret Mahkemesi'ne başvurmaları ilan olunmuştur.⁹⁵¹

Frenk oğlu Agop Ağa'nın 1 Ağustos 1889 tarihli mahkeme kararıyla Edirne Sabuni Mahallesi'nde yaşayan Ali Beyzade Şerif'e Bey'e ait Cisir-i Mustafa Paşa'daki bağ, bahçe, tarlaları on beş gün içerisinde satabileceği ilan olunmuştur. Aşağıda Şerif Bey'e ait olan araziler verilmiştir.⁹⁵²

Cins	Dönümü	Mevki	Hududu
Tarla	50	Orbeş Sınarı	Orbeş Sınarı ve Bayır
“	30	Orbeş Sınarı	Tepe ve Orbeş Sınarı ve Bayır
“	32	Küp Tarlası	Tepe ve İhlamluluk ve Tarik ve Orman
“	10	Orbeş Toprağı	Değirmen tepe ve Kadıköy Sınarı
“	16	Bademlik Sınarı	Orman ve Bademlik ve Bayır ve Tarik
“	20	Değirmen Kuru	Bayır ve Kuru ve Yol
“	20	Kuru içi	Tarik ve Orman ve Tepe
“	60	Düz Kelime	Orman ve Tepe ve Pınar
“	16	Bademlik	Bağ ve Mera
“	4	Bademlik Bahçesi	Sahib-i Send ve Yurt
“	20	Kapaklı Çeşme	Tarik
“	80	Kaba Ağaçlık	Tarik ve Dere ve Ağaçlık
“	16	Kışla Tarlası	Orman
“	30	Haşlamalık	Tarik ve Sahib-i Send ve Orman
“	50	Çayır Tarlası	Bayır ve Çayır ve Tarik
“	30	Sınar Tepe	Kadıköy Sınarı ve Tepe ve Bayır
“	10	Ağaç Köprü	Eslaf ve Tarik ve Dere ve Orman
“	40	Kadınpınar Tarlası	Yol ve Bayır ve Tepe

⁹⁵⁰ Ratıp Kazancıgil, *a.g.e.*, s. 125.

⁹⁵¹ *Ceride*, 1 Eylül 1307 (13 Eylül 1891), nr. 101, s. 8.

⁹⁵² *Ceride*, 19 Eylül 1307 (1 Ekim 1891), nr. 106, s. 8.

“	140	Boyalık	Koru ve Orman ve Çayır ve Tarık
Bağ	2	Bademlik	Orman ve Sahib-i Send
“	2	Çeşme Başı	Mustafa ve Osman ve Hüseyin Efendi
“	4	Çeşme Başı	Koca Osman ve Dimitri ve Yovan ve Kelime
“	1	Yıldırım Karyesi Toprağı	Münir ve Mehmed ve Dimov
Koru	250	Boyalık	Nehr-i Meriç ve Çayırılık ve Koru
Bahçe	20	Çiftlik Arazisi	Meriç ve Çiftlik Arsası
“	20	Çiftlik Cıvarı	Çiftlik ve Yurt ve Nehr-i Meriç ve Sağır Yolu
Bahçe	18	Çiftlik Cıvarı	Su Yolu ve Orman
Bahçe	3	Çiftlik Cıvarı	Tarık ve Bahçe ve Dere
	994		

Tablo 10. Edirne’de Sabuni Mahallesi’nde İkamet Eden Şerif Bey’e Ait Araziler

Gümülcine’den Karaağaç iskelesine kadar yapılacak olan yolun, Hamidiye köprüsüne kadar olan yirmi altı kilometresinin inşası 8 Aralık 1891 tarihinde durdurulmuştur. Beş gün beklendikten sonra 13 Aralık 1891 tarihinde inşaata yeniden başlamak isteyenlerin Gümülcine Nafia Komisyonu’na başvurmaları ilan edilmiştir.⁹⁵³

Az kullanılmış sağlam ve güzel bir lando arabanın satılık olduğu, satıcının altmış liradan aşağı arabasını satmayı düşünmediği vurgulanmıştır. Arabayı satın almak isteyenlerin veya arabayı görmek isteyenlerin Gümrük Hanı’nda bulunan Yasef Bakupapu adlı şirkete müracaat etmeleri ilan olunmuştur.⁹⁵⁴

Lüleburgaz’a bağlı Turgutbey beldesinde yaşayan Mehmed Ağa’nın, aynı belde de yaşayan Karataban oğlu Mehmed’e olan borcundan dolayı kırk kilo mısırına el konulmuş ve üç gün içerisinde bu mısırların satışının yapılacağı, isteyenlerin Lüleburgaz İcra Dairesi’ne başvurmaları ilan edilmiştir.⁹⁵⁵

⁹⁵³ *Ceride*, 10 Teşrin-i Sani 1307 (22 Kasım 1891), nr. 121, s. 8.

⁹⁵⁴ *Ceride*, 1 Kanun-ı Evvel 1307 (13 Aralık 1891), nr. 127, s. 8.

⁹⁵⁵ *Ceride*, 19 Kanun-ı Evvel 1307 (31 Aralık 1891), nr. 132, s. 8.

Ceride Gazetesi'nin basıldığı matbaanın altında bulunan kitapçıda yüz para fiyatla aşk romanlarının satıldığı, postaya ödenecek otuz pul bedel ile Edirne şehri dışından dahi sipariş alınabildiği ilan olunmuştur.⁹⁵⁶

Edirne defter hakanî başkâtibi Abdullah Efendi'nin yazmış olduğu *Tahfet-ül İslam* adlı kitap Ceride Gazetesi'nin basıldığı matbaanın altındaki kitapçıda, Şeyh Mustafa Efendi ve Sabuncu Ali Ağa'nın dükkânlarında satıldığı, taşradan kitabı isteyenlerin Şeyh Mustafa Efendi'ye başvurmaları ilan edilmiştir.⁹⁵⁷

Edirne'deki askerî idadî ve rüşdiye mekteplerine kayıt yaptırmak için öğrencilerin sınavlara tabi tutulacakları ve Pazartesi ve Perşembe günleri toplanan idadi komisyonuna sınava girmek isteyenlerin başvurmaları gerektiği ilan olunmuştur. Aşağıda rüşdiye ve idadilere başvuran öğrencilerin hangi derslerden sınav olacakları belirtilmiştir.⁹⁵⁸

Askerî Rüşdiye Birinci Sene İçin	11 yaşına girmemiş olmak üzere Kuran-ı Kerim, gazete okumak, varaka
Askerî Rüşdiye İkinci Sene İçin	Kıraat-ı Türkiye, İlm-i Hal, Hikâye, Hüsn-i Hat, İmla-yı Türkî
Askerî Rüşdiye Üçüncü Sene İçin	Sarf-ı Arabî, Hesab-ı İmal-i Erbaa, İmla-yı Türkî, Kavaid-i Farsî, Fransızca İbare, Hüsn-i Hat-ı Türkî ve Fransevî, Resim
Askerî Rüşdiye Dördüncü Sene İçin	Nahv-i Arabî, Coğrafya-yı Umumi, Gülistan, Fransızcadan Usul-ı Tedris ve Tasrifat-ı Erbaa, Hesab-ı Tenasübe Kadar, İmla-yı Türkî, Hüsn-i Hat-ı Türkî ve Fransevî, Resim
Askerî İdadî Birinci Sene İçin	Mantık ve Tatbikat, Hesab Nihayetine Kadar, Coğrafya-yı Umumi ve Kıraat-ı Hamse ve Behr-i Devletin Ayrıca Taksimatı, Fransızca

⁹⁵⁶ *Ceride*, 26 Kanun-ı Evvel 1307 (7 Ocak 1892), nr. 134, s. 8.

⁹⁵⁷ *Ceride*, 2 Kanun-ı Sani 1307 (14 Ocak 1892), nr. 136, s. 8.

⁹⁵⁸ *Ceride*, 5 Nisan 1308 (17 Nisan 1892), nr. 162, s. 8.

	Gramerden İfal Kıyası ve Gayr-i Kıyası, Usul-ı Defteri, Hendese, Kavaid-i Osmaniyye, İmla-yı Türkî, Hüsn-i Hat-ı Türkî ve Fransevî, Resim
--	---

Tablo 11. Edirne'deki Askerî İdadî ve Rüşdiye Mekteplerine Girmek İsteyenlere Yapılacak Olan Sınavlar

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde matbaanın kuruluşu olan 1727 yılından yaklaşık bir yüzyıl sonra, Osmanlı ülkesinde basın ve yayın faaliyetleri ortaya çıkmıştır. Bu faaliyetler neticesinde çıkarılan gazeteler Osmanlı toplumunu başta sosyal ve kültürel olmak üzere birçok alanda etkilemiş, Osmanlı Devleti de çıkarılan bu gazetelere 1857 Matbaalar Nizamnamesi, 1864 Matbuat Nizamnamesi ve 1867 Âli Kararnamesi ile sınırlamalar ve düzenlemeler getirmiştir. II. Abdülhamid dönemiyle birlikte de basın ve yayına uygulanan sınırlama ve sansür doruk noktasına ulaşmıştır. Bu bakımdan 14 Ağustos 1890 tarihinde Edirne'de yayımlanmaya başlayan Ceride Gazetesi II. Abdülhamid dönemine denk gelmesi açısından da önemlidir. Gazetenin yayın politikasını, uygulanan sansürden gazetenin etkilenip etkilenmediğini, yazıların muhtevasını ve çeşitliliğini ortaya koymak açısından ve yerel bir tarih araştırması olması bakımından gazetenin incelenmesi önemli bir tarihî kaynağın meydana çıkarılması anlamına gelmektedir.

1883 yılında Şarkî Rumeli topraklarında yayımlanmaya başlanan Hilâl Gazetesi, Ceride Gazetesi'nin yayımlanmasındaki en önemli etkiye sahip unsur konumundadır. Çünkü Ceride'nin imtiyaz sahibi olan yazar Ahmed Faik Hilâl Gazetesi'nde muhabirlik görevinde bulunmuş ve bu gazeteyi örnek alarak 14 Ağustos 1890 tarihinde Ceride Gazetesi'ni yayımlamıştır. Hilâl Gazetesi Şarkî Rumeli'de yaşayan Türklerin sıkıntılarını gazetenin ana konusu olarak belirlemiştir. Ceride Gazetesi ise sadece Edirne ile alakalı haberlerin basılmasını yayın politikası olarak belirlememiş, Avrupa ülkelerinden, Amerika ve Asya kıtasından sosyal, siyasî, iktisadî haberlere yer vermiş, *Monitör*, *Levant Herald*, *Daily News*, *Independence*, *Novaya Vremeya* gibi farklı ülkelerin gazetelerinden alıntılar yapmıştır.

Ceride Gazetesi Avrupa siyasetinde söz sahibi olan Almanya, Rusya, Fransa, İngiltere, Avusturya-Macaristan gibi ülkelerin haberlerine yer vermesinin yanında Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan, Karadağ gibi Balkan ülkelerinin haberlerini de sütunlarına taşımıştır. Osmanlı Devleti'nde Balkanların merkezi hüviyetinde yer alan Edirne'de Balkan ülkeleri ile alakalı haberlerin yer alması ve bu

Ülkelerin 19. yüzyılın son çeyreğindeki vaziyetlerini göstermesi açısından Ceride Gazetesi farklı bir öneme sahiptir. Ayrıca Ahmed Faik'in Filibe'de yayımlanan Hilâl Gazetesi'nde çalışmış olması, Ceride Gazetesi'nde haberlerin çoğunluğunu Bulgaristan havadisinin oluşturduğu *Vilâyat* başlığının açılmasında önemli bir etkisinin olduğu ihtimal dâhilindedir.

II. Abdülhamid döneminde basın ve yayın ile alakalı gerçekleştirilen gazete kapatma, sansür, sınırlama gibi uygulamalardan Ceride Gazetesi de etkilenmiştir. Gazetenin 12 Ekim 1890 tarihinde yayımladığı 18nci sayısındaki İcmal başlığında yer alan haberdan dolayı gazete kapatılmıştır. 19 Kasım 1890 tarihinde çıkarılan bir irade ile yeniden yayın hayatına başlamasına müsaade edilen gazete, 23 Kasım 1890 tarihinde çıkarılan 19ncu sayısı ile yayın hayatını sürdürmüştür.

İhtiva ettiğı i ve dış haberlerle döneminin nabzını tutması açısından önemli bir kaynak olan Ceride Gazetesi'nin incelenmesi Edirne basın tarihi için mühim bir çalışmadır. Bu bakımdan gerçekleştirilen bu çalışma aynı zamanda Edirne yerel tarihi bakımından da önemli bir rehber olacaktır. Ayrıca Osmanlı döneminde Edirne'de ıkarılan Âfitâb, Arda, Meriç gibi gazeteler henüz çalışılmadığından *Edirne Osmanlı Matbuatından Ceride Gazetesi (H. 1307-1309)* adlı yüksek lisans tezimiz, bu gazeteleri çalışacaklara örnek teşkil edecektir.

KAYNAKÇA

A-) ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, İ. DH., 1175/91852.

BOA, İ. DH., 1195/93535.

BOA, İ. DH., 1202/94082.

BOA, DH. MKT., 1836/10.

BOA, DH. MKT., 1803/41.

BOA, DH. MKT., 1912/68.

B-) SÜRELİ YAYINLAR

Ceride Gazetesi: Numara 1-167*

(2 Ağustos 1306 / 14 Ağustos 1890 -Numara:1)

(14 Mayıs 1308 / 26 Mayıs 1892 -Numara:167)

C-) ARAŞTIRMA/İNCELEME ESERLER

Ágoston, Gábor, Masters, Bruce, *Encyclopedia of Ottoman Empire*, Facts On File, New York 2008.

Ahmed, Refik, “1284 Bulgar İhtilali”, *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, N: 9 (86), 1 Mayıs 1341, s. 137-164.

Ahmetbeyoğlu, Ali, “Kubrat Han ve Büyük Bulgar Devleti’nin Kuruluşu”, *Karadeniz Araştırmaları*, S. 13, Ankara 2007, s. 35-42.

*İncelenen Ceride Gazetesi’nin tarih ve sayıları metin içerisinde dipnotlarda gösterilmiştir.

Akşin, Sina, “Fransız İhtilali’nin II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri Üzerine Bazı Görüşler”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 49, S. 3, Ankara 2002, s. 23-29.

Aktan, Çoşkun Can, Dinleyici, Dilek, Saraç, Özgür, “Osmanlı Tarihi’nde Vergi İsyanları-II”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 1, Isparta 2003, s. 1-25.

Altın, Hamza, “1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 13/1, Elazığ 2008, s. 271-283.

Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2006.

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914-1995*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2007.

Arslanboğa, Kadir, “Osmanlı Devleti’nde Uluslararası Bir Fuar: Uzuncaabad-Hasköy Panayırı’nın 1769 ile 1818 Yıllarına Ait Gümrük Gelirleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 36, Sinop 2015, s. 774-786.

Aslantaş, Selim, “Sırp İsyanının Uluslararası Boyutu (1804-1813)”, *Uluslararası İlişkiler*, C. 6, S. 21, İstanbul 2009, s. 109-136.

Atalı, Esra, *1905 Rus Devrimi ile 1908 Jön Türk Devrimi’nin Karşılaştırılmalı İncelemesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Taner Timur, Ankara 2002.

Ayar, Mesut, *Osmanlı Devleti’nde Kolera Salgını: İstanbul Örneği (1892-1895)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007.

Aydın, Mahir, “Bulgaristan Komiserliği”, *Belgeler, Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, C. XVII, S. 21’den ayırbasım, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1997, s. 71-161.

Aydın, Mahir, “Filibe Sergisi”, *Belleten*, C. LVIII, 223’den ayrı basım, Ankara 1994, s. 659-691.

Mahir Aydın, *Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1996.

Aydın, Mahir, *Şarkî Rumeli Vilâyeti*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.

Aydın, Mithat, “Bükreş’te Komitacılık Faaliyetleri (1860-1916)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 15, S. 30, İzmir 2015, s. 5-52.

Aydın, Mithat, “Tuna Bulgarları Tarihine Genel Bir Bakış (681-1018)”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 11, Denizli 2002, s. 116-126.

Bali, Rıfat N., “Edirne Yahudileri”, *Edirne: Serhattaki Pay-ı Taht*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998, s. 205-227.

Barney, William L., *A Companion to 19th Century America*, Blackwell Publishers, Oxford 2001.

Beydilli, Kemal, “Avusturya”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 174-177.

Bilar, Ender, *Edirne’nin Basın-Yayın Tarihi (1361-2006)*, C. 1, T.C. Edirne Valiliği Yayınları, İstanbul 2006.

Birecikli, İhsan Burak, “Amerika’nın Kuruluşu ve ABD-Avrupa İlişkileri (1776-1876)”, *History Studies, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı*, Ankara 2011, s. 81-103.

Bojilov, Ivan ve diğerleri, *Istoriya na Bulgariya*, Izdatelska Kışta Hristo Botev, Sofia 1993.

Brüggegan, Thomas, “Migrations and Ethnic Shifts on the Balkan Peninsula from 6th to 11th Century A. D.: Ethnogenesis and Christianization of Bulgaria”, *Eirene*, Vol. XLIII, 2007, s. 112-125.

Burian, Orhan, “Türk-İngiliz Münasebetlerinin İlk Yılları”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 1-2, Ankara Mart-Haziran 1951, s. 1-41.

Chary, Frederick B., *The History of Bulgaria*, Greenwood Publishing Group, Santa Barbara-California 2011.

Crampton, R. J., *A Concise History of Bulgaria*, Cambridge University Press, Cambridge 2005.

Cox, John K., *The History of Serbia*, Greenwood Press, London 2002.

Çetin, Emrah, “Sporla İlgili Türk Basımında Yer Alan İlk yazı: Ali Ferruh Bey ve Eskrim Makalesi”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 34, Adıyaman 2015, s. 149-158.

Çolak, Melek, “XX. Yüzyıl Başlarında İstanbul’da Trafik ve Tramvay”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C. XXII, İstanbul 2003, s. 177-189.

Davis, John A., *Italy in Nineteenth Century 1796-1900*, Oxford University Press, Oxford 2000.

Demirtaş, Beytullah, “Saray Nahiyesi Balçık Panayırı (18. Yy-20. Yy)”, *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 2, Haziran 2011, s. 40-54.

Demirtaş, Mehmet, “XVI. Yüzyılda Meydana Gelen Tabii Afetlerin İstanbul’un Sosyal ve Ekonomik Hayatına Etkilerine Dair Bazı Misaller”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 4, S. 2, Erzurum 2004, s. 37-50.

Demirtaş, Mehmet, “Silvan Kazası’nda Yerleşme ve Nüfus (XIX. Yüzyılın İkinci Yarısı)”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 38, Erzurum 2008, s. 289-312.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2007.

Doğan, Cabir, “II. Mahmut Dönemi Merkezileşme Politikasının Doğu Vilayetlerinde Uygulanması”, *Turkish Studies*, C. 6/4, Samsun 2011, s. 505-521.

Duman, M. Zeki, “Fransız Devrimi’nin Politik Sonuçları ve Tocqueville’nin Devrime İlişkin Görüşleri”, *Sosyoloji Dergisi*, S. 19, İzmir 2008, s. 103-119.

Eğribel, Ertan, Belivermiş, Handan, “Batı Yaşam Tarzı ve Toplum Kimliğini Oluşturma ve Yaygınlaştırma Aracı Olarak Türk Tiyatrosunun Biçimlenmesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 33, Kütahya Ağustos 2012, s. 35-48.

Ekici, Nuray, “Bulgar Devleti’nin Gelişmesi (1878-1908)”, *Balkanlar El Kitabı*, der. Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ, C. 1, Karam & Vadi, Çorum/Ankara 2006, s. 528-541.

Engin, Vahdettin, *İstanbul’un Atlı ve Elektrikli Tramvayları*, İstanbul 2011.

Engin, Vahdettin, *Rumeli Demiryolları*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993.

Erdoğan, Meryem Kaçan, “Balkanlarda Uluslararası Bir Organizasyon: İslimye Panayırı”, *Belleten*, C. LXXX, S. 287, Ankara 2016, s. 123-155.

Ertek, Ahmet, “Amerika”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 3, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 30-37.

Ertür, Rakım, “Eski Kırkpınar”, *Edirne: Edirne’nin 600. Fethi Yıldönümü Armağanı Kitabı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1993, s. 297-302.

Faroqhi, Suraiya, “Tarımsal Değişimin Bir Göstergesi Olarak Doğal Afet: Edirne Bölgesinde Sel, 1100/1688-89”, çev. Gül Çağalı Güven, Saadet Öztürk, ed. ed. Elizabeth Zaihariadou, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Doğal Afetler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001.

Forbes, Nevill, *The Balkans: A History of Bulgaria, Serbia, Greece, Rumania, Turkey*, The Clarendon Press, Oxford 1915.

Germaner, Semra, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Uluslararası Sergilere Katılımı ve Kültürel Sonuçları”, *Tarih ve Toplum*, C. 16, S. 95, İstanbul 1991, s. 33-40.

Gönüllü, Ali Rıza, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Meydana Gelen Sel Baskınları (1857-1913)”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 28, Konya 2010, s. 351-373.

Gönüllü, Ali Rıza, “Konya Vilayeti’nde Meydana Gelen Çekirge İstilaları (1866-1917)”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 8, 2012, s. 1-41.

Gül, Abdulkadir, “XIX. Yüzyılda Erzincan Kazasında Salgın Hastalıklar (Kolera, Frengi, Çiçek ve Kızamık)”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 41, Erzurum 2009, s. 239-270.

Gül, Abdulkadir, “Osmanlı Devleti’nde Kuraklık ve Kıtık (Erzurum Vilayeti Örneği 1892-1893 ve 1906-1908)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 2/9, Ordu 2009, s. 144-158.

Güllü, Ramazan Erhan, “Bulgar Eksarhlığı’nın Kuruluşu ve Statüsü”, *Balkan Studies History & Literature II*, Cyril and Methodius University, Skopje 2011, s. 120-131.

Gümüş, Musa, “1893’den 1923 Chester Projesi’ne Türk Topraklarında Demiryolu İmtiyaz Mücadeleleri ve Büyük Güçler”, *Tarih Okulu Dergisi*, S. 10, İzmir 2011, s. 151-194.

Gürkan, Salime Leyla, “Yahudi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 182-184.

Hacısalihoglu, Mehmet, “Sırbistan”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 121-126.

Hacısalıhoğlu, Neriman Ersoy, “Bulgaristan Prensliği’nde İlan Edilen İlk Anayasa: Tırnova Anayasası”, *Eski Çağ’dan Günümüze Yönetim Anlayışı ve Kurumlar*, ed. Feridun M. Emecen, Kitabevi, İstanbul 2009, s. 107-118.

Halaçoğlu, Yusuf, “Cisr-i Mustafa Paşa”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 33-34.

Hart, Michael H., *Dünya Tarihine Yön Veren En Etkin 100*, Neden Kitap Yayıncılık, İstanbul 2008.

Hilendarski, Paisiy, *İstoriya Slavyanobulgarska Zografska Çernova*, Sv. Kiril i Metodii, Sofia 1998.

Hülagü, M. Metin, “Sultan II. Abdülhamid ve Demiryolu Politikası (1876-1909)”, *Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid*, ed. M. Metin Hülagü, Şakir Batmaz, Gülbadi Alan, C. 3, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2011, s. 125-146.

İnalçık, Halil, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1992.

İsov, Mümin, “Bulgar Tarih Literatürü ve Ders Kitaplarında Birinci Balkan Savaşı’nın Değerbilimsel Boyutları”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C. 3, S. 2, Edirne 2014, s. 45-75.

Jelavich, Barbara, *Balkan Tarihi: 18. ve 19. Yüzyıllar*, C. 1, Küre Yayınları, İstanbul 2006.

Jelavich, Barbara, *Balkan Tarihi: 20. Yüzyıl*, C. 2, Küre Yayınları, İstanbul 2006.

Karacabey, Süreyya, “Gelenekselden Batı’ya Türk Tiyatrosu”, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, S. 12, Ankara 1995, s. 1-10.

Karagöz, Mehmet, “Osmanlı Devleti’nde Islahat Hareketleri ve Batı Medeniyetine Giriş Gayretleri (1700-1839)”, *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, S. 6, Ankara 1995, s. 173-194.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C. VII, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1977.

Karataş, Süleyman, “Osmanlı Eğitim Sisteminde Batılılaşma”, C. V, S. 1, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Afyon Haziran 2003, s. 231-242.

Karatay, Osman, “Tuna Bulgar Devleti’nin İlk Asrı: Balkanlarda Tutunma ve Pekişme (681-803)”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. 10, S. 2, İzmir 2010, s. 1-18.

Kavas, Ahmet, “İtalya”, TDV *İslam Ansiklopedisi*, C. 23, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986, s. 446-448.

Kayapınar, Ayşe, “Bulgarların Balkanlara Göçü ve Tuna Bulgar Devleti”, *Balkanlar El Kitabı*, der. Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ, C. 1, Karam & Vadi, Çorum/Ankara 2006, s. 105-128.

Kayapınar, Ayşe, “Kumanlar ve İkinci Bulgar Devleti (1187-1370)”, *Türkler*, C. 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 1431-1447.

Kayıcı, Haluk, *Salnamelere Göre Sosyo-Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı (1870-1903)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi Danışman: Yrd. Doç. Dr. Süheyla Yenidünya, Edirne 2012.

Kazancıgil, Ratıp, *Edirne Mahalleleri Tarihçesi (1529-1990)*, Edirne Valiliği Yayınları, Edirne 1999.

Kazer, Karl, *Priyatelstvo i Vrajda na Balkanite. Evrobalkanski Predizvikatelstva*, Sofya 2003.

Kitchen, Martin, *A History of Modern Germany 1800-2000*, Blackwell Publishing, Oxford 2006.

Kocabaş, Süleyman, *Avrupa Türkiye’sinin Kaybı ve Balkanlarda Panislavizm*, Vatan Yayınları, İstanbul 1986.

Kodaman, Bayram, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991.

Koyuncu, Aşkın, *Bulgar Eksarhlığı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Altıntaş, Çanakkale 1998.

Koyuncu, Aşkın, “Osmanlı Belgeleri Işığında 1835 Yılında Tırnova’da Meydana Gelen Ayaklanma Teşebbüsü”, *Kültürlerarası Kavşakta Bulgaristan ve Türkiye-Uluslararası Dil, Tarih ve Edebiyat Sempozyumu II Bildiri Kitabı*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara 2003, s. 213-235.

Köse, Osman, “Bulgaristan Emareti ve Türkler (1878-1908)”, *Turkish Studies*, C. 1, S. 2, Erzincan 2006, s. 237-272.

Kuneralp, Sinan, “Osmanlı Yönetimi’ndeki (1831-1911) Hicaz’da Hac ve Kolera”, çev. Münir Atalar, *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, S. 7, Ankara 1996, s. 497-511.

Kurat, Akdes Nimet, *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Murat Kitabevi, Ankara 1972.

Kurat, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi; Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1993.

Küçük, Levent, "Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı Devleti'nin Nehirler ve Göller ile İlgili Yaptığı Bazı Düzenlemeler", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 26, Ardahan 2015, s. 38-53.

Küpeli, Özer, "Osmanlı Devleti'nde Panayır Organizasyonları ve Gönen Hacı İsa Panayırının Tarihine Dair", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 490-497.

Maden, Fahri, "Büyük Güçlerin Berlin Antlaşması'nın Uygulamasına Yönelik Baskıları", *History Studies*, C. 5, S. 1, Samsun 2013, s. 267-286.

Mevsim, Hüseyin, "Edirne Bulgar Katolik Mektebi'nden Bir Leh Pederin 93 Harbi Notları", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C. 4, S. 2, Edirne 2015, s. 159-184.

Meyer, G. Y., *The Tudors: The Complete Story of England's Most Notorious Dynasty*, Delocorte Press, New York 2010.

Miçev, Dobrin D., "Pırvoto Bilgarsko Zemedelsko-Promişleno İzlojenie i Zemedelsko-Promişleniyat Sıbor v Gr. Plovdiv Prez 1892", *Istoriceski Preglad*, C. 5, S. 11, Sofya 1955, s. 53-71.

Nazır, Bayram, "Dersaadet Ticaret Odası ve Uluslararası Sergiler", *History Studies*, C. 1/1, Ankara 2009, s. 179-196.

Ortaylı, İlber, "Gospodarlık", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 14, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 115-116.

Ortaylı, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

Ortaylı, İlber, "İzmir'de İlk Bulgar Gazetesi", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkler Ansiklopedisi*, C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 108.

Özcan, Abdülkadir, "Güreş", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 14, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 317-320.

Özcan, Abdülkadir, "Osmanlı Devleti'nin Askeri Yapısı", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 199-223.

Özcan, Azmi, “Fransa”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 178-181.

Özcan, Besim, “Sultan III. Selim Dönemi Islahat Hareketleri (Nizam-ı Cedid)”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 1110-1134.

Özcan, Tuğrul, “Kurumsallaşma Sürecinde Bulgar Millî Meclisi (1878-1885)”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 11, S. 25, Hatay 2014, s. 99-109.

Özçeri, Ece, *Displaying The Empire: A Search For Self Representation Of The Ottoman Empire In The International Exhibitions Of The Nineteenth Century*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmış Yüksek Lisans Tezi Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selçuk Dursun, Ankara 2014.

Özgür, Hüseyin, AZAKLI, Sedat, “Osmanlı’da Yangınlar ve İtfaiye Hizmetleri”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ankara 2001, s. 153-172.

Özkan, Ayşe, *Sırbistan’da Bir Aile Trajedisi: Milan-Nataliya-Aleksandar Obrenoviç*, Çizgi Kitabevi, Konya 2016.

Peters, D. J., *A Short History of France*, Pergamon Press, Oxford 1966.

Polunov, Alexander, *Russia In The Nineteenth Century: Autocracy, Reform, and Social Change 1815-1914*, M. E. Sharpe, New York 2005.

Radkova, Radkova, “Ot Prosveta Kım Natsionalna Kultura”, *Istoriya na Bilgarite, Znanie Eood*, Sofia 2004, s. 501-610.

Sancaktar, Caner, “Balkanlar’da Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, C. 2, S. 2, İzmir 2011, s. 27-49.

Sarıyıldız, Gülден, “XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Kolera Salgını”, *Tarih Boyunca Doğal Afetler ve Depremler Semineri Bildirileri (22-23 Mayıs 2000)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2000, s. 309-318.

Satılmış, Selahattin, “19. Yüzyılda Bir Büyük Felaket: 3 Nisan 1881 Sakız ve Çeşme Depremi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S. XXIX/2, İzmir 2014, s. 605-624.

Satılmış, Selahattin, “Osmanlı’da Bir Afet Yönetimi Örneği: 1881 Çeşme ve Urla Depremi”, *History Studies*, C. 4/1, 2012, Samsun 2012, s. 503-527.

Scheck, Raffael, *Germany 1871-1945: A Concise History*, Berg Publishers, Oxford 2008.

Sezer, Hamiyet, “1894 İstanbul Depremi Hakkında Bir Rapor Üzerine İnceleme”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 18, S. 29, Ankara 1996, s. 169-197.

Stille, Alfred, *Cholera: Its Origin, History Causation, Symptoms, Lesions, Prevention and Treatment*, Lea Brother & CO., Philadelphia 1885.

Şahin, Şayan Ulusan, “Ertuğrul Fırkateyni’nin Japonya Yolculuğuna Dair Bir Belge”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XIX, S. 1, İzmir 2004, s. 93-99.

Şemsettin, Sami, *Kamus-i Türki*, Dersaadet 1318.

Şentürk, Hüdei, *Osmanlı Devleti’nde Bulgar Meselesi (1850-1875)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.

Taylor, A. J. P., *The Habsburg Monarchy, 1809-1918: A History of the Austrian Empire and Austria-Hungary*, Hamish Hamilton, London 1948.

Tekdemir, Aziz, “19. Yüzyıl İkinci Yarısında Meriç Nehri’nde Vapur İşletme İmtiyazı”, *Osmanlı Devleti’nde Nehirler ve Göller I*, Kayseri 2015, s. 643-659.

Tekdemir, Aziz, “Edirne Tramvay Projesi”, *Edirne’nin Fethinin 650. Yılı Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Edirne 2012, s. 301-318.

Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif, *Sultan İkinci Abdülhamid ve Osmanlı İmparatorluğu’nda Komitacılar*, Toker Yayınları, İstanbul 1992.

Todev, Iliya, “Faktori na Vızrajdaneto”, *Istoriya na Bılgarite*, Znanie Eood, Sofia 2004, s. 357-413.

Todorov, Nikolay, *Bulgaristan Tarihi*, çev., Veysel Atayman, Öncü Kitabevi, İstanbul 1979.

Tosyavizade, Rıfat Osman, “Edirne Nehirleri: Tarihimizde ve Zamanımızda”, *Millî Mecmua*, İstanbul 1927, s. 1386-1389.

Töre, Enver, “Türk Tiyatrosunun Kaynakları”, *Turkish Studies*, C. 4/1, İzmir 2009, s. 2181-2348.

Tunalı, Ayten Can, “Tanzimat Dönemi’nde Ordu-Halk İlişkilerine Dair Bazı Gözlemler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 23, S. 36, Ankara 2004, s. 237-249.

Tunalı, Ayten Can, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Kara Ordusunda Yapılanma 1839-1876*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi Danışman: Prof. Dr. Musa Çadırcı, Ankara 2003.

Tümlü, Zeki, “Eskrim’in Elektronik Gelişimi: Derleme Çalışması”, *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C. 7, S. 4, Ankara 2009, s. 135-140.

Ünal, Uğur, “İdari ve Sosyal Alanlarda Nizam-ı Cedid Çabaları”, *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, S. 14, Ankara 2003, s. 273-289.

Ürekli, Fatma, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Sistemi ve Kurumları”, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 3, Kırgızistan 2002, s. 382-406.

Whitney, Frances, *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, Amerikan Haberleri Merkezi, Ankara 1965.

Yavuz, Mehmet, “XIX. Yüzyıldaki Bazı Doğal Afetler ve Osmanlı Yönetimi”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 1384-1400.

Yazıcı, Muhammed, “1851 Meğri Depremi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 28, Muğla 2012, s. 114-129.

Yazıcı, Tahsin, “Yahudiler”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 13, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986.

Yıldırım, İsmail, “Osmanlı Demiryolu Politikasına Bir Bakış”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 12, S. 1, Elazığ 2002, s. 311-324.

Yılmaz, Gülgün, “Osmanlı Devleti’nin Katıldığı Uluslararası Tarım, Endüstri, Sanat Sergileri ve İane Sergisi”, *Sinan Genim’e Armağan Makaleler*, Ege Yayınları, İstanbul 2005, s. 719-729.

D-) İNTERNET KAYNAKLARI

Eralp, T. Nejat, “Osmanlılar’da Nişan ve Madalya”, <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=293935>. (Erişim Tarihi 04.05.2016).

İsmail Hakkı Altuntaş, “Yahudi Bakışıyla: Rusya Yahudileri Tarihi”, <https://ismailhakkialtuntas.com/2011/04/19/yahudi-bakisiyla-rusya-yahudileri-tarihi/>, (Erişim Tarihi 04.05.2016).

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/vjw/russia.html>, (Erişim Tarihi 04.05.2016).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Bezık>, (Erişim Tarihi 18.05.2016).

İNDEKS

A

Abdülaziz, 23, 122, 136
 Abdülmecid, 13, 80, 136
 Adrianupolis, 6
 Âfitâb, 2, 158
 Ahali Gazetesi, 2
 Ahmed Faik, I, II, 8, 11, 143, 157, 158,
 Ahmet Refik, 67, 82, 83, 159
 Aleksander Battenberg, 69, 70
 Almanya, V, 22, 25, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45,
 47, 50, 53, 58, 89, 94, 95, 96, 97, 98, 99,
 100, 101, 103, 113, 121, 127, 128, 129, 157
 Alsas-Loren, 45, 94, 96
 Amerika, V, VI, 25, 36, 37, 38, 39, 43, 50, 51,
 55, 57, 79, 89, 102, 103, 104, 112, 114,
 117, 124, 157, 161, 162, 169
 Anadolu, 19, 21, 23, 27, 33, 119, 120, 121
 Antakya, 20
 Arda, 2, 28, 29, 32, 158
 Asenovgrad, 70
 Ashalom, 6
 Asparuh, 62, 63
 Avrupa, VI, 11, 13, 22, 24, 26, 36, 37, 38, 39,
 40, 42, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53,
 58, 59, 60, 61, 63, 65, 66, 78, 82, 86, 89,
 90, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102,
 103, 108, 109, 112, 113, 114, 123, 124,
 127, 128, 130, 139, 148, 152, 157, 161, 165
 Avusturya, V, 18, 39, 41, 42, 47, 48, 61, 79,
 82, 97, 114, 115, 138, 161
 Avusturya-Macaristan, 39, 40, 41, 42, 43, 44,
 48, 50, 58, 60, 73, 89, 92, 93, 94, 95, 96,
 97, 98, 99, 100, 101, 103, 111, 112, 115,
 117, 128, 129, 157

B

Babaeski, 24, 25, 31, 33, 106, 151
 Balkan, VI, 18, 21, 32, 58, 59, 60, 62, 63, 64,
 65, 66, 67, 68, 69, 89, 90, 92, 93, 95, 103,
 109, 139, 157, 161, 162, 163, 164, 165,
 166, 167
 Belgrad, 6, 27, 60, 61, 89, 90, 91, 92, 110,
 139, 140

Berlin, 22,25, 43, 50, 58, 60, 68, 69, 78, 96,
 97, 113, 121, 128, 135, 139, 166
 Beyrut, 19, 23
 Birinci Bulgar Devleti, 62, 63
 Bismarck, 39, 40, 50, 58, 95, 97, 128
 Boşnak, 34, 68, 112, 116
 Britanya Krallığı, 47
 Bulgar, IX, 1, 18, 35, 59, 62, 63, 64, 65, 66,
 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 78, 79,
 90, 91, 93, 109, 110, 138, 159, 160, 162,
 163, 164, 165, 166, 167, 168
 Bulgar Prensliği, 68, 69, 78
 Bulgaristan, VI, 2, 11, 27, 29, 62, 63, 64, 67,
 68, 70, 71, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 89, 90,
 91, 92, 108, 109, 137, 152, 157, 158, 160,
 164, 165, 168
 Burgaz, 32,70, 76, 138
 Bükreş, 60, 68, 139, 161

C

Ceride, I, II, III, IV, V, IX, X, 8, 9, 10, 11, 12,
 15, 79, 80, 81, 82, 86, 89, 94, 103, 105,
 106, 109, 119, 124, 127, 135, 136, 139,
 142, 143, 144, 148, 149, 151, 155, 157,
 158, 159, 175, 176, 177, 178, 179, 180,
 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188,
 189, 190
 Chicago, V, 38, 39, 78, 112, 124
 Cidde, 20, 121, 138
 Cisir-i Mustafa Paşa, V, 28, 29, 32, 33, 34, 35,
 75, 107, 126, 137, 139, 153, 164
 Crispi, 48, 49, 50, 98, 99, 129

Ç

Çan, 21
 Çiçekli, 16

D

Dedeâğaç, 23, 24, 107, 111, 120, 126, 127,
 145
 Diyarbakır, 18, 76, 120

E

Ecnebi Havadisi, III, V, 11, 36
 Edebiyat, III, VII, 11, 142
 Edirne, I, II, III, IV, V, VI, IX, 1, 2, 3, 4, 5, 6,
 8, 9, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 18, 20, 21, 22,
 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33,
 34, 35, 86, 88, 101, 105, 106, 107, 109,
 124, 125, 126, 127, 131, 132, 133, 134,
 135, 136, 137, 138, 139, 142, 144, 145,
 146, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 154,
 155, 156, 157, 158, 161, 163, 164, 165,
 166, 168, 183, 184, 185, 186, 188
 Edirne Ticaret Odası, III, VI, 86
 El Progreso Gazetesi, 6

F

Filibe, VI, 8, 10, 11, 28, 35, 70, 73, 74, 75, 76,
 77, 78, 90, 91, 106, 108, 144, 158, 160
 Fransa, V, VI, 18, 22, 24, 38, 39, 40, 41, 43,
 44, 45, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 58, 59, 61,
 77, 81, 89, 91, 92, 94, 95, 97, 98, 100, 101,
 103, 109, 112, 117, 118, 119, 128, 138,
 157, 167
 Franz Joseph, 41, 42, 43

G

Gedikpaşa, 30
 Georgi Rakovski, 67
 Girit, 34, 130

H

Habsburg, 41, 42, 48, 168
 Hadika-yı Fünun Dergisi, 3
 Halep, 20, 121
 Handehane-i Osmanî, 30
 Harmanlı, 28, 73
 Hatipköyü, 34
 Havsa, 21, 32, 107, 151
 Hıdrellez, 22
 Hicaz, 19, 20, 138, 165
 Hilaryon Makariopolski, 65, 66
 Hindistan, 19, 47, 101,
 Hristo Botev, 68

I

I. Wilhelm, 99, 101, 103
 II. Abdülhamid, 23, 35, 102, 111, 119, 120,
 121, 122, 123, 128, 136, 157, 158, 164
 II. Wilhelm, 40, 41, 42, 43, 94, 95, 96, 103,
 128, 141
 III. Aleksandr, 52, 54, 56, 57, 141

İ

İcmal, III, VI, 11, 89, 94, 98, 100, 101, 103,
 104, 109, 158
 İkinci Bulgar Devleti, 62, 63, 64, 165
 İlân, III, VII, 11, 144
 İlbeği, 34
 İneoğlu, 34
 İngiltere, V, 22, 38, 40, 41, 45, 46, 47, 55, 58,
 73, 77, 89, 93, 94, 95, 96, 98, 100, 101,
 102, 103, 104, 115, 117, 157
 İslimye, 15, 21, 35, 70, 162
 İstanbul, III, 4, 11, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 23,
 24, 26, 30, 33, 67, 74, 78, 107, 108, 109,
 122, 123, 127, 132, 136, 144, 148, 152, 160
 İtalya, V, 30, 38, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 49,
 50, 51, 73, 79, 89, 94, 95, 97, 98, 99, 100,
 103, 104, 127, 129, 135, 141, 165
 İtilaf Gazetesi, 3
 İzmir, 6, 19, 67, 122, 166

K

Karaağaç, 20, 21, 26, 121, 150, 154, 190
 Karacaköy, 34
 Karadağ, 89, 92, 127, 128, 130, 140, 157
 Karmi, 6
 Karmi Shelli, 7
 Kazanlık, 28, 76, 110
 Kırklareli, 15, 35, 106, 107
 Kırkpınar, 22, 163
 Kiliseköy, 34
 Kirişhane, 16, 20, 32, 146, 148, 190
 Kolağası Edhem, 80, 85, 86
 Kolera, 19, 20, 119, 121, 134, 135, 136, 160,
 163, 165, 167
 Kudüs, 6, 7, 23, 53

L

La Bos De La Verdad, 7
 Luiben Karavelov, 67
 Lüleburgaz, IX, 105, 132, 147, 149, 150, 151,
 152, 154
 Lyuboslovie, 66

M

Mahakim, III, VI, 11, 105
 Manastır, 23, 31, 34, 151
 Maria Theresa, 41
 Mehmed Şaban, 80, 81, 82
 Mekke, 20, 121
 Mektup, III, VI, 11, 106
 Meriç, 26, 28, 29, 31, 32, 75, 157, 168
 Meriç Gazetesi, 3, 158
 Mevadd-ı Askeriyye, III, VI, 11, 79
 Mısır, 19, 47, 137
 Milan, 60, 61, 140, 167
 Moskova, 45, 54, 55, 56, 57
 Mütenevvi, III, VI, 11, 112

N

Napolyon, 39, 44, 48
 Nataliya, 60, 61, 91, 92, 167
 Neofit Bozveli, 65
 New Orleans, 38, 50
 New York, 25, 117, 139, 159, 166, 167
 Nişan, III, VII, 136, 138

O

Oros Gazetesi, 7
 Osmanlı Askeri, 4
 Osmanlı Devleti, III, 11, 12, 13, 15, 16, 19,
 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31,
 32, 33, 34, 47, 58, 59, 60, 61, 64, 65, 66,
 67, 69, 78, 80, 89, 90, 92, 94, 100, 101,
 102, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125,
 130, 136, 157, 160, 163, 164, 166, 168, 169
 Osmanlıca, IV, 1, 2, 3, 4, 5, 7, 18, 112, 162

P

Paisiy, 65, 164

Paris, 23, 25, 37, 61, 78, 91, 96, 112, 113, 117,
 119, 120, 128, 129, 139, 141, 145, 189
 Pây-ı Taht, III, VII, 10, 11, 119, 161
 Petersburg, 55, 56, 93, 94, 97, 118, 129, 139
 Plevne, 76, 82
 Portekiz, 36, 48, 100, 141
 Prens Ferdinand, 70, 71, 75, 90, 140

R

Resmî, III, VII, 11, 124
 Ressam Rıza Bey, 18, 147
 Roma, 39, 49, 59, 98, 104, 129, 139
 Rumeli, 21, 24, 27, 33, 67, 69, 71, 77, 91, 119,
 120, 152, 157, 184
 Rusçuk, 76, 77, 139
 Rusya, VI, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 51, 52,
 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 66,
 68, 69, 73, 83, 83, 89, 92, 94, 95, 97, 98,
 99, 100, 101, 103, 104, 112, 115, 116, 118,
 123, 128, 137, 141, 157, 166, 169

S

Samona, 22
 Say-ü Tettebbu Dergisi, 4
 Selanik, 1, 6, 11, 23, 24, 93, 106, 120, 121,
 151
 Selimiye, III, 16
 Sırbistan, VI, 59, 60, 61, 73, 89, 90, 91, 92,
 110, 111, 124, 125, 127, 130, 157, 163, 167
 Siyasiyye, III, VII, 11, 127
 Sofroni, 65
 Sofu İlyas, 32
 Sofya, 6, 11, 23, 31, 69, 70, 72, 75, 78, 89, 90,
 91, 106, 107, 108, 109, 139, 151
 Solomon, 1
 Sredna Gora, 70
 Stambolov, 69, 70, 71, 73, 78, 90, 93, 108,
 109, 140
 Strannik, 70

Ş

Şarkî Rumeli, 24, 69, 71, 77, 91, 152, 157,
 160
 Şule-yi Maarif Dergisi, 4

T

Zelzele Gazetesi, 5

Tanzimat Dönemi, 13, 14, 15, 16, 23, 30, 166,
168, 169
Taşlık, 16, 190
Telgraf, III, VII, 11, 139
Teşvik Dergisi, 4
Tevcihat, III, VII, 11, 131
Tırnova, 64, 68, 74, 75, 132, 164, 165
Trakya Paşaili, 4
Trikoupis, 89, 90, 93, 94, 110
Tsargradski Vestnik, 67
Tunca, 28, 29, 32
Türkçe, 1, 3, 6, 9, 13, 14, 73, 115, 122, 123,
144, 148, 149, 162, 188

U

Umberto, 49, 50, 99, 141
Umurbey, 32, 34
Uzuncaabad-Hasköy, 21

V

Varaka, III, VII, 11, 134
Vasil Aprilov, 66
Vasil Levski, 68
Vatan Gazetesi, 5
Victoria, 40, 47
Vidin, 64, 65, 67, 90, 92, 140
Vilâyat, III, VI, 11, 62, 158
Vilâyet Havadisi, III, V, 12
Viyana, 6, 7, 25, 39, 43, 65, 78, 96, 112, 115,
128, 139, 140

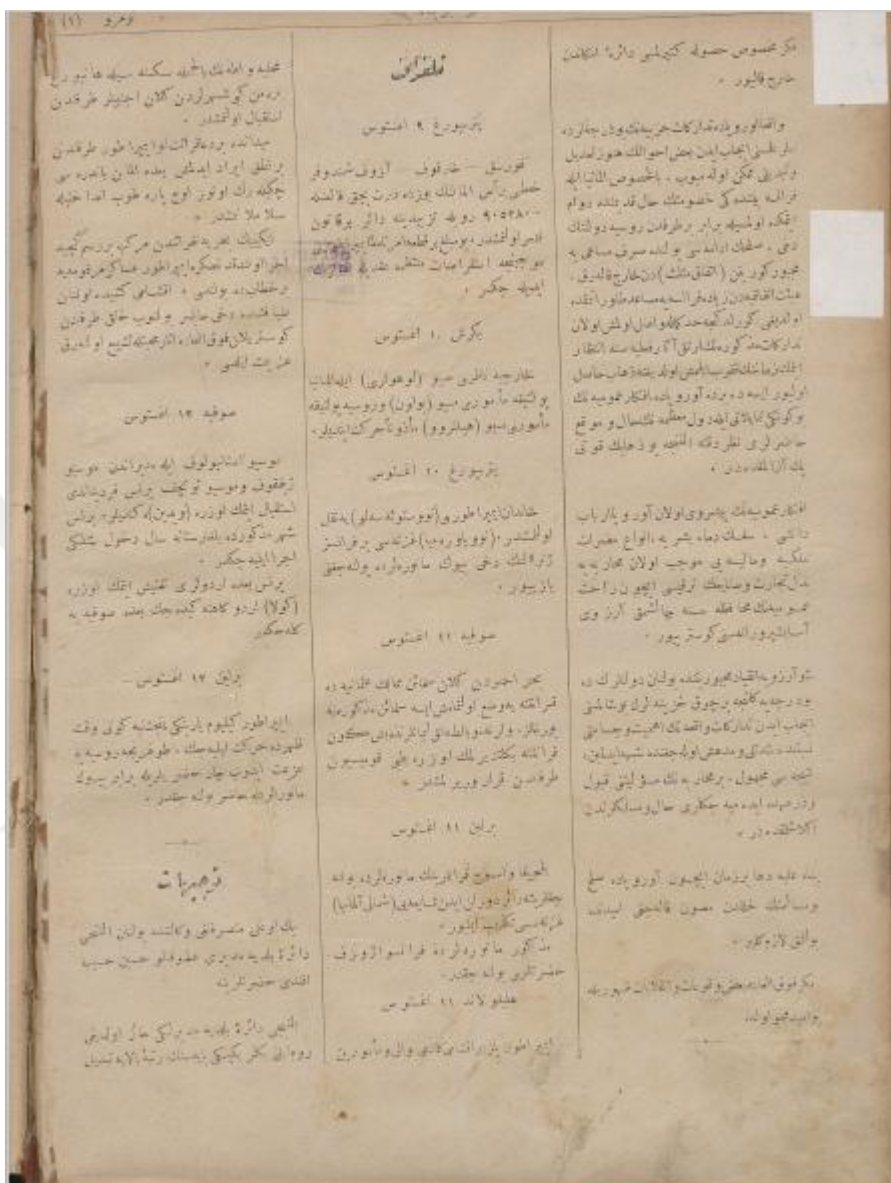
Y

Yahudi, VI, 1, 5, 6, 20, 21, 25, 35, 53, 51, 55,
93, 94, 162, 163, 169
Yahya Efendi, 16
Yanbolu, 23, 28, 35, 77
Yeni Edirne Gazetesi, 5
Yıldırım, 20, 146, 154
Yunanistan, 53, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 110,
127, 129, 140, 157

Z

Zara, 70

EK 2: Ceride Gazetesi'nin 1nci Sayısının İkinci Sayfası

EK 3: Ceride Gazetesi'nin 1nci Sayısının Üçüncü Sayfası

EK 5: Ceride Gazetesi'nin İnci Sayısının Beşinci Sayfası

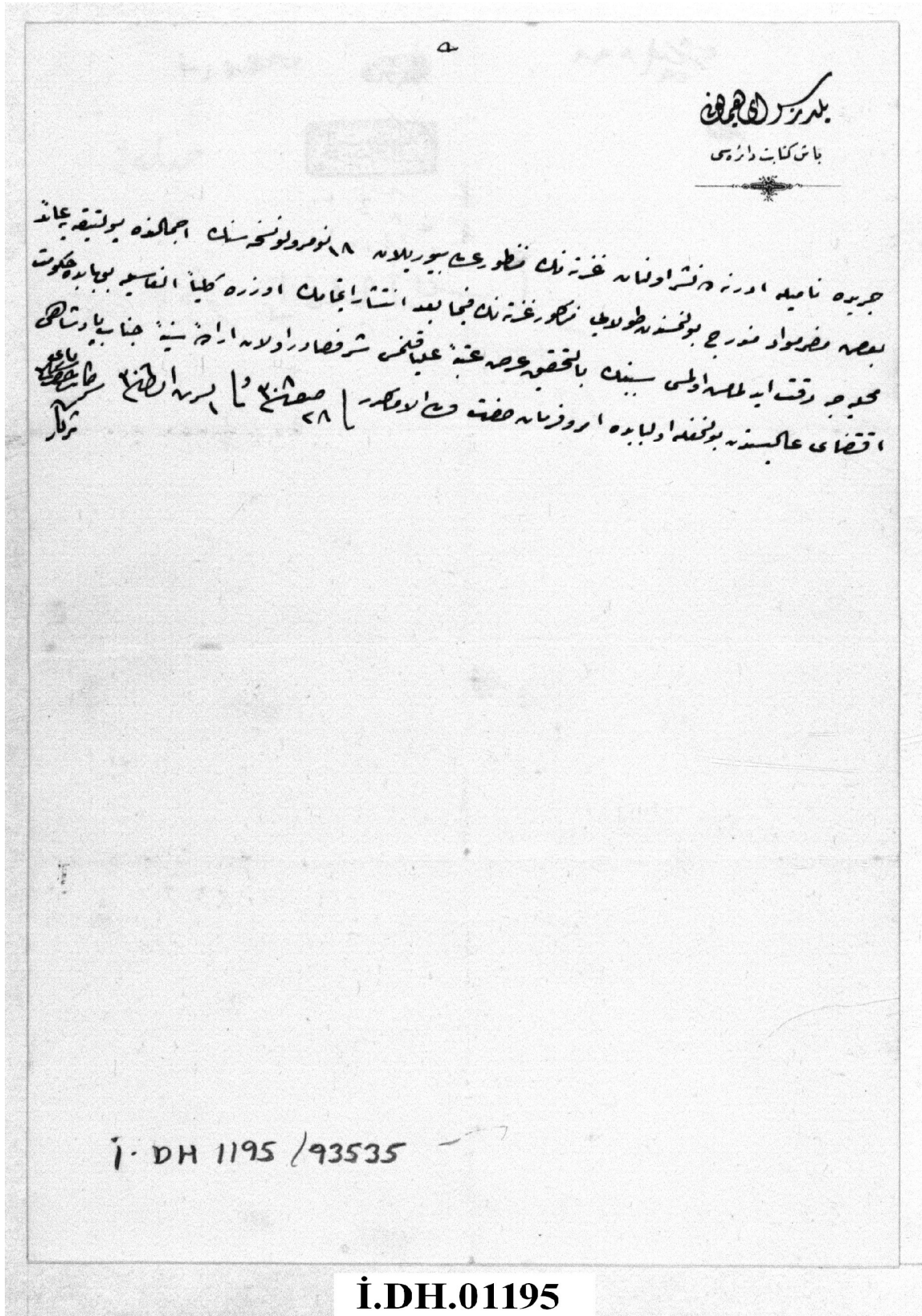
EK 7: Ceride Gazetesi'nin 1nci Sayısının Yedinci Sayfası

EK 8: Ceride Gazetesi'nin 1nci Sayısının Sekizinci ve Son Sayfası

EK 10: Edirne'de yayınlanan Ceride Gazetesi'nin tamamen kapatılmasına dair irade.

EK 11:Edirne’de basılan Ceride Gazetesi’nin yayınlanmasına izin verildiğine dair irade.

بدست راجا جیو

باسم کتابت داروہی

در زده احمد فائو اقدیل نشایتمکده اولینی جریح غریبند کینده وقوعبوله خطاسنده
طهر لای توبه و نفاقه مه بعد در سعادت غنچه لرین نشایتمکری هودا غایبند کماله نارضیه
درج و نشایتمکده اوزره تأمینیه قویه اعصابیه اولیفنده معارف دار و پله کندی طرفه مستطاف
انفجده اوزره مکه و غنچه در بکار نشایتمکده معنی جویلی استغاسی هادی اوزره والیسند و دارد
اوله متفرقانه لدی العرصه مکه و غنچه در بکار نشایتمکده معنی جویلی استغاسی هادی اوزره والیسند و دارد
جنابیه همی نمایه جویلیه اولفده اربابیه امر و فطانه حضرت و طایفه مکه و

21

i.DH 1202/94082

İ.DH.01202

EK 13: Haftada iki defa yayınlanan Ceride Gazetesi'nin günlük olarak yayınlama isteğinin sebeplerinin bildirilmesine dair mektubî kalemi belgesidir. DH. MKT. 1836/10.

اوایلین بروی	مسودی اسی	تسویینا یی	صمدی	تسویینا یی	عموم بروی
۹۶	صمدی	۹۶	صمدی	۹۶	۹۶
۸	۸	۸	۸	۸	۸

ادرنه ولایت حیدیه

ادرنه هفتده ایکی دفعه نشر اولمقده اولده جریج - غرضه سنک بعدا
 بوی اولدوقه طبع و نشریه رفعت اعصی صاحب امتیازی احمد فائقه افند
 طرفده استعفا اولمقده بیتم اجری ایجا حق داردارلده تحریریه عدیه دویزه
 مطبوعه اداره نه لدی مطبعه برغزه یوم نشری دیانام دعوانه دیامطبعه
 نیدل و تفتیح ایچ جک اولور ایس شو نیدل و تفتیح ایسای ویا ولایت
 باغشال بابا ایوب مطبعی حق ضابطه لازم کلام تحقیقات اجرائلده
 دیایه ایکی اسباب شایه قبول اولدنی اکلایک قدر نکه نفعه عجزیه
 بالاسقا رفعت اعصی اصول نکه اقتضای سنده اوجیه بویای دخی
 ایا کوره انقادی مطبعه ایچ سنک ایچ خصوصاً صوبه دویزه تبلیغی بایکله
 افاد قانقیه ایجا ^{ادرنه} اجرنه ^{ادرنه} هم عدیه آصفایه درگا بویجه باب

EK 15: Ceride Gazetesi'nin 60ncı sayısında yer alan Rumeli Demiryolları'na ait 1881-1890 yılları arasındaki hâsılat cetvelidir.

Sene	İşledilen Kilometrenin Mikdarı	Hâsılat	Hâsılat	Paris'teki İdare Masarifi Daha Olduğu Halde İşletme Masarifi		Hâsılat-ı Saffe	
		Bir Kilometresine İsabet Eden	Yekûn	Bir Kilometresine İsabet Eden	Yekûn	Bir Kilometresine İsabet Eden	Yekûn
		Frank	Frank	Frank	Frank	Frank	Frank
1881	1169568	09102	1060959	04610	5392149	04492	5216911
1882	1169568	08521	09.966.233	04069	4753333	04452	5206900
1883	1169568	09465	11.105.603	03924	4589786	05571	6515817
1884	1169568	10186	12.418.259	04106	4801695	06512	7616564
1885	1169568	10618	11.913.441	04373	5114038	05813	6799403
1886	1169568	11301	13.218.412	04864	5689328	06437	7529083
1887	1169568	08608	10.067.790	04496	5258150	04112	4809640
1888	1185905	09117	10.811.579	04858	5760980	04259	5050599
1889	1263783	10267	12.975.740	05271	6611014	04996	6314726
1890	1263783	10280	13.000.000	05300	6700000	04980	6300000

EK 16: Ceride Gazetesi'nin 61nci sayısında yer alan bir tablodur. Bu tabloda Edirne'ye yapılan ziyarette görülen mevkilerin isimlerine ve benzetmelerine yer verilmektedir.

Muhbirlere	Yangın Kulesi
Koşuculara	Kafes Kapu
Çiftçilere	Tarla Kapu
Susuzlara	Çifte Çeşme
Yanıklara	Soğuk Çeşme
Kaldırımcılara	Taşlık
Çocuklara	Valide Çeşmesi
Ekmekçilere	Un Kapanı
Takısızlara	Bal Kapanı
Çiçekçilere	Karanfil Oğlu
Zahirecilere	Arpa Kârvan
Odunculara	Ağaç Pazarı
Yarıcılara	Odun Pazarı
Bakırcılara	Kazan Köprü
Şıklara	Beylerbeyi
Sofilere	Namazgâh
Ulemaya	Darül-Hadis
Seyislere	Menzil Ahuru
Pamukculara	Kirişhane
Remmâllere	Kum Mahalle
Bağcivanlara	Karaağaç
Üdebaya	Hadika-i Maarif
Eşiraya	Zincirlikuyu
Bekcilere	Bostanavlu
Salcılara	Sarı Meydanı
Harmancılara	Yıllı Burgaz
Masumlara	Daye Kadın
Fırıncılara	Çörek Köy
Davulculara	Kerime Kapu
Oburlara	Has Fırın
Kayıkçılara	İskele Başı
Hasırcılara	Gül Baba
Genclere	Güzelce Baba
Ahmaklara	Karga Baba
Zıpırlara	Köstek Baba
Tembellere	İhmal Paşa!
Zükûretlere	Mal Tepe
Aşçılara	Yeni İmaret
Tavukçulara	Horuzlu
Yumurtacılar	Tavuk Kapu
Yek Çeşme	Yalnız Göz
Seyyahıyyine	Yedi Yolağzı